

1
T. LIVII PATAVINI
HISTORIARVM AB VRBE
CONDITA DECADIS QVINTAE
LIBER PRIMVS.

L. FLORI IN EVNDEM EPITOME.

NGNIS in æde Vestę extinctus est. Tib. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditioem accepit: monimentumq; operum suorũ, Gracchurim, oppidum in Hispania constituit. A Posthumio Albino proconsule Vaccei, ac Lusitani subacti sunt. de vtriusque triumphavit. Antiochus Antiochi filius obses Romanis à patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnũ Syriæ ab vrbe dimissus. Lustrum à cenforibus conditum est. Censa sunt ciuium capita CCLXXIII. millia, CXXIII. Q. Volumnius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem institueret. suavit legem M. Cato, extat oratio eius. Præterea res contra Ligures, Istros, Sardos, & Celtiberos à compluribus ducibus gestas continet. & in initia belli Macedonici, quod Perseus Philippi filius moliebatur: miserat enim ad Carthaginienses legatione, & ab ijs nocte audita erat. sed & alias Græciæ ciuitates sollicitabat, qui præter religionem, quod quàm multa tēpla magnifica multis locis erexit: Athenis Iouis Olympij, & Antiochiæ Capitolini, vilissimum regem egit.

Acephalus.

*
à patre in pace habitam armasse, eoq; iuuentuti prædandi cupide pergratus esse dicebatur. Consilium de Histrico bello cum haberet consul, alij gerendum exemplo, antequam contrahere copias hostes possent, alij consulendum prius senatum censebant. Vicit sententia quæ diem non proferebat. Profectus ab Aquileia consul, castra ad lacum Timani posuit. Imminet mari is lacus. Eodem decem

AAA nauis

1
T. LIVII PATAVINI
HISTORIARVM AB VRBE
CONDITA DECADIS QVINTAE
LIBER PRIMVS.

L. FLORI IN EVNDEM EPITOME.

NGNIS in æde Vestę extinctus est. Tib. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditioem accepit: monimentumq; operum suorũ, Gracchurim, oppidum in Hispania constituit. A Posthumio Albino proconsule Vaccei, ac Lusitani subacti sunt. de vtriusque triumphauit. Antiochus Antiochi filius obses Romanis à patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnũ Syriæ ab vrbe dimissus. Lustrum à cenforibus conditum est. Censa sunt ciuium capita CCLXXIII. millia, CXXIII. Q. Volumnius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem institueret. suavit legem M. Cato, extat oratio eius. Præterea res contra Ligures, Istros, Sardos, & Celtiberos à compluribus ducibus gestas continet. & initia belli Macedonici, quod Perseus Philippi filius moliebatur: miserat enim ad Carthaginienses legatione, & ab ijs nocte audita erat. sed & alias Græciæ ciuitates sollicitabat, qui præter religionem, quod quàm multa tēpla magnifica multis locis erexit: Achenis Iouis Olympij, & Antiochiæ Capitolini, vilissimi regem egit.

Acephalus.

* *
à patre in pace habitam armasse, eoq; iuuentuti prædandi cupida pergratus esse dicebatur. Consilium de Histrico bello cum haberet consul, alij gerendum ex templo, antequam contrahere copias hostes possent, alij consulendum prius senatum censebant. Vicit sententia que diem non proferebat. Profectus ab Aquileia consul, castra ad lacum Timauj posuit. Imminet mari is lacus. Eodem decem

AAA nau-

nauibus C. Furius duumuir naualis venit. Aduersus Illyriorū clas-
 sem creati duumuir nauales erant, qui tuendam viginti nauibus
 mari supertore Anconam velut cardinem haberent: inde L. Corne-
 lius dextra littora vsq; ad Tarentū, C. Furius leua vsq; ad Aquile-
 iam tueretur. Etenim ad proximū portū in Histria fines cum o-
 nerarijs & magno cōmeatu missa. secutusq; cum legionibus con-
 sul, quinque ferme millia à mari posuit castra. In portu emporium
 breui per frequens factū, omniq; hinc in castra supportabantur:
 & quod tutius feret, stationes ab omnibus castrorū partibus cir-
 cundatae sunt: in Histriamq; suū praesidium statiuū, repentina co-
 hors Placentina opposita inter mare & castra. & vt idem aqua-
 toribus adfluuium esset praesidiū, M. Ebutius tribunus militum se-
 cunda legionem duos manipulos militū adijcere iussus est. T. & C.
 Aelii tribuni militū legionem tertiam, quae pabulatores & ligna-
 tores tueretur, via quae Aquileiam fert, duxerat. Ab eadem regio-
 ne mille ferme passuum castra erant Gallorum: Carmelus pro-
 gulo erat tribus aut amplius millibus armatorū. Histri vt primum
 ad lacum Timauī castra sunt Romana mota, ipsi post collem occul-
 ti loco confederūt: & inde obliquis itineribus agmen sequebantur,
 in omnem occasionem intenti: nec quicquā eos qua terra mariq;
 agerentur, scellebat. Postquam stationes inualidas esse pro castris,
 eorum turba inermis frequens inter castra & mare mercantium,
 sine villo terrestri aut maritimo munimento viderunt: duo simul
 praesidia, Placentina cohortis, & manipulorum secunda legionis
 aggrediuntur. Nebula matutina texerat inceptum: qua dilaben-
 te ad primum teporem solis, perlucens iam aliquid, incertatamen
 vt solet lux speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum
 quoque frustrata Romanos, multo maiorem ijs quā erat hostium
 aciem ostendit: qua territi vtriusque stationis milites in-
 genti tumultu cum in castra confugissent, haud paulo ibi plus
 quā quod secum ipsi attulerant, terroris fecerunt. Nam ne-
 que dicere quid fugissent, nec percontantibus reddere responsum
 poterant: & clamor in portis, vt vbi nulla esset statio que susti-
 neret impetum, audiebatur: & concursatio in obscuro inciden-
 tium

tium aliorum in alios, incertum fecerat, an hostis intra vallum
 esset. Vna vox audiebatur, ad mare vocantium. Id forte teme-
 re ab vno exclamatum, totis passim personabat castris. Itaque
 primo velut iussi id facere, pauci armati, maior pars inermes, ad
 mare decurrunt: dein plures, postremò prope omnes: & ipse con-
 sul, cum frustra reuocare fugientes conatus, nec imperio, nec au-
 thoritate, nec precibus ad extremum valuisset, vnus remansit,
 M. Licinius Strabo tribunus militum tertiae legionis, cum tribus
 signis ab legione sua relictus. Hunc in vacua castra impetu facto
 Histri, cum alius armatus ijs nemo obuiam esset, in pratorio in-
 struantem atque adhortantem suos opprēserunt. Praelium atro-
 cius quā pro paucitate resistentium fuit: nec ante finitum est,
 quā tribunus militum, quiq; circa eum constitierant, interfecti
 sunt. Pratorio deiecto, direptis quae ibi fuerunt, ad quaestorium fo-
 rum, quintanamq; hostes peruenerunt. Ibi cum omnium rerum
 paratam expositamq; copiam, & stratos lectos in quaestorio in-
 uenissent, regulus accubans epulari cepit: mox idem cateri om-
 nes armorum hostiumq; obliui faciant: & vt quibus insuetus li-
 ber aliorum victus esset, audius vino ciboq; corpora onerant. Nequa-
 quam eadem est tum rei forma apud Romanos. terra mari trepi-
 datur. nautici tabernacula detendunt, commeatumq; in littore
 expositum in naues rapiunt. milites in scaphas & mare territi
 curunt. nautae metu ne compleantur nauigia, alij turba obsistunt,
 alij ab littore naues in altum expellunt: inde certamen, mox etiā
 pugna cum vulneribus & cade inuicem militū nautarumq; ori-
 tur: donec iussu consulis procul à terra clasis submotae est. Secer-
 nere inde inermes ab armatis cepit. vix M. C. C. ex tanta multitu-
 dine qui arma haberent, per pauci equites qui equos secum eduxis-
 sent, inuenti sunt. cetera deformis turba, velut laxatū calonumq;
 praeda verè futura, si belli hostes meminissent. Tunc demū nuntius
 ad tertiā legionem reuocandā & Gallorum praesidiū: & simul ex
 omnibus locis ad castra recipienda, demendamq; ignominia rediri
 captum est. Tribuni militū tertiae legionis pabulū lignaq; proy-
 ce-
 re iubent. centurionibus imperāt, vt grauiores atate milites binos

pedites

in ea iumenta ex quibus onera deiecta erant, imponant: equites A
 vt singulos è iuuenibus pedes secum in equos tollant. egregiam
 gloriam legionis fore, si castra metu secundanorū amissa, sua vir-
 tute recipiant: & recipi facile esse, si in prada occupati barbari
 subitò opprimantur, sicut ceperint, posse capi. Summa militum
 alacritate adhortatio audita est. Ferunt citati signa: nec signife-
 ros armati morantur. priores tamen consul copiaq̄, qua à marire
 ducebantur, ad vallum accesserunt. L. Attilius tribunus primus se-
 cunda legionis non hortabatur modò milites, sed docebat etiam: si
 victores Histri quibus armis cepissent castra, hysdem capta retinere
 in animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare per-
 secuturos fuisse: deinde stationes certè pro vallo habituros. vino B
 somnoq̄ verisimile esse mersos iacere. Sub hac A. Baculoniū signi-
 ferum suum, notæ fortitudinis virum, inferre signum iussit. Ille si
 vnū se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit: conmixtoq̄
 cum trans vallū signum traiecisset, primus omnium portam in-
 traivit. Et parte alia T. & C. Aelii Tr. mil. tertia legionis cū equi-
 tatu adueniunt: confestim & quos binos oneraria in iumenta im-
 posuerant secuti, & Cos. cum toto agmine. At Histrorum pauci,
 qui modicè vinoſi erant, memores fuerant fugæ: alij somno mors
 cōtinuata est, integraq̄ sua omnia Romani, præterquam quid vini
 cibiq̄, absumptum erat, receperunt. Aegri quoq̄ milites, qui in ca-
 stris relictis fuerant, postquam intra vallum suos senferunt, armis C
 arreptis eadem ingentem fecerunt. Ante omnes insignis opera
 fuit C. Popilij equitis: Sabello cognomen erat, is pede saucio reli-
 ctus, longè plurimos hostium occidit. Ad octo millia Histrorū sunt
 caesa, captus nemo: quia ira & indignatio immemores prada fecit.
 Rex tamen Histrorum temulentus ex conuiuio raptim à suis
 in equum impositus fugit. ex victoribus CXXXVII. milites
 perierunt: plures in matutina fuga, quàm in recipiendis castris.
 Fortè ita euenit, vt Cn. & L. Gaullij, nouelli Aquileienses cum
 commeatu venientes, ignari propè in capta castra ab Histris inci-
 derent. Iti cum Aquileiam relictis impedimētis refugissent, omnia
 terrore ac tumultu, non Aquileia modò, sed Romæ quoq̄, post pau-

cos

A cos dies impleuerunt: quo non captatantum castra ab hostibus,
 nec fuga qua vera erat, sed perditas res, deletumq̄ exercitum om-
 nem allatum est. Itaq̄, quod in tumultu fieri solet, delectus extra
 ordinem, non in vrbe tantum, sed tota Italia indicti. Duæ legiones
 ciuium Romanorū conscriptæ, & decem millia peditū cum equi-
 tibus D. socijs nominis Latini imperata. M. Iunius consul transire
 in Galliam, & ab ciuitatibus prouinciæ eius, quantum quæq̄ pos-
 set, militum exigere iussus. Simul decretum, vt T. Claudius præ-
 tor militibus legionis quartæ, & sociū Latini nominis V. milli-
 bus, equitum CCL. Pisas vt conuenirent ediceret: eamq̄, pro-
 uinciam dum consul inde abesset, tutaretur. M. Titinius Pr. legio-
 nem primam, parem numerum sociorum peditum equitūque
 Ariminum conuenire iuberet. Nero paludatus Pisas in prouin-
 ciam est profectus. Titinius C. Cassio Tr. mil. Ariminum, qui præ-
 esset legioni misso, delectum Romæ habuit. M. Iunius COS. ex Li-
 guribus in prouinciam Galliam transgressus, auxilijs protinus per-
 ciuitates Gallie, militibusq̄ colonis imperatis Aquileiam perue-
 nit. Ibi certior factus exercitum incolumem esse, scriptis literis
 Romanæ, ne tumultuarentur, ipse remisit auxilijs, quæ Gallis im-
 perauerat, ad collegam est profectus. Romæ magna ex nec opinato
 latitia fuit. delectus omissus est, ex authorati qui sacramento
 dixerant, & exercitus, qui Arimini pestilentia affectus erat, do-
 mum dimissus. Histri magnis copijs cum castra haud procul con-
 sulis castris haberent, postquam alterum consulem cum exercitu
 nouo aduenisse audierunt, passim in ciuitates dilapsi sunt. consules
 Aquileiā in hyberna legiones reduxerunt. Sedato tandem Histrico
 tumultu S. C. factū est, vt coss. inter se compararent vter eorū ad
 comitia habenda Romam rediret. Cum absentem Manlium Tr. pl.
 Licinius Nerua, & C. Papyrius Turdus in concionibus lacerarent,
 rogationemq̄, promulgarent, ne Manlius post Idus Martias (pro-
 rogata nanque consulibus iam in annum prouinciæ erant) im-
 perij retineret, vti causam extemplo dicere cum abisset magistra-
 tu, posset: huic rogationi Q. Aelius collega intercessit, magnisq̄
 contentionibus obtinuit ne perferretur. Per eos dies Tib. Sempro-

AAA 3 nius

ninus Gracchus, & L. Posthumius Albinus, ex Hispania Romam cum reuertissent, senatus ijs à M. Titinio Pr. datus in ade Bellona ad differendas res quas gessissent, postulandosq; honores meritos: vt dijs immortalibus haberetur honos. Eodem tempore & in Sardinia magnum tumultum esse, literis T. Ebutij Pr. cognitum est, quas filius eius ad senatum attulerat. Ilienses adiunctis Balarorum auxilijs pacatam prouinciam inuaserant: nec eis inualido exercitu, & magna parte pestilentia absumpto, resisti poterat. Eadem & Sardonum legati nuntiabant, orantes vt urbibus saltem (iam enim agros deploratos esse) opem senatus ferret. Hac legatio, totumq; quod ad Sardiniam pertinebat, ad novos magistratus reiectum est. Aequè miserabilis legatio Lyciorum, qui crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione attributi erant, querebantur, fuisse sub ditione Antiochi: eam regiam seruitutem collatam cum presenti statu, praclaram libertatem visam. Non publico tantum se premi imperio, sed singulos iustum pati seruitium: iuxta se coniuges liberosq; vexari: in corpus, in tergum sauari: famam, quod indignum sit, maculari debonestariq; & palam res odiosas fieri, iuris etiam usurpandi causa, ne pro dubio habeant, nihil inter se & argento parata mancipia interesse. Motus is senatus, literas Lycijs ad Rhodios dedit: nec Lycios Rhodijs, nec vllos alicui, quàm qui nati liberi sint, in seruitutem dari placere. Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio & tutela esse, vt in ditione P. R. ciuitates sociæ sint. Triumpho deinde ex Hispania duo continui adii. Prior Sæpronius Gracchus de Celtiberis socijsq; eorū: postero die L. Posthumius de Lusitanis, alijsq; eiusdem regionis Hispanis triumphauit. XL. millia pondo argenti Tib. Gracchus transtulit, XX. millia Albinus. Militibus denarios quinos vicenos, duplex centurioni, triplex equiti, ambo diuiserunt: socijs tantundem quantum Romanis. Per eosdem forte dies M. Iunius Cos. ex Histria comitiorum causa Romam venit. Eum cum in senatu fatigassent interrogationibus Tr. pl. Papirius & Licinius, de his quæ in Histria essent acta, in concione quoq; produxerunt. Ad quæ cū consul, se dies non plus XI. in ea prouincia fuisse responderet: quæ se absente acta essent, se quoq; vt illos,

illos, fama comperta habere: exequabantur deinde quærentes, V. C. quid ita non potius A. Manlius Romam venisset, vt rationem redderet P. R. cur ex Gallia prouincia, quam sortitus esset, in Histriam transisset: quando id bellum senatus decreuisset, quando id bellum P. R. inisset. At hercule priuato quidem consilio bellum susceptum esse, sed gestum prudenter fortiterq; imò vtrum susceptum sit nequius, an inconsultius gestum dici non posse. Stationes duas nec opinantes ab Histris oppressas, castra Romana capta, quod pedatum, quod equitum in castris fuerit. ceteros inermes fufosq; ante omnes consulem ipsum ad mare ac naues fugisse. priuatum rationem redditurum earum rerum esse, quoniam consul noluisse, B Comitibus deinde habitis: Consules creati C. Claudius Pulcher, Tib. Sempronius Gracchus. Et postero die prætoret facti, P. Aelius Tubero iterum, C. Quintius Flamininus, C. Numisius, C. Mummius, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Leuinus. Tuberoni urbana iurisditio, Quintio peregrina euenit, Numisio Sicilia, Mummius Sardinia, sed ea propter belli magnitudinem prouincia consularis facta, Gracchus eam sortitur, Histriam Claudius, Scipio & Leuinus Galliam in duas diuisam prouincias sortiti sunt. Idibus Martijs quo die Sempronius Claudiusq; consulatum inierunt, mentio tantum de prouincijs Sardinia Histriaq; & vtriusq; hostibus fuit, qui in his prouincijs bellum consciuissent. Postero die legati Sardonum, C qui ad novos magistratus delati erant, L. Minutius Therminus, qui legatus Manlij consulis in Histria fuerat, in senatum venit. Ab his edoctus est senatus, quantum belli ex prouincia haberent. Mauerunt senatum & legationes socium nominis Latini, quæ & censores, & priores consules fatigauerunt, tandem in senatum introducta. Summa querelarum erat, ciues suos Romæ censos plebrosque Romam commigrasse, quod si permittatur, per paucis lustris futurum, vt desert a oppida, deserti agri, nullum militem dare possent. Fregellas quoq; millia IIII. familiarum transisse ab se Santes Pelleginam, querebatur: neq; eo minus aut hos aut illos in electum militum dare. Genera autem fraudis duo mutata viriim ciuitatis inducta erant. Lex socijs ac nominis Latini, qui stirpe ex sese demere:

linquerent, dabat, vt ciues Romani fierent. Ea lege male vtendo, alij socijs, alij populo Romano iniuriam faciebant. Nam & ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibusquibus Romanis in eam conditionem vt manumitterentur, mancipio dabant, libertinijque ciues essent: & quibus stirpes deesset quam relinquerent, vt ciues Romani fiebant. Postea his quoque imaginibus iuris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe, in ciuitatem Romanam per migrationem & censum transibant. Hac ne postea fierent, petebant legati, & vt redire in ciuitates iuberent socios. deinde vt lege cauerent, ne quis quæciuitatis mutanda causa suum faceret, neue alienaret: et si quis ita ciuis Rom. factus esset, ciuis nō esset. Hac impetrata absennatu. Prouincia deinde que in bello erant, Sardinia atque Histria decretæ. in Sardinia duas legiones scribi iussa: quina millia in singulas, duceni pedites, treceni equites, & duodecim millia peditum sociorum ac Latini nominis, & DC. equites, & X. quinqueremes naues, si deducere ex naualibus vellent. Tantundem peditum equitumque in Histriam, quantum in Sardiniam decretum. Et legionem vnam cum equitibus CCC. & quinque millia peditum sociorum, & CCC. mittere equites in Hispaniam consules ad M. Titinium iussi. Priusquam consules prouincias sortirentur, prodigia nuntiata sunt: lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de celo cecidisse, puerum trunci corporis in agro Romano natum, & quadru pedem anguem visum: & Capua multa in foro adificia de celo tacta: & Puteolis duas naues fulminis ictu concrematas esse. Inter hæc que nuntiabantur, lupus etiam Roma interdii agitat, cum Collina porta intrasset, per Aesquilinam magno consuetarium tumultu euasit. Eorum prodigiorum causa consules maiores hostias immolarunt: & diem vnum circa omnia puluinaria supplicatio fuit. Sacrificijs rite perfectis, prouincias sortiti sunt. Claudio Histria, Sempronio Sardinia obuenerit. Legem dein de socijs C. Claudius tulit S. C. & edixit, qui socij ac nominis Latini, ipsi maioresue eorum M. Claudio, T. Quintio censoribus, postque ea apud socios nominis Latini censi essent, vt omnes in suam quisque ciuitatem ante Cal. Noembres redirent. Quæstio, qui ita non redissent,

L. Mum-

L. Mummius prætori decreta est. Ad legem, & edictum Cof. S. C. adiectum est, vt dictator, Cof. interrex, cæsor, Pr. quæ nunc esset apud forū, daret operam, vt quæ manumitteretur, in libertatem vindicaretur, ius iurandum daret: qui eum manumitteret, ciuitatis mutanda causa manu non mittere, qui id non iuraret, eum manumittendum non censuerunt. Hæc in posterum causa iurisque dictio C. Claudio Cof. decreta est. Dum hæc Roma geruntur, M. Iunius, & A. Manlius qui priore anno consules fuerant, cum Aquileia hybernassent, principio veris in fines Histrorum exercitum introduxerunt: vbi cum effuse popularentur, dolor magis & indignatio diripi res suas cernentes Histros, quam certa spes satis sibi viriæ aduersus duos exercitus exciuit, concursu ex omnibus populis iuuentutis facto, repentinus & tumultuarius exercitus acrius primo impetu quam perseverantius pugnavit. Ad quatuor millia eorum in acie cæsa. ceteri omisso bello in ciuitates passim diffugerunt. Inde legatos primum ad pacem petendam in castra Romana, deinde obsides imperatos miserunt. Hac cum Roma cognita literis proconsulum essent, C. Claudius consul veritus ne forte ea res prouinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis licitoribus, vno omnium certiore facto collega, nocte profectus præceps in prouinciam abiit: vbi in consultius quam venerat, se gessit. Nam cum concione aduocata fugam de castris A. Manlij aduersis auribus militum quippe qui primi ipsi fugissent, iactasset, ingessisset probra M. Iunio, quod a se dedecoris socium collega fecisset, ad extremum vrung, decedere prouincia iussit. Quod cum milites consulis imperio dicto audientes futuros sese dicerent, cum is more maiorum secundum vota in Capitolio nuncupata, licitoribus paludatis profectus ab vrbe esset, furens ira, vocatum qui pro quæstore Manlij erat, cæteras poposcit, vincos se Iunium Manliumque minitans Romanam missurum. Ab eo quoque spretum consulis imperium est, & circumfusis exercitus fauens imperatorum causa, & consuli infensus, animos ad non parendum addebat. Postremo fatigatus consul, & contumeljs singulorum, & multitudinis (nam insuper irridebant) ludibrijs, naue eadem qua venerat, Aquileiam redijt. Inde

AAA 5 collega

collega scripsit, ut militum nouorum ei parti, qua scripta in Histriam provinciam esset, ediceret, Aquileiam ut cōueniret, ne quid se Romae teneret, quod minus votis nuncupatis paludatus ab urbe exiret. Hac collega obsequenter facta, breuisq; dies ad cōueniendum edicta est. Claudius prope consecutus est literas suas. Concione adueniens de Manlio & Iunio habita, non ultra triduum moratus Roma, paludatus licitoribus, votisq; in Capitolio nuncupatis, in provinciam aequè amplius præcipit & celeritate abijt. Pauci ante diebus Iunius Manliusq; oppidum Nesattium, quod se principes Histrorum & regulus ipse Aepulo receperat, summa vi oppugnant. Eo Claudius duabus legionibus novis adductis, vetere exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumfedit, & vineis oppugna-
 B
 to oppugnantibus erat, & aquationem Histris praebebat, multorum dierum opere exceptum, nouo alueo auertit. Ea res barbaros miraculo terruit abscissa aqua, & ne tum quidem memores pacis, in eadem coniugum ac liberorum versi, etiam ut spectaculo hostibus tam fœdum facinus esset, palam in muris trucidatos precipitabant. Inter simul complorationem foeminarum puerorumq; simul nefandam eadem, milites transgressi murum oppidum intrarunt. Cuius capti tumultum, ut ex pauido clamore fugientium accepit rex, traiecit ferro pectus, ne viuus caperetur: ceteri capti aut occisi. Duo deinde oppida Mutila & Faueria vi capta & deleta. Præda, ut in gente inopi, spe maior fuit, & omnis militibus concessa est. V. milia capitum DCLXXXII. sub corona venierunt. aurores belli virgis casti, & securi percussi. Histria tota triū oppidorum excidio, & morte regis pacata est: omnesq; vndique populi obsidibus datis in ditionem venerunt. Sub Histrici finem belli, apud Ligures consilia de bello haberi cœpta. T. Claudius proconsul, qui Pr. prioræ anno fuerat, cum præsidio legionis vnus Pisis præerat. cuius literis senatus certior factus: eas ipsas literas ad C. Claudium (nam alter Corsiam in Sardiniam traiecerat) deferendas censet: & adijcit decretum, quonia Histria provincia cōfecta esset, si ei videretur, exercitum traduceret in Ligures. Simul ex literis Cos
 quas

A quas de rebus in Histria gestis scripserat, in biduum supplicatio decreta. Et ab altero COS. Tib. Semp. in Sardinia prospere res gesta. Exercitum in agrum Sardorum Iliensium induxit. Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant. Cum vtraque gente signis collatis conflixit. Fusi fugatiq; hostes, castrisq; exuti. XII. millia armatorum caesa. Postero die arma lecta coniuncti in acernum iussit consulis: sacrumq; id Vulcano cremavit. Victorem exercitum in hyberna sociarum urbium reduxit. Et C. Claudius literis T. Claudij & S. C. accepto, ex Histria legiones in Ligures transduxit. Ad Scutennam flumen in campos progressi castra habebant hostes. Ibi cum bis acie dimicatum. XV. M. caesa: plus DCC. aut in prælio, aut
 B
 in castris (nam ea quoq; expugnata sunt) capti, & signa militaria vnum & L. capta. Liguras reliqua cadis in montibus refugerunt passim: populantiq; campestreis agros consuli nulla vsquam apparuerunt arma. Claudius duarum gentium vno anno victor, duabus (quod raro alius) in consulatu pacatis provincijs, Romam reuertit. Prodigia eo anno nunciata, in Crustumino auem sangualem (quam vocant) sacro lapidem rostro cecidisse, bouem in Campania locutum, vaccam etiam Syracusis ab agrestibus auro, qui pecore ab-
 C
 erasset, inicitam, ac semine aspersam. In Crustumino diem vnum in ipso loco supplicatio fuit. & in Campania bos alenda publice data: Syracusanumq; prodigium expiatum, editis ab aruspibus dijs, C quibus supplicaretur. Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorq; fuerat. In eius locum successit est pontifex filius eius M. Marcellus. Et Lucam colonia eodem anno M. M. ciuium Romanorum sunt deducta. Triumviri deduxerunt, P. Aelius, L. Egilius, Cn. Sicinius. Quinquagena & singula iugera & semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure captus is ager erat: Heruscorum ante, quam Ligurum fuerat, C. Claudius COS. ad urbem venit: cui, cum in senatu de rebus in Histria Liguribusq; prosperè gestis differuisset, postulanti triumphus est decretus. triumphauit in magistratu de duabus simul gentibus. Tulit in eo triumpho denariorum CCCVII. millia: & victoriarum LXXXV. millia DCCII. militibus in singulos quinidemi denarij dati, duplex ceterioni, triplex equiti:

V. C. equiti: socijs dimidio minus, quàm ciuibus datum. Itaq; taciti, vt iratos esse sentires, secuti sunt currum. Dum is triumphus de Liguribus agebatur, Ligures postquam senferunt non consularem tantum exercitum Romam adductu, sed legionem ab T. Claudio Pisis dimissam, soluti metu clam exercitu indicto, per transuersos limites superatis montibus in campos digressi, agrum Mutinensem populati, repentino impetu coloniam ipsam ceperunt. Id vbi Romam allatum est, senatus C. Claudium consulem comitia primo quoq; tempore habere iussit: creatisq; in annum magistratibus provinciam redire, & coloniam ex hostibus eripere. Ita vti censuit senatus comitia habitata, C O S S. creati Cn. Cornelius Scipio Hispanus, Q. Petilius Spurius. Praetores inde facti, M. Popilius Lenas, P. Licinius Crassus, M. Cornelius Scipio, L. Papirius Maso, M. Aburius, L. Aquilius Gallus. C. Claudio C O S. prorogatum in annum imperium, & Gallia provincia. Et ne histri quoq; idem, quod & Ligures facerent, socijs nominis Latini in Histriam mitteret, quos triumphus causa de provincia deduxisset. Cn. Cornelio, & Q. Petilio C O S S. quo die magistratum inierunt, immolantibus Ioui singulis bubus. vti solet, in ea hostia, qua Q. Petilius sacrificauit, in iocinore caput non inuentum. Id cum ad senatum retulisset. boue perlitare iussus. De provincijs deinde consultus senatus Pisas & Ligures provincias consulibus decreuit. Cui Pisa provincia obuenerat, cum magistratum creandorum tempus esset, ad comitia reuerti iussit. Additū decreto vt binas legiones novas scriberent, & CCC. equites & dena millia peditum socijs nominisq; Latino & DC. imperarent equites. T. Claudio prorogatum est imperium in id tempus, quo in provinciam C O S. venisset. Dum de his rebus in senatu agitur, Cn. Cornelius euocatus à viatore, cum templo egressus esset, paulo post redijt confuso vultu: & exposuit patribus conscriptis, bouis fescenaris quem immolauisset, iecur defluxisse: id se victimario nunciante parum credentem, ipsum aquam effundi ex olla vbi exta coquerentur, iussisse: & vidisse cateram integram partem extorum, iecur omne inenarrabiliter absumptum. Territis eo prodigio patribus, & alter C O S. curam adiecit, qui se

quod

A quod caput iecinori defuisset, tribus bubus perlitasse negauit. Senatus maioribus hostijs vsq; ad litationē sacrificari iussit. Ceteris dijs perlitatum ferunt, Saluti Petiliū perlitasse negant. Inde consules praetoresq; provincias sortiti. Pisa Cn. Cornelio, Ligures Petilio obuenerunt. Praetores L. Papirius Maso urbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. M. Cornel. Scipio Maluginensis Hispaniam vltiorem, L. Aquilius Gallus Siciliam habuit. Duo deprecati sunt, ne in provincias irent: M. Popilius in Sardiniam. Gracchum eam provinciam pacare, & T. Ebutium Pr. adiutorem ab senatu datum esse. Interrumpi tenorem rerum, in quibus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime conuenire. inter traditionem imperij, nouitatemq; successoris, que noscendis prius quam agendis rebus imbuenda sit, saepe bene gerenda rei occasiones intercidere. Probat a Popily excusatio est. P. Licinius Crassus sacrificijs se impediri sollemnibus excusabat, ne in provinciam iret. Ceterior Hispania obuenerat. Ceterum aut ire iussus, aut iurare pro concione solenni sacrificio se prohiberi. Id vbi in P. Licinio ita statutum est, & ab se vti iusurandum acciperent, M. Cornelius postulauit, ne in Hispaniam vltiorem iret. Praetores ambo in eadem verba iure iurarunt. M. Titinius & T. Fonteius proconsules manere cum eodem imperij iure in Hispania iussi: & vt in supplementum huius tria millia ciuium Romanorum cum equitibus CCC. V. millia socium Latini nominis, & CCC. equites mitterentur. Latina feria fuisse ad diē III. Non. Maij: in quibus quia in vna hostia magistratus Lanuinus precatu non erat, P. R. Quiritium, religioni fuit. Id cum ad senatum relatum esset, senatusque ad pontificum collegium reieciisset, pontificibus, quia non ritē facta Latina essent, instauratis Latinis; placuit Lanuinos, quorum opera instaurata essent, hostias praeberē. Accesserat ad religionem quod Cn. Cornelius C O S. ex monte Albano rediens concidit, & parte membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus, ingrauescente morbo, Cumis decessit: sed inde mortuus Romam allatus, & funere magnifico elatus sepultusq; est. Pontifex idem fuerat. C O S. Q. Petilius cum primum per auspicia posset, collega subrogando comitia

habere

habere iussus, & Latinas edicere: comitia in diem III. nonas Sextiles, Latinas ad diem III. idus Sextiles, edixit. Plenis religionum animis prodigia insuper nunciat a: Tusculi facem in caelo visam, Gabijs edem Apollinis & priuata aedificia complura, Grauisca murum portamq; de caelo tacta. Ea patres procurari, vri pontifices censuissent, iusserunt. Dum. COSS. primum religiones, deinde alterum alterius mors, & comitia, & Latinarum instauraciones impediunt: interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligures priore anno ceperant, admouit. Ante triduum quam oppugnari coeperat, receptam ex hostibus colonis restituit. VII. millia ibi Ligurum intra muros caesa, literaq; Romam extemplo scripta, quibus non modo rem exponeret, sed etiam gloriaretur, sua virtute ac felicitate neminem iam cis Alpeis hostem P. R. agrig; aliquantū captum, qui multis millibus hominum diuidi viritum posset. Et Tib. Sempronius eodē tempore in Sardinia multis secundis prelijs Sardos perdomuit. XV. millia hostium sunt caesa. Omnes Sardonum populi qui defecerant, in ditionem redacti. Stipendiarijs veteribus duplex vestigal imperatum exactumq; ceteri frumentum contulerunt. Pacata prouincia, obsidibusq; ex tota insula CCXXX. acceptis, legati Romam qui ea nuntiarent, missi: quiq; ab senatu peterent, vt ob eas res ductu auspicioq; Tib. Sempronij prospere gestas, dijs immortalibus honos haberetur, ipsiq; decedenti de prouincia exercitum secum deportare liceret. Senatus in ade Apollini legatorum verbis auditis, supplicationem in biduum decreuit, & XL. maioribus hostijs consules sacrificare iussit: Tib. Sempronium proconsulem exercitumq; eo anno in prouincia manere. Comitia deinde consulis vnus subrogandi, quae ad diem III. nonas Sextiles edicta erant, eo ipso die sunt confecta. Q. Petilius COS. collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creauit M. Valerium Lauinum. Is iam diu cupidus prouincia, cum opportuna cupiditati eius litera allata essent, Ligures rebellasse, nonis Sextilibus paludatus, literis auditis, tumultus eius causa legionem tertiam ad C. Claudium proconsulem in Galliam proficisci iussit: & duum viros naualeis cum classe Pisas ire, qui Li-

gurum

gurum oram, maritimum quoque terrorem admoventes, circumuectarentur. Eodem & Q. Petilius COS. ad conueniendum exercitui die edixerat. Et C. Claudius proconsul audita rebellione Ligurum, praeter eas copias, quas secum Parmae habebat, subitarijs collectis militibus, exercitū ad fines Ligurū admouit. Hostes sub aduentum C. Claudij, a quo duce se meminerat nuper ad Scultennam flumen victos fugatosq; locorum magis praesidio aduersus infelicer expertam vim, quam armis se defensuri, duos montes Letum & Balstam ceperunt: muroq; insuper amplexi, tardius ex agris demigrantes, oppressi ad M. & D. perierunt. Ceteri montibus tenebant, & ne in metu quidem feritatis ingenita obliu, sauiunt in praedā, quae Mutinae parua erat: captiuos cum foeda laceratione interficiunt: pecora in fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant. Satiati caede animantium, quae inanima erant, parietibus affigunt, vasa omnis generis vsui magis quam ornamento in speciem facta Q. Petilius COS. ne absente se debellaretur, literas ad C. Claudium misit, vt cum exercitu ad se in Galliam veniret, campis Macris se eum expectaturum. Literis acceptis Claudius ex Liguribus castra mouit, exercitumq; ad campos Macros consuli tradidit. Eodem paucis post diebus C. Valerius consul alter venit. Ibi diuisis copijs, priusquam digrederentur, communiter ambo exercitus iustrauerunt, tum sortiti, quia non ab eadem vtrunq; parte agredi hostem placebat, regiones quas peterent. Valerium auspicio sortitum constabat, quod in templo fuisset: in Petilio id virio factum. postea augures responderunt, quod extra templum, sortem in fidei telam in templum latam, foris ipse posuerit. Profecti inde in diuersas regiones. Petilius aduersus Balista & Leti iugum, quod eos montes perpetuo dorso inter se iungit, castra habuit. Ibi adhortantem eum pro concione milites, immemorem ambiguitatis verbi ominatum ferunt, se eo die Letum capturum esse. Duabus simul partibus sub ire in aduersos montes cepit. Ea pars in qua ipse erat, impigre succedebat. Alteram hostes cum propulissent, vt restitueret rem inclinatum, consul equo aduectus, suos quidem a fuga reuocauit: ipse dum incantans

4188

uerfa

ante signa obseruatur, missili traiectus cecidit. Nec hostes ducem
occisum senserunt, & suorum pauci qui viderant, haud negligenter,
vt qui in eo victoriam veri scirent, corpus occultare. Alia
multitudo peditum equitumq; deturbatis hostibus montes sine duce
cepere. Ad VII. millia Ligurum occisa, ex Romano exercitu duo &
quinquaginta ceciderunt. Super tam euidente tristicis ominis euen-
tū etiam ex pullario auditum est, vitium in auspicio fuisse, nec id
consulem ignorasse. C. Valerius audita cons. morte.

a. a. x. l. c. i. f. e. m. *
deduxit. Cis Apenninum Garuli & Lapicini, & Hercates, trans
Apenninam Brinniates fuerant. Inter Audenam amnem Q. Mutius
cum ijs qui Lunam Pisasq; de populati erant, bellum gessit, B
omnibusq; in dirionem reductis arma ademit. Ob eas res in Gallia
Liguribusq; gestas duorum consulū ductu auspicioq; senatus in tri-
duū supplicationes decreuit, & XL. hostijs sacrificari iussit. Et tu-
multus quidē Gallicus & Ligustinus, qui in principio eius anni ex-
ortus fuerat, haud magno conatu breui oppressus erat. Belli Macedo-
nici subibat iam cura, miscente Perseo inter Dardanos Bastar-
nasq; certamina: & legati qui missi ad res visendas in Macedo-
niam erant, iam reuerterant Romam, renuntiauerantq; bellum
in Dardania esse. Simul venerant & ab rege Perseo oratores, qui
purgaret, nec accitos ab eo Bastarnas, nec ante hanc eo quicquam fa-
cere. Senatus nec liberauit eius culpae regem, neque arguit: moneri C
eum tantummodo iussit, vt etiam atq; etiam curaret vt sanctum
haberet foedus, quod ei cum Romanis esse videri posset. Dardani
cum Bastarnas non modo non excedere finibus suis, quod speraue-
rant, sed grauiores fieri indies cernerent, subnixos Thracum ac-
colarum & Scordischorum auxilijs, audendum aliquid vel teme-
rè rati, omnes vndique armai ad oppidum, quod proximum ca-
stris Bastarnarum erat, conueniunt. Hyems erat, & id an-
ni tempus elegerant, vt Thraces Scordischiq; in fines suos abirent.
Quod vbi ita factum, & solos iam esse Bastarnas audierunt, bifa-
riam diuidunt copias: pars vt recto itinere ad laceffendum exa-
perito iret, pars deuio saltu circumducta, ab tergo aggrediretur. Ca-
terum

A terum priusquam circumire castra hostium possent, pugnatum
est: viciq; Dardani compelluntur in vrhem, quae ferè XII. mil-
lia ab castris Bastarnarum aberat. Victores confestim circumsi-
dunt vrhem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hosti-
bus, aut vi expugnaturi. Interim Dardanorum altera manus
quae circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Bastarnarum
sine presidio relicta facile cepere.

*

*

more sella eburnea posita ius dicebat, disceptabatque controuer-
sas minimarum rerum: adeoq; nulli fortune adhaerebat animus *Perseio*
per omnia genera vitae errans, vti nec sibi nec alijs, quinam ho-
mo esset, satis constaret. Non alloqui amicos. vix notis familia-
riter arridere. munificentia in aequali sese aliosq; ludificari: qui-
busdam honoratis, magnoq; estimantibus se, puerilia, vt esca aut
lusus, munera dare: alios nihil expectantes ditare. Itaque nescire
quid sibi vellet, quibusdam videri, quidam ludere eum simpliciter,
quidam haud dubie insanire aiebant. In duabus tamen magnis
honestiq; rebus verè regius erat animus, in vrbiū donis & deo-
rum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum
vrbi est pollicitus: maioremq; partem pecunia dedit. Tegea thea-
trum magnificum è marmore facere instituit. Cyzici in pryta-
nelm, id est, penetrale vrbis, vbi publicè quibus is honos datus est,
& vescuntur: vasa aurea mensa vnus posuit, Rhodjs nihil vnus in si-
gne, ita omnis generis, vt quaeq; vsus eorum postulauerunt, dona
dedit. Magnificentia verò in deos, vel Iouis Olympij templū Athe-
nis, vnum in terris inchoatum pro magnitudine dei, potest testis
esse. Sed & Delon maris insignibus, statuarumq; copia exornauit:
& Antiochia Iouis Capitolini magnificum templum non laquea-
tum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, & alia
multa in alijs locis pulchritudo, quia per breue tempus regni eius
fuit, non perfecit. Spectaculorum quoq; omnis generis magnifi-
centia superiores reges vicit, reliquorum sui moris & copia Grae-
corum artificum, gladiatorum munus Romana consuetudinis pri-
mo maiore cum terrore hominum insuetorum ad tale spectacu-
lum

V. C. lum, quam voluptate dedit: deinde saepius dando & modo vuln. a
ribus tenuis, modo sine missione etiam, & familiare oculis gratūq;
id spectaculum fecit, & armorum studium plerisq; iuuenum ac-
cendit. Itaq; qui primò ab Roma magnis praemijs paratos gladi-
atores accersere solitus erat, iam

*

*

580. Scipio inter peregrinos. M. Attilio Praeprouincia Sardinia obue-
nerat, sed cum legione noua quam Coss. conscripserant, quinq; mil-
libus peditum, CCC. equitibus in Corsicam iussus est transire.
Dum is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatu imperium, vbi ob-
tineret Sardiniam. Cn. Seruilio Cepioni in Hispania ulteriore,
& P. Furio Philo in citeriorem tria millia peditum Romanorum, B
equites CL. & socium Latini nominis quinq; millia peditū, CCC.
equites. Sicilia L. Claudio sine supplemento decreta. Dnas prae-
rea legiones Coss. scribere iussi, cum iusto numero peditum equi-
tumq; & decem millia peditum socijs imperare, & DC. aequites.
Delectus consulibus eo difficilior erat, quod pestilentia quae priore
anno in boues ingruerat, eo verterat in hominum morbos qui in-
ciderant, haud facile septimum diem superabant: qui superau-
rant, longinquo maxima quartana implicabantur morbo. Serui-
tia maxime moriebantur. eorum strages per omnes vias insepul-
torum erat. Ne liberorum quidem funeribus libitina sufficiebat.
Cadauera intacta à canibus ac vulturibus tabes absumebat, sa-
tisq; constabat nec illo nec priore anno in tanta strage boum, ho-
minumq; vulturium vsquam visum. Sacerdotes publici ea pesti-
lencia mortui sunt, Cn. Seruilius Cepio pontifex pater pratoris,
& T. Sempronius T. F. Longus X vir sacrorum, & P. Aelius Petus
augur, & T. Sempronius Gracchus, & C. Atrilius Aemylius curio
maximus, & M. Sempronius Tuditanus pontifex. Pontifices suf-
fecti sunt, C. Sulpitius Galba in locum Tuditani. Augures suffecti
sunt, in Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronianus, in P.
Aelii Q. Aelius Petus. Xuir sacrorū C. Sēpronius Lōgus, curio maxi-
mus C. Scribonius curio sufficitur. Cum pestilentiae finis nō fieret,
senatus decreuit, vii X. viri libros Sibyllinos adiret. Ex decreto eo-
rum

Arum diem vñ supplicatio fuit. & Q. Martio Philippo verba pra-
eunte, populus in foro votum concepit, si morbus pestilentiaq; ex
agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationem se ha-
biturum. In Veienti agro biceps natus puer, et Sinuessa vnimanus,
& Oximi puella cum dentibus, & arcus interdii sereno caelo su-
per adem Saturni in foro Romano intentus, & tres simul soles ef-
fulserunt. & faces eadem nocte plures per caelum lapsae sunt in La-
nuuino, Caritesq; anguem in oppido suo iubatum aureis maculis
sparsum apparuisse affirmabant, & agro Campano bouem locu-
tum esse factus constabat. Legati nonis Iulij ex Africa redierunt, quē
conuulso prius Masanissa rege Carthaginem ierant: ceterum cer-
B
bitus aliquāto quae Carthagine acta essent, ab rege rescierat, quāto
ab ipsis Carthaginensibus. compertū tamen affirmauerunt lega-
tos ab rege Perseo venisse, ijsq; noctu senatū in aede Aesculapij da-
tum esse. ab Carthagine legatos in Macedoniam missos, & rex af-
firmauerat, & ipsi parū constanter negauerant. In Macedoniam
quos mittēdos legatos senatus censuit. Tres missi sunt, C. Lalius,
M. Valerius Messala, Sex. Digitius. Perseus per ad tēpus, quia qui-
dam Dolopum non parebant, & de quibus ambigebatur rebus, di-
sceptationem ab rege ad Rom. reuocabant, cum exercitu profe-
ctus, sub ius iudiciumq; suū totam coegit gentem. Inde per Oet. eos
C
mentes transgressus, religionibus quibusdā animo obiectis oracu-
lum aditurus Delphos ascendit. Cum in media repente Gracia ap-
paruisset, magnum non finitimis modo vrbibus terrorem praebuit,
sed in Asiam quoque ad regem Eumenem nuncius tumultus eius
venit. Triduum non plus Delphis moratus, per Phriotidem Acha-
iam, Thessaliamq; sine damno iniuriaq; agrorum per quos iter fe-
cit, in regnū redyt. Nec earum tantū ciuitatum, per quas iturus
erat, satis habuit animos sibi conciliare: sed aut legatos aut literas
dimisit, petens ne diutius simultatum quae cum patre suo fuissent,
meminissent: nec enim tam atroces fuisse eas, vt non cum ipso po-
tuerint ac debuerint finire: secum quidem omnia illis integra esse
ad infirmandam fideliter amicitiam. Cum Achaeorum maxi-
me gente reconcilianda gratia viam quarebat. Hac vna ex omni-
m

Gracia gens, & Atheniensium ciuitas, eo processerat irarum, ut a finibus interdiceret Macedonibus. Itaque seruitijs ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat: quia cum finibus suis interdixissent, intrare regni terminos ipsi non audebant. id cum Perseus animaduertisset, comprehensis omnibus literas ad Achaeos misit, quibus se, seruos eorum, qui ad se transfugerant benigne remittere illum scripsit. Caterum ne similis fuga seruorum postea fieret, cogit aduocare illum esse. Recitatis his literis per Xenarchum prae, qui priuata gratia aditum apud regem quarebat: & plerisque moderate & benigne scriptas esse censentibus literas, atque his maxime qui praeter spem recepturi essent amissa mancipia: Callicrates ex ijs qui in eo uerbi salutem gentis crederent, si cum Romanis inuiolatum foedus seruaretur: B Parua, inquit, aut mediocrius res, Achaia quibusdam uidetur agi: ego maxime grauissimam omnium, non agitur, tantum arbitror, sed quodam modo acta esse. Nam qui regibus Macedonum Macedonibusque ipsi, finibus interdixissemus, manereque id decretum volumus, scilicet ne legatos, ne nunciosmitteremus regum, per quos aliquorum ex nobis animi sollicitarentur: ij concionantem quodam modo ab sentem audimus regem, et si dijs placet, orationem eius probamus: C & cum ferae bestiae cibum ad fraudem suam positum plerumque aspernentur & refugiant, nos caci specie parui beneficii inescamus: & seruulorum minimi precij recipiendorum spe, nostram ipsorum libertatem subruere & tentari patimur. Quis enim non uidet, uiam regia societatis queri, qua Romanorum foedus, quo nostra omnia continentur, uoletur? Nisi hoc dubium alicui est, bellandum Romanis cum Perseo esse: & quod uiuo Philippo expectatum morte eius interpellatum est, id post mortem Philippi futurum. Duos, ut scitis, habuit filios Philippus, Demetrium & Persea. Genere materno, virtute, ingenio, fauore Macedonum, longe praeslitit Demetrius. Sed quia in Romanos odij regnum posuerat praemium, Demetrius nullo alio crimine quam Romanae amicitiae inita, occidit, Persea quem P. R. prius uenae quam regni haeredem futurum sciebat, regem fecit. Itaque quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum parauit? Bastarnas primum ad terrorem omnium Dardaniam

Aniam immisit: qui si sedem eam tenuissent, grauiore eos accolat. Gracia habuisset, quam Asia Gallos habeat. Ea spe depulsus, non tamen belli consilia omisit: imo si uera volumus dicere, iam inchoauit. Dolopiam armis subegit, nec prouincijs de controuersis ad deceptationem reuocantem P. R. audiuit. inde transgressus Oetam, ut repente in medio umbilico Gracia conspiceretur, Delphos ascendit. Hec usurpatio itineris insoliti quod uobis spectare uidetur? Thessaliam deinde peragravit, quod sine ullius eorum quos oderat noxia, hoc magis tentationem metuo. Inde literas ad nos cum munere specie misit, & cogitare iubet quomodo in reliquum hoc munere non egeamus, hoc est, ut decretum quo arcantur Peloponneso Macedones, tollamus: rursus legatos regio, & hospitium cum principibus, & mox Macedonum exercitum, ipsum quoque, a Delphis (quam enim interluit fretum?) trajicientem in Peloponnesum uideamus. Immiscemur Macedonibus armantibus se aduersus Romanos. Ego nihil noui censeo decernendum, seruandaque omnia integra, donec ad certum dirigantur: uanissime hic timor noster, an uerus fuerit, si pax inuiolata inter Macedonas Romanosque maneat, nobis quoque amicitia & commercium sit. nunc de eo cogitare periculosum & immaturum uidetur. Post hunc Arco frater Xenarchi praetoris ita disseruit: Difficilem orationem Callicrates & mihi, & omnibus qui ab eo dissentimus, fecit: agendo enim Romanae societatis causam ipse, tentarique & oppugnari dicendo, quam nemo neque tentat neque oppugnat: efficit, ut qui ab se dissentiret, aduersus Romanos dicere uideretur. Ac primum omnium tanquam non hic nobiscum fuisset, sed aut ex curia P. R. ueniret, aut regum arcanis interesset, omnia scit & nunciat quae occulte facta sunt: diuinat etiam quae futura fuerant, si Philippus uixisset: quid ita Perseus regni haeres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romanis. Nos autem, qui nec ob quam causam, nec quemadmodum perierit Demetrius, scimus, nec quid Philippus si uixisset facturum fuerat: ad haec quae palam geruntur, consilia nostra accommodare oportet. Ac scimus Persea regno accepto ad legatos Romanos uenisse, ac regem Persea a P. R. appellatum: auduimus legatos Roma-

nos venisse ad regem, et eos benigne exceptos. Hac omnia pacis equi
 dem signa esse iudico, non belli: nec Rom. offendi posse, si ut bellum
 gerentes eos secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur.
 Cur quidem nos inexpiabilis omnium soli bellum adversus regnum
 Macedonum geramus, non video. Opportuni propinquitate ipsa Ma-
 cedonia sumus: an infirmissimi omnium, tanquam quos nuper sub-
 iecit Dolopes? Imò contra ea vel viribus nostris deum benignitate,
 vel regionis intervallo tuti. Sed sumus aequi subiecti ac Thessali Ae-
 tolique, nihil plus fidei auctoritatisque habemus adversus Rom. qui
 semper socii atque amici fuimus, quae Aetoli, qui paulo ante hostes fue-
 runt. Quod Aetolis, quae Thessalis quod Epirotis, omni denique Graecia
 cum Macedonibus iuris est, idem et nobis sit. cur execrabilis ista nobis
 solius velut desertio iuris humani est? Fecerit aliquid Philippus, cur
 adversus eum armatum bellum et gerentem hoc decerneremus, quid
 Perseus novus rex, omnis iniuria insons, suo beneficii paternas si-
 multates obliterans meruit? cur soli omnium hostes ei sumus? Quan-
 quam et illud dicere poteram, tanta priorum Macedoniae regum
 merita erga nos fuisse, ut Philippi unius iniurias, si qua forte fue-
 runt, utique post mortem, cum classis Rom. Cenchreis staret, Cos-
 cum exercitu Velantia esset, triduum in concilio fuimus consultan-
 tes, utrum Rom. an Philippum sequeremur, non nihil metus praesentis
 ab Romanis sententias nostras inclinavit: fuit certe tamen aliquid,
 quod tam longam deliberationem fecerat, id quod erat vetusta con-
 iunctio cum Macedonibus, vetera et magna in nos regum meri-
 ta. Valeant et nunc eadem illa, non ut praecipue amici, sed ne pra-
 ecipue inimici simus. Ne id quod non agitur, Calliocrates simulave-
 rimus, nemo novae societatis aut novi foederis, quo nos temere illi-
 gemus, conscribendi est auctor: sed commercium tantum iuris pra-
 bendi repetendumque sit, ne interdictione finium nostrorum et nos
 quoque regno arceamus. Ne servus nostris aliquid fugere liceat, quid
 hoc adversus Rom. foedera est? Quid rem parvam et apertam, ma-
 gnam et suspectam facimus? Quid vanos tumultus sciemus? Quid
 ut ipsi locum assentandi Rom. habeamus suspectos alios ac inuses
 efficimus? Si bellum erit, ne Perseus quidem dubitat, quin Rom. se-
 cuturi

cuturi simus, in pace etiam si non odio finiuntur, intermittantur.
 Cum huiusmodi orationi, qui literis regis adfuerant, adfuerant
 tur, indignatione principum, quod quam rem ne legatione quidem
 dignam iudicasset Perseus, literis paucorum versuum imperaret, de-
 cretum differtur. Legati deinde postea missi ab rege, cum Megalopo-
 li concilium esset: dataque opera est ab iis qui offensionem apud Rom. ti-
 mebant, ne admitterentur. Per haec tempora Aetolorum in semet-
 ipsos versus furor, mutuis caedibus ad interfectionem adducturus vi-
 debatur gentem. Fessi deinde et Romam viraque pars miserunt le-
 gatos, et inter se ipsi de reconcilianda concordia agebant: qua no-
 vo facinore discussas res, veteres etiam iras excitavit. Exulibus Hypa-
 teis qui factionis Proxeni erant, cum reditus in patriam promissus
 esset, fidesque data per principem civitatis Eupolemem, LXXX.
 illustres homines, quibus redeuntibus inter caetera multitudine
 Eupolemus etiam obutus exierat, cum salutatione benigne excepti
 essent, dextraque data, ingredienti portam, si dem datam deosque te-
 stes nequicquam invocantes interfecti sunt. Inde gravius de inte-
 gro bellum exarsit. C. Valerius Leuinus, et Ap. Claudius Pulcher,
 et C. Memmius, et M. Popilius, et L. Canuleius missi ab senatu
 venerant. Apud eos cum Delphis utriusque partis legati magno
 certamine egerint, Proxenus maxime cum causa, tum eloquentia
 praestare visus est: qui paucos post dies ab Orithobula vxo-
 re veneno est sublatum, damnataque eo crimine in exilium ab-
 iij. Idem furor et Cretenses lacerabat, adventu deinde Q. Mi-
 nutij legati, qui cum decem navibus missus ad sedanda eorum
 certamina erat, in spe pacis venerant: caeterum induciae et antea
 sex mensium fuerunt: inde multo gravius bellum exarsit. Lycij quoque
 per idem tempus ab Rhodij bello vexabantur. Sed externorum in-
 ter se bella, quo quoque modo gesta sunt, persequi non opera est, satis
 superque oneris sustinemi res a populo Romano gestas scribere. Cel-
 tiberi in Hispania, qui bello domiti se Tib. Graccho dediderant,
 pacati manserant, M. Titinio Pr. obtinente provinciam rebel-
 larunt sub adventum Ap. Claudij: orsique bellum sunt ab repenti-
 na oppugnatione castrorum Romanorum, Prima lux ferme erat,

cum vigiles in vallo, quiq; in portarum stationibus erant, cum vidissent procul venientem hostem, ad arma conclamauerunt, Ap. Claudius signo proposito pugna, ac paucis adhortatus milites, tribus simul portis eduxit. Obsistentibus ad exitum Celtiberis, primo par vring, praliū fuit, quia propter angustias non omnes in faucibus pugnare poterant Romani, vrgentes deinde alij alios secuti euaserunt extra vallum, vt pandere aciem & exaquari cornibus hostibus quibus circumbantur, possent: ita repente eruperunt, vt sustinere impetum eorum Celtiberi nequirent. Ante horam secundam pulsī sunt, ad X V. millia caesa aut capta, signa adempta duo & XXX. castra etiam eo die expugnata, debellatumq; : nam qui superferre pralio, in oppida sua dilapsi sunt: quieti deinde paruerunt imperio. Censores eo anno creati Q. Fuluius Flaccus, & A. Posthumius Albinus legerant senatum. princeps lectus M. Aemilius Lepidus PONT. MAX. De senatu nouem eiecerunt. Insignes nota fuerunt M. Cornelij Maluginensis, qui biennio ante Pr. in Hispania fuerat, & L. Cornelij Scipionis Pr. cuius tum inter ciues & peregrinos iurisdictio erat, & L. Fuluij, qui frater germanus, & vt Valerius Antias tradit, consors etiam censoris erat. C O S S. votis etiam in Capitolio nuncupatis, in prouincias profecti sunt. Exijs M. Aemilio senatus negotium dedit, vt Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret: quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse & ipsorum legati attulerant. Legati qui in Aetoliam ad similes motus comprimendos ierant, renuntiarunt coerceri rabiem gentis non posse. Patavinis saluti fuit aduentus consulis: neque aliud quod ageret in prouincia cum habuisset, Romam redijt. Censores vias sternendas silice in vrbe, glareæ extra vrbe substruendas marginandasq; primi omnium locauerunt: pontesq; multis locis faciendos, & scenam adilibus praetoribusq; praebendam, & carceres in circo, & oua ad notas curricula numerandas, & * dam, & metas trans * & caueas ferreas pe * intrmitterentur: * ferreis in monte Albano consulis & clium Capitolinum silice sternendum curauerunt: & porticum ab ade Saturni in Capitolium ad senaculum. ac super id curiam.

riam. & extra portam Triginam emporium lapide strauerunt stipitibusq; seperunt, & porticum Aemiliam reficiendam curauerunt, gradibusq; ascensum ab Tyberi in emporium fecerunt: & extra eandem portam in Auentinum porticum silice strauerunt, & eo publico ab ade Veneris fecerunt. Idem Calatia & Oximi muros faciendos locauerunt: venditisq; ibi publicis locis, pecuniam quæ redacta erat, tabernis vtrique foro circumdandis consumpsērunt. & alter ex ijs Fuluius Flaccus (nam Posthumius nihil nisi senatus Romani, populique iussu se locaturum ipsorum pecunia) Iouis adem Pisauri & Fundis, & Pollentia etiam aquam adducendam, & Pisauri viam silice sternendam, et Sinuessam à ga * auriaria. In his & clo * um circunducend * & forum porticibus tabernisq; claudendum, & lanos tres faciendos. Hac ab vno censore opera locata cum magnagrati a colonorum. Moribus quoque regendus diligens & seuera censura fuit, multis equi adempti. Exitu prope anni diem vnum supplicatio fuit, ob res prospere gestas in Hispania, ductu auspicioq; Ap. Claudij proconsulis, & maioribus hostijs XX. sacrificatum, & alterum diem supplicatio ad Cereris Liberi Liberæq; fuit, quod ex Sabinis terra motus ingens cum multis adificiorum ruinis nunciatus erat. Cum Ap. Claudius ex Hispania Romam redisset, decreuit senatus, vt ouans vrbe iniret, iam consularia comitia appetebant: quibus magna contentione habitis propter multitudinem petentium, creati L. Posthumius Albinus, & M. Popilius Lana. Praetores inde facti, Cn. Fabius Buteo, M. Matienus, C. Cicereius, M. Furius Crassipes iterum. A. Attilius Serranus iterum, C. Cluuius Saxula iterum. Comitibus perfectis Ap. Claudius Cento ex Celtiberis ouans cum in vrbe iniret, decem millia pondo argenti, quinque millia auri in ararium tulit. Flamen dialis inauguratus est Cn. Cornelius. * Eodem anno tabula in adem Matris Matutæ cum indice hoc posita est: Tib. Sempronij Gracchi consulis imperio auspicioq; legio exercitusq; P. R. Sardiniam subegit. In ea prouincia hostium caesa aut capta supra LXXX. millia. Rep. felicissime gesta, atq; liberatis pedigalibus restituta, exercitum satuum atq; incolumē plenissimū

preda domum reportauit, iterum triumphans in urbem Romam redijt: cuius rei ergo hanc tabulam donum Ioui dedit. Sardinia insula forma erat, atque in ea simulacra pugnarum picta. Munera gladiatorum eo anno aliquot parua alia data. vnum ante castra insigne fuit T. Flaminij, quod mortis causa patris sui cum visceratione epuloꝝ & ludis scenicis quatrimum dedit. magni tamen muneris ea summa fuit, vt per triduum quatuor & septuaginta homines pugnarint.

DECADIS QVINTÆ LIB. II.

E P I T O M E.

QVINTVS Fuluius Flaccus censor templum Iunonis Laciniaꝝ tegulis marmoreis spoliavit: vt eadem, quam dedicauerat, tegeret. tegulae ex S. C. reportatae. Eumenes Asiaꝝ rex in senatu de Perseo Macedoniaꝝ rege questus est, cuius iniuria in populum Romanum referuntur. ob quas bello ei indicto, P. Licinius Crassus Cos. cui Macedonia decreta erat, in Macedoniam transfijt: leuibusq; expeditionibus, equestribus praelij in Thessalia cum Perseo felici euentu pugnauit. Inter Masaniffam, & Carthaginienfes de agro fuit dies ad disceptandum a senatu datus. Legati missi ad ciuitates socias: & reges rogandos, vt in fide permanerent: dubitantibus Rhodijs. Lustrum a censoribus conditum est. Censura sunt ciuium capita CC. LVII. millia CC. XXXI. Res praeterea aduersus Corfos & Ligures prospere gestas continet.

Lucius Posthumus Albinus, M. Popilius Lenas, cum omnium primu de prouincijs exercitibusq; ad senatum retulissent, Ligures utriusque decreti sunt: vt nouas ambo quibus eam prouinciam obtinerent legiones (bina singulis decreta) & socium Latini nominis dena millia peditu, & D C. equites, & supplementum Hispania III. millia peditum Romanorum scriberent, & C C equites. Ad hoc mille & D. pedites Romani cum centum equitibus scribi iussi, cum quibus Pr. cui Sarcinia obtigisset,

in Cor-

A in Corsicam transgressus bellum gereret: interim M. Atilius prator prouinciam obtineret Sardiniam. Praetores deinde prouincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus urbanam, C. Clunius Saxula inter ciues & peregrinos, Cn. Fabius Buto Hispaniam citeriorem, M. Matienus vltiorem, M. Furius Crasipes Siciliam, C. Cicereius Sardiniam. Priusquam magistratus proficiscerentur, senatus placuit L. Posthumium C O S. ad agrum publicum a priuato terminandum, in Campaniam ire: cuius ingentem modum possidere priuatos, paulatim proferendo finis, constabat. Hic iratus Praenestinus, quod cum eo priuatus sacrificij in templo Fortuna faciendi causa profectus esset, nihil in se honorifice, neq; publicè neque priuatim factum a Praenestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur literas Praeneste misit, vt sibi magistratus obuiam exiret, locum publice pararet, vbi diuenteretur: iumentaq; cum exiret inde, praesto essent. Ante hunc C O S. nemo vnquam socijs in villa re oneri aut sumptui fuit: ideo magistratus multis tabernaculisq; multisq; & omni alio instrumeto militari ornabantur, ne quid tale imperarent socijs. priuata hospitia habebant: ea benigne comitroq; colebant: domusq; eorum Romae hospitibus patebant, apud quos ipsis diuertimos esset. Legati qui repente aliquo mitteretur, singula iumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant. aliam impensam socij in magistratus Romanos non faciebant. Iniuria C O S. etiam si iusta, no tamen in magistratus exercenda, & silentium nimis aut modestum aut timidum Praenestinarum, ius, velut probato exemplo, magistratibus f. cit grauiorum indies talis generis imperiorum. Principio huius anni, legati qui in Aetoliam & Macedonia missi erant, renuntiarunt, sibi conueniendi regis Persi, cum alij abesse eum, alij agrum esse, falso verumq; fingerent, potestatem no factam facile tamen apparuisse sibi, bellum parari, nec vltro ad arma ire dilaturu. Item in Aetolia seditionem gliscere indies: neq; discordiarum principes auctoritate sua coerceri potuisse. Cum bellum Macedonicum in expectatione esset, priusquam id susciperetur, prodigia expiari, pacemq; deum per precationibus qua edita ex fatalibus libris essent, placuit. Lanuij classis magna species

in caelo

in caelo visa dicebantur, & Priuerni lana pulla terra enata, & in Veientis apud Rementem lapidatum, Pomptinum omne velut nubibus locustarum coopertum esse. in Gallico agro, qua inducere-
 tur aratrum, sub existentibus glebis pisces emerisse. Ob hac prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, & quibus deis, quibusque hostijs sacrificaretur, & vt supplicatio prodigijs expiandis fieret. altera qua priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea vti ferianda essent. Itaque sacrificatum est vt decemviri scriptum ediderunt. Eodem anno ades Iunonis Lacinia detecta. Q. Fulvius Flaccus censor adem Fortuna equestris, quam in Hispania Pr. bello Celtiberico vouerat, faciebat enixo studio, ne vllum Roma amplius aut magnificentiis templum esset. Magnum ornamentum se templo ratum adiecturum, si regula marmorea essent. profectus in Brutios adem Iunonis Lacinia ad partem dimidiam detegit, id satis fore ratus ad regendum quod edificaretur. Naues paratae fuerunt quae tollerent atque asportarent, auctoritate censoria sacijs deterritis id sacrilegium prohibere. Postquam censor redijt, regula exposita de nauibus ad templum portabantur. quanquam vnde essent slebatur: non tamen celari potuit. Frenitus igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur vt cōsules eam rem ad senatum referrent. Vt vero accersitus in curiam censor venit, multo infestius singuli vniuersique presentem lacerare, templum augustissimum religionis eius, quod non Pyrrhus, non Annibal violassent, violare parum habuisse, nisi deus exisset foede, ac propè diruisset. Detractum culmen templo, nudatum tectum patere imbribus putrefaciendum. censorem moribus regendis creatum, cui sacra tecta exigere sacris publicis, & loca tuenda more maiorum traditum esset, eum per sociorum vrbes diruentem templa, nudantemque tecta adium sacrarum pagari: & quod si in priuatis sociorum adificijs faceret, indignum videri posset, id deum immortalium demolientem facere, & obstringere religione P. R. ruinis templorum templa adificantem, tanquam non ydem vbique dij immortales sint, sed spolijs aliorum alij colendi exornandi. Cum priusquam referretur, appareret quid sentirent patres. relatione facta in vnam omnes sententiam ierunt:

erunt:

erunt: vt haec regula reportanda in templum locarentur, piaculariaque Iunoni fierent. Quae ad religionem pertinent, cum cura facta. regulas relictas in area templi, quia reponendarum nemo artifex in irrationem potuerit, redemptores nuntiarunt. Ex praetoribus qui in prouincias ierant, Cn. Fabius Massilia moritur, cum in citeriorem Hispaniam iret. Itaque cum id nunciatum à Massiliensibus legatis esset, senatus decreuit, vt P. Furius & Cn. Seruilius, quibus succedebatur, inter se compararent aut sortirentur, vtter citeriorem Hispaniam prorogato imperio obtineret. Sors opportuna fuit. P. Furius idem, cuius ea prouincia fuerat, remaneret. Eodem anno cum agrum Ligustini & Gallici quod bello captum erat, aliquantum vacaret, S. C. factum, vt is ager viritum diuideretur. Decemviros in eam rem ex S. C. creauit A. Atilium Pr. urbanus, Aemylium Lepidum, C. Cassium, T. Ebutium Parrum, C. Tremellium, P. Cornelium Certhegum Q. & L. Apuleios, M. Caecilium, C. Salonium, C. Munatium. Diuiserunt dena iugera in singulos, socijs nominis Latini terna. Per idem tempus quo haec agebantur, legati ex Aetolia Romam venerunt de discordijs seditionibusque suis, & Thessali legati, nuntiantes quae in Macedonia gererentur. Perseus iam bellum viuum parare cogitatum in animo voluens, omnes non gentes modo Graeciae, sed ciuitates etiam, legationibus mittendis, pollicendo plura quam praestando, sibi conciliabat. Erant tamen magna ex parte hominum ad fauorem eius inclinati animi: & aliquanto quam in Eumenem propensiores, cum Eumenis beneficijs muneribusque omnes Graeciae ciuitates & plerique principum obligati essent, & ita se in regno suo gereret, vt quae sub ditione eius vrbes, nullius liberae ciuitatis fortunam secum mutatam vellent. Contra Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse, Apellem ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, atque ob id requisitum à Philippo ad supplicium, exultantem, accersitum post patris mortem ingentibus promissis ad praemia tanta perpetrata rei, clam interfecisse. Intestinis externisque praeterea multis cedibus insanem, nec villo commendabilem merito, praeferebant vulgo ciuitates tam pio erga propinquos, tam iusto in ciuicis, tam munifico erga omnes ho-

mines

mines, regi seu fama & maiestate Macedonum regum praecoc-
 pati ad spernendum originem noui regni, seu mutationis rerum
 cupidi, seu quia eum obiectum esse Romanis volebant Erant au-
 tem non Aetoli modo in seditionibus propter ingentem vim ari-
 lieni, sed Thessali etiam: ea contagione velut rabes in Perrabiam
 quoque id peruaserat malum. Cum Thessalos in armis esse nuncia-
 tum est, Ap. Claudium legatum ad eas res aspiciendas componen-
 dasque senatus misit. Qui vtriusque partis principibus castigatis, cum
 iniusto fenore grauatam ac alienam, ipsis magna ex parte conce-
 dentibus qui onerant, leuasset, iusti crediti solutio praem in an-
 norum pensiones distribuit. Per eundem Appium eodemque modo
 composita in Perrabiam res. Aetolorum causas Marcellus Delphus
 per idem tempus hostilibus actas animis, quas intestino gesserant
 bello, cognouit. Cum certatum vtrinque temeritate atque audacia
 cerneret, decreto quidem suo neutram partem aut leuare, aut one-
 rare voluit. communiter ab vtriusque petijt, abstinere bello, &
 oblivione praeteritorum, discordias finirent. Huius reconciliationis
 inter ipsos fides obsidibus vltro citroque datis firmata est. Corin-
 thum, vt ibi deponerentur obsides, conuenitur. Ad Delphis & Aetoli-
 co concilio Marcellus in Peloponnesum traiecit, quod Achaem edixe-
 rat conuentum. Vbi collaudata gente, quod constanter vetus de-
 cretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent,
 insigni aduersus Persea odium Romanorum fecit: quod vt matu-
 rius erumperet, Eumenes rex, commentarium ferens secum, quod
 de apparatus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. Per
 idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia
 aspicerent, Alexandriam eodem ad Prolemaum renouanda amicitia
 causa proficisci iussi. Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cer-
 co, Q. Babius Sulca, M. Cornelius Mammula, M. Caelius Denter.
 Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt, quorum prin-
 cept apollonius in senatum introductus, multis iustisque causis re-
 gem excusauit, quod stipendium serius quo ad diem praestaret, id
 se omne aduexisse, ne cuius nisi temporis gratia regi fieret. donum
 praeterea offerre, vasa aurea quingentum pondo, petere regem, vt

qua

A qua cum patre suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renouare-
 tur, imperaretque sibi P. R. qua bono fidelique socio regi essent impera-
 da: se nullo usquam cessaturum officio. Ea merita in se senatus fuisse
 cum Roma esset, eam comitate iuuentutis, vt pro rege non pro obside
 omnibus ordinibus fuerit. Legatis benigne responsum, & societa-
 tem renouare cum Antiocho, qua cum patre eius fuerat. A. Atti-
 lius Pr. vrb. iussus. Quastores vrbani stipendium vasa aurea censo-
 res acceperunt: eiusque negotium datum est, vt ponerent ea in quibus
 templis videretur: legatoque centum millium aris munus missum,
 & ades libera hospitio data. sumptusque decretus, donec in Italia es-
 set. Legati qui in Syria fuerant, venuntiauerunt: in maximo cum
 honore apud regem esse, amicissimumque P. R. In prouincijs eo anno
 hac C. Cicereius Pr. in Corsica signis collatus pugnavit: septem mil-
 lia Corforum caesa. capti amplius M. & D C C. Vouerat in ea pu-
 gna prator adem Iunonis Moneta. Pax deinde data petentibus Cor-
 sis, & exacta cerea ducena millia pondo. Ex Corsica subacta Cicere-
 ius in Sardiniam transiit. Et in Liguribus in agro Statellati pu-
 gnatum ad oppidum Caristum: eo se magnus exercitus Ligurum
 contulerat. Primo sub aduentum M. Popilij consulis moribus sese con-
 tinebant: deinde postquam oppidum oppugnatum Romanum cer-
 nebant, progressi ante portas aciem struxerunt: nec consul, vt qui
 id ipsum oppugnatione comminanda que sisset, moram certamini
 fecit. Pugnatum est amplius tres horas, ita vt neutro inclinaret spes.
 Quod vbi consul vidit, nulla parte moueri Ligurum signa, imperat e-
 quitibus vt equos conscendant, ac tribus simul partibus in hostes qua-
 to maximo possent tumultu incurrant. pars magna equitum media
 traiecit aciem, et ad terga pugnantium peruasit. Inde terror iniectus Li-
 guribus. diuersi in omnes partes fugerunt: per pauci retro in oppidum,
 quia inde se maxime obiecerat eques, et pugnatam peruitax multos
 absumperat Ligurum, & in fuga passim caesi sunt. X. millia hominum
 caesa traduntur, amplius D C C. passim capti. Signa militaria relata
 LXXXII. nec incruentata victoria fuit. amplius tria milia militum amissa,
 cum ceteribus neutris ex parte vtriusque primores caderent. Post hanc pug-
 nam ex diuersa fuga in vnum collecti Ligures, cum maior est multo parte

cuiusque

a Delphis

ciuium amissam, quàm supere se cernerent, (nec enim plus decem
 millia hominum erant) dediderunt sese, nihil quidem illi pacti, spe-
 rauerant tamen non atrocius, quàm superiores imperatores C O S.
 in se fecerunt. At ille arma omnibus ademit, oppidum diruit, ip-
 sos bonaq; eorum vendidit, literasq; senatui de rebus ab se gestis mi-
 sit. Quas cum A. Attilius Pr. in curia recitasset, (nam C O S. alter
 Posthumius agris recognoscendis in Campania occupatus aberat)
 atrox res visa senatui, Statellates qui vni ex Ligurum gente non
 tulissent arma aduersus Romanos, tum quoq; oppugnatos, non vl-
 tro inferentes bellum, deditos in fidem populi Romani, omni vlti-
 ma crudelitate exemplo laceratos ac deletos esse: tot millia capitum
 innociorum, fidem improbantia populi Romani, ne quis vnquam se
 postea dedere audeat, pessimo exemplo venisse, & distractos pas-
 sim, iustus quondam hostibus P. R. pacatis seruire. Quas ob res S. C. fa-
 ctum est placere senatui, M. Popiliū C O S. Ligures precio emptori-
 bus reddito, ipsos restituere in libertatem, bonaq; vt ijs, quicquid
 eius recuperari possit, reddatur curare: arma primo quoq; tempore
 fieri in eaq; de provincia decedere, cum deditos in fidem
 suam Ligures restituisset: clarā victoriam vincendo oppugnatis,
 non sciendo in afflictos fieri. C O S. qua ferocia animi usus est in Li-
 guribus eandem ad non parendū senatui habuit. legionibus extēplo
 Pisas in hybernacula missis, iratus patribus, in festus pratori Ro-
 mam redijt. senatūq; extēplo ad eam Bellona vocato. multū ver-
 bis inuectus est in pratorem: qui cum ob rem bello bene gestam, vti
 dijs immortalibus honos haberetur referre ad senatum debuisset,
 aduersus se pro hostibus S. C. fecisset, quo victoriam suam ad Ligu-
 res transferret: dedi q; ijs prope consulem prator iuberet. Itaq; mul-
 ctam ei se dicere: a patribus postulare, vt S. C. in se factum tolli iu-
 berent, supplicationemq; quam absentes ex literis, de bene gesta
 reipub. missa decernere debuerint, presentes honoris deorū primū
 causa, deinde & sui aliquo tandem respectu decernerent. Nihil
 lenioribus quàm absens senatorum aliquot orationibus increpitus,
 neutra impetrata re in provinciam redit. Alter C O S. Posthumius
 consumpta estate in recognoscendis agris, ne visa quidem provin-

cia sua,

cia sua, comitorum causa Romam redijt. C O S S. C. Popilius V. C.
 Lenatem, P. Aelium Ligurē creauit, Pratores exinde facti, C. Licini
 Crassus, M. Iunius Pœnus, Sp. Lucretius, Sp. Cluuius, Cn. Sici-
 nius C. Memmius iterum. Eo anno Lustrū conditum est. Censores
 erāt Q. Fuluius Flaccus, & L. Posthumius Albinus. Posthumius con-
 didit. Censa sunt ciuiū Romanorū capita C C L X I X. millia, &
 X V. Minor aliquantū numerus, quia L. Posthumius C O S. pro
 concione edixerat, qui sociū Latini nominis ex edito C. Clau-
 dij C O S. redire in ciuitates suas debuissent; ne quis eorum Rome,
 sed omnes in suis ciuitatib. censerentur. Concors & e repub. censu-
 ra fuit. Omnes quos senatu mouerūt, quibusq; equos ademereunt,
 B. ararios fecerunt & tribu mouerunt, neq; ab altero notatum pro-
 bauit. Fuluius ad eam Fortune equestris, quam proconsul in Hispania
 dimicans cum Celtiberorū legionibus vouerat, annos sex post-
 quam vouerat dedicauit, & scenicos ludos per quadriuum, vnum
 diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus X. vir sacrorum eo anno
 mortuus est: in locum eius successit A. Posthumius Albinus. Locu-
 starum tanta nubes à mari vento repente in Apuliam illata sunt,
 vt examinibus suis agros late operirent. Ad quam pestem frugum
 tollendam Cn. Sicinius Pr. designatus cum imperio in Apuliam mis-
 sus ingenti agmine hominū ad colligendas eas coacto, aliquantum
 temporis absumpsit. Principium insequentis anni, quo C. Popilius
 C. & P. Aelius fuerunt C O S S. residuas contentiones ex priore an-
 no habuit. Patres referri de Liguribus, renouariq; S. C. volebant,
 & C O S. Aelius referebat. Popilius & collegam & senatum pro
 fratre deprecabatur, & pra se ferens si quid decernerent, inter-
 cessurum collegam deterruit. patres eo magis vtriq; pariter Coss.
 infensi, in capro perstabant. Itaq; cum de provincijs ageretur, &
 Macedonia, iam imminente Persæ bello, peteretur, Ligures am-
 bobus consulibus decernuntur. Macedoniam decreturos negant, ni
 de M. Popilio referretur. Postulantibus deinde vt nouos exercitus
 scribere aut supplementum veteribus liceret, vt rumq; negatū est.
 Pratoribus quoq; in Hispaniam supplementum petentibus nega-
 tum, M. Iunio in citeriore, Sp. Lucretio in vltiore, C. Licinio
 Crassus

CCC

Crassus vrbana iurisdictionem, Cn. Sicinius inter peregrinos erant
 sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. Coss. ob
 irati senatui, Latinis feriis in primā quāq; diem indictis in pro-
 uinciam abituros se denunciarūt, nec quicquam reipublice adu-
 ros præterquam quod ad prouinciarum administrationem at-
 teneret. Attalum regis Eumenis fratrem legatum venissē Romā Va-
 lerius Antias his Coss. scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indi-
 candosq; apparatus belli. Plurium annales, & quibus credidisse
 malis, ipsum Eumenē venisse tradunt. Eumenes igitur vt Romam
 venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum
 eius, sed beneficijs oriam suis, ingentia qua in eum congesta erant,
 existimaret deberi P. R. in senatum est introductus. Causam veni-
 endi sibi Romam fuisse dixit, præter cupiditatē vifendi deos homi-
 nisq; quorū beneficio in ea fortuna esset, supra quā ne optare qui-
 dem auderet, etiam vt coram moneret senatum, vt Persei conatus
 obuiam iret. Orsus inde à Philippi consilijs, necē Demetrii filij re-
 tulit, aduersantis Romano bello. Bastarnarū gentem excitā sedib.
 suis, quorū auxilijs fretus in Italiam transiret. Hæc eum volutan-
 tem in animo, oppressum fato regnū ei reliquisse, quem infestissi-
 mum esse sensisset Romanis. Itaq; Persea hereditarium à patre re-
 lictū bellum, & simul cum imperio traditū, iam iam primū alere
 ac fouerē omnib. consilijs florere præterea iuuentute, quā stirpem
 longa pax ediderit: florere opibus regni, florere etiam atate. Quæ
 cum corporis robore ac viribus vigeat, animum esse inueteratum
 diutina arte atq; vsu belli. Iam inde à puero, patris contubernio,
 Romanis quoq; bellis, non finitimis tantū assuetum, missum à pa-
 tre in expeditiones multas variasq;. Iam ex quo ipse accepisset re-
 gnum, multa qua non vi, non dolo, Philippus omnia expertus po-
 tuisset moliri, admirando rerum successu tenuisse, accepisse ad vi-
 res eam, que longo tempore, multis magnisq; meritis pareretur,
 auctoritatem. Nam apud Græciā atq; Asiā ciuitates, vereri ma-
 iestatem eius omnes, nec pro quibus meritis, pro qua munificentia
 tantū ei tribuatur, cernere: nec dicere pro certo posse, vtrum felici-
 tate id quadam eius accidat: an, quod ipse vereatur dicere, mihi

di

diā aduersus Romanos, fauorem illi conciliet. Inter ipsos quoq; re-
 ges ingentem auctoritate, Seleuci filiam duxisse sum non peten-
 tem, sed petiturum vltro: sororem dedisse Prusia precanti ac oranti:
 celebratas esse vtraq; nuptias gratulatione donisq; innumerabi-
 lium legationum: & velut auspiciis nobilissimis populis dedu-
 ctas esse. Bæotorum gentem captatam Philippo, nunquam ad scri-
 bendū amicitia fœdus adduci potuisse: tribus nunc locis cum Per-
 seo fœdus incisum literis esse: vno Thebis, altero ad Sidenum augu-
 stissimo & celeberrimo in templo, tertio Delphis. In Achaico con-
 cilio vero, nisi discussa res per paucos Romanum imperium inten-
 tantes esset, eo rem prope adductam, vt aditus & in Achaiam da-
 retur. At herculē suos honores, cuius merita in eam gentem priua-
 tim an publicè sint maiora, vix dici posset, partim desertos per in-
 cultum ac negligentiam, partim hostiliter sublatos esse. Iam Aeto-
 los quem ignorare in seditionibus suis non ab Romanis, sed à Perseo
 præsidium petijisse. His eum sultum societatibus atq; amicitijs, eos
 domesticos apparatus belli habere, vt externis non egeat. XXX.
 millia peditum, V. millia equitū, in decem annos frumentū præ-
 parare: vt abstinere & suo et hostiū agro frumētandi causa possit.
 Iam pecuniam tantam habere, vt X. millia mercenariorum mili-
 tum præter Macedonū copias, stipendiū in totidē annos præpara-
 tum habeat, præter annuū, quod ex metallis regijs capiat vectigal.
 C. Arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria congestisse.
 Iuuentutē, vt iam Macedonia deficiat, velut ex perenni fonte vn-
 de hauriat, Thraciā subiectā esse. Reliquum orationis adhortatio
 fuit: Non ego hæc, inquit, incertis iactata rumoribus, & cupidius
 credita, quia vera esse de inimico crimina volebam, adfero ad vos
 P. C. sed cōperta & explorata, haud secus quàm si speculator mis-
 sus à vobis subiecta oculis referrem. Neq; relicto regno meo, quod
 amplum & egregiū vos fecistis, mare tantum traiecissēm, vt vana
 ad vos afferendo, si dem abrogarē mihi. Cernebā nobilissimas Asiæ
 & Græciæ ciuitates indies magis denudantes iudicia sua: mox si
 permitteretur, eò processuras, vnde receptum ad poenitendū non
 haberent. Cernebam Persea nō continentem se Macedonia regno,

11 alia armis occupantem, alia quæ vi subigi non possunt, favore ac
 12 benevolentia complectentem, videbam quàm impar esset fors, cum
 13 ille vobis bellum, vos ei securam pacem prastaretis. Quamquam mihi
 14 quidem non parare, sed gerere pene bellum videbatur. Abrupolim
 15 socium atque amicum vestrum regno expulit. Artetarum Illyrium,
 16 quia scripta ab eo quadam vobis comperit, socium item atque ami-
 17 cum vestrum, interfecit. Euerfam et Callicritum Thebanos, prin-
 18 cipes ciuitatis, quia liberius aduersus eum in concilio Bætorum
 19 locuti fuerant, delaturosque ad vos quæ agerentur, profecti erant,
 20 tollendos curauit. Auxilium Byzantijs aduersus fœdus tulit. Do-
 21 lopia bella intulit. Thessaliam et Doridem cum exercitu peruasit,
 22 vt in bello intestino deterioris partis auxilio meliorem assligeret. B
 23 Confudit et miscuit omnia in Thessalia Perrabiâque spenouarum
 24 tabularum, vt manu debitorum obnoxia sibi optimates opprime-
 25 ret. Hac cum vobis quiescentibus et patientibus fecerit, et con-
 26 cessam sibi Graciam esse à vobis videat, pro certo habet, neminem
 27 sibi antequam in Italiam traiecerit, armatum occursum. Hoc
 28 quàm vobis tutum aut honestum sit, vos videritis: ego certè mihi
 29 turpe esse duxi, prius Persea ad bellum inferendum, quàm me so-
 30 cium ad prædicendum vt caueretis, venire in Italiam. Functus ne-
 31 cessario mihi officio, et quodam modo liberata atque exonerata fide
 32 mea, quid vltra facere possum, quàm vti deos deasque precer, vt vos
 33 et vestra reipublica, et nobis socijs atque amicis, qui ex vobis pend-
 34 mus consulatis? Hac oratio mouit patres conscriptos: ceterum in
 35 presentia nihil, præterquàm fuisse in curia regem, scire quisquã potuit.
 36 eo silentio clausa curia erat. Bello denique perfecto, quæque dicta ab
 37 rege, quæque responsa essent, emanauere. Persei deinde regis legatis
 38 post paucos dies senatus datus est. Ceterum præoccupatis non auribus
 39 magis quàm animis ab Eumene rege, omnis et defensio et depreca-
 40 tio legatorum respuebatur: et exasperauit animos ferocia animi
 41 Harpali, qui princeps legationis erat. Is velle quidè et laborare dixit
 42 regem, vt purgantem se nihil hostile dixisse aut fecisse, fides habeatur:
 43 ceterum, si peruicacius causam belli queri videat, forti animo
 44 : defensurum se. Martem communem esse, et euentum incertum belli.
 45 Omni-

A Omnis ciuitatibus Gracia atque Asia cura erat, quid Persei lega-
 ti, quid Eumenes in senatu egisset: et propter aduentum eius, quem
 moturum aliquid rebantur, miserant plerumque ciuitates alia in spe-
 ciem præferenteis legatos: et legatio Rhodiorum erat, ac Satyrus
 princeps, haud dubius quin Eumenes ciuitatem quoque suam Per-
 sei criminibus iunxisset. Itaque omni modo per patronos hospitesque
 disceptandi cum rege locum in senatu querebat. Quod cum conti-
 gisset, libertate imperantius inuictus in regem, quod Lyciorum
 gentem aduersus Rhodios concitasset, grauiorque Asia esset, quàm
 Antiochus fuisset, popularem quidem ac gratam populis Asiae (nam
 eo quoque iam fauor Persei venerat) orationem habuit: ceterum in-
 B uisam senatui, inutilemque sibi et ciuitati sua. Eumeni vero conspi-
 ratio aduersus eum, fauorem apud Romanos fecit. ita omnes ei
 honores habiti, donaque quàm amplissima data, cum sella curuli, at-
 que eburneo scipione. Legationibus dimissis, cum Harpalus, quantæ
 eximia celeritate poterat, regressus in Macedoniam, nuntiasset re-
 gi, nondum quidem paranteis bellum reliquisse se Romanos, sed ita
 infestus, vt facile appareret non dilaturus: et ipse, præterquam
 quod et ita credebat futurum, iam etiam volebat, in flore virium
 se credens esse. Eumeni ante omnes infestus erat: à cuius sangui-
 ne ordiens bellum, Euandrum Cretensem ducem auxiliorum, et
 Macedonas tres assuetos ministerijs talium facinorum, ad cædem
 C regis subornat, literasque eis dat ad Praxo hospitam, principem au-
 thoritate et opibus Delphorum. Satis constabat, Eumenem vt sa-
 crificaret Apollini, Delphos ascensurum. Progressi cum Euandro
 insidiatores, nihil aliud ad peragendum inceptum, quàm loci op-
 portunitatem omnia circumeuntes querebant. Ascendentibus
 ad templum à Cirra, priusquam perueniretur ad frequentia adifi-
 cijs loca, maceria erat ab laua semita paulum extans à fundamen-
 to, quæ singuli transirent. dextra pars labes terra in aliquantum
 altitudinis diruta erat. post maceriam se abdiderunt, gradibus as-
 tructis, vt ex ea velut è muro tela in prætereuntem conijcerent.
 Primo à mari circumfusa turba amicorum ac satellitum procedebat:
 deinde extenuabant paulatim angustia agmen. Vbi ad eum
 CCC 3 locum

locum ventum est, qua singulis eundem erat, primus semitam ingressus Pantoleon Aetolia princeps, cum quo institutus regi sermo erat. Tum insidiatores exorti saxa duo ingentia deuoluunt: quorum altero caput ictum est regi, altero humerus sopitus, ex semita procliui in decliue multis super prolapsam iam saxis congestis. & ceteri quidem etiam amicorum et satellitum postquam cadentem videre, diffugiunt. Pantoleon constanter impavidus mansit ad protegendum regem. Latrones cum breui circumitu maceria decurre re ad conficiendum fauciu possent, velut perfecta re in iugum Parnasi refugerunt eo cursu, vt cum vnus, non facile sequendo per inuia atq; ardua, moraretur fugam eorum, ne comprehenso indicium emanaret, occiderint comite. Ad corpus regis primo amici, deinde satellites ac serui concurrerunt, tollentes sopitum vulnere, ac nihil sentientem: viuere tamen ex calore et spiritu remanente in praecordijs senserunt, victurum exigua ac prope nulla spes erat. Quidam ex satellitibus secuti latronum vestigia, cum vsq; ad iugum Parnasi nequicquam fatigati peruenissent, re infecta redierunt. Aggressi facinus Macedones vt in consulte, ita audacter ceptam, nec consulte et timide reliquerunt. Compotem iam sui regem amici postero die deferunt ad nauem: inde Corinthum. a Corintho per Isthmum iugum nauibus traductis, Aeginam traiciunt. Ibi adeo secreta eius curatio fuit, admittentibus neminem, vt fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoq; celerius, q̄ dignum concordia fraterna erat, credidit: nam & cum vxore fratris, et praefecto arci, tanquam iam haud dubius regni haeres est locutus. Qua postea non sefellere Eumenem: & quanquam dissimulare, & tacite habere id patiq; statuerat, tamen in primo congressu non temperauit, quin vxoris petenda prematuram festinationem fratri obijceret. Romam quoq; fama de morte Eumenis perlat a est. Sub idem tempus C. Valerius ex Graecia, qui legatus ad visendum statum regionis eius, speculandaq; consilia Persei regis missus erat, redijt: congruentiaq; omnia criminibus ab Eumene allatis referebat, simul et adduxerat secum Praxod a Delphis, cuius domus receptaculum latronum fuerat: & L. Rammium Brundisium, qui talis indicij delator erat. Princeps

Brundisium

Brundisij Rammius fuit, hospitio quoq; & duces Rom. omnes, & legatos, exterarum quoq; gentium insignes, praecipue regios, accipiebat, ex eo noticia ei cum absente Perseo fuerat: literisq; spem amicitiae interioris, magnaq; inde fortuna facientibus, ad regem profectus, breui per familiaris haberi, trahiq; magis q̄ vellet in arcanos sermones, est ceptus. Promissis enim ingentibus praemijs petere inuenit ab eo rex, quonia duces omnes legatiq; Rom. hospitio eius vti assuescent, quibus eorum ipse scripsisset, vt venenum dandum curaret. Cuius scire se comparationem plurimum difficultatis & periculi habere, pluribus consijs comparari: euentu praeterea incerto esse, vt aut satis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem celandam datur, se daturum, quod nec in dando, nec datum, villo signo deprehendi posset. Rammius veritus ne si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus proficiscitur: nec Brundisium ante redire, quam conuento C. Valerio legato, qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit. Ad eum primum indicio delator, iussu eius Romam simul venit, introductus in curiam, qua acta erant, exposuit. Haec ad ea qua ab Eumene delata erant accesserit, quo maturius hostis Perseus indicaretur, quippe quem non iustum modo apparere bellum regio animo, sed per omnia clandestina grassari scelera atrociorum ac veneficiorum cernebant. Belli administratio ad nauos Consules reiecta est: in praesentia tamen Cn. Sicinium Pr. cuius inter cives & peregrinos iurisdictio erat, scribere milites placuit, qui Brundisium ducti, primo quoq; tempore Apolloniam in Epirum traierentur, ad occupandas maritimas vrbes: vbi Cos, cui prouincia Macedonia obuissset, classis appellere tuto, & copias per commode exponere posset. Eumenes aliquandiu Aegina retentus periculosa & difficili curatione, cum primum tuto potuit profectus Pergamum, praeter pristinum odium recentis etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati ed ab Roma gratulantes quod e tanto periculo euassisset, venerunt. Cum Macedonicum bellum in annum dilatatum esset, ceteris Pr. iam in prouincias profectis, M. Iunius & Sp. Lucretius, qbus Hispaniae prouinciae obuenerant, fatigato saepe idem petendo senatu, tandem peruicerunt, vt supplementum sibi ad exerci-

tum daretur. tria millia peditum, centum & quinquaginta equi-
 res in Romanas legiones, in socialem exercitum quinque millia pe-
 ditum, & CCC. equites imperare socijs iussi. Hoc copiarum in Hi-
 spanias cum Prr. nouis portatum est. Eodem anno, quia per reco-
 gnitionem Posthumij Cos. magna pars agri Campani, quem pri-
 uati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum
 erat. M. Lucretius Tr. pl. promulgauit, vt agrum Campanum cen-
 siores fruendum locarent: quod factum tot anxus post captam Ca-
 puam non fuerat, vt in vacuo vagaretur cupiditas priuatorum.
 Cum in expectatione senatus esset, bello etsi non indicto, tamen i
 decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent,
 . Legati Ariaratis, puerum filium regis secum adducentes, Romam
 venerunt. Quorum oratio fuit, regem educandum filium Romam
 misisse, vt iam inde a puero assuesceret moribus Romanis homini-
 busq; Petere, vt eum non sub hospitum modo priuatorum custodia
 sed publica etiam cura ac velut tutela vellent esse. Ea regis legatio
 grata senatui fuit. Decreuerunt vt Cn. Sicinius pretor ad eis in-
 structas locaret, vbi filius regis comitesq; eius habitare possent. Et
 Thracum legatis apud se discerantibus, & societatem amicitiaq;
 petentibus, & quod petebant datum est: & munera binam mil-
 liam aris summa in singulos missa. Hos vtiq; populos, quod ab ter-
 go Macedonia Thracia esset, assumptos in societatem gaudebant.
 Sed vt in Asia quoq; et insulis explorata omnia essent, T. Claudium C
 Neronem, M. Decimium legatos miserunt. Adire eos Cretam &
 Rhodum iusserunt, simul renouare amicitia, simul speculari, num
 sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent. In suspensa ciuita-
 te ad expectationem noui belli, nocturna tempestate columna ro-
 . strata in Capitolio, bello Punico priore posita a M. Aemilio Cos. cui
 collega Ser. Fuluius fuit, tota ad imum fulmine discussa est. Ears
 prodigij loco habitata, ad senatum relata est. Patres ad aruspices refer-
 re, & Xuiros adire libros iusserunt, Xuiros lustrandum oppidum,
 supplicationem obsecrationemq; habendam, victimis maioribus sa-
 crificandum, & in Capitolio Roma, & in Campania ad Minerua
 promontorium renuntiarunt: ludos per X. dies Io. O. M. primo
 quog;

quoq; die faciendos. Ea omnia cum cura facta. aruspices in bonum
 versurum id prodigium, prolationemq; finium, & interitum per
 duellum portendi responderunt: quod ex hostibus spolia fuissent ea
 rostra qua tempestas deiicisset. Accesserunt qua cumularer religio-
 nes animis. Saturnia nunciatum erat sanguine per triduum in op-
 pido pluuisse: Calatia asinum tripodem natum, & taurum cum
 quinque vaccis, vno ictu fulminis exanimatos: Oximi terra plu-
 uisse. Horum quoque prodigiorum causa, res diuina facta, & sup-
 plicatio vnum diem, feriaq; habitata. Consules ad id tempus in pro-
 uincias non exierant: quia neq; vti de M. Popilio referrent, sena-
 tui obsequerantur, & nihil aliud decernere prius, statutum patri-
 bus erat. Aucta etiam inuidia est Popilij, literis eius, quibus iterum
 cum Statellibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit, ac se de-
 cem millia eorum occidisse: propter cuius iniuria belli, ceteri quo-
 que Ligurum populi ad arma ierunt. Tum vero non absens modo
 Popilius, qui deditis contra ius ac fas bellum intulisset, & pacatos
 ad rebellum incitasset: sed Coss. quod non exirent in provinciam,
 in senatu increpiti. Hoc consensu patrum accensi M. Martius Ser-
 mo, & Q. Martius Seylla tribuni plebis & Coss. multam se dictu-
 ros, nisi in provinciam exirent, denuntiarunt: & rogationem qua
 de Liguribus deditis promulgare in animo haberent, in senatu re-
 citarunt. Sanciebatur, vt qui ex Statellis deditis in libertatem re-
 C stitutus ante calendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is
 in seruitutem venisset, vt iuratus senatus decerneret, qui eam rem
 quærerent animaduerteretq;. Ex auctoritate deinde senatus eam
 rogationem promulgarunt. Priusquam proficiscerentur Coss. C.
 Cicercio pretori prioris anni ad adem Bellona senatus datus est. Is
 expositis, quas in Corsica res gessisset, postulatoq; frustra trium-
 pho, in monte Albano, quod iam in morem venerat, vt sine publica
 auctoritate fieret, triumphauit. Rogationem Martiam de Liguri-
 bus magno consensu plebs scituit iussitq;. ex eo plebs scito C. Lici-
 nius Pr. consuluit senatum, quem quærere ex rogatione vellent. Pa-
 tres ipsum cum quærere iusserunt. Tum demum Coss. in provincia
 profecti sunt, exercitumq; a M. Popilio ceperunt: neq; tamen M.

Popilius reuerti Romā audebat, ne causam diceret, aduerso senatu, infestiore populo, apud Pr. qui de quaestione in se posita senatū consulisset. Huic detrectationi eius, Tr. pl. alterius rogationis denunciatione occurrerunt: vt si non ante Idus Nouembres in urbem Romā introisset, de absent e eo C. Licinius statueret ac iudicaret. Hoc tractus vinculo cum redisset, ingenti cum inuidia in senatum venit. Ibi cum laceratus iurgijs multorum esset, S. C. factū est, vt qui Ligurū post Q. Fuluiū, L. Manliū Coss. hostes nō fuissent, vt eos C. Licinius, Cn. Sicinius Pr. in libertatem restituendos curarent: agrumq; ijs trans Padū Cos. Popilius daret. Multa millia hominum hoc S. C. restituta in libertate, transductisq; Padū ager est assignatus. M. Popilius rogatione Martia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio Pr. gratia Cos. absentis, & Popilia familia precibus victus, Idibus Martijs adesse reum iussit, quo die noti magistratus imitari erant honorem: ne diceret ius, qui priuatus faturus esset. Ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est. Legati Carthaginenses eo tempore Romae erant, & Gulussa filius Masanissa, inter eos magna contentiones in senatu fuere. Carthaginenses querebatur, prater agrū, de quo ante legati ab Roma, qui in re presenti cognoscerent, missi essent, amplius LXX. oppida castellaq; agri Carthaginensis biennio proximo Masanissam vi atq; armis possedisse. Id illi, cui nihil pensi sit, facile esse: Carthaginenses foedere illigatos silere: prohiberi enim extra fines efferre arma. Quamquam sciant in suis finibus, si inde Numidas pellrent, se gesturos bellum: illo haud ambiguo capite foederis deterreri, quo disertē veteretur cum socijs populi Romani bellū gerere. Sed iam vltra superbiam crudelitatemq; & auaritiam eius non pati posse Carthaginenses: missos esse qui orarent senatum, vt trium harum rerum vnam ab se impetrari sinerent: vt vel ex aequo apud socium populū, quid cuiusq; esset, disceptarent. vel permitterent Carthaginensibus, vt aduersus iniusta arma pio iustoq; se tutaretur bello: vel ad extremū, si gratia plus quam veritas apud eos valeret, semel statuerent, quid donatū ex alieno Masanissa vellent. Modestius certe staturos eos, & scituros quid dedissent: ipsum nullum praterquam sua

sua libidinis arbitrio finem facturum. Horum si nihil impetrarent, & aliquod suum post datam à P. Scipione pacē delictum esset, ipsi potius animaduertent in se. Tutam seruitutem se sub dominis Romanis, quam libertatem expositam ad iniurias Masanissae malle. Perire namq; semel ipsis satius esse, quam sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere. Sub hac dicta lachrymantes procubuerunt, stratiq; humi non sibi magis misericordiam quam regi. * interrogari Gulussam placuit, quid ad ea responderet: aut si prius mallet, expromeret super quare Romam venisset. Gulussa neq; sibi facile esse dixit de ijs rebus agere, de quibus nihil mandati à patre haberet: neque patri facile fuisse mandare, cum Carthaginenses nec de qua re acturi essent, nec omnino ituros se Romā iudicauerint. In ade Aesculapij clandestinum eos per aliquot noctes consilium principum habuisse vnde prater ea legatos occultis cum mandatis Romam mitti. Eam causam fuisse patri mittendi se Romam, qui deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent, quem ob nullam aliam causam nisi propter constantem si dem erga populum Romanum odissent. His vt ring auditis, senatus de postulatīs Carthaginensium consultus respondere ita iussit: Gulussam placere extemplo in Numidiā proficisci, & nuntiare patri, vt de ijs, de quibus Carthaginenses querantur, legatos quamprimum ad senatum mittat, denuncietq; Carthaginensibus, vt ad disceptandum veniant. Si aliquid possent Masanissa honoris causa, & fecisse, & facturos esse. ius gratia non dare: agrum quā cuiusq; sit, possideri velle: nec nouos statuere fines, sed veteres obserari in animo habere. Carthaginensibus victis se & vrbes & agros concessisse, non vt in pace eriperent per iniurias, quae iure belli non admissent, Ita regulus Carthaginensescq; dimissi. munita ex instituto dat a vtriusq; aliaq; hospitalia comiter cōseruata. Sub idē tempus Cn. Sernilius Cepio, Ap. Claudius Cento, T. Arminius Lucus legati, ad res repetendas in Macedoniam, renuntiandamq; amicitia regis missi, redierunt: qui iam sua sponte infestū Persi senatum in super accenderunt, relatis ordine qua vidissent, quaeq; audissent. Vidisse se per omnes vrbes Macedonū summa vi parari bellum.

Cum

Cum ad regem peruenissent, per multos dies conueniendi eius potestatem non factam. Postremo, cum desperato iam colloquio profecti essent, tum demum se ex itinere reuocatos, & ad eum introductos esse. Suae orationis summam fuisse, foedus cum Philippo iustum cum ipso eo post mortem patris renouatum: in quo disertè prohiberi eum extra fines arma efferre, prohiberi socios P. R. laceffere bello. Exposita deinde ab se ordine, quae ipsi nuper in senatu Eumenem vera omnia & comperta referentem audissent. Samothracia praeterea per multos dies occultum consilium cum legationibus ciuitatum Asia regem habuisse. Pro his iniurijs satis fieri senatum aequum censere, reddiditque sibi res socijsque suis, quas contra ius foederis habest. Regem ad ea primo accensum ira, inclementer locutum, B auaritiam superbiamque, Romanis obijcientem frequenter, quod alij super alios legati uenirent, speculati dicta factaque sua, quod se ad nutum imperiumque eorum omnia dicere ac facere aequum censerent. Postremo multum ac diu uociferatum reuerti postero die iussisse, scriptum se responsum dare uelle: tum ita sibi scriptum traditum esse: Foedus cum patre iustum, ad se nihil pertinere. Id se renouari, non quia probaret, sed quia in noua possessione regni patiendae omnia essent, passum. Si nouum foedus secum facere uellent conuenire prius de conditionibus debere: & si in animum inducerent, ut ex aequo foedus fieret, & se uisurum quid sibi faciendum esset, & illos credere reip. consulturos. Atque ita se proripuisse, & C summouerit e regis omnes ceptos: tum se amicitiam & societatem renunciaisse. Qua uoce eum accensum restitisse, atque uoce clara denuntiasse sibi, ut triduo regni sui decederent finibus. Ita se profectos: nec sibi aut uenientibus, aut morientibus quidquam hospitaliter aut benigne factum. Thessali deinde Aetoliique, legati auditi. Senatui, ut scirent quae primò quibus ducibus uisura res publica esset, literas mitti coepit. placuit: ut uter eorum esset, Rom. ad magistratus creandos ueniret. Nihil magno opere quod memorari at tunc a reipub. eo anno Coss. gesserat: magis e reipub. uisum erat comprimere ac sedari exasperatos Ligures, cum Macedonicum bellum expectaretur. Gentium quoque Illyriorum regem suspectum Iffenses legati fecerunt: simul

quesi

A questi fines suos secundo populatum: simul nuntiantes uno animo uiuere Macedonum atque Illyriorum regem, communi consilio parare Romanis bellum: & specie legatorum Illyrios speculatores Roma esse, Perse auctore missos, ut quid ageretur scirent. Illyrij uocati in senatum: qui cum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina, si qua de rege Iffenses deferrent: quesitum eequid ita non adissent magistratum, ut ex instituto loca laetitia acciperent: sciretur denique uenisse eos, & super qua re uenissent. Haesitantibus in responso, ut curia excederent dictum: responsum tanquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendosque ad regem legatos censuerunt: qui nuntiant, B qui socij quererentur apud senatum exustum a rege agrum. non aequum eum facere, qui ab socijs suis non abstineret iniuriam. In hanc legationem missi, A. Terentius Varro, C. Pletorius, C. Cicereius. Ex Asia qui circa socios reges missi erant legati redierunt, qui renuntiarēt Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemaum in Alexandria sese conuenisse. Omnes sollicitatos legationibus Perse, sed egregie in fide permanere, pollicitosque omnia quae populus Romanus imperasset, praestaturos, & ciuitates socias adisse: ceteras satis fidas, solos Rhodios fluctuantibus & imbutos Perse consilijs inuenisse. uenerant legati Rhodij ad purganda ea quae uulgo iactati de ciuitate sciebant: ceterum senatum ijs dari cum noui consules C magistratum inissent, placuit. Belli apparatus non differendum censuerunt. C. Licinio praetori negotium datur, ut ex ueteribus quinqueremibus in naualibus Roma subductis, quae possent usui esse reficeret, pararetque naues quinquaginta. Si quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio collega in Siciliam scriberet, ut eas quae in Sicilia naues essent, reficeret atque expeditet, ut Brundisium primo quoque tempore mitti possent. Socios nauales libertini ordinis in viginti & quinque naues ex ciuibus Romanis C. Licinius praetor scribere iussus: in quinque & viginti parem numerum C. Sicinius socij imperaret: idem praetor peditum VIII. millia, CCCC. equites a socijs Latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brundisij acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A. Attilius Serranus

1118,

V. C. nus, qui priore anno prator fuerat deligitur, Cn. Sicinius prator qui exercitum paratum ad traiciendum haberet. C. Popilio cof. ex autoritate senatus C. Licinius prator scribit, vt & legionē secundā, qua maxime veterana in Liguribus erat: & socios Latini nominis quattuor M. peditum, CC. equites idibus Februarijs, Brundisij adesse iuberet. Hac classe & hoc exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedonia obtinere, donec successor veniret, iussus, prorogato in annum imperio. Ea omnia qua senatus censuit, impigre facta sunt. Duo de quadraginta quinqueremes ex naualibus deducta: qui deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinius praepositus: duodecim ex Sicilia missa. Ad frumentum classi exercituiq. coemendum in Apuliam Calabriamq. tres legati missi, Sex. Digritius, T. Iuucius, B. M. Caelius. Ad omnia preparata Cn. Sicinius prator paludatus ex vrbe profectus, Brundisium venit. Exitu prope anni C. Popilius cof. Romam redijt, aliquanto serius quam senatus censuerat: cui primo quoque tempore magistratus creare, cum tantum bellum immineret, iussus erat. Itaq. non secundis auribus patrum auditus est. Cof. cum in ade Bellona de rebus in Liguribus gestis differeret: succlamationes frequētes erāt interrogationesq. cur scelere fratris oppressos Ligures in libertatem nō restituisset. Comititia consularia inquam edicta erant diem ad XII. calendas Martias sunt habita.

580. Creati Cof. P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Postero die pratores facti, C. Sulpitius Galba, L. Furius Philus, L. Canuleius Diues C. Lucretius Gallus, C. Caninius Rebilus, L. Iunius Annalis. His pratoribus provincie decretae, duae iure Romae dicendo, Hispania, et Sicilia, & Sardinia, vt vni fors integra esset, quod senatus censuisset. Cof. designatis imperauit senatus, vt qua die magistratum inissent, hostijs maioribus ritē mactatis precarentur, vt quod bellum P. R. in animo haberet gerere, vt id prosperum eueniret. Eodem die decreuit senatus, C. Popilius COS. ludos per dies X. Ioui OPT. Max. voueret, donaq. circa omnia puluinaria dari, si respub. X. annos in eodem statu fuisset. Ita vt censuerant, in Capitolio Iouis COS. ludos fieri, donariaq. dari, quantae ex pecunia decreffet senatus. cum centū & quinquaginta non minus adessent, praecunt verba Le-

ba Lepido pontifice maximo id votum susceptum est. Eo anno sacer dotes publici mortui, L. Aemilius Pappus X. uir sacrorum, & Q. Fuluius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. Hic sceda mor: reperijt. Ex duobus filijs eius, qui tam in Illyrico militabant, nuntiatum alterum decessisse, alterum graui & periculoso morbo aegrum esse. Obruit animum simul luctus metusq. mane ingressi cubiculum serui, laqueo dependentem inuenere. Erat opinio, post censuram minus com potem fuisse sui. vulgo Iunonia Lacinia iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. Suffectus in Aemilij locū X. uir M. Valerius Messala, in Fuluij pontifex Cn. Domitius Aenobarbus, oppido adolescens sacerdos lectus. P. Licinio, C. B. Cassio COS. non vrbs tantū Roma, nec terra Italia, sed omnes re ges ciuitatesq. qua in Europa, qua in Asia erant, conuert erant animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenem cum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere eius prope vt vitima mactatus Delphis esset. Prusias Bithynia rex statuerat abstinere armis, euentumq. expectare. Nam neq. pro Romano se aequum censere aduersus fratrem vxoris arma ferre: & apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Ariarates Cappadocum rex praterquam quod Romanus suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est iunctus Eumeni affinitate: in omnia belli paci q. se consociauerat consilia. Antiochus imminebat quidē Aegypti regnos & pueritiam regis, & inertiam tutorum spernens, & ambigendo de Caesaryia, causam belli se habiturū existimabat: gesturumq. sine villo impedimento, occupatis Rom. in Macedonico bello, id bellum: tamē omnia & per suos legatos senatui, & ipse legatis eorum eximie pollicitus erat. Ptolemaeus propter atate alieni etiā tū arbitrij erat: tutores et bellū aduersus Antiochū parabant, quod vindicarent Caesaryiā, & Rom. omnia pollicebātur ad Macedonicū bellū. Masaniissa & frumento inuabat Rom. & auxilia cum elephatis: Misagenemq. filiu mittere ad bellū parabat. Cōsilia autē in omnem fortā nam ita disposita habebat. Si penes Rom. victoria esset, suas quoq. in eodē statu mansuras res, neq. vltra quidquā mouendū: non enim passuros Rom. vim Cartaginensibus afferri. Si facta essent opes

Roma:

Romanorum, quae tum protegerent Carthaginenses, suam omnem Africam fore. Gentius rex Illyriorum fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat utram foueret partem: impetuque magis quam consilio eius aut illis se adiuncturus videbatur. Cotys Thracum Odyrsarum rex euidenter Macedonum partis erat. Hac sententia regibus cum esset de bello, in liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme, ut solet, deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata: principum diuersa cerneret stadia. Pars ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem immodico favore corrumperent: pauci ex eius iustitia imperij Romani capti: plures ita, si precipuam operam nauassent, potentes sese in ciuitatibus suis futuros rati. Pars altera regia adulationis erat, quos as alinum et desperationum rerum suarum eodem manente statu precipites ad nouanda omnia agebat: quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magis aurae popularis erat. Tertia pars, optima eadem et prudentissima, si viri que optio domini prioris daretur, sub Romanis quam sub rege uolebat esse, si liberum inde arbitrium fortunae esset, neutram partem uolebant potentiorē altera oppressa fieri: sed illibatis potius uiribus utriusque partis, pacem ex eo manere: ita inter utrosque optimam conditionem ciuitatum fore, protegente altero semper inopē ab alterius iniuria. Hac sentientes, certamina fautorum utriusque partis tacite ex tuto spectabant. COSS. quo die magistratum inierunt ex S. C. cum circa omnia sana in quibus lecti sternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostijs immolassent, inde preces suas acceptas ab dijs immortalibus ominati, senatui rite sacrificatum, precationemque de bello factam renunciarunt. Aruspices ita responderunt, si quid rei nouae inciperetur, id maturandum esse: uictoriam, triumphum prorogationem imperij portendi. Patres quod faustum felixque P. R. esset, centuriatis comitijs primo quoque die ferre ad populum COSS. iusserunt, ut quod Perseus Philippi filius Macedonum rex aduersus foedus cum patre Philippo ictum, et secum post mortem eius renouatum, socijs P. R. arma intulisset, agros vastasset, urbesque occupasset: quodque belli parandi aduersus P. R. consilia inisset, arma, milites, classem eius rei causa comparasset: ut nisi de

ys re-

A ijs rebus satis fecisset, bellum cum eo iniretur. Hac rogatio ad populum lata est. S. C. inde factum est, ut consules inter se prouincias Italiae et Macedoniam compararent sortirenturque. Cui Macedonia obuenerat, ut is regem Persea, qui eius seculum secuti essent, nisi P. R. satis fecissent, bello persequeretur. Legiones quatuor nouas scribi placuit, binas singulis Coss. Id praecipue prouinciae Macedoniae datum, quod cum alterius Coss. leg. onibus quina millia et ducenti equites ex uetere instituto darentur in singulas legiones: in Macedoniae sena millia peditem scribi iussa, equites trecenti aequaliter in singulas legiones. et in sociali exercitu consuli alteri auctus numerus, XVI. millia peditem. DCCC. equites, praeter eos quos Cn. Sicinius duxisset D. C. equites, in Macedoniae traieceret. Italiae satis uisa XXI. millia sociorum peditem, D. C. equites. Illud quoque praecipuum datum sorti Macedoniae, ut centuriones militesque ueteres scriberet, quos uellet Coss. usque ad quinquaginta annos. In tribus militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Coss. ex S. C. ad populum tulerunt, ne tribuni militum eo anno suffragijs crearentur, sed Coss. praetorumque in eius facienda iudicium arbitriumque esset. Inter praetores ita partita imperia. Praetorem cuius fors fuisset, ut iret quod senatus censuisset, Brundisium ad classem ire placuit: ut ibi recognosceret socios nauales: dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis: et daret operam, ut duae partes ciuium Romanorum, tertia sociorum esset. Commeatus classi legionibusque, ut ex Sicilia Sardiniaque subirentur: praetoribus qui eas prouincias sortiti essent, mandari placuit, ut alteras decumas Siculae Sardaenaeque imperaret, utque id frumentum ad exercitum in Macedoniae portaretur. Sutiliam C. Canninius Rebilus est sortitus, I. Furius Philius Sardiniam, L. Canuleius Hispaniam, C. Sulpitius Galba urbanam iurisactionem, L. Iunius Annalis iuter peregrinos. C. Lucretio Gallo, quod senatus censuisset, fors euenit. Inter Coss. magis cauilatio quam magna contentio de prouincia fuit. Cassius sine sorte se Macedoniae oppugnaturum uicebat: nec posse collegam saluo iure iurando secum scribere. Praetorem eum, ne in prouincia iret in concione iurasse, se sta-

DDD

to loco

eo loco statū q̄ diebus sacrificia habere, quae absente se recte fieri nō possent: quae non magis Cos. quā pratore absente recte fieri possent. Si senatus non quid vellet in consulatu potius quā quid in pratura iurauerit P. Licinius, animaduertendū esse censeat: se tamen futurū in senatus potestate. Consulti patres, cui consulatū P. R. non negasset, ab se prouinciam negari superbū rati, fortiri Coss. iusserunt. P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obuenerit. Legiones inde sortiti sunt: prima & tertia in Macedoniā traicerentur, secunda & quarta in Italia remanerent. Delectus Coss. multo intentiorē quā aliās curam habebant. Licinius veteres quoq; scribebat milites centuriones q̄: & multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant qui priore Macedonico bello, aut aduer. B. sus Antiochum in Asia stipendia fecerant. Cum tribuni militum centuriones, sed primum queng; citarent, tres & XX. centuriones qui primos pilos duxerant, citati Trr. pl. appellarunt. Duo ex collegio, M. Fuluius Nobilior, et M. Claudius Marcellus ad Coss. reijciebant. Eorū cognitionem esse debere, quibus delectus quibusq; bellū mandatū esset. Ceteri cognituros se de quo appellati essent, aiebant: & si iniuria fieret, auxilium ciuib; laturos. Ad subellia Trr. res agebatur. Eo M. Popilius consularis aduocatus, centuriones, & Cos. venerunt. Cos. inde postulanti vt in cōcione eares ageretur, populus in concionem aduocatus. Pro centurionibus M. Popilius, qui biennio antē Cos. fuerat, ita verba fecit. Militares homines, & stipendia iusta, & corpora & etate & assiduis laboribus cōfecta habere: nihil recusare tamen quod minus operā reipub. dent: id tantum deprecari, ne inferiores ijs ordines, quā quos cum militassent habuissent, attribuerentur. P. Licinius Cos. S. C. recitari iussit. Primum, quod bellum senatus cum Perso iussisset: deinde quod veteres centuriones quā plurimū ad id bellū scribi censuissent: nec ulli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiae esse. Deprecatus est deinde, ne nouo bello, tam propinquo Italia, aduersus regem potentissimum, aut tribunos militum delectum habentes impedirent: aut prohiberent Cos. quem cuiq; ordinē assignari ē reipub. esset, eum assignare. si quid in eare dubium

dubium esset, ad senatum reijcerent. Postquam Cos. quae voluerat dixit, Sp. Ligustinus ex eo numero, qui Trr. pl. appellauerant, a consule & ab tribunis petijt: vt sibi paucis ad populum agere liceret. Permissu omnium ita locutus fertur. Sp. Ligustinus tribus Cru-
 flumina ex Sabinis sum oriundus, Quirites. Pater mihi iugerum
 agri reliquit, & paruum tugurium, in quo natus educatusq; sum,
 hodieq; ibi habito. Cum primum in atatem veni, pater mihi vxorē
 fratris sui filiam dedit: quae secum nihil attulit, praeter liber-
 tatem pudicitiamq;, & cum his fecunditatem, quanta vel in diti-
 domo satis esset. Sex filij nobis, duae filiae sunt, vtręq; iam nuptae. Fi-
 lij quatuor togas viriles habent, duo praetextati sunt. Miles sum
 factus P. Sulpitio, C. Aurelio Coss. In eo exercitu qui in Macedoniā
 est transportatus, biennium miles gregarius fui aduersus Philip-
 pum regem: tertio anno virtutis causa mihi T. Quintius Flamini-
 nus decumam ordinem hastatū assignauit. Deiecto Philippo Ma-
 cedonibusq;, cum in Italiam portati ac dimissi essemus, continuo
 miles voluntarius cum M. Porcio Cos. in Hispaniam sum profectus.
 Neminem omnium imperatorum qui viuant, acriorem virtutis spe-
 ctatorem ac iudicem fuisse sciunt, qui & illū & alios duces longa
 militia experti sunt. Hic me imperator dignū iudicauit, cui primū
 hastatū prioris centuriae assignaret. Tertio iterum voluntarius mi-
 les factus sum in eum exercitū, qui aduersus Aetolos & Antiochū
 regem est missus. a M. Acilio mihi primus princeps prioris centuriae
 est assignatus. Expulso rege Antiocho, subactis Aetolis reportati su-
 mus in Italiam: & deinceps bis quae annua merebant legiones sti-
 pendia feci. Bis deinde in Hispania militaui, semel Q. Fuluius Flac-
 co, iterum T. Sempronio Graccho Pr. a Flacco inter ceteros quos
 virtutis causa secum ex prouincia ad triumphū deducebat, dedu-
 ctus sum: a Tib. Graccho rogatus in prouinciam ij. Quater intra
 paucos annos primum pilum duxi, quater & tricies virtutis causa
 donatus ab imperatoribus sum, sex ciuicas coronas accepi. XXII.
 stipendia annua in exercitu emerita habeo, & maior annis sum
 quinquaginta. Quod si mihi nec stipendia omnia emerita essent,
 nec dum atas vacationem daret, tamen cum quatuor milites pro

» me vno vobis dare. P. Licini possent, aequum erat me dimitti. Sed
 » hac pro causa mea dicta accipiat velim: ipse me quo ad quisquam
 » qui exercitus scribit, idoneum militem iudicabit: nunquam sum
 » excusaturus. Ordinem quo me dignū iudicent Tribb. militū, ipso-
 » rum est potestatis. ne quis me virtute in exercitu praestet, dabo o-
 » perā, vt semper ita fecisse me & imperatores mei, & qui vnā si-
 » pendia fecerunt, testes sunt. Vos quoq; aequum est commilitones,
 » & si appellationis vobis vsurpatis ius, cum adolescētes nihil aduer-
 » sus magistratum senatusq; auctoritatem vsquam feceritis, nunc
 » quoq; in potestate senatus ac consulum esse, & omnia honesta loca
 » ducere, quibus rempub. defensuri sitis. Hæc vbi dixit, collaudatum
 multis verbis Cof. ex concione in senatum duxit. Ibi quoque ei ex
 auctoritate senatus gratia actæ, tribunūq; militares in legione pri-
 mum pilum virtutis causa ei assignarūt. Ceteri centuriones omis-
 sa appellatione, ad delectū obedienter responderūt. Quid maturius
 in prouincias magistratus proficiscerentur, Latina calendis Iunij
 fuere: eoq; solenni perfecto C. Lucretius prator omnib. quæ ad clas-
 sem opus erant premisit, Brundisium est profectus. Præter eos ex-
 ercitus quos Coss. comparabant, C. Sulpitio Galba prætori nego-
 cium datum, vt quatuor legiones scriberet vrbanas iusto numero
 peditū equitūq;: hisq; quatuor Trr. mil. ex senatu legeret, qui præ-
 essent, socijs Latini nominis imperaret quindecim millia peditū,
 mille & CCC. equites. Is exercitus vt paratus esset quò senatus
 censuisset, P. Licinio Cof. ad exercitum ciuilem socialemq; petenti
 addit auxilia, Ligurū mille millia, Cretenses sagittarij incertus
 numerus, quantum rogati auxilia Cretenses misissent. Numidai tē
 equites elephantūq;. In eam rem legati ad Masanissam Carthagi-
 niensesq; missi, L. Posthumius Albinus, Q. Terentius Calleo, C. Abu-
 rius, In Cretā item legatos tres ire placuit, A. Posthumij Albinū,
 C. Decijū, A. Liciniū Neruam. Per idem tempus legati ab rege Per-
 seo venerunt. Eos in oppidū intromitti non placuit, cum iam bellū
 regi eorum & Macedonibus & senatus decreset, & populus ius-
 sisset. in adem Bellona in senatum introducti, ita verba fecerunt:
 Mirari Persea regem, quid in Macedoniam exercitus transportati
 essent:

duo.

essent: Si impetrari à senatu posset, vt ij reuocentur, regem de-
 iurij, si quas socijs factas quererentur, arbitrato senatus satisfac-
 turū esse. Sp. Caruilius ad eam ipsam rem ex Gracia remissus ab
 Cn. Sicinio in senatu erat. Is Perrabiam expugnatā armis, The-
 salia aliquot vrbes captas, cetera, qua aut ageret aut pararet rex,
 cum argueret, respondere ad ea legati iussi, postquam hesitabant,
 negantes sibi vltra quidquam mandatum esse: iussi renunciare re-
 gi, Cof. P. Licinium breui cum exercitu fururū in Macedonia esse.
 Adeum si satisfacere in animo esset, mitteret legatos: Romā quod
 præterea mitteret, non esse: neminem eorum per Italiam ire lici-
 turum. Ita dimissis, P. Licinio consule mandatum, intra vndeci-
 mum diem iuberet eos Italia excedere: & Sp. Caruiliū mitte-
 ret, qui donec nauē conscendissent, custodiret. Hæc Roma acta non-
 dum profectus in prouinciam Coss. Iam Cn. Sicinius, qui priusquā
 magistratu abiret, Brundisium & ad classem & ad exercitū præ-
 missus erat, traiecit in Epirū quinq; M. peditū, CCC. equitibus,
 ad Nymphæum in agro Apolloniati castra habebat. Inde tribunos
 cum duobus millibus militum, ad occupanda Dassaretiorum & Il-
 lyriorum castella, ipsis accersentibus praesidia, vt tutiores à finiti-
 morū impetu Macedonū essent, misit. Paucis post diebus Q. Mar-
 tius, A. Attilius, & P. & Ser. Cornelij Lentuli, & L. Decimius, le-
 gati in Graciam missi, Corcyram peditū mille secum aduexerunt:
 Cui inter se & regiones quas obirent, & milites diuiserunt. Deci-
 mius missus est ad Gentium regem Illyriorum: quem, si aliquem
 respectum amicitiae eum habere conneret, tentare, aut etiam ad
 belli societatem pellicere, iussus. Lentuli in Cephaleniam missi, vt
 in Peloponnesum traicerent, oramq; maris in occidentē versi an-
 te themē circumirent. Martio & Attilio Epirus, Aetolia & The-
 salia circumeunda assignantur. Inde Bœotiam atq; Eubœā aspi-
 cere iussit: tum in Peloponnesum traicere: ibi congressuros se cum
 Lentulis constituunt. Priusquam digrederentur à Corcyra, litera
 à Perseo allata sunt: quibus querebat, qua causa Romanis aut in
 Graciam traicendi copias, aut vrbes occupandi esset. Cui rescribi
 nihil placuit, nuncio ipsius qui literas attulerat, dici, praesidiū cau-

sa ipsarum urbium Rom. facere. Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida, cum sine discrimine omnes ciuitates adhortaretur, ut quo animo, qua fide adiuuissent Rom. Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem aduersus Persea iuuarent, fremitum in concionibus audiebant: Achaëis indignantibus eodem se loco esse, qui omnia à principijs Macedonici belli praestitissent Romanis & Macedonũ Philippi bello hostes fuissent, quo Messenij atq; Elij, qui pro Antiocho hoste arma aduersus P. R. tulissent: ac nuper in Achaicum contributi concilium, velut premium belli se victoribus Achaëis tradiderentur. Martius & Attilius ad Gitanas Epiri oppidum decem millia ab mari cum ascenderent, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium assensu auditi sunt: & quadringentos iuuentutis eorum in Orestas, ut praesidio essent, liberatis ab se Macedonibus, miserunt. Inde in Aetoliã progressi: ac paucos ibi morati dies, dum in pratoris mortui locum alius sufficeretur, & Lycisco pratore facto, quem Rom. fauere rebus satis compertum erat, transferunt in Thessaliã. Ed legati Acarnanum, & Bœotorum exules uenerunt. Acarnanes nuntiare iussi, quæ Philippi primum, Antiochi deinde bello, decepti pollicitationibus regis, aduersus populũ Rom. comississent, eã corrigendi occasione illis oblatã. Si male meriti clementiã P. R. experti essent, bene merendo liberalitatem experirentur. Bœotis exprobratum, societate eos cũ Perseo iunxisse. ijs, cum culpã in Ismeniam principem alterius partis conferrent, & quasquã ciuitates dissentientes in causam deductas, appariturum id esse Martius respondit. Singulis enim ciuitatibus de seipsis consulendi potestatis facturos. Thessalorũ Larissa fuit conciliũ. Ibi et Thessalis benigna materia gratias agendi Rom. pro libertatis munere fuit: & legatis, quod & Philippi prius, & post Antiochi bello enixe adiuti à gente Thessalorum essent, hac mutua commemoratione meritorum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda, quæ Romani uellent. Secundum hoc concilium legati à Perseo rege uenerunt, priuati maxime hospitij fiducia, quod ei paternum cum Martio erat. Abhuius necessitudinis commemoratione orsi, petierunt legati, in colloquium ueniendi regi potestatem faceret. Martius et

scita

scita à patre suo accepisse dixit, amicitiam hospitiumq; cum Philippo fuisse: minime immemorẽ necessitudinis eius legationẽ eam suscepisse. Colloquium, si satis cõmode ualeret, non fuisse dilaturũ. nunc, ubi primum posset, ad Peneum flumen, quã transitus ab Olyolio Diuẽ esset, praemisus qui nuntiarent regi, uenturos. Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recepit se, leui aura spei obiecta, quod Martius ipsius causa suscepisse se legationem dixisset. Post dies paucos ad constitutum locum uenerunt. Magnus comitatus fuit regius, cum amicorum, tum satellitum turba stipante, non minore agmine legati uenerunt: & ab Larissa multis prosequentibus, & legationibus ciuitatum, quæ conuenerant Larissam, & renuntiare domum certa quæ audissent, uolebant. Inerat cura in sita mortalibus uidentibus congregientes nobilem regem, et pupuli principis terrarum omnium legatos. Postq; in conspectu steterunt dirimete amne, paulisper internuntiãdo cunctatio fuit, utri transgrederentur, aliqd illi regia maiestati, aliquid hi P. R. nomini, cum praesertim Perseus petisset colloquium, existimabant deberi: ioco etiã Martius cunctantes mouit. Minor, inquit, ad maiorẽ, & (quod Philippo ipsi cognomen erat) filius ad patrẽ transeat. Facile persuasum id regi est. Aliud deinde ambigebatur, cum q; multu transiret. Rex cum omni comitatu transire æquum censebat: legati uel cum tribus uenire iubebant, uel si tantum agmen traduceret, obfides daret nihil fraudis fore in colloquio. Hippian et Pantaucum, quos & legatos miserat, principes amicorum obfides dedit: nec tam in pignus fidei obfides desiderati erant, q; ut appareret socijs, nequaquam ex dignitate pari congregi regem cum legatis. Salutatio non tanquam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit, postituq; sedibus confederunt. Cum paulisper silentium fuisset. Expecta uinos, inquit Martius, arbitror, ut respondeamus literis tuis, quas Corcyram misisti: in quibus queris, quid ita legati cum militibus uenerimus, et praesidia in singulas urbes dimittamus. Ad hanc interrogationem tuã & non respondere uereor, ne superbum sit: & uera respondere, ne nimis acerbum audienti tibi uideatur. Sed cum aut uerbis castigandus aut armis sit, qui scædus rumpit: sicue

DDD 4

bellu

bellum aduersus te alij quam mihi mandat malim: ita oratio-
 nis acerbitatem aduersus hospitem, vt cunctis est subibo: sicut medi-
 ci cum salutis causa tristiora remedia adhibent. Ex quo regnum a-
 deptus es, vnam rem te qua facienda fuerit, senatus fecisse censeat,
 quod legatos Romam ad renouandum * iudicat potius quam cui
 renouatum esset violandum. Abrypolim socium atq; amicis popu-
 li Romani regno expulisti. Artetari interfectores, vt cade (ne quid
 vltra dicam) letatum apparet, recepisti: qui omnium Illyriorum
 fidissimum Romano nomini regulum occiderant. Per Thessaliam
 & Malisensem agrum cum exercitu contra foedus Delphos isti. By-
 zantijs item contra foedus misisti auxilia: cum Boeotijs socijs no-
 stris secretam tibijs societatem, quam non licebat iureiurando
 pepigisti. Thebanos legatos Euerfam & Callicritum venientes a
 nobis, querere malo quis interfecerit, quam arguere. In Aetolia
 bellum intestinum & cades principum, per quos, nisi per tuos fa-
 cta videri possunt? Dolopes a te ipso euasitati sunt. Eumenes rex ab
 Roma cum in regnum rediret, prope vt victima Delphis in sacra-
 to loco ante aras maectatus, quem insimulet, piget referre. Qua
 hospes Brundisinus occulta facinora indicet, certum habeo, &
 scripta tibi omnia ab Roma esse, & legatos tuos renunciassse. Nec
 ne dicerentur a me, vno modo vitare potuisti, non querendo quam
 ob causam exercitus in Macedoniam traicerentur, aut praesidia
 in sociorum vrbes mitteremus. Quarenti tibi superbius tacuisse-
 mus, quam vera respondimus. Equidem pro paterno nostro hospi-
 tio fauce orationi tuae: & opto vt aliquam mihi materiam praebeas
 agenda tua apud senatum causa. Ad ea rex: Bonam causam si apud
 iudices aequo ageretur, apud eosdem & accusatores & iudices a-
 gam, eorum autem qua obiecta sunt mihi, partim ea sunt quibus
 nescio an gloriari debeam, partim qua fateri non erubescam, par-
 tim qua verbo obiecta, verbo negare sit. Quid enim, si legibus vestris
 hodie reus sim, aut index Brundisinus, aut Eumenes mihi obijciat,
 vt accusare potius vere, quam conuiciari videantur? Scilicet nec
 Eumenes, cum tam multis grauis publice ac priuatim sit, alium
 quam me inimicum habuit: neq; ego potiorum quenquam ad mi-
 nisti.

nisteria facinorum, quam Raminium, quem neq; vnquam ante vi-
 deram, nec eram postea visurus, inuenire potui: & Thebanorum,
 quos naufragio perisse constat, & Artetari cadis mihi reddenda ra-
 tio est: in qua tamen nihil vltra obijciatur, quam interfectores eius
 in regno exulasse meo. Cuius conditionis iniquitatem ita non sum
 recusaturus, si vos quoq; accipitis, vt qui cunctis exules in Italiam
 aut Romam se contulerunt, his facinorum, propter qua damnati
 sunt, aures vos fuisse fateamini. Si hoc & vos recusabitis, &
 omnes alia gentes, ego quoq; inter ceteros ero. Et hercule quid at-
 tinet cuiquam exilium patere, si nusquam exuli futurus locus est?
 Ego tamen istos, vt primum in Macedonia esse, admonitus a vobis
 comperi, requisitos abire ex regno iussi, & in perpetuum interdi-
 xis finibus meis. Et haec quidem mihi tanquam causam dicenti reo
 obiecta sunt: illa tanquam regi, & qua de foedere, quod mihi est vo-
 bis cum, disceptationem habeant. Nam si est in foedere ita scrip-
 tum, vt ne si bellum quidem quis inferat, tueri me regnumq; meum
 liceat: mihi fatendum est, quod me armis aduersus Abrypolim so-
 cium populi Romani defenderim, foedus violatum esse. Sin autem
 hoc & ex foedere licuit, & iure gentium ita comparatum est, vt
 arma armis propulsentur, quid tandem me facere decuit, cum A-
 brypolis fines mei regni vsq; ad Amphipolim peruasisset: multa li-
 bra: a capita, magnam vim mancipiorum, multa millia pecorum a-
 cepisset? Quis scerem et paterer, donec Pellam & in regiam meam
 armatus peruenisset? At enim bello quidem iusto sum persecutus:
 sed vinci non oportuit eum, neq; ea qua victis accidunt, pati: quo-
 rum casum cum ego subierim, qui sum armis laesistis, quid potest
 queri sibi accidisse, qui causa belli fuit? Non sum eodem modo de-
 fensurus Romani, quod Dolopas armis coercuerim: quia etsi non
 merito eorum, iure feci meo: cum mei regni, mea ditionis essent,
 vestro decreto patri attributi meo. Nec, si causa reddenda sit, non
 vobis nec foederatis, sed ijs qui ne in seruos quidem saeva atq; iniu-
 sta imperia probant, plus aequo et bono seuisse in eos videri possum:
 quippe Euphranorem praefectum a me impostum ita occiderunt,
 vt mors penarum eius leuissima fuerit. Ac cum processissem inde

ad visendas Larissam & Antrona & Pylleon, quo in propinquo multo antè debita vota persoluerem, Delphos sacrificandi causa ascendi. Et hic criminis augendi causa cum exercitu me fuisse adijcitur: scilicet, vt quod nunc vos facere queror, vrbes occuparem, arcibus imponerem praesidia, vocare in concilium Graeciae ciuitates, per quas iter feci: queratur vnusquilibet militis mei iniuriam: non recusabo quin simulato sacrificio aliud petisse videar. Aetolis & Byzantijs praesidia misimus, et cum Bœtis amicitiam fecimus. Haec qualiacunque sunt, per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata sunt saepe in senatu vestro: vbi aliquos ego disceptatores, non tam equos, quam te Quinti Marci, paternum amicum & hospitem habebam. Sed nondum Romam accusator Eumenes uenerat: qui calumniando omnia detorquendoque suspecta & inuisa efficeret: & persuadere vobis conaretur, non posse Graeciam in libertate esse, & vestro munere frui, quo ad regnum Macedoniae incolame esset. Circumagetur hic orbis: erit mox qui arguat, nequiusquam Antiochum ultra iuga Tauri remotum: grauiorem multa Asia, quam Antiochus fuerit, Eumenem esse, nec conuiscere sacros vestros posse, quo ad regia Pergami sit: eam arcem supra capita finitimarum ciuitatum impositam. Ego haec Q. Marci & Attili, quae vt à vobis obiecta, aut purgata à me sunt, talia esse scio, vt aures, vt animi audientium sint: nec tam referre quid ego aut qua mente fecerim, quam quomodo id vos factum accipiatis. Conscius mihi sum, nihil me scientem deliquisse: & si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me & emendari castigatione hac posse. Nihil certe insanabile, nec quod bello & armis persequendum esse censeatis, commisi. Aut frustra clementia grauitatisque vestra fama vulgata per gentes est, si talibus de causis, quae vix querela & expostulatione digna sunt, arma capitis, & regibus socijs bella inferitis. Hac dicenti tum assensus Martius, auctor fuit mittendi Romanam legati, cum experienda omnia ad vltimum, nec praetermittendum spem ullam censuisset, reliqua consultatio erat, quoniam modo tutum iter legatis esset. ad id cum necessaria petitio induciarum videretur, cuperetque Martius, neque aliud colloquio petisset, gra-

A sit, grauate & in magnam gratiam petentis concessit. Nihil enim satis paratum ad bellum in praesentia habebant Rom. non exercitum, non ducem, cum Perseus, ni spes vana pacis occacasset consilia, omnia parata atque instructa haberet, & suo maxime tempore atque alieno hostibus, incipere bellum posset. Ab hoc colloquio, si de induciarum interposita, legati Romani in Bœotiam comparati sunt. Ibi iam motus coeperat esse, discedentibus à societate communis consilij Bœotorum quibusdam populis: ex quo renunciatum erat respondisse legatos, appariturum quibus populis proprie societatem cum rege iungi displicuisset. Primi à Cheronia legati deinde à Thebis in ipso itinere occurrerunt, affirmantes non interfuisse se quo societatis ea decreta esset concilio: quos legati nullo in praesentia responso dato, Chalcidenses sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitibus pratoribus Bœotorum victa pars iniuriā persequens, coacta multitudine decretum fecit. Thebis ne Bœotarcha vrbibus reciperentur. Exules Thessias vniuersi concesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas iam mutatis animis reuocati, decretum faciunt, vt XII. q. priuati cœtum & concilium habuissent, exilio multarentur. Nouus deinde prius Ismenias, is erat vir nobilis ac potens, capitalis poena absentes eos decreto damnat. Chalcidem fugerant: inde ad Rom. Larissam profecti, causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant. Ex contentione ortum certamen: vtriusque tamen partis legati ad Rom. venerunt, & exules accusatoresque Ismenias, et Ismenias ipse. Chalcidem vt ventum est, aliarum ciuitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quisque proprio decreto Persei societatem aspernati, Romanis se adiungebant: Ismenias gentem Bœotorum in fidem Romanorum permitti aequum censebat. Inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum per fugisset, haud multum abfuit, quin ab exulibus fautoribusque eorum interficeretur. Theba quoque ipsa, quod Bœotia caput est, in magno tumultu erant: alij ad regem trahentibus ciuitatem, alij ad Romanos: & turba Coronaeorum Haliartiorumque conuenerat ad defendendum decretum regia societatis. Sed constantia prin-

ria principum, docentium cladibus Philippi Antiochi, quanta esset vis & fortuna imperij Romani, victa eadem multitudo, & vt tolleretur regia societas, decreuit: & eos qui authores paciscende amicitia fuerant, ad satisfaciendū legatis Chalcidem misit, fideiq; legatorum commendari ciuitatem iussit. Thebanos Martius & Artilius lati audierunt, authores q; et his separatim singulis fuerunt ad renouandam amicitia mittendi Romā legatos. Ante omnia exules restitui iusserunt, & authores regie societatis decreto suo dānarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso Boeotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur, Ser. Cornelio Chalcidem accersito. Argu praebitum est ijs conciliū: vbi nihil aliud a gente Achaorum petierunt, quam vt mille milites darent. Id praesidium ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus in Graciam traieretur, missum est. Martius & Artilius, peractis quae agenda in Gracia erant, principio hyemis Romam redierunt. Inde legatio sub idem tempus in Asiam circum insulas missa. Tres erant legati, T. Claudius, P. Posthumus, M. Iunius: ij circumuehentes, hortabantur socios ad suscipiendum aduersus Persea pro Romano bellum: & quo quaq; opulentior ciuitas erat, eo accuratius agebant: quia minores secutura maiorum auctoritatem erant. Rhodij maximi ad omnia momenti habebantur, quia non fauere tantum, sed adiuuare etiam viribus suis bellum poterant, X L. nauibus authore Hegefilo comparatis: qui cum in summo magistratu esset (prytanin ipsi vocant) ruitu rationibus peruicerat Rhodios, vt omnia, quam saepe vanam experti essent, regum souendorum spe, Romanam societatem, vnam tum in terris vel viribus vel fide stabilem, retinerent. Bellum imminere cum Perseo, desideraturos Romanos eundem naualem apparatū, quē nuper Antiochi, quē Philippi ante bello vidissent: trepidaturum repente parandā classē cum mittēda esset, nisi rescire naues, nisi instruere nauibus socijs cepissent. Ideo magis enixe faciendū esse, vt criminis delata ab Eumene, fide rerum resisterent. His incitati, XL nauium classē instructam, ornatamq; legatis Romani aduenientibus, vt non expectatam adhortationem esse appareret, ostenderunt. Et hac legatio magnum ad conciliandos animos ciui-

TAM

atum Asia momentum fuit. Decimus vnus sine villo effectu captum etiam pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamius, Romam redijt: Perseus cum a colloquio Romanorum in Macedoniam recepisset sese, legatos Romā de inchoatis cum Martio conciliationibus pacis misit, & Byzantium & Rhodum literas legatis ferendas dedit. In literis eadem sententia ad omnes erat, collocatum se cum Romanorum legatis, quae audisset, quaeq; dixisset, ita disposita, vt superior fuisse in disceptatione videri posset. Apud Rhodios legati addiderunt, confidere pacem futuram, authorem enim Martio atq; Artilio missos Romam legatos. Si pergerent Romani contra fedus mouere bellum, tum omni gratia, omni ope enitendum fore Rhodijs, vt reconcilient pacem: si nihil deprecando proficiant, id agendum, ne omnium rerum ius ac potestas ad vnum populum perueniat. Cum ceterorū id interesse, tum precipue Rhodiorum, qui plus inter alias ciuitates dignitate atq; opibus excellant: quae serua atq; obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos respectus. Magis & litera & verba legatorum benigne sunt audita, quā momentum ad mutandos animos habuerunt. potentior esse partis melioris auctoritas caperat. Responsum ex decreto est, optare pacem Rhodios: si bellum esset, ne quid ab Rhodijs speraret aut peteret rex. quod veterem amicitiam, multis magniq; meritis pace belloq; partā, dyungeret sibi ab Romanis. Ab Rhodo redeuntes, Beotia quoq; ciuitates & Thebas, & Coroneam, & Haliartum adierunt: quibus expressum inuitis existimabatur, vt relicta regia societate, Romanis adiungerentur. Thebani nihil moti sunt, quamquam nonnihil & damnatis principibus, & restituti exilibus, succensebant Romanis. Coronae & Haliartij fauore quodam in sito in reges, legatos in Macedoniam miserunt, praesidium petentes, quose aduersus impotentem superbiam Thebanorum tueri possint. Cui legationi responsum ab rege est, praesidium se propter inducias cum Romanis factas mittere non posse: tamen suadere ita a Thebanorum iniurijs quā possent, vt se vindicarent, ne Romanis praebent causam in se seuiendi. Martius & Artilius Romam cum venissent, legationem in Capitolio ita renuntiatunt, vt nullare neque glo-

FIARETH

riarentur, quàm decepto per inducias & spē pacis rege. Adeo enim apparatus belli fuisse instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia opportuna loca praoccupari ante ab eo potuerit, quàm exercitus in Graciam trajceretur, Spatio autem induciarum sumpturum illum nihilo paratorem, Romanos omnibus instructiores rebus coepturos bellum: Bæotorum quoque se concilium arte distinxisse, ne coniungi amplius villo consensu Macedonibus possent. Hæc, ut summa ratione acta, magna pars senatus approbat: veteres, & moris antiqui memores, negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes. Non per insidias & nocturna praelia, nec simulatam fugam, improvisosque ad incautum hostem reditus, nec ut astu magis quàm vera virtute gloriarentur, bella maiores gessisse. Indicare prius quàm gerere solitos bella: denuntiare etiam, interdum locum finire, in quo dimicaturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrhoregi medicum vitæ eius insidiantem, eadem Faliscis vincitum traditum proditorem liberorum regis. Hæc Romana esse, non versutiarum Punicarum, neque calliditatis Græcæ apud quos fallere hostem quàm vi superare gloriosius fuerit. Interdum in præsens tempus plus proficidolo quàm virtute: sed eius demum animum in perpetuum vincit, cui confessio expressa sit: se neque arte neque casu, sed collatis cominus viribus, iusto ac pio bello esse superatum. Hæc seniores, quibus noua hæc minus placebat sapientia: vicit tamen ea pars senatus, cui potior vtilis quàm honesti cura erat, ut cõprobaretur prior legatio Martij: et eodem rursus in Graciam cum quiqueremibus remitteretur, iubereturque cætera, vti è repub. maxime visum esset, agere. A quoque Attilium miserunt ad occupandam Larissam in Thessalia, timentes, ne si induciarum dies exisset, Perseus præsidio eo misso, caput Thessalia in potestate haberet. duo millia peditum Attilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam iussus: & P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, CCC. milites Italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Bæotia esset. His præparatis, quanquàm ad bellum cõsilia erant destinata, senatui tamen præberi legatum placuit. Eadem fere quæ in colloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis. Insidiarum Eumeni factarum crimen, & maxima cura, & minima

animæ tamen probabiliter (manifesta enim res erat) defensum. Cætera deprecatio erat: sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri aut flecti possent. Denuntiatur ex templo mœnibus vrbis Roma, Italia intra XXX. diem excederent. P. Licinio deinde Cos. cui Macedonia prouincia obuenerat, denuntiatum, ut exercitus diem primam quaque diceret ad conueniendum. C. Lucretius Pr. cui classis prouincia erat, cum XL quiqueremibus ab vrbe profectus, nã ex resectis nauibus alias in alium vsu retineri ad urbem placuit. Præmissus à prætore est frater Lucretius cum quinquere vna: iussusque ab socijs ex fœdere acceptis nauibus ad Cephaleniam classi occurrere, ab Rheginis triremi vna, ab Locris duabus, ab Vritibus quatuor, præter oram Italia superuectus Calabria extremum promontorium in Ionio mari Dyrrachium trajcit. Ibi decem ipsorum Dyrrachinorum, XII. Issæorum, LIIII. Gentij regis lembos nactus, simulans se credere eos in vsu Romanorum comparatos esse, omnibus abductis, die tertio Corcyram, inde protinus in Cephaleniam trajcit. C. Lucretius Pr. ab Neapoli profectus, superato freto, die quinto in Cephaleniam transfisit. Ibi stetit classis, simul opperens, ut terrestres copie trajcerentur, simul ut oneraria ex agmine suo per altum dissipate consequerentur. Per hos forte dies P. Licinius COS. votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe profectus est. Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur: præcipue conuertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem, euntem Cos. prosequuntur. Contrahit enim non officij modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cuius imperio cõsilioque summam rem, tuendam permiserunt. Subit deinde cogitatio animi, qui belli casus, quàm incertus fortuna euentus, cõmunisque Mars belli sit: aduersa, secunda quæque, incertitia & temeritate ducum clades sæpe acciderint, quæ contra bona prudentia & virtus attulerit. Quæ scire mortaliu, vtrius metis, vtrius fortuna Cos. ad bellum mittant: triumphantem innoxium cum exercitu victore, scandentem Capitolium ad eosdem deos a quibus proficiscatur, visuri: an hostibus eam præbituri letitiam sint. Persi autem regi adversus quem ibatur, famam & bello clara Macedonum gens, & Philip-

Philippus pater, inter multa prospere gesta Romano etiam nobilitatus bello, praebebat: tum ipsis Persei nunquam, ex quo regnum accepisset, de situm belli expectatione celebrari nomen. cum his cogitationibus omnium ordinum homines proficiscentem consulem profecti sunt. Duo consulares tribuni militum cum eo missi, C. Claudius, Q. Mutius, & tres illustres iuvenes, P. Lentulus, & duo Manlij Acidini; alter M. Manlij, alter L. Manlij filius erat. Cum ijs consul Brundisium ad exercitum, atq; inde cum omnibus copijs transuectus ad Nymphaeum in Apollonati agro posuit castra. Paucos ante dies Perseus, postquam legati ab Roma regressi praeciderant spem pacis, consilium habuit. Ibi aliquam diuersis sententijs certatum est. Erant quibus vel stipendium pendendum si iniungeretur, B vel agri parte cedendum; si mulctarentur: quidquid deniq; aliud pacis causa patendum esset, non recusandum videretur: nec committendum ut in aleam tanti casus se regnumq; daret. Si possessio haud ambigua regni maneret, multa diem tempusq; afferre posse: quibus non amissa modo recuperare, sed timendus vitro ijs esse quos nunc timeret, posse. Ceterum multo maior pars ferocioris sententia erat. Quidquid restisset cum eo simul regno protinus cedendum esse affirmabant. Neq; enim Rom. pecunia aut agro egere: sed hoc scire, cum omnia humana, tum maxima quaeq; & regna & imperia sub casibus multis esse. Carthaginensium opes fregisse sese, & ceruicibus eorum praepotentem finitimum regem imposuisse: Antiochum pro- C geniemq; eius ultra iuga Tauri remotum. Vnum esse Macedonia regnum, & regione propinquum, & quod sicubi P. R. sua fortuna labet, antiquos animos regibus suis videatur posse facere, dum integra res sint, cogitare apud animum suum Persea debere, vtrum singula concedendo, nudatus ad extremum opibus extorrisq; regno, Samothraciam aliamue quam insulam petere ab Romanis, vbi priuatus superstes regno suo in contemptu atq; inopia consenscat, malit: an armatus vindex fortuna dignitatisq; suae, ita ut viro forti dignum sit, patiatur quodcumq; casus belli tulerit: aut vitior liberet orbem terrarum ab imperio Romano. Non esse admirabilem Romanos Graecia pelli quam Annibalem Italia pulsam esse.

Dicitur
A

ineq; hercule videre, quid conueniat fratri affectanti per iniuriam regnum, summa vi restitisse, alienigenis bene parto eo cedere. Postremo ita bello & pace quari, ut inter omnes conueniat, nec turpius quicquam esse, quam sine certamine cessisse regno: nec praclarius quicquam, quam pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum esse. Pellae in vetere regia Macedonum hoc consilium erat. Geramus ergo, inquit, dijs bene iuuantibus, quando ita videtur, bellum: literisq; circa praefectos dimissis Citiu (Macedonia oppidum est) copias omnes contrahit. Ipse centum hostijs sacrificio regaliter Minerua, quam vocant Alcidem, confecto, cum purpuratorum & satellitum manu profectus Citium est. Ed iam omnes Macedonia externorumq; auxiliorum conuenerant copia. Castra ante urbem ponit, omnesq; armatos in campo struxit. Summa omnium quadraginta millia armata fuere, quorum pars ferme dimidia phalangis erant: Hippias Bereus praerat. Delecta deinde & viribus & robore atatis ex omni cetratorum numero duo erant gemata, hanc ipsi legionem vocabant, praefectos habebant Leonarum & Thrasippum Eulyestas. Ceterorum cetratorum numero duo erant mille hominum dux erat Antiphibus Edessae Paones, et ex Paroria & Parstrymonia (sunt autem ea loca subiecta Thracia) et Agrionis admixtis etiam Thracibus incolis trium millium ferme & ipsi expleuerunt numerum. Armauerat contraxeratque eos Didas Peoni, qui adolescentem Demetrium occiderat. Et armatorum duo millia Gallorum erant praefecto Aesclepiodoto. Ab Heraclea etiam Sinitijs tria millia Thracum liberorum suum ducem habebant. Cretensium par pene numerus suos duces sequebatur, Susum Phalarnesum, & Syllum Gnosium. Et Leonides Lacedaemonius quingentis ex Graecia, misto generi hominum, praerat. Regijs generis ferebatur, exul damnatus frequenti consilio Achaorum literis ad Persea deprehensis. Aetolorum & Boeotorum, qui non explebant plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achaus praefectus erat. Ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxilijs, duodecim millia armatorum ferme efficiebantur. Equitum ex tota Macedonia contraxerat III. millia. Venerat eodem Cotys Seu-

tha filius rex gentis Odrysarum, cum mille delectis equitibus, pari ferme peditū numero. Summa totius exercitus XXXIX. millia peditum erant, quatuor equitū. Satis constabat secundū eum exercitum, quem Magnus Alexander in Asiam traiecit, nunquā vilius Macedonū regis copias tantas fuisse. Sextus & vicesimus annus agebatur, ex quo perenti Philippo data pax erat: per id omne tempus quies Macedonia, & progeniem ediderat, cuius magna pars matura militia esset, & leuibus bellis Thracum accolarū, quae excercerent magis quā fatigarent, sub assidua tamen militia fuerat: & diu meditatū Philippo primo, deinde & Persi Romanum bellū, omnia vt instructa parataq; essent, effecerat. Mota parumper acies, non iusto decursu tamen, ne steti sse tantū in armis viderentur: armatosq; sicut erant, ad concionem vocauit. Ipse cōstitit in tribunali, circa se habens filios duos, quorum maior Philippus natura frater, adoptione filius: minor quem Alexandrum vocabant, naturalis erat. Cōhortatus est milites ad bellū, iniuriam P. R. in patrem seq; commemorauit. Illum omnibus indignitatibus compulsum ad rebellandum, inter apparatus belli fato oppressum: ad se simul legatos, simul milites ad occupandas Graeciae vrbes missos. Fallaci deinde colloquio per speciem reconcilianda pacis extractam hyemem, vt tempus ad comparandum haberent. Consulem nunc venire cum duab. legionibus Romanis, quae trecentos equites habeant, & pari ferme numero sociorum peditum equitumq; ad vt accedant regum auxilia Eumenis & Masanisse, non plus VII. millia peditum, II. equitum futura. Auditus hostium copijs, respicerent suum ipsi exercitum, quantum numero, quantum generi militum praestarent, tyronibus raptim ad id bellū conscriptis, ipsi à pueris eruditi artibus militiae stot subacti atq; durati bellis. Auxilia Romanis Lydos, & Phrygas & Numidas esse: sibi Thracas Gallosq; ferocissimas gentiū. Arma illos habere ea, quae sibi quisq; parauerit pauper miles: Macedonas prompta ex regio apparatus, per tot annos patris sui cura & impensa facta. Commeatum illis cum procul, tum omnibus sub castibus maritimis fore: se & pecuniam & frumentū, praeter reditus met allorum, in decem annos se possuisse.

possuisse. Omnia quae deorū indulgentia, quae regia cura preparanda fuerant, plena cumulatq; habere Macedonas: animum habendum esse, quem habuerint maiores eorū, qui Europa omni domita transgressi in Asiam, incognitum fama appuerint armis orbem terrarum: nec ante vincere desierint, quā rubro mari inclusis, quod vincerent, defuerit. At hercule nunc nō de vltimis India oris, sed de ipsius Macedonia possessione certamen fortunam indixisse. Cum patre suo gerentes bellum Romanos, speciosum Graeciae liberanda tulisse titulū: nunc propalam Macedonia in seruitutē pertere, ne rex vicinus imperio sit Romano, ne gens bello nobilis arma habeat. Hac enim tradenda superbis dominis esse cum rege regnoq; si abstiterē bello, & facere imperata velint. Cum per omnem orationem satis frequenti assensu succlamatum esset, tum verō ea vocationem simul in dignantū munitūq; partim iubentium bonum animū habere regem, exorta est, vt sine dicendi faceret, tantum inuis ad iter parari: iam enim dici, mouere castra ab Nymphaeo Romanos. Concione dimissa ad audiendas legationes ciuitarum Macedonia se contulit. Venerant autē ad pecunias pro facultatibus quaeq; suis, & frumentū pollicendum ad bellum. Omnibus gratia acta, remissum omnibus, satis regio apparatus ad ea dictū sufficere: vehicula tantum imperata, vt tormenta, telorumq; missilium ingentē vim paratam, bellicumq; aliud instrumentum ueherent. Profectus inde toto exercitu Eoraeā petens, ad Begorritem quem vocant lacum positus castris, postero die in Eliameam ad Haliacmona fluuiū processit. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythoum, & Dolichen incolentes. Hac tria oppida paulisper cunctata, quia obsides Larissae dederant, victa tamen praesentimetu in deditiōnem concesserunt, Benignē his appellatis, haud dubius Perrabos quoque idem facturos. vrbe, nihil cunctatis qui incolebant, primo aduentu recipit. Cyretias oppugnare conatus, primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus: postero die omnibus copijs adortus, in deditiōne omnes ante noctē accepit. Myla proximum oppidum ita munitū, vt inexuperabilis

munimenti spes incolas ferociore faceret, non portas claudere regi satis habuerunt: sed probris quoque in ipsum Macedonasque pro-
 cacibus iaculati sunt. Quae res cum infestiorē hostem ad oppugnandum fecisset, ipsos desperatione venia ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrinque animis & oppugnatae sunt, & defensa. Multitudo Macedonum ad subeundum inuicem praelium haud diffi-
 culter succedebat: oppidanos diem noctem eodem tuentes mœnia, non vulnera modo, sed etiam vigiliae & continens labor conficiebat. Quarto die cum & scala vndique ad muros erigerentur, & porta vi maiore oppugnaretur, oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt: quae cum ira magis inconsulta, quam vere fiducia virium esset: pauci & fessi ab integris pulsi terga dederunt, fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs, ac direpta est: libera quoque corpora, quae cadibus superfuerunt, venditata. Diruto magna ex parte & incenso oppido, profectus ad Phalannam castra mouit: inde postero die Gyrtone peruenit. Quod cum T. Minutium Rufum & Hippiam Thessalorum Praesidio intrasse accepisset, ne tentata quidem oppugnatione praetergressus, Elatiam & Connum, percussis inopinato aduentu oppidanis, recepit. Vtraque oppida in faucibus sunt quae Tempore aduentu, magis Connum: itaque & firmiore id praesidio tutum equitum, peditumque, ad hoc fossa triplici vallo munitum reliquit. Ipse ad Sycurium progressus, opperiri ibi hostium aduentum statuit: simul & frumentari passim exercitum iubet in subiecto hostium agro. Namque Sycurium est sub radicibus Ossae montis, quae in meridiem vergit, subiectos habet Thessaliae campos, ab tergo Macedoniae atque Magnesia. Ad has opportunitates accedit summa salubritas & copia, pluribus circumiectis fontibus perennium aquarum. Cos. Romanus per eosdem dies Thessaliae cum exercitu petens, iter expeditum primo per Epirum habuit: deinde postquam in Athamania est transgressus, asperi ac prope inuij soli, cum ingenti difficultate paruis itineribus agrè Gomphos peruenit: cui si vexatis hominibus equisque, tyronem exercitum ducenti acie instructa

in loco suo & tempore obsitisset rex, ne Romani quidem abnuunt magna sua cum clade fuisse pugnatu-
 ros. Postquam Gomphos sine certamine ventum est, praeter gaudium periculosi saltus superati, contemptus quoque hostium adeo ignorantium opportunitates suas accessit. Sacrificio rite perfecto Cos. & frumento dato militibus, paucos ad requiem iumentorum hominumque moratus dies, cum audiret sagari Macedonas effusos per Thessaliae, vastarique sociorum agros, satis iam refectum militem ad Larissam ducit. Inde cum IIII. millia ferme abesset à Tripoli (Sceam vocant) super Peneum am-
 nem posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad Chalcidiam nauibus accessit cum Attalo atque Athenaeo fratribus, Philetero fratre relicto Pergami ad tutelam regni: inde cum Attalo & quatuor milibus peditum, mille equitum ad Cos. venit. Chalcide relicta duomillia peditum, quibus Athenaeus praepositus. Et alia eodem auxilia Romanis ex omnibus vndique Graeciae populis conuenerunt, quorum plerumque (adeo parua erant) in obliuionem adducta. Apolloniata CCC. equites, centum pedites miserunt. Aetolorum aleni in instar, quantum in tota gente equitum erat, venerant. & Thessalorum omnis equitatus separatus erat. non plus quam CCC. erant equites in castris Romanis. Achaei iuuentutis suae, Cretico maxime armatu, ad mille dederunt. Sub idem tempus & C. Lucretius Praesidium qui nauibus praerant ad Cephale-
 niam, M. Lucretio fratre cum classe super Maleam Chalcidiam iussu petere, ipse triremem conscendit, sinum Corinthium petens ad praeeoccupandas in Bœotiares. tardior ei nauigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius Chalcidiam adueniens, cum à P. Lentulo Haliartum oppugnari audisset, nuntium Praesidium verbis, qui abscedere cum inde iuberet, misit. Bœotorum iuuentute, quae pars cum Romanis stabat, eam rem aggressus legatus à mœnibus abscessit. Hac soluta obsidio locum alteri nouae obsidioni dedit: namque ex tempore M. Lucretius cum exercitu nauali X. millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regionum, qui sub Athenaeo erant, Haliartum circumsedit: parantibusque iam oppugnare superuenit à Creusa Praesidium. Ad idem ferè tempus & ab socijs naues Chalcidiam conuenerunt: duae Punicae quin-
 &

queremes, duæ ab Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chalcedo-
ne, totidẽ Samo, tum quinque Rhodia quadriremes. Pr. quia nusquã
erat maritimum bellum, remisit socijs. & Q. Martius Chalcedem
navibus venit, Halope capta, Larissa, quæ Cremaste dicitur, oppu-
gnata. Cũ hic statum in Boetia esset, Perseus cũ ad Sycurium (sicur-
ante dictũ est) statua haberet, frumento vndiq, circa ex agris con-
uecto, ad vastantiã Pheræorum misit: ratus adiuuandas sociorum
vrbes, longius ab castris abstractos deprehendi Rom. posse. Quos cum
eo tumultu nihil motos animaduertisset, pradam quidem præterq,
hominum, pecora autem maxime omnis generis fuere, diuisit ad-
pulandum militibus. Sub idẽ deinde tempus concilium & consulit
rex habuerunt, vnde bellum ordirentur. Regis creuerunt animi va-
B statione concessa sibi ab hoste Pheræi agri, itaq, eundum inde ad ca-
stra, nec dandum vltra spatium cunctandi censebat. & Rom. cense-
bant cunctationem suam infamem apud socios esse, maximo pere-
indigne ferentes non latã Pheræis opẽ. consul: antibus qd agerent,
aderant autẽ Eumenes & Attalus in concilio: trepidus nuntius af-
fert, hostem magno agmine adesse. Concilio dimisso, signum extem-
plo datur, vt arma capiant. Interim placet ex regijs auxilijs: cen-
tum equites & parẽ numerum iaculatorum peditum exire. Per-
seus horis ferme diei quarta cum paulo plus mille passus abesset a ca-
stris Rom. cõsistere signa peditũ iussit: prægressus ipse cum equitib,
ac leui armatura, & Cotys cum eo ducesq, aliorum auxiliorum
præcesserunt. Minus quingentos passus ab castris aberant, cum in
confectu fuere hostium equites. duæ ale erant magna ex parte
Gallorum, Casignatus præerat: & leuis armatura centum fere et
quingenta Mysi aut Cretenses. Constitit rex, incertus quan-
tum esset hostiũ. Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas Ma-
cedonum, cum binis Cretensium cohortibus & Thracũ misit. Pra-
tium, cum pares numero essent, neq, ab hac aut illa parte noua au-
xilia subuenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis ferme
XXX. interfecti: inter quos Casignatus dux Gallorum cecidit, et
tunc quidem Perseus ad Sycurium copias reduxit: postero die cir-
ca eandem horam in eundem locum rex copias admoit, plaustris
cum

icũ aqua sequẽribus: nã XII. millium passuum via omnis sine aqua
& plurimi pulueris erat: affectosq, siti, si primo in conspectu dimi-
cassent, pugnaturos fuisse apparebat. Cum Rom. quiescent, statio-
nibus etiam intra vallum reductis, regij quog, in castra redeunt.
Hoc per aliquot dies fecerunt, sperantes fore vt Rom. equites a-
benturium nouissimum agmen aggredierentur: inde certamine or-
to, cum longius a castris eos eliciuissent, facile vbiubi essent, se, qui
equitatu & leui armatura plus possent, conuersuros aciem. Post-
quam inceptum non succedebat, castra propius hostem mouit rex,
& a quinque millibus passuum conuincit. Inde luce prima in eo-
dem, quo solebat, loco peditum acie instructa, equitatum omnem
leuemq, armaturam ad castra hostium ducit. Visus & plurium et
propior solito puluis trepidationem in castris Rom. fecit: & primo
vix creditum nuntianti est, quia prioribus cõtinuis diebus nunquã
ante horam quartam hostis apparuerat, tum solis ortus erat. Dein
de vt plurium clamore & cursu a portis dubitatio exempta est, tu-
multus ingens oboritur. tribuni præfectiq, & centuriones in præ-
torium, miles ad sua quisq, tentoria discurret. Minus quingentos
passus a vallo instruxerat Perseus suos, circa tumulum, quem Ca-
licinum vocant. Læno cornu Cotys rex præerat cum omnibus sua-
gentis, equitum ordines leuis armatura interposita distinguebãt.
In dextro cornu Macedones erant equites, intermixti turmis eo-
rum Cretenses. Huic armatura Midon Bereus, equitibus & sum-
ma partis eius Meno Antigonenis præerat: Proximi cornibus con-
sisterant regij equites, et mixtum genus delecta plurium gentium
auxilia: Patrocles Antigonensis hic, & Paonia præfectus Didas,
erant præpositi. Medius omnium rex erat: circa eum agema
quod vocant, equitumq, sacra ale, ante se statuit funditores ia-
culatoresq, quadringentorum manus vtraq, numerum expleue-
rat. Ionẽ Thessalonicensem & Timanora Dolopem ijs præfecit. Sic
regij constiterant. Consul intra vallum peditum acie instructa, et
ipse equitatum omnem cum leui armatura misit, pro vallo instru-
cti sunt. Dextro cornu præpositus C. Licinius Crassus cofrater, cũ
omni Italico equitatu, velitib, intermixtis: sinistro M. Valerius Læ-
cum

iunius sociorum ex Græcis populis equites habebat, eiusdem gentis
 leuam armaturam. Mediam autem aciem cum delectis equitibus
 extraordinarijs tenebat Q. Mutius. CC. equites Galli ante signa
 horum instructi, & de auxilijs Eumenis Cyrtiorum gentis CCC.
 Thessali CCCC. equites paruo interuallo super lauum cornu loca-
 ti. Eumenes rex Attalusq. cum omni manu sua ab tergo inter po-
 stremam aciem ac vallum steterunt. In hunc modum maxime in-
 structa acies, par ferme vtring. numerus equitum ac leuis arma-
 tura concurrunt, à funditoribus iaculatoribusq. qui praeceperunt
 praelio orto. Primi omnium Thraces haud secus quam diu claustris
 retenta fere, concitati cum ingenti clamore in dextrum cornu
 Italicos equites incurrerunt, vt vsu belli & ingenio impauida gens
 turbaretur. gladijs hastas petere pedites. nunc succidere crurae-
 quis, nunc ilia suffodere. Perseus in mediam inuictus aciem, Gre-
 cos primo impetu auertit: quibus cum grauis ab tergo instaret ho-
 stis Thessalorum equitatus, qui à leuo cornu breui spacio disun-
 ctus in subsidijs fuerat, extra concursum primo spectator certami-
 nis, deinde inclinatus re maximo vsus fuit. Cedentes enim sensim
 integris ordinibus, postquam se Eumenis auxilijs adiunxerunt, &
 cum eo tutum inter ordines suos receptum socijs fuga dissipatis da-
 bant: & cum minus confert: hostes instarent, progredi etiam ausi,
 multos fugientium obuios exceperunt. Nec regij sparsim ipsi
 passim sequendo, cum ordinatis & certo incidentibus, gradu ma-
 nus conferere audebant: cum victore equestri praelio, rex paruo mo-
 mento si adiuuisset, de bellatum esset: opportune adhortanti super-
 uenit phalanx, quam sua sponte, ne audaci cepto deesset, Hippias
 & Leonatus raptim adduxerant, postquam prospere pugnasseequi-
 tem acceperunt. Fluctuante rege inter spem metumq. tanta rei co-
 nanda, Cretensis Euander quo ministro Delphis ad insidias Eume-
 nis regis vsus erat, postquam agmen impeditum venientium sub si-
 gnis vidit, ad regem accurrit, & monere institit, ne elatus felicitate
 summam rerum temere in non necessariam aleam daret. Si con-
 tentus bene re gesta quiesceret eo die, vel pacis honesta conditionem
 habiturum, vel plurimos belli socios, qui fortunam sequerentur, si
 bellare

A bellare mallet. In hoc consilium pronior erat animus regis. Itaque
 collaudato Euandro signa, referri, peditumq. agmen redire in ca-
 stris iubet, equitibus receptui canere. cecidere eo die ab Romanis
 CC. equites, I I. millia haud minus peditum, capti ferme CC. e-
 quites: ex regijs autem XX. equites, XL. pedites interfecti. Post-
 quam redire in castra victores, omnes quide læti ante alios Thra-
 cum insolens latitia eminebat. cum cantu enim superfixa capita
 hostium portantes redierunt. Apud Romanos non moestitia tan-
 tum ex male gestare, sed pauor etiam erat, ne ex templo castra ho-
 stis aggrediretur. Eumenes suadere, vt trans Peneum transferreret
 castra, vt pro munimento amnem haberet, dum percussis militibus
 animos colligerent. Cos. moueri flagitio timoris fatendi, victus ta-
 men ratione, silentio noctis transductis copijs, castra in vltiore ri-
 pa communit. Rex postero die ad laceffendos praelio hostes progres-
 sus, postquam trans amnem in tuto posita castra animaduertit,
 fatebatur quidem peccatum, quod pridie non institisset victis: sed
 aliquando maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum. Nam
 vt neminem alium suorum moueret, leui armatura immissa, tre-
 pidantium in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte co-
 pias potuisse. Romanis quidem praesens pauor demptus erat, in tuto
 castra habentibus. damnum inter cetera praecipue fama mouebat.
 & in consilio apud Cos. pro se quisque in Aetolos conferebant cau-
 sam: ab ijs fuga terrorisq. principium ortum: secutos pauorem Ae-
 tolorum & ceteros socios Græcorum populorum. Quinque princi-
 pes Aetolorum primi terga vertentes conspecti dicebantur. The-
 ssali pro concione laudati, ducesq. eorum etiam virtutis causa do-
 nati. Ad regem spolia caesorum hostium refererebantur: dona ex his
 alijs arma insignia, alijs equos, quibusdam captiuos dono dabat.
 Scuta erant supra MD. lorice thoracesq. M. amplius summam
 explebant. galearum gladiatorumq. & missilium omnis generis ma-
 ior aliquanto numerus. Hæc per se ampla, pleraq. multiplicata ver-
 bis regis, qua ad concionem vocato exercitu habuit: Praiudicatum
 euentum belli haberis: meliorem partem hostium, equitatum Ro-
 manum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudit. Equites enim

illis principes iuuentutis, equites seminarium senatus: inde lectos A
 in patrum numerum consules, inde imperatores creant. Horum
 spolia pauld ante diuisimus inter vos. Nec minorem de legionibus
 peditum victoriã habetis, qua nocturna fuga vobis subtrahere, nau-
 fragorum trepidatione passim natantium flumen compleuerunt.
 Sed facilius nobis sequentibus victos Penetum superare erit, quam
 illis trepidantibus fuit: transgressi q̄, extempld castra oppugnabi-
 mus, qua hodie cepissemus, ni fugissent. Aut si acie decernere vo-
 lent, eundem pugna pedestris euentum expectate, qui equitum in
 certamine fuerit. Et qui vicerant, alacres spolia caesorum hostium
 humeris geretes ante ora sua, audiuerunt ex eo quod acciderat, spem
 futuri precipientes: & pedites aliena gloria accensi, precipue qui B
 in Macedonũ phalangis erat, sibi quoq̄ & nauandæ regi opera, &
 similem gloriam ex hoste pariendi occasionem optabant. Concio-
 ne dimissa, postero die profectus inde ad Mopselum posuit castra:
 tumultus hic inter Tempe & Larissam medius est. Romani non ab-
 scedentes ab ripa Penet, transfulerunt in locum tutiorem castra.
 Ed Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum
 numero, ad hoc elephantis duobus & XX. Per eos dies consilium
 habenti regi de summa, cum iam confedisset ferocia ab re bene ge-
 sta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, vt secunda for-
 tuna in conditione honesta pacis vteretur potius, quam spe vana
 euectus in casum irreuocabilem se daret. Modum imponere secun- C
 dis rebus, nec nimis credere serenitati presentis fortuna, pruden-
 tis hominis & merito felicitis esse. Mitteret ad C O S. qui fœdus in
 easdem leges renouarent, quibus Philippus pater eius pacem à T.
 Quintio victore accepisset. neque finire bellum magnificentiis,
 quam à tam memorabili pugna: neq̄, spem firmiorem pacis pe-
 tuo dari, quam qua percussos aduerso pralio Romanos molliores
 factura sit ad paciscendũ. Quod si Romani tum quoq̄, insita perri-
 nacia aqua aspernerentur, deos homines q̄, & moderationis Per-
 sei, & illorum peruicacis superbia futuros testes. Nunquam ab
 talibus consilijs abhorrebat regis animus. itaque plurimum assensu
 comprobata est sententia. Legati ad Cos. missi, adhibito frequen-
 ti

consilio auditi sunt. Pacem petere vectigal quantum Philippus pa-
 dus esset, daturum Persa Romanis pollicentes: vrbibus agris lo-
 cūq̄, quibus Philippus cessisset, cessurum Perseum. Hac legari. Sum-
 motis his cum consultarent, Romana constantia vicit in consilio.
 Itatum mos erat, in aduersis vultum secunde fortune gerere. mo-
 derari animos in secundis. Responderi placuit, ita pacem dari, si de
 summa rerum liberum senatus i permittat rex de se, de q̄, vniuersa
 Macedonia statuendi ius. Hac cum renuntiassent legati, miraculo
 ignaris moris pertinacia Romanorum esse: & pleriq̄, vetera am-
 plius mentionem pacis facere. vltro mox quaesituros quod oblatum
 fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiã, quippe ex fiducia virium
 B esse, timere: & summam pecunie augens, si pretio pacẽ emere pos-
 set, non destitit animum C O S. tentare. Postquã nihil ex eo, quod
 primo responderat, mutabat: desperata pace ad Sycurium, vnde
 profectus erat, redijt, belli casum de integro tentaturus. Fama e-
 questris pugne vulgata per Greciam, nudauit voluntates homi-
 num. non enim solum qui partis Macedonum erant, sed pleriq̄, in-
 gentibus Romanorum obligati beneficijs, quidã vim superbiã q̄,
 exprotri, leti eam famam acceperere: non ob aliam causam quam pra-
 uo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus vititur, dete-
 riori atq̄, infirmiori fauendo. Eodem tempore in Bœotia summa vi
 Haliartum Lucretius Pr. oppugnarat, & quanguam nec habebant
 C externa auxilia obfessi, præter Coronaorum iuniores, qui prima
 obsidione mœnia intrauerãt, neq̄, sperabant: tamẽ ipsi animis ma-
 gis quam viribus resistebant. Nam & eruptiones in opera crebro fa-
 ciebant, & arietem admotum, libramento plumbi grauatum ad
 terram vrgebant: & si quã declinarent qui agebant icium, pro di-
 ruto muro nouum tumultuario opere, raptim ex ipsa ruine strage
 cõgestis saxis extruebant. Cũ operibus oppugnatio lentior esset, sca-
 las per manipulos diuidi prætor iussit, vt corona vndiq̄, mœnia ag-
 gressurus: eo magis suscepturã ad id multitudinẽ ratus, quod, qua
 parte palus vrbe cingit, nec attinebat oppugnari, nec poterat. Ipse
 ab ea parte qua duæ turres, quodq̄, inter eas muri pro rutũ fuerat,
 duobus militũ delectorũ admouit, vt eodẽ tẽpore quo ipse transire de-
 ruinas

ruinas conaretur, concursu aduersus se oppidanorum facto, scalis
 vacua defensoribus moenia capi parte aliqua possent. Haud segniter
 oppidani vim eius arcere parant. Nam super stratam ruinas locum
 fascibus aridis sarmentorum iniectis, stantes cum ardentibus faci-
 bus accensuros ea se saepe minabantur, vt incendio intercepti ab
 hoste spatium ad obijciendum interiorem murum haberent. quod
 inceptum eorum fors impedit. Nam tantus repente effusus est im-
 ber, vt nec accendi facile pateretur & extingueret accensa. Itaq;
 & transitus per distracta fumantia virgulta paruit, & in vnus lo-
 ci praesidium omnibus versis, moenia quoq; pluribus simul partibus
 scalis capiuntur. In primo tumultu captae vrbs seniores impubesq;
 quos casus obuios obtulit, passim censi: armati in arcem confuge-
 runt: & postero die cum spei nihil superesset, deditioe facta sub
 corona venierunt. fuerunt autem M. M. ferme & D. ornamenta
 vrbs, statua & tabula picta. & quicquid pretiose praeda fuit, ad
 naues delatum, vrbs diruta a fundamentis. Inde Thebas ductus ex-
 ercitus: quibus sine certamine receptis, vrbs tradidit exulibus,
 & qui Romanorum partis erant: aduersae factionis hominum, fau-
 torumq; regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. His ge-
 stis in Beotia, ad mare ac naues redijt. Cum hac in Beotia gere-
 rentur, Perseus ad Sycurium statua dierum aliquot habuit. Vbi
 cum audisset, raptim Romanos circa ex agris demessum frumen-
 tum conuehere, deinde ante sua quinq; tentoria spicas fascibus de-
 secante in, quo purius frumentum tereret, ingentis aceruos per to-
 ta castra stramentorum fecisse: ratus incendio opportuna esse, fa-
 ces tadumq; & malleolos stuppe illitos picis parari iubet: atq; ita
 media nocte profectus, vt prima luce aggressus falleret, nequiqua
 prima stationes, oppresso tumultu ac terrore suo ceteros exciue-
 runt: signumq; datum est arma extemplo capiendi, simulq; in val-
 lo ad portas miles instructus erat, & intentus propugnationi ca-
 strorum. Perseus & extemplo circumegit aciem, & prima impedi-
 menta ire, deinde peditum signa ferri iussit. Ipse cum equitatu &
 leui armatura substitit ad agmen cogendum, ratus id quod acci-
 dit, insecuturos ad extrema ab tergo carpenda hostes. Breue certa

men leui armatura maxime cum procuratoribus fuit equites pe-
 ditibus sine tumultu in castra redierunt. Demessis circa segetibus,
 Romani ad Crannonium in actum agrum castra mouent. Ibi cum
 securi & propter castrorum longinquitatum & viae inopis aqua-
 rum difficultatem, qua inter Sycurium & Crannonia est, statua
 haberent, repente prima luce in imminentibus tumulis equitatus
 regius cum leui armatura visus ingentem tumultum fecit. Pridie
 per meridiem profecti ab Sycurio erant. peditum agmen sub lucem
 reliquerant in proxima planitie. Stetit paulisper in tumultu, elici
 posse ratus ad equestre certamen Romanos, qui postquam nihil mo-
 uebant, equitem mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa iube-
 ret, ipse mox insecutus. Romani equites modico intervallo sequen-
 tes, sicubi sparsos dissipatos inuadere possent, postquam confertos abi-
 re signa atq; ordines seruantes viderunt, & ipsi in castra redeunt.
 Inde offensus longinquitate itineris rex ad Mopselum castra mo-
 uit & Romani demessis Crannonis segetibus in Phalantheu agrum
 transeunt. Ibi cum ex transfuga cognosset rex sine villo armato
 praesidio passim vaganteis per agros Romanos inere, cum M. equi-
 tibus, duobus millibus Thracu & Cretensum profectus, cum quan-
 tum accelerare poterat, effuso agmine issent, improviso aggressus est
 Romanos. Iuncta vehicula, pleraq; onusta mille admodum capiuntur
 DC. ferme homines. Praedam custodiendam ducendamq; in castra
 6000. Cretensum dedit. Ipse reuocato ab effusa caede equite & re-
 liquis peditum, ducit ad proximum praesidium, ratus haud magno
 certamine opprimi posse. L. Pompeius Tr. mil. praerat, qui percussos
 milites repentino hostium aduentu, in propinquu tumultu recepit,
 loci se praesidio, quia numero & viribus impar erat, defensorum. Ibi
 cum in orbem milites coegisset, vt densatis scutis abiactu sagittaru
 & iaculorum sese tuerentur, Perseus circumdato armatis tumulto,
 alios ascensum vndiq; tentare iubet, & cominus praedium cōferere,
 alios eminus tela ingerere. Anceps Romanos terror circumstabat:
 nam neque conferti pugnare, propter eos qui ascendere in tumu-
 lum conabantur, poterant: & vbi ordines procurando soluisent,
 patiebant iaculis sagittis ue. Maxime cestrophendonu vulnerabat

tur. hoc illo bello nouum genus teli inuētum est. Bipalme spiculum
 hastili semicubitali infixum erat, crassitudine digiti. huic adli-
 bramen pinna tres, velut sagittis solent, circumdabantur: funda
 media, duo funalia imparia habebat. cum maiori sinu libratiū fun-
 ditor habena rotaret, excussum velut glans emicabat. Cum & hoc
 & alio omni genere telorum, pars vulnerata militum esset, ne fa-
 cile iam arma se sustinerent: instare rex vt dederent se, fidem
 dare premia interdum polliceri: nec cuiquam ad deditiōem fle-
 ſebatur animus, cum ex insperato iam obstinatis mori spes afful-
 sit. Nam cum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra
 nuntiaſſent COS. circumsideri praesidium: motus periculo tot ci-
 uium (nam DCCC. ferme & omnes Romani erant) cum equitatu
 ac leui armatura (acceſſerant noua auxilia Numida pedites equi-
 tes q̄ & elephantis) castris egreditur: & tribunis militum impe-
 rat, vt legionum signa sequantur. Ipse velitibus ad firmandale-
 uum armorum auxilia adiectis, ad tumulum praecedit. Consiliis
 latera tegunt, Eumenes, Attalus et Misagenes regulus Numidarū.
 Cum in conspectu prima signa suorum circumfessis fuerunt, Romani
 quidē ab vltima desperatione recreatus est animus. Perseus, cui pri-
 mum omnium fuerat, vt contentus fortuito successū, captis aliquot
 frumentatoribus occisis q̄, non teneret tempus in obſidione praesi-
 dij: secundum, ea quoq̄ tentat vt cunq̄, cum sciret nihil roboris
 secum esse, dum liceret in tacto abire, & ipse hostium aduentum e-
 larus successu mansit, & qui phalangē accerſerent, propere misit:
 qua & ferius quā res postulabat, & raptim acta, turbati cursu
 aduersus instructos & preparatos erant aduenturi. COS. ante-
 ueniens, ex templo praelium conseruit. Primo resistere Macedones,
 deinde vt nulla re pares erant, amissis CCC. peditibus, XXIII.
 primoribus equitum ex ala, quam Sacram vocant, inter quos An-
 timachus etiam praefectus ala cecidit, abire conantur. Caterum
 iter prope ipso praelio tumultuosius fuit. Phalanx abs trepido nun-
 tio accita cū raptim duceretur, primo in angustijs captiuorum agmi-
 ni oblata, vehiculisq̄, frumento onustis: ijs casis, ingens ibi vexatio
 partis vtriusq̄, fuit, nullo expectante vt cunq̄, explicaretur agmen:

ſed

sed armatis detrudentibus per praecipua impedimenta (neq̄ enim
 aliter via aperiri poterat) iumentis cum stimularentur in turba
 fauientibus. Vix ab incondito agmine captiuorum expedierant se-
 se, cum regio agmini perculsis q̄, equitibus occurrunt. Ibi vero cla-
 mor iubentium referre signa, ruina quoq̄, prope similem trepida-
 tionem fecit: vt si hostes introire angustias ausi longius insecuti es-
 sent, magna clades accipi potuerit. COS. recepto ex tumulo praesi-
 dio contentus modico successu, in castra copias reduxit. Sunt qui
 eo die magna praelio pugnatū aurores sint, VIIII. millia hostium
 caesa. in his Sopatrum & Antipatrum regios duces: viuos captos cir-
 citer MMDCCC. Signa militaria capta XXVII. Nec in cruen-
 tam victoriam fuisse: supra quatuor millia & CCC. de exercitu
 consulis cecidisse, signa sinistra ala quinque amissa. Hic dies &
 Romanis refecit animos, & Persea perculit, vt dies paucos ad Mo-
 pselum moratus sepultura maxime militum amissorum cura, praesi-
 dio satis valido ad Connum relicto, in Macedoniam reciperet copias.
 Timotheum quendam ex regijs praefectis cum modica manu
 relinquit ad Philā iussu Magnetis & propinquos tentare. Cum
 Pellam venisset, exercitū in hyberna dimisso, ipse cum Cotye Thessa-
 lonicam est profectus. Eo fama affertur, Atlesim regulum Thra-
 cum & Corragū Eumenis praefectū, in Cotyis fines impetū fecisse:
 & regionē Marenen (quā vocant) cepisse. Itaq̄, dimittendū Cotyr
 C ad sua tuenda ratus, magnis proficiſcentē donis prosequitur. CCC.
 talenta, semestre stipendiū equitatu numerat, cū primo annuū cō-
 stituiſſet. cos. postquā profectū Persea audiuit, ad Connū castra mo-
 uet si potiri oppido posset. Ante ipsa Tēpe in faucibus fitū, Macedo-
 nia claustra tutissima praebet, et in Thessalia opportuno Macedoni-
 bus decursum. Cū & loco & praesidio valido inexpugnabilis res es-
 set, absfuit incepto. In Perrabiā flexis itineribus, Malloea primo im-
 petu capta ac direpta, Tripoli aliq̄, Perrabiā recepta, Larissam rē-
 dij: inde Eumene atq̄, Attalo domū remisit, Misagnē Numidasq̄,
 in hyberna in proximis Thessalia vrbibus distribuit, & partē exer-
 citus ita per totam Thessaliam diuisit, vt & hyberna cōmoda om-
 nes haberent, & praesidio vrbibus essent. Q. Mutium legatum cum

duobus

duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit. Græcarum ciuitatum socios omnes præter Achaos dimisit. cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit à fundamentis. Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admoxit: vrbs deserta erat. in arcem omnis multitudo concesserat: eam oppugnare aggreditur. Primi omnium Macedones regium præsidium metu excefferant: à quibus relictis oppidani, in deditiorem extemplo veniunt. Dubitari inde, vtrum Demetrias prius aggredienda foret, an in Bœotia aspicienda res. Thebani vexantibus eos Coronas in Bœotiam accersabant: ad horum preces, quia hybernis aptior regio, quam Magesia erat, in Bœotiam duxit.

DECADIS QVINTÆ LIB. III.
E P I T O M E.

PRÆTORES nonnulli, eo quod auarè & crudeliter prouincias administrassent, damnati sunt. P. Licinius Crassus proconsul complures in Græcia vrbes expugnauit, & crudeliter diripuit: ob id captiui, qui ab eo venierant, ex S. C. postea restituti sunt. A præfectis classium Romanarum multa impotenter in socios facta. Res præterea à Perseo rege in Tracia prosperè gestas continet: & victis Dardanis, & Illyrico, cuius rex erat Gentius: motus, qui in Hispania ab Olonico factus erat: ipso interrempto confedit. M. Aemilius Lepidus à censoribus princeps in senatu lectus.

EADEM æstate, quam in Thessalia equestri pugna vicere Romani, legatus in Illyricum à COS. missus, opulenta duo oppida vi atq; armis coegit in deditiorem: omniaq; ijs sua concessit, vt opinionione clementia eos, qui Carnuntum munitam urbem incolebant, alliceret. Postquam nec vt dederent se compellere, neq; capere obsidendo poterat: ne duabus oppugnationibus ne-

quicquam

quicquam fatigatus miles esset, quam prius intactam urbem reliquerat, diripuit. Alter Cos. C. Cassius nec in Gallia, quam sortitus erat, memorabile quicquam gessit: & per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus. Ingressum hoc iter consulem, senatus ex Aquileiensem legatis cognouit: qui querentes coloniam suam nouam & infirmam, necdum satis munitam inter infestas nationes Histrorum & Illyriorum esse, cum peterent vt senatus cura haberet quomodo ea colonia munitur, interrogati vellent ne eam rem C. Cassio Cos. mandari, responderunt Cassium Aquileiam indicto exercitu, profectum per Illyricum in Macedoniam esse. Eares primo incredibilis visa: & pro se quisq; credere, Carnis forsitan aut Histris bellum illatum. Tum Aquileienses, nihil se vltra scire, nec audere affirmare, quam XXX. dierum frumentum militi datum: & duces qui ex Italia itinera in Macedoniam nossent, conquistos abductosq;. Enimuero senatus indignari, tantum consulem ausum, vt suam prouinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum nouo periculo itinere inter exteras gentes ducere, viam tot nationibus in Italiam aperire. Decernunt frequentes vt C. Sulpitius prætor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiscantur ex vrbe, & quantum accelerare possent, Cassium Cos. vbiq; sit, persequantur: nuncient ne bellum cum vlla gente moueat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat. Legati III. profecti, M. Cornelius Cethegus, M. Fuluius, P. Martius Rex. Metus de consule atq; exercitu distulit eo tempore munienda Aquileia curam. Hispania deinde vtriusq; legati aliquot populorum in senatu introducti. Ii de magistratum Romanorum auaritia superbiatq; conquesti, nixi genibus ab senatu petierunt, ne se socios fœdus spoliari vexariq; quam hostes patiantur. Cum & alia indigna quererentur, manifestum autem esset pecunias captas, L. Canuleio prætori, qui Hispaniam sortitus erat, negocium datum est, vt in singulos, à quibus Hispani pecunias peterent, quinos recuperatores ex ordine senatorio daret: patronosq; quos vellent sumendi potestatem faceret. Vocatis in curiam legatis, recitatum est S. C. iusiq; nominare patronos, quatuor

nominauerunt, M. Porcium Catonem, P. Cornelium Cn. F. Scipionem, L. Aemilium M. F. Paulum, C. Sulpitium Gallum. Cum M. Titinio primam, qui Pr. A. Manlio, M. Iunio Coss. in citeriore Hispania fuerat, recuperatores sumpserunt. Bis ampliatum, tertio absolutus est reus. Dissensio inter duarum prouinciarum legatos est orta: citerioris Hispanie populi M. Catonem & Scipionem, vltterioris L. Paulum & Gallum Sulpitium patronos sumpserunt. Ad recuperatores adducti, à citerioribus populis P. Furius Philus, ab vltterioribus M. Matienus. Ille Sp. Posthumio, Q. Mutio Coss. triennio ante, hic biennio prius L. Posthumio, M. Popilio Coss. prator fuerat. Grauisissimis criminibus accusati ambo ampliatique, cum dicenda de integro causa esset, excusati exiliij causa solum vertisse. Furius Præneste, Matienus Tibur exulatum abierunt. Fama erat, prohiberi à patronis nobiles ac potentes compellare: auexitque eam suspitionem Canuleius prator, quod omisa eare, delictum habere instituit: dein repente in prouinciam abiit, ne plures ab Hispanis vexarentur. Ita prateritis silentio oblitteratis, in futurum consultum ab senatu Hispanis, quod impetrarunt ne frumenti estimationem magistratus Romanus haberet, neue cogeret vice simas vendere Hispanos quanti ipse vellet, & ne praefecti in oppida sua ad pecunias cogendas imponerentur. Et alianoui generis hominum ex Hispania legatio venit. Ex militibus Romanis, & ex Hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, & natos se memorantes, supra quatuor millia hominum, orabant, vt sibi oppidum in quo habitarent daretur. senatus decreuit, vt nomina sua apud L. Canuleium profiterentur: eorumque si quos manumississet, eos Carthaginiam ad Oceanum deduci placere. Qui Carthaginiensium domi manere vellent, potestatem fore, vt numero colonorum essent, agro assignato. Latinam eam coloniam fuisse, libertinorumque appellari, Eodem tempore ex Africa & Gulussa Manisfaris regis filius legatus patris, & Carthaginienses venerunt. Gulussa prior in senatum introductus, & qua missa erant ad bellum Macedonicum à patre suo, exposuit: & si qua praeterea vellent imperare, praestaturum merito P. R. est pollicitus: & monuit patres

con-

conscriptos vt à fraude Carthaginiensium cauerent. Classis eos magna paranda consilium cepisse, specie pro Romanis, & aduersus Macedonas: vbi ea parata instructaque esset, ipsorum fore potestatis, quem hostem aut socium habeant. *Aligae.*

*

*

tantum pauorem ingressi castra ostentantes capitafecerunt, vt si admotus exremplo exercitus foret, capi castra potuerint. Tum quoque fuga ingens facta est: & erant qui legatos mittendos ad pacem precibus petendam, censerent: ciuitatesque coplures eo nuncio audito in deditionem venerunt. Quibus purgantibus sese, culpamque in duorum amentiam conferentibus, qui se vltro ad pacem ipsi obtulissent, cum veniam dedisset prator: profectus exremplo ad alias ciuitates, omnibus imperata facientibus, quieto exercitu pacatum agrum, qui paulo ante ingenti tumultu arserat, peragravit. Hac lenitas pratoris, qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi patribusque fuit, quo crudelius auariuifque in Gracia bellatum & ab Cos. Licinio, & ab Lucretio pratore erat Lucretium tribuni plebis absentem concionibus assiduis lacebant, cum reipublica causa abesse excusaretur: sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant, vt is eo tempore in agro suo Antiatii esset, aquamque ex manubijs Antium ex flumine Loracina duceret. Id opus centum triginta millibus aris locasse dicitur. tabulis quoque pictis ex praeda sanum Aesculapij exornauit. Inuidiam infamiamque ab Lucretio auerterunt in Hortensium successorem eius Abderite legati, stantes ante curiam, querentesque oppidum suum ab Hortensio expugnatum ac direptum esse. Causam excidij fuisse vrbis, quod cum centum millia denarium, & tritici quingenta millia modium imperaret, spaciū petierunt, quo de ea res & ad Hostilium consulem & Romam mitterent legatos. vix dum ad consulem se peruenisse, & audisse oppidum expugnatum, principes securi percussos, sub corona ceteros venisse. Indigna senatusi visa: decreueruntque eadem de Abderitis, qua de Coronais decreuerant priore anno: eademque pro concione edicere Q. Manium pratore in iusserunt. Et legati duo, C. Serronius Blesus, Sex.

Omissus hoc loco videtur. C. Hostilij Mancianus & A. Atilij Serrani consulatus.

FFF 2

Iulius

*Julius Caesar, ad restituēdos in libertatem Abderitas misit. Iisdem
 mandatum, ut & Hostilio consuli & Hortensio pratori nuncia-
 rent, senatum Abderitis iniustum bellum illatum, conquirēq; om-
 nes qui in servitute sint, & restitui in libertatem, equum censere.
 Eodem tempore de C. Cassio, qui Cos. priore anno fuerat, tum tri-
 bunis militum in Macedonia cum A. Hostilio erat, querela ad se-
 natum delata sunt: & legati regis Gallorum Cincibili venerunt.
 Frater eius verba in senatu fecit, quæstus Alpinorum populorum
 agros sociorum suorum depopulatū C. Cassium esse, & indemul-
 ta millia hominum in servitutem abripuisse. Sub idem tempus
 Carnorum Histrorumq; & Iapidum legati venerunt, duces sibi
 ab consule Cassio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti
 exercitum iter monstrarent, pacatum ab se tanquā ad aliud bel-
 lum gerendum abisse: inde ex medio regressum itinere, hostiliter
 peragrassè si nes suos: passim rapinasq; & incendia facta: nec se ad
 id locorum scire, propter quā causam consuli pro hostilibus fuerint.
 Et regulo Gallorum absenti, & his populis responsum est, senatum
 ea que facta querantur, neg, scisse futura, neg, si sint facta, pro-
 bare: sed indicta causa damnari absentem consularem virum in-
 iuriam esse, cum is reipublicæ causa absit. Vbi ex Macedonia re-
 disset C. Cassius, tum si coram eum arguere vellent, cognitare se-
 natum daturum operam uti satis fiat. Nec responderit tantum ijs
 gentibus, sed legatos mitti, duos ad regulum trans Alpes, tres cir-
 ca eos populos placuit, qui indicarent, quæ patrum sententia esset.
 Munera mitti legatis ex binis millibus aris censuerunt: duobus
 fratribus regulis hæc præcipua, torques duo ex quinq; pondo auri
 facti, & vasa argentea quinq; & viginti pondo, & duo equi pha-
 lerati cum agasombus, & equestria arma ac sagula, & comitibus
 eorum vestimenta liberis servusq;. Hæc missa, illa perentibus data,
 ut denorum equorum ijs commercium esset, educendiq; ex Italia
 potestas fieret. Legati cum Gallis misit trans Alpes C. Lalius, M.
 Aemilius Lepidus: ad ceteros populos C. Sicinius, P. Cornelius Bla-
 sio, T. Memmius, multarum simul Græciæ Asiæq; civitatum legati
 Romam conuenerunt. Primi Athenienses introducti: se quod na-
 tium*

*natum habuerint militumq;, P. Licinio Cos. & C. Lucretio pratori
 misisse exposuerunt, quibus eos non vfos, frumenti sibi centum mil-
 lia imperasse: quod quanquā sterilem terram arent, ipsosq; etiam
 agrestes peregrino frumento alerent, tamen ne deessent officio, con-
 fecisse: & alia quæ imperarentur, prestare paratos esse. Milesij ni-
 hil præstitisse memorantes, si quid imperare ad bellū senatus vel-
 ler, prestare se paratos esse polliciti sunt. Alabandenses templū vr-
 bis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludosq; anniuersarios ei-
 dem instituisse: & coronam auream quinquaginta pondo, quam
 in Capitolio ponerent, donum Ioui Opt. Max. attulisse: & scuta
 equestria CCC. ea cui iussissent tradituros. Donum ut in Capi-
 tolino ponere & sacrificare liceret, petebant. Hoc Lampaceni
 LXX. pondo coronam afferentes petebant, commemorantes
 discesse se à Perseo, postquā Romanus exercitus in Macedoniam
 venisset, cum sub ditione Persei, & antè Philippi fuissent. Pro eo
 & quiddam imperatoribus Romanis omnia præstitissent, id se tan-
 tum orare, ut in amicitiam populi Romani reciperentur, & si
 pax cum Perseo fieret, exciperentur, ne in regiam potestatem re-
 ciperentur. Ceteris legatis comiter responsum. Lampacenos in
 sociorum formulam referre Q. Manius prator iussus. munera om-
 nibus in singulos binum millium aris data. Alabandenses scuta re-
 portare ad A. Hostiliū consulem in Macedoniam iussi. Et ex Afri-
 ca legati simul Carthaginiensium tritici decies centum millia &
 hordei quingenta, indicantes se ad mare deuectā habere, ut quod
 senatus censuisset, deportarent. Id munus officiumq; suū scire mi-
 nus esse, quā pro meritis populi Romani & voluntate sua: sed sæ-
 pe aliis bonis in rebus vtriusq; populi se gratorum fideliumq; so-
 cium muneribus functos esse. Item Masanisse legati tritici ean-
 dem summam polliciti, & mille & CCC. equites, XII. elephan-
 tos, & si quiddam aliud opus esset, uti imperaret senatus, æque propen-
 so animo, ac quæ ipse vltro pollicitus sit, præstaturum esse. Græciæ
 & Carthaginiensibus, & regi actæ, rogatiq;, vt ea quæ polliceren-
 tur, ad Hostiliū consulem in Macedoniam deportarent. Legatis
 in singulos binum millium aris munera missa. Cretensium legatis*

comemorantibus se quantum sibi imperatum à P. Licinio consule esset, sagittariorum in Macedoniam misisse: cum interrogati non inficiarentur apud Persea maiorem numerum sagittariorum, quàm apud Rom. militare, responsum est: si Cretenses bene, & gnauiter destinarent potiore populi Rom. quàm regis Persei amicitiam habere, senatum quoque Romanum ijs tanquam certis socijs responsum daturum esse: interea nuntiarent suis, placere senatui, dare operam Cretenses, vt quos milites intra praefidia regis Persei haberent, eos primo quoque tempore domum reuocarent. Cretensibus cum hoc responso dimissis, Chalcidenses vocari: quorum legatio ipso introitu, ob id quod Miccion princeps eorum pedibus capitis lectica est introatus, vltima necessitatis exemplo visa res: in qua ita affecto excusatio valetudinis, aut ne ipsi quidem petenda visa foret, aut data petenti non esset. Cum sibi nihilvni reliquum, praterquam linguam ad deplorandas patriae suae calamitates, praefatus esset, exposuit ciuitatis primum suae benefacta & vetera, & ea quae Persei bello praestitissent ducibus exercitibusque Rom. tum quae primo C. Lucretius in populares suos praetor Rom. superbè auare, crudeliter fecisset: deinde quae tum, cum maxime L. Hortensiu faceret. Quemadmodum omnia sibi, etiam ijs quae patientur, tristiora, patienda esse ducant, potius quàm se dedant Perfi, quod ad Lucretium Hortensiumque attineret: scire tutius fuisse claudere portas, quàm in urbem eos accipere. Qui exclusissent eos: Emathiam, Amphipolim, Maroneam, Aenum, incolumes esse: apud se templa omnibus ornamentis compilata spoliataque sacrilegij C. Lucretium nauibus Antium deuexisse: libera corpora in seruitutem abrepta, fortunas sociorum populi Rom. direptas esse, & quorundam diripi. Nam ex insituto C. Lucretij Hortensium quoque, inter his hyeme pariter atque astate naualeis socios habere, & domos suas plenas turbae nauticae esse: versari inter se coniuges liberosque suos, quibus nihil neque dicere pensi, neque facere. Accersere in senatum Lucretium placuit, vt disceptaret coram, purgaretque sese. Ceterum multo plura praesens audiuit, quàm in absentem iacta erant, & grauiiores potentioresque accessere accusatores duo tribuni plebis, M. Iuuen-

Iuuentius Talua, & Cn. Aufidius. Ti non in senatu modo eum lace-
rarunt, sed in concione etiam pertracto multis obiectis probis diem
dixerunt. Senatus iussu Chalcidensibus Q. Manius praetor respon-
dit: quae bene meritis sese, & ante, & in eo bello quod geratur, de
populo Rom. dicant, ea & scire vera eos referre senatum, & perin-
de ac debeant grata esse. Quae facta à C. Lucretio, fierique ab L. Hor-
tensio Praetor. Rom. querantur: ea neque facta, neque fieri voluntate se-
natus, quem non posse existimare, qui sciat bellum Perfi & ante
Philippo patri eius intulisse P. R. pro libertate Graeciae, non vt ea à
magistratibus socijs atque amicis paterentur. Literas se ad L. Hor-
tensium praetorem daturas esse: quae Chalcidenses querantur acta,
& ea senatus non placere. Si qui in seruitutem liberi venissent, vt eos
conquirendos primo quoque tempore restituendosque in libertate cu-
raret. Sociorum naualium neminem praeter magistratos in hospitia
deduci aequum censere. Haec Hortensio iussu senatus scripta. Mune-
ra binum millium aris legatis missa, & vehicula Miccioni publice
locata, quae cum Brundisium commode perueherent. C. Lucretium
ubi dies quae dicta erat, venit, tribuni ad populum accusarunt, mul-
tamque decies centum millium aris dixerunt. Comitibus habitis om-
nes V. & XXX. tribus cum condemnarunt. In Ligurijs eo anno
nihil memorabile gestum. Nam nec hostes mouerunt arma, neque
consul in agrum eorum legiones induxit: & satis explorata pace
C. eius anni, milites duarum legionum Romanarum intra dies LX.
quàm in prouinciam venit, diuisit: sociorum nominis Latini ex-
ercitu maturre in hyberna Lunam & Pisas deducto, ipse cum equi-
tibus Galliae prouinciae pleraque oppida adiit. Nusquam alibi quàm
in Macedonia bellum erat, suspectum tamen & Gentium Illyrio-
rum regem habebant, itaque & octo naues ornatas à Brundisio se-
natus censuit mittendas ad C. Furium Issam, qui cum praesidio dua-
rum Issensium nauium insula praerat. duo millia militum in eas
naues sunt impedita. Quae O. Manius pr. ex S. C. inea parte Italiae,
quae obiecta Illyrico est, conscripsit. & C. S. Hostilius Ap. Clau-
dium in Illyricum cum quatuor millibus peditum misit, vt acco-
les Illyrici tutarentur, qui non contentus ijs quas adduxerat co-

pijs, auxilia ab socijs corrogando, ad VII. millia hominum vario
 genere armauit: per agrat aq, omni ea regione ad Lyncidum Dassa-
 retiorum confedit. Haud procul inde Vscana oppidam, finium ple-
 runque Persei erat. X. millia ciuium habebat & modicum custo-
 diae causa Cretenesium praesidium. Inde nuntij ad Claudium oc-
 culti veniebant, si propius copias admouisset, paratos fore qui pro-
 derent urbem: & opera pretium esse, non se amicosq, tantum, sed
 etiam milites praeda expleturum. Spes cupiditati admota ita oc-
 cecauit animum, vt nec ex ijs qui venerunt, quenquam retineret,
 nec obsides pignus futuros furto & fraude agenda rei posceret, nec
 mitteret exploratum, nec si dem acciperet, die tantum statuta pro-
 fectus a Lyncido, duodecim millia ab vrbe ad quam tendebat, po-
 suit castra. Quart a inde vigilia signa mouit, mille ferme ad praesi-
 dium castrorum relictis, incopositi longo agmine effusi, infrequen-
 tes, cum nocturnus error dissiparet, ad urbem perueniunt. Creuit
 negligentia, postquam neminem armatum in muris viderunt. Ca-
 terum vbi primum subiectu teli fuerunt, duab, simul portis erum-
 pitur: & ad clamorem erumpentium ingens strepitus e muris or-
 tus, vllantium mulierum cum crepitu vndiq, erit, & incondita
 multitudo, turba immixta seruili, varijs vocibus personabat. Hic
 tam multiplex vndiq, obiectus terror effecit, ne sustinere primam
 procellam eruptionis Rom. possent. Itaq, fugientes plures, quam
 pugnautes interempti sunt: vix duo millia hominum cum ipso lega-
 to in castra perfugerunt. Quod longius iter in castra erat, eo plures
 fessos consecutandi hostibus copia fuit, ne moratus quidem in castris
 Appius, vt suos dissipatos fuga colligeret: qua res palatis per agros
 salutis fuisset: ad Lyncidum protinus reliquias cladis reduxit. Haec
 & alia haud prosperè in Macedonia gesta ex Sexto Digitio tribu-
 no militum, qui sacrificij causa Romam venerat, sunt audita. Pro-
 pter qua veriti patres ne qua maior ignominia acciperetur, lega-
 tos in Macedonia M. Fuluium Flaccum & M. Caninium Rebilum
 miserunt, qui coperta quaegerentur referrent: & vt A. Hostilius
 Cos. comitia consulibus subrogandis ita ediceret, vti mense Ianua-
 rio comitia haberi possent: & vt primo quoq, tempore in urbem re-
 dret.

A diret. Interim M. Regio Pr. mandatum, vt edicto senatores omnes
 ex tota Italia, nisi qui reipub. causa abessent, Romam reuocaret: V.C.
 qui Roma essent, ne quis vltra mille passuum ab Roma abesset. Ea
 vi senatus censuit, sunt facta. Comitia consularia ad V. Calend. 585.
 Sept. fuere. creati Coss. sunt Q. Martius Philippus iteru, & Q. Ser-
 uilius Cepio. Post die tertium Pr. sunt facti, C. Decimius, M. Clau-
 dius Marcellus, M. Sulpitius Gallus, C. Martius Figulus, Ser. Cor-
 nelius Lentulus, P. Fontei Capito. Designati prr. prater duas vr-
 banas, quatuor prouincia sunt decreta, Hispania, & Sardinia, &
 Sicilia, & classis. Legati ex Macedonia exacto admodum mense Fe-
 bruario redierunt. Hi quas res ea estat prosperè gessisset rex Per-
 B seus, referebant: quantusq, timor socios populi Romani cepisset, tot
 urbibus in potestate eius redactis. Exercitum consulis infrequen-
 tem comitatibus vulgo datis per ambitionem esse: culpam eius rei
 consulem in tribunos militum, contra illos in consulem conferre.
 Ignominiam Claudij temeritate acceptam eleuare eos patres ac-
 ceperunt, qui per paucos Italici generis, & magna ex parte tumul-
 tuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebant. Consules
 designati, vbi primum magistratum inissent, de Macedonia referre
 ad senatum iussi: destinataq, prouincia ijs sunt, Italia & Mace-
 donia. Hoc anno intercalatum est: tertio die post Terminalia ca-
 lenda intercalares fuere. Sacerdotes intra eum annum mortui L.
 C. Flaminius. augur pontifex duo decesserunt, L. Furius Philus, &
 C. Liuius Salinator. In locum Furij, T. Manlium Torquatum in Liuij,
 M. Seruilium pontifex legerunt. Principio insequentis anni cum
 Coss. noui Q. Martius & Q. Seruilius de prouincijs retulissent, pri-
 mo quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam & Mace-
 doniam, aut sortiri placuit. Priusquam id fors cerneret, in in-
 certum, ne quid gratis momenti faceret, in vtranq, prouinciã,
 quod res desideraret supplementi decerni. In Macedonia peditum
 Rom. sex millia, sociorum nominis Latini sex millia: equites
 Rom. CCL, socios CCC. veteres milites dimitti, ita vt in singulas
 Rom. legiones ne plus sena millia peditum, CCC. equites essent,
 alteri Cos. nullus certus finitus numerus ciuium Romanorum,

quem in supplementum legeret: id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quae quina millia peditum & ducenos haberent, equites trecenos. Peditum Latinorum maior quam college decretus numerus: Peditum X. millia, & D C. equites, quatuor praeterea legiones scribi iussa, quae si quod opus esset educerentur. Tribb. mil. non permittum ut Coss. facerent, populus creavit. Socijs nomina Latini X V I. millia peditum, & mille equites imperari. Hunc exercitum parari tantum placuit, ut exiret si quod res posceret. Macedonia maxime curam praebat: in classem mille socij nauales ciues Romani, libertini ordinis ex Italia scribi iussi: totidem ut ex Sicilia scriberentur: & cui ea provincia euenisset, mandatum ut ex Macedonia, vbi cunq; classis esset, deportandos curaret. In Hispaniam, tria millia peditum Romanorum in supplementum, C C C. equites decreti. Finitus ibi quoq; in legiones militum numerus, peditum quina millia, treceni & X X X. equites. Et socijs imperare praetor, cui Hispania obuenerat, iussus, quatuor millia peditum, & C C C. equites. Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant, neq; nunciari admodum nulla prodigia in publicum, neq; in annales referri. Ceterum & mihi vetustas res scribenti, nescio quo pacto antiquus sit animus: & quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerunt, ea pro dignis habere, quae in meos annales referam. Anagnina duo prodigia eo anno sunt nunciata: facem in caelo inspectam: & bouem foeminam locutam, publice ali. Minturnis quoq; per eos dies calidus ardentis species affulserat. Reate imbri lapidauit. Cum in arce Apollo triduum ac tres noctes lachrymauit. in vrbe Romana duo aeditui nunciarunt, alter in aede Fortuna anguem iubatam a compluribus visum esse, alter in aede Primitiua Fortuna, quae in colle est, duo diuersa prodigia: palmam in aede enatam, & sanguine interdiu pluuisse. Duo non suscepta prodigia sunt, alterum quod in privato loco factum esset: palmam enatam in pluuio suo T. Martius Figulus nunciabat, alterum, quod in loco peregrino: Fregellis in domo L. Atrii hasta quam filio militi emerat, interdum plus duas horas arsisse, ita ut nihil eius ambureret ignis, dicebatur. Publicorum prodigiorum causa libri

sa libri à decemuiris adiri, X L. maioribus hostijs, quibus dijs Coss. sacrificaret. & addiderunt uti supplicatio fieret, cunctiq; magistratus circa omnia puluinaria victimis maioribus sacrificarent, populusq; coronatus esset. Omnia uti X. uiri praerunt, facta. Censoribus deinde creandis comitia edicta sunt. Petierunt censuram principes ciuitatis C. Valerius Leuinus, L. Posthumius Albinus, P. Mutius Scauola, C. Iunius Brutus, C. Claudius Pulcher, Tib. Sempronius Gracchus. Hos duos censors creauit populus Romanus. Cum delectus habendi maior quam alias propter Macedonicum bellum cura esset, C O S S. plebem apud senatum accusabant, quod & iuniores non responderent: aduersus quos C. Sulpitius & M. Claudius tribuni plebis causam egerunt. Non consulibus, sed ambitiosis consulibus delectum difficilem esse: neminem inuitum militem ab ijs fieri. Id ita ut esse scirent & patres conscripti: praetores, quibus & vis imperij minor & auctoritas esset, delectum, si ita senatui videretur, perfecturos esse. Id praetoribus magna patrum non sine suggestione consulum mandatum est. Censors ut eam rem adiuuarent, ita in concione edixerunt: legem censui censendo dicturos esse, ut praeter commune omnium ciuium iusiurandum haec adiuuarent. Tu minor annis sex & quadraginta es, tuq; ex edicto C. Claudij Tib. Sempronij censorum ad delectum prodito: & quotiescunq; delectus erit, quem hic censors magistratum habebunt, si miles factus non eris, in delectum prodibis. Itē qui prima erat, multos ex Macedonicis legionibus, incertis comitatibus per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse, edixerunt de militibus P. Aelio, C. Popilio Coss. post huc eos Coss. in Macedoniam scriptis: ut qui eorum in Italia essent, intra dies XXX. censi prius apud sese, in prouinciam redirent, qui in patris aut aui potestate essent, eorum nomina ad se ederentur. Missorum quoq; causas sese cognituros esse: & quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros. Hoc edicto literumq; censorum per fora & conciliabula dimissis, tanta multitudo iuniorum Romam conuenit, ut grauis vrbis turba insolita esset. Praeter delectum eorum, quos in supplementum mitti oportebat, quatuor à C. Sulpitio Pr. scriptae legiones sunt, in-

traq; undecim dies delectus est perfectus. Consules deinde sorti
 ti provincias sunt: nam P. propter iurisdictionem marcius sorti
 ti erant. Urbana C. Sulpitio peregrina C. Decimio obtigerat. Hi-
 spaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lenu-
 lus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Martius Figulus erat
 fortitus. coff. Q. Servilio Italia, Q. Martio Macedonia obuenerit: Lati-
 nisq; actis Martius extepla est profectus. Cepione deinde referente
 ad senatum, quas ex nouis legionibus duas legiones fecit in Galliam
 duceret, decreuere patres, ut C. Sulpitius, M. Claudius praetores, ex
 his quas scripsissent legionibus, quas videretur consul darent. In-
 digne patiente praetorum arbitrio consulem subiectum, dimisso se-
 natu ad tribunal praetorum stans postulauit, ex S. C. destinarent
 sibi duas legiones. praetores consuli in eligendo arbitrium fecerunt.
 Senatum deinde censores legerunt: M. Aemilius Lepidus princeps
 ab tertijs iam censoribus lectus. Septem e senatu eieci sunt. In
 censu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quam
 multi abessent ab signis, census docuit, in prouinciam cogebant: cau-
 sas stipendijs missorum cognoscebant, & cuius nondum iusta
 missio visa esset, ita iusiurandum adigebant. Ex tui animi senten-
 tia tu ex edicto C. Claudij, Tib. Sempronij censoru in prouinciam
 Macedoniam redibis: quod sine dolo malo facere poteris. In equiti-
 bus recensendis tristis admodum eorum atq; aspera censura fuit.
 multis equos ademerunt. in ea re cum equestrem ordinem offen-
 dissent, flammam inuidiae adiecerunt edicto, quo edixerunt, ne qui eo-
 rum, qui Q. Fulvio, A. Posthumio censoribus publica vectigalia aut
 vltro tributa co'duxissent, ad hastam suam accederet, sociusue aut
 affinis eius conductionis esset. Sape id querendo veteres publicani,
 cum impetrare nequissent ab senatu, ut modum potestati censoria
 imponerent, tandem Trib. pleb. P. Rutiliu ex rei priuata contentio-
 ne iratum censoribus, patronum cause nacti sunt. Clientem liber-
 tium parietem in Sacra via aduersus ades publicas demoliri ius-
 serant, quod publico in edificatus esset, appellati a priuato tribu-
 ni, cum praeter Rutilium nemo intercederet, censores ad pignora ca-
 pienda miserunt, multamq; pro concione priuato dixerunt. Hinc

conten-

contentione orta, cum veteres publicani se ad tribunum contulisse-
 sent, rogatio repente sub vnius tribuni nomine promulgatur. Quae
 publica vectigalia, vltro tributa, C. Claudius & Tib. Sempronius
 locassent, ea rata locatio ne esset. de integro locarentur, & vt om-
 nibus redimendi & conducendi promiscue ius esse. Diem ad eius
 rogationem concilio Trib. pleb. dixit. Qui postquam venit, vt cen-
 sores ad dissuadendum processerunt, Graccho dicente silentium fuit.
 cum Claudio obstreperetur, audientiam facere praconem iussit.
 Eo facto auocatam a se concionem tribunus questus, & in ordinem
 se coactum, ex Capitolio, vbi erat concilium, abijt. Postero die in-
 gente tumultus ciere. Tib. Gracchi primum bona consecrauit,
 quod in multa pignoribusq; eius, qui tribunum appellasset, inter-
 cessanti non parendo, se in ordinem coegisset. C. Claudio diem di-
 xit, quod concionem ab se auocasset: & vtriq; censori per duel-
 lionem se iudicare pronuntiauit, diemq; comitij a C. Sulpitio Pr.
 urbano petijt. Non recasantibus censoribus, qui minus primo quo-
 que tempore iudicium de se populus faceret, in ante dies VII. &
 VII. Calend. Octob. comitij perduellionis dicta dies. Censores ex-
 templo in atrium Libertatis ascenderunt, et ibi signatis tabellis pu-
 blicis, clausoq; tabulario, & dimisis seruis publicis, negarunt se prius
 quidquam publici negotij gesturos, quam iudicium populi de se
 factum esset. Prior Claudius causam dixit: & cum ex XII. centu-
 riy equitum VIII. censorem condemnassent, multa q; alia prima
 classis, extepla princeps ciuitatis in conspectu populi annulis aureis
 positus vestem mutarunt, vt supplices plebem circumirent. Maxi-
 me tamen sententiam vertisse dicitur Tib. Gracchus, quod cum cla-
 mor vndiq; plebis esset, periculum Graccho non esse conceptis ver-
 bis iurauit: si collega damnatus esset, non expectato de se iudicio, co-
 mitem exilij eius futurum. Adeo tamen ad extremum spei venit
 reus, vt octo centuria ad damnatione defuerint. Absoluto Claudio
 tribunus plebis negauit se Gracchu morari. Eo anno postulantibus
 a senatu Aquileiensium legatis vt numeru colonorum augetet N.
 & D. familia ex S. C. scripta: triumuiriq; qui eas deducerent, missi
 sunt: T. Annius Luscius, P. Decius Subulo, M. Cornelius Cethegus:

Eodem

Eodem anno C. Popilius & Cn. Octavius legati, qui in Græciā missi erant, S. C. Thebis primum recitatum per omnes Peloponnesi vrbes circumtulērunt, ne quis vllam rem in bellum magistratibus Romanis conferret, præterquam quod senatuscensuisset. Hoc fiduciam in posterum quoq; præbuerat, leuatos se oneribus impensisq; quibus alia alijs imperantibus exhauriebantur Achaico concilio Argis agit atq; benigne locuti auditiq; egregia spe futuri status fidissima gen-
tē relicta in Aetoliā traiecerunt. ibi nondum quidem seditio erat, sed omnia suspecta, criminumq; inter ipsos plena: ob quæ obsidibus postulatis, neq; exituri imposito, in Acarnaniā inde profecti legati sunt. Tyrrei conciliū legatis Acarnanes dederunt. Ibi quoq; inter factiones erat certamen. quidā principum postulare, vt præ-
sidia in vrbes suas inducerentur, aduersus amentiam eorum qui ad Macedonicam gentē trahebant: pars recusare, ne quod bello capti & hostibus mos esset, id pacatæ & sociæ ciuitates ignominie acciperent. Iusta deprecatio hæc visa. Larissam ad Hostilium procos. ab eo enim missi erant, legati redierunt. Octaviū retinuit secum. Popiliū cum mille ferme militibus in hyberna Ambraciam misit. Perseus principio hyemis egredi Macedonia finibus non ausus, ne quā in regnum vacuum irramperent Romani sub tempus brumæ, cum inexcuperabiles ab Thessalia montes niuis altitudo facit, occasionem esse ratus frangendi finitimorum spes animosq;, ne quid auerso se in Romanū bellum periculi subisset. Cum a Thracia pacem Cotrys, ab Epiro Cephalus repentina defectione à Rom. præstarent, Dardanos recens domuisset bello, solum infestū esse Macedonia latius, quod ab Illyrico pateret, cernens, neq; ipsis quietis Illyrijs, & aditum præsentibus Rom. si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoq; regem iam diu dubium in societate em perlicipi posse: cum decē millibus peditem, quorū pars phalangitæ erant, & duobus millibus leuiū armatorū & quingentis equitibus profectus Stuberā venit. Inde frumento cōpluriū dierū sumpto, inssiq; apparatu oppugnandarū vrbiū sequi, tertio die ad Ascana (Pene-
stiane terra ea maxima vrbs est) posuit castra: prius tamen, quā vim admoeret missis qui tentarent nunc præfectorum præsidij,

nunc

Nunc oppidanorum animos: erat autem ibi cum iuuentute Illyriorum Romanum præsidium. postquam nihil pacati referrebant, oppugnare est adortus, & coronam eam capere conatus est. Cum sine intermissione inter diu noctuq; alijs alijs succedentes, pars scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen eam tempestatē propugnatores vrbis: quia spes erat, neque hyemis vim diutius pati Macedonas in aperto posse, nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore, vt posset morari. Caterum postquam vineas agi, turresq; excitari viderunt, victa pertinacia est. Nam præterquam quod aduersus vim pares non erant, ne frumenti quidem aut vllius alterius rei copia intus erat, vt in nec opinata obsidione. Itaq; cum
spe nihil ad resistendum esset, C. Caruilius Spoletinus, & C. Afranius à præsidio Romano missi, qui à Perseo peterent, primo, vt armatos suāq; secum ferentes abire sineret: dein, si id minus impetrarent, vitæ tantum libertatisq; fidem acciperent. Promissum id benignius est ab rege, quā præstitum: exire enim sua secum essentibus iussis, primum arma ademit. His vrbe egressis, & Illyriorum cohors (quingenti erant) & Vscanenses se vrberūq; desiderunt. Perseus præsidio Vscane imposito multitudinem omnem deditorum, quæ prope numero exercitum æquabat, Stuberam abducit. Ibi Romanis, quatuor millia autem hominum erant, præter principes, in custodiam ciuitatum diuisis, Vscanensibus Illyrijsq; venditi, in Peneștiā exercitum reducit ad Oaneum oppidū in potestatem redigendum, & alioqui opportune situm: & transitus eā est in La-beates, vbi Gentius regnabat. Prætereunt frequens castellū Draudacum nomine peritorum quidam regionis eius, nihil Oaneo capto opus esse ait, nisi in potestate et Draudacum sit: opportunius etiam ad omnia positum esse. Admoto exercitu omnes extemplo dediderunt sese. Qua spe celeriore deditio erectus, postquam animaduertit quantum agminū sui terror esset, vndecim alia castella eodem metu in potestatem redigit. Ad perpauca vi opus fuit: cetera voluntate data, & in his recepti IX. & D. dispositi per præsidia milites Romani. Magno vsui Caruilius Spoletinus erat in colloquijs, dicendo nihil in ipsos scutum. Ad Oaneum peruentum est, quod si

ne missis

ne iusta oppugnatione capi nō poterat: & maiore aliquanto quā
 cetera iuuentute, & validum oppidum mōnibus erat: & hinc am-
 nis Artatus nomine, hinc mons praaltus & aditu difficilis cinge-
 bat. Hæc spem ad resistendum oppidanis dabant. Perseus circumnal-
 lato oppido aggerem à parte superiore ducere instituit, cuius alti-
 tudine muros superaret. Quod opus dum perficitur, crebris
 interim prælijs, quibus per excursiones & mōnia sua oppi-
 dani turabantur, & opera hostium impediabant, magna eorum
 multitudo varijs casibus absumpta est: & qui supererant, labore
 diurno nocturnoq; & vulneribus inutiles erant. Vbi primum ag-
 ger iniunctus muro est, & cohors regia, quos Nicatoras apellant,
 transcendit: & scalis multis simul partibus impetus in urbem est
 factus. Puberes omnes interfecti sunt: coniuges liberosq; eorum in
 custodiam dedit: præda aliam militum cessere. Stuberam inde victor
 reuertens ad Gentium legatos, Pleuratium Illyrium exulantem
 apud se, & Aputeum Macedonem à Berœa, mittit. Iis mandat ut
 exponerent a statis eius hyemisq; acta sua abuersus Romanos Dar-
 danosq; ad ierēt recentia in Illyrico hyberna expeditionis opera:
 hortarentur Gentium in amicitiam secum & cum Macedonibus
 iungendam. Hi transgressi iugum Scordi montis, per Illyrici solitu-
 dines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transi-
 tus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram
 labore ingenti tandem peruenerunt. Lisi rex Gentius erat. eò ac-
 citi legati mandata exponentes benigne auditi sunt. Qui respon-
 sum sine effectu tulerunt, voluntatem sibi non deesse ad bellandum
 cum Romanis: ceterum ad conandum id quod velit, pecuniam ma-
 xime deesse. Hæc Stuberam retulere regi tum maxime captiuos ex
 Illyrico vendenti. Ex templo ijdem legati addito Glautia ex nume-
 ro custodum corporis, remittuntur, sine mentione pecunia, qua
 vna barbarus inops impelli ad bellum poterat. Ancyam inde popu-
 latus Perseus, in Penestras rursum exercitum reducit: firmatūq;
 Vscane, & circa eam per omnia castella quæ receperat, præsidijs
 in Macedoniam sese recepit. L. Cælius legatus Romanus præerat Il-
 lyrico: qui moueri nō ausus, cum in ijs locis rex esset, post profectio-
 nem

nem demum eius conatus in Penestris Vscanam recipere, à præsi-
 dio, quod ibi Macedonum erat, cum multis vulneribus repulsus Lyc-
 nidium copias reduxit. Inde post dies paucos M. Trebellium Fre-
 gellanum cum satis valida manu in Penestras misit, ad obfides ab
 his urbibus, quæ in amicitia cum fide permanerant, accipiendos.
 Procedere etiam in Partinos (ij quoque obfides dare pepigerant)
 iussit: ab vtraque gente sine tumultu exigi. Penestrarū obfides Apol-
 loniam, Partinorum Dyrrachium (tum Epidamni magis celebre
 nomen Græcis erat) misit. Ap. Claudius acceptam in Illyrico igno-
 miniam corrigere cupiens, Phanotem Epiri castellum ad ortus op-
 pugnaire, & auxilia Athamanum Theprotorumq; præter Roma-
 num exercitum ad sex millia hominum secum adduxit: neq; ope-
 raprecium fecit, Cleua qui relictus à Perseo erat cum valido præ-
 sidio, defendente. Et Perseus in Elimeam profectus, & circa eam
 exercitum lustrato, ad Stratum vocantibus Epirotis ducit. Stratus
 validissima tum vrbs Aetolia erat. Sita est super Ambracium si-
 num prope amnem Acheloum. Cum decem millibus peditum eò
 profectus est, & equitibus trecentis, quos pauciores propter angu-
 stias viarum & asperitatem duxit. Tertio die cum peruenisset ad
 Citium montem, vix transgressus propter altitudinem niuis, lo-
 cum quoq; castris agrè inuenit. Profectus inde, magis quia mane-
 re non poterat, quā quod tolerabilis aut via aut tempestas esset.
 Cum ingenti vexatione, præcipue iumentorum, altero die ad tem-
 plum Iouis, quem Niceum vocant, posuit castra. Ad Arachthum
 inde flumen itinere ingenti emenso, retentus altitudine amnis
 mansit. Quo spacio temporis ponte perfectò, traductis copijs diei
 progressus iter obuium Archidamum principem Aetolorum, per
 quem ei Stratus tradebatur, habuit. Eo die ad finem agri Aetoli
 castra posita. Inde altero die ad Stratum peruenit: vbi prope A-
 cheloum amnē castris positus, tum expectaret effusos omnibus por-
 tu Aetolos in fidem suam venturos, clasas portas, atq; ipsa ea no-
 ste qua venerat, receptum Romanū præsidium cum C. Popilio le-
 gato inuenit. Principes qui præsentis Archidami auctoritate com-
 pulsū regem accersierant, obuiam egresso Archidamo certiores fa-
 ctū,

Et locum aduersæ factioni dederant ad Popilium cum mille peditibus ab Ambracia accersendum. In tempore & Dinarchus præfatus equitum gentis Aetolorum cum DC. peditibus & equitibus C. venit. Satis constabat, eum tanquam ad Persea tendentem Stratum venisse: mutato deinde cum fortuna animo, Romanis se aduersus quos venerat, iunxisse. Nec Popilius securior quam debebat esse, inter tam mobilia ingenia erat, claues portarum custodiamque murorum suæ extemplo potestatis fecit. Dinarchum Aetolisque cum iuuentute Stratorum in arcem per præsidij speciem amouit. Perseus ab imminentibus superiori parti vrbs tumultu tentatis colloquijs, cum obstinatos, atque etiam telis procularcetes videret, quinque millia passuum ab vrbe trans Petitarum amnem posuit castra. Ibi concilio aduocato, cum Archidamus Epirotarumque transfuga retinerent, Macedonum principes non pugnandum cum infesto tempore anni censerent, nullis præparatis commearibus: cum inopiam prius obsidentes quam obfessi sensuri essent, maxime quod hostiū haud procul inde hyberna erant, territus in Sperantiam castra mouit. Aperantij eum propter Archidami magnam in ea gente gratiam auctoritatemque, consensu omnium acceperunt. is ipse cum oblingentorum militum præsidio his est præpositus. Rex cum minore vexatione iumentorum hominūque quam venerat, in Macedoniam redijt. Appium tamen ab obsidione Phanotis fama ducentis ad Stratum Persei summo. C. uit. Cleuas cum præsidio impigrorum iuuenum insecutus, subradicibus prope inujs montium ad mille hominū ex agmine impedito occidit, ad ducentos cepit. Appius superatis angustijs in campo quem Eleona vocant, statiuā dierum paucorum habuit. Interim Cleuas assumpto Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in agrum Antigonensem transcendit. Macedones ad depopulationem profecti. Philostratus cum cohorte sua in insidijs loco obscuro consedit. In palatos populatores cum erupissent ab Antigonea armati, fugientes, eos persequentes effusus in vallem inessam ab hostibus præcipitant. ibi ad XX. occisis, centum ferme captis, vbiq; profpere gestare, prope statiuā Appij castra mouent, ne qua vis socij

suu

suū ab Romano exercitu inferri possit. Appius nequicquam in his locis terens tempus, dimissis Chaonūque, & si qui alij Epirotæ erant, præsidijs, cum Italicis militibus in Illyricum regressus, per partinorū socias vrbes in hyberna militibus dimissis, ipse Romanam sacrificij causa redijt. Perseus ex Peneistarum gente M. pedites CC. equites reuocatos Cassandriam præsidio vt essent misit. Ab Gentio eadem adferentes redierunt. Nec deinde alios atque alios mittendo tentare eum destitit, cum appareret quātum in eo præsidij esset: nec tamen impetrare ab homine posset, vt impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.

DECADIS QVINTÆ LIB. IIII.

EPITOME.

QVINTVS Martius Philippus per inuios saltus penetrauit in Macedoniam: compluresque vrbes occupauit. Rhodij misere legatos Romam, minantes, vt Perseo essent auxilio: nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam coniungeret. indignè idlatum. Cum id bellum L. Aemylio Paulo sequentis anni consuli iterum mandatū esset, Paulus in concione precatus est, vt quidquid diri populo Romano immineret, supra domum suam conuerteretur: & in Macedoniam profectus Perseum vicit: vniuersamque Macedoniam in potestatem redegit. antequam confligeret, C. Sulpitius Gallus tribunus militum prædixit exercitui, ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura esset. Gentius quoque rex Illyriorum, cum rebellasset: ab Anicio prætore victus venit in ditionem: & cum vxore, & liberis, & propinquis Romam missus. Ab Alexandria legati à Cleopatra, & Ptolemæo regibus venerunt, querentes de Antiocho rege Syriæ, quod his bellum inferret. Perseus sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, & Gentio rege Illyriorum, quia is pecuniam, quam promiserat minime dabat: ab eis relictus est.

Pincipio veris, quod hyemem eam, quae haec gesta sunt insecutum est, ab Roma profectus Q. Martius Philippus consul cum quinq; millibus, quod in supplementū legionū secum traiecturus erat, Brundisium peruenit. M. Popilius consularis, & alij pari nobilitate adolescentes Trr. mil. in Macedonicas legiones consulem secuti sunt. Per eos dies & C. Martius Figulus prator, cui classis provincia euenerat, Brundisium venit, & simul ex Italia profecti, Corcyram altero die, tertio Actium Acarnania portum tenuerunt. Inde consul ad Ambraciam egressus, itinere terrestri petit Thessaliam. Prator superato Leucata Corinthium sinum inuectus, & Crensa relictis nauibus, terra & ipse per mediā Bæotiam diei vnius expedito itinere, Chalcidem ad classem contendit. Castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia circa Paleophasalum habebat, sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ad cunctam militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite, & focijs cum fide cultis, & ab omni genere iniuriæ defensis. Auditi *arma dicit equis* successoris aduentu, cum armis viris, equis cum cura in exisset. ornato exercitu obsidiam venienti consuli processit. Et primus eorum congressus ex dignitate eorum ipsorum ac Romani nominis, & in rebus deinde gerendis. Proconsul enim ad exercitum paucis post diebus consul concionē apud milites habuit. orsus à parricidio Persei perpetrato in fratrem, cogitato in parentem: adiecit post scelere partum regnum, veneficia, caedes, latrocinio nefando petitem Eumenem, iniurias in P. R. direptiones sociarum urbium contra fecidus: ea omnia quàm dijs quoq; iniurisa essent, sensurum in exitu rerum suarum. Fauere enim pietati fidei q; deos, per quos P. R. ad tantum fastigij venerit. Viros deinde P. R. iam terrarum orbem complectentis cum viribus Macedonia, exercitus cum exercitibus comparauit. Quantò maiores Philippi Antiochiq; opes non maioribus copijs fractas esse. Huius generis adhortatione accensis militum animis, consultare de summa gerendi belli cepit. Eo & C. Martius Pr. à Chalcide classe accepta venit. Placuit non vltra morando in Thessalia tempus terere, sed mouere exteplō castra, atq; pergere

pergere inde in Macedoniam: & pratore dare operā vt eodem tempore classis quoq; inuehat ur hostium littoribus. Pratore dimisso consul menstruum iusso milite secū ferre, profectus decimo post die, quàm exercitum acceperat, castra mouit: & vnius diei progressus iter, conuocat is itinera ducibus, cum exponeret, in consilio iussisset, quā quisque ducturus esset, summotis ijs, quā potissimum peteret. retulit ad concilium. Alijs per Pythoum placebat via: alijs per Cambunios montes, quā priore anno duxerat. Hostilius Cos. alijs præter Ascuridem paludem, restabat aliquantum via communis: itaq; in id tempus, quo prope diuortium itinerum castra posituri erant, deliberatio eius rei differtur. In Perseabiam inde ducit, & inter Azorum & Dolichem statura habuit, ad consulendum rursus quam potissimū capesseret viam. Per eosdem dies Perseus, cum appropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere praesidijs statuit. In iugum Cambuniorum montium (*Volustana ipsi vocant*) X. millia leuis armatura iuuenum cum duce Asclepiodoto mittit: ad castellum quod super Ascuridem paludem erat (*Lapathus vocatur locus*) Hippias tenere saltum cum XII. millium Macedonum praesidio iussus. Ipse cum reliquis copijs primo circa Diuum statura habuit: deinde, adeo vt obtorpuisse in ops cōsiliij videretur, cum equitibus expeditis litore nunc Heracleam, nunc Philā percurrerat, eodem inde cursu Diuum repetens. Interim cos. sententia stetit eo saltu ducere, vbi propter Octolopū diximus regis castra Philippi fuisse. Præmitti tamen IIII. M. armatorum ad loca opportuna praecipienda placuit, quos praepositi sunt M. Claudius & Q. Martius Cosfilii: confestim & vniuersa copia sequebantur. Caterū ad eam ardua & aspera & confragosa via fuit, vt praemissi expediti biduo quindecim milliū passuum agrè itinere confecto castra posuerint: turrim Eudieru quem cepere locū appellant. Inde postero die VII. M. progressi, tumulo haud procul hostiū castris capto, nuncium ad Cos. remittunt, peruentū ad hostem esse, loco secuto & ad omnia opportuno confedisse: vt quantum extendere iter posset, consequeretur. Sollicito consuli & propter itineris difficultatem, quod in-

gressus erat, & eorum vicem, quos paucos inter media praesidia hostium praemiserat, nuntius ad Ascuridem paludem occurrit. Adde-
ta igitur & ipsi fiducia est, conianctusq; copijs, & astra tumuloq; re-
nebatur, quâ aptissimum ad loci naturam erat, sunt declinata. Nâ
hostium modo castra, quae paulo plus millepassuum aberant, sed om-
nis regio ad Diuum & Philam, oraq; maris, late patente extâ alto
iugo prospectu, oculis subijcitur. Quae res accendit militi animos,
postquâ summâ belli, ac regias omnes copias, terramq; hostilem tã
pè propinquo conspexerunt. Itaq; cum alacres, protinus duceret ad
castra hostium, consulem hortarentur, dies vnus se suis labore via
ad quietem datus est. Tertio die parte copiarum ad praesidium ca-
strorum relicta, consul ad hostem ducit. Hippias nuper adtuen-
dum saltum ab rege missus erat: qui ex quo castra Romana in tu-
mulo conspexit, prae paratis ad certamen animis suorum, venientis
agmini Cos. obuius fuit. & Romani expediti ad pugnam exierant,
& hostes leuis armatura erat, promptissimum genus ad laceffen-
dum certamen. Congressi igitur extemplo relâ coniacerunt: mul-
ta vtrinq; vulnera temerario incurfu & accepta & illata, pauci
vtriusq; partis ceciderunt. Irritati in posterum diem animis, maio-
ribus copijs atq; infestius concursum ab illis, si loci satis ad expli-
candam aciem, fuisset: iugum montis in angustum dorsum cunea-
tum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. Itaq; pauci
pugnantibus, cetera multitudo, praecipue qui grauium armorum
erant, spectatores pugnae stabant: leuis armatura etiam per anfrã-
ctus iugi procurrere, & ab lateribus cum leui armatura conferere,
per iniqua atq; aqua loca pugnae perere: ac pluribus ea die vulnera-
tis q̄ interfecit, praedium nocte diremptum est. Tertio die egere cõ-
silio Rom. imperator: nam neq; manere in iugo inopi, neq; regressi
sine flagitio atq; etiam periculo, sed cedenti ex superioribus locis in-
stare hostis poterat: nec aliud restabat, q̄ audacter commissum, per-
tinaci audacia, quae prudens interdum in exitu est, corrigere. Ven-
tum quidem erat ed, vt si hostem similem antiquis Macedonum re-
gibus habuisset consul, magna clades accipi potuerit. Sed cum ad
Diuum per littora cū equitibus vagaretur rex, & ab XII. M. propi-

clama.

clamorem & strepitum pugnantium audiret, nec auxit copias, in-
tegros se suis submittendo, neq; ipse, quod plurimum intererat, cer-
tamini affuit, cum Rom. imperator maior LX. annis & praegravis
corpore, omnia militaria munera ipse impigre obiret: egregie ad
vltimum in audacter commisso perseverauit, & Popilio relicto in
custodia iugi, per inuia transgressus, praemisus qui repurgarent
iter: Attalum & Misagenem, cum sua gentis vtrinq; auxiliarijs
praesidio esse saltum aperientibus iubet. Ipse equites impedimetaq;
praese habens, cum legionibus agmen cogit. Inenarrabilis labor dis-
cendentibus cum ruina iumentorum sarcinarumq; progressus vix
dum IIII. millia passuum nihil optabilius esse, quam redire quâ ve-
nerant, si possent. Hostilem prope tumultum agmini elephantum pra-
ebant: qui vbi ad inuia venerant, deiectis rectoribus cum horren-
do stridore pauorem ingentem equis maxime incuriebant, donec
traducendi eos ratio inita est. Per procliue sumpto fastigio, longi
duo valdi afferes ex inferiore parte in terra desigebantur, distan-
tes inter se paulo plus q̄ quantâ beluae latitudo est: in eos transuer-
si incumbentes tigni ad tricenos longi pedes, vt pons esset, iniunge-
bantur: humusq; insuper injiciebatur. modico deinde infra inter
uallo, similis alter pons: deinde tertius, & plures ex ordine, quâ ru-
pes absissa erant, fiebant. Solido praecedebat elephas in ponte: cuius
priusquam in extremum procederet, succisis afferibus collapsus
C. pons vsq; alterius initium pontis prolabi eum leniter cogebat. alij
elephantum pedibus insistentes, alij clunibus subsidentes prolabeban-
tur. vbi planities altera pontis excepisset eos, rursus simili ruina in-
ferioris pontis deferebantur, donec ad aequiorem vallem peruen-
tum est. Paulo plus VII. M. die Romani procefferunt. minimum pe-
dibus itineris confectum: plerunq; prouolentes se simul cum ar-
mis alijsq; oneribus, cum omni genere vexatiõis procefferunt: adeo
vt ne dux quidem & auctor itineris insiciaretur parua manu dele-
ri omnem exercitum potuisse. Noctē ad modicam planiciem perue-
nerunt: neq; an infestus is locus esset, septus vndiq; circũspiciendi
spatium fuit. vix tandem ex insperato stabilem ad insistendum us-
q; locum, postero quoq; die in tam caua valle opperiri Popilianum

GGG 4

a. r. e.

ac relictas cum eo copias necesse fuit: quos & ipsos cum ab nulla parte hostis terruisset, locorum asperitas hostilitervexauit. Tertio die coniunctis copijs eunt per saltum quem incolae Callipeucen appellant. tertio inde die per aequae inuia, sed assuetudine peritius, & meliore cum spe, quod nec hostis vsquam apparebat, & mari appropinquabant. digressi in campos, inter Haracetum et Libethrum posuerunt castra peditum, quorum pars maior tumulos tenebat: ij vallem, campi quoque partem vbi eques tenderet, amplectebantur. Lauanti regi dicitur nuntiatum hostes adesse: quo nuntio cum pauidus exiluisset e solio, victum se sine praelio clamitans proripuit, & subinde per alia atque alia pauida consilia & imperia trepidans duobus ex amicis Pellam alterum Asclepiodorum, vbi pecunia deposita erat, ex praesidijs reuocat, omnesque aditus aperit bello. Ipse ab Dio auratus statuis omnibus raptim, ne praeda hosti essent, in classem congestis, ocyus demigrare Pydnam cogit: et quae temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, vnde inuito hoste regredi nequiret, eam non inconsultam audaciam fecit. Duos enim saltus, per quos inde euadere possent, habebant Rom. vnum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam praeter Diu: quae vtraque regijs tenebantur praesidijs. Itaque si dux intrepidus X. dies primam speciem appropinquantis terroris sustinuisset, neque receptus Rom. per Tempe in Thessaliam, neque comitatibus peruenendis eo patuisset iter. Sunt enim Tempe saltus, etiam si non bello fiat infestus, & transitu difficilis: nam praeter angustias per quinq; millia quae exiguam iumento onusto iter est, rupes vtrinq; ita abscissae sunt, vt despicere vix sine vertigine quadam simul oculorum animiq; possit. terret & sonitus & altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. Hic locus tam suapte natura infestus, per quatuor distantialoca praesidijs regis fuit infestus: vnum in primo aditu ad Connumerat: alterum Condylon castello inexpugnabili: tertium circa Lapathunta, quem Characa appellant: quartum, viae ipsi, quae et media & angustissima vallis est, impositum: quam vel decem armatis tueri facile est. Intercluso per Tempe simul aditu comitatibus, simul reditu, ipsi montes per quos descenderant, repetendi erant: quod

A quod vt furto fessellerat, ita propalam, tenentibus superiora cacamina hostibus, non poterant et experta difficultas spem omnem incedisser. Supererat nihil aliud in temere commisso, quam in Macedoniam ad Diu per medios euadere hostes: quod, nisi deum mentem regi admissent, ipsum ingentis difficultatis erat. Nam cum Olympi radices montis paulo plus quam mille passuum ad mare relinquas spatium, cuius dimidium loci occupat ostium late restagnans Baphyri amnis, partem planitiae aut Iouis templum aut oppidum tenet: reliquum per exiguum fossa modica valloque claudi poterat. et saxorum ad manum syluestriusque materia tantum erat, vt vel murus obyci, turresque excitari potuerint. Quorum nihil cum discessisset cacata mens subito terrore, nudatis omnibus praesidijs, patrefactisque bello, ad Pydnam refugit. Cos. plurimum & praesidij & spei cernens in fluctitia & segnitie hostis, remisso nuntio ad Sp. Lucretium Larissam, vt castella relicta ab hoste circa Tempe occuparet: praemisso Popilio ad explorandos transitus circa Diu: postquam patere omnia in omnes partes animaduertit, secundis castris peruenit ad Diu metariisque, sub ipso templo, ne quid sacro in loco violaretur, iussit. Ipse urbem ingressus, sicut non magnam ita exornatam publicis locis & multitudinis statuarum, munitamque egregie, vix satis credere in tantis rebus sine causa relicta non aliquem subesse dolum. vnum diem ad exploranda circa omnia moratus castra mouet, satisque credens paratam frumenti copiam fore, eo die ad amnem nomine Mityn processit. Postero die progressus Agassam urbem tradentibus sese ipsis recepit: & vt reliquorum Macedonum animos sibi conciliaret, obsidibus contentus sine praesidio relinquere se eis urbem, immunisque ac suis legibus victuros est pollicitus. Progressus inde diei iter, ad Ascordum flumen posuit castra: & quantum procederet longius a Thessalia, eo maiorem rerum omnium inopia sentiens, regressus ad Diu est: dubitatione omnibus exempta, quid intercluso ab Thessalia patiendum fuisset, cui procul inde abscedere tutum non esset. Perseus contractis in vnum omnibus copijs ducibusque, increpare praefectos praesidiorum, ante omnes Asclepiodotum atque Hippiam: ab his dicere claustra Macedoniae tradita Ro-

manis esse: cuius culpa reus nemo iustus, quam ipse fuisset. Consul postquam ex alto conspecta classis spem fecit cum comœatu naues venire (ingens enim caritas annonæ, ac prope inopia erat) ab inuentis iam portum audit, onerarias naues Magnesiæ relictas esse. Incerto inde quidnam agendum foret (adeo sine vlla ope hosti quæ aggrauaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum, erat) peropportune litera à Sp. Lucretio allata sunt: castella se, quæ super Tempe essent, & circa Phila tenere omnia, frumentiq; in ijs & aliarum in usum rerum copiam inuenisse. Huius magnoperè latus Cos. ab Dio ad Philan ducit: simul ut præsidium eius firmaret, simul ut militi frumentum, cuius tarda subuectio erat, diuideret. Ea profectio famam haudquaquam secundam habuit. nam alij metu recessisse eum ab hoste ferebant, quia manenti imperatori prælio dimicandum foret: alij ignarum belli, quæ indies fortuna nouaret: ut qui offerentibus sese rebus omisisset è manibus ea, quæ mox repeti non possent. Simul enim cessit possessione Dijs, excitauit hostem, ut tunc tandem sentiret recuperanda esse, quæ prius culpa amissa forent. Audita enim profectio- ne Cos. regressus Diuum, quæ disiecta ac vastata ab Romanis erant, refecit: pinnas moenium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde V. millia passuum ab vrbe citra ripam Enipei amnis castra ponit, amnem ipsam transitu perdifficile pro munimento habiturus, Fluit ex valle Olympi motus, aestate exiguus, hybernus idem incitatus pluuijs: & supra rupes ingentes gurgitibus facit: & intra prorupta in mare euoluendo terram præaltas voragines, cauatoq; medio alueo ripas utrinque præcipites. Hoc flumine Perseus septimum iter hostis credens, extrahere reliquum tempus eius aestatus in animo habebat. Inter hæc consul à Phila Popilius cum duobus millibus armatorum Heracleam mittit. Abest à Phila V. M. ferme passuum, med. a regione inter Diuum Tempeq; in rupe anni imminente positum. Popilius priusquam armatos muros adueneret, misit qui magistratibus principibusq; suaderent, fidem clementiamq; Romanorum, quam vim experiri mallent. Nihil ea consilia mouerunt, quia ignes ad Enipeum ex regis castris apparebant. Tunc terra marique (& classis appulsa ab litore stabat) simul armis

simul operibus machinisq; oppugnari cepti. Iuuenes etiam quiddam Romani, ludico circensi ad usum belli verso, partem humillimam muri ceperunt. Mos erat tum, nondum hac effusione inducta bestijs omnium gentium circum complendi, varia spectaculorum conquirere genera: nec semel quadrigis, semel desultore missis, vix vnius hora tempus utrunq; curriculum complebat. Inter cætera sexageni ferme iuuenes, interdum plures, apparitoribus ludi armati inducebantur. Horum inductio in parte simulachrum decurrentis exercitus erat, ex parte elegantioris exercitij quam militaris artium, propiorq; gladiatorum armorum usum. Cum alios decursus edissent motus, quadrato agmine factis, scutis super capita densatis, stantibus primis, secundis summisioribus tertijs magis & quartis, postremis etiam genu nixis, fastigiatam sicut tecta edificiorum sunt, testudinem faciebant. Hinc L. ferme pedum spatio distantes duo armati procurrerant, cominatisq; inter se ab ima in summam testudinem per densata scuta cum euasissent, nunc velut propugnantes per oras extrema testudinis, nunc in media inter se concurren- tes: haud secus quam stabili solo persultabant. Huic testudini simillima parti muri admota, cum armati superstantes subissent, propugnatoribus muri fastigio altitudinis æquabantur, depulsisq; ijs, in urbem duorum signorum milites transcederunt. Id tantum simile fuit, quod in fronte extrema, et ex lateribus, soli non habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora: sed prætectæ pugnantium more: ita nec ipsos tela ex muro missa subeunteis laeserunt, & testudini iniecta imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. Et cos. capta iam Heraclea castra eo promouit, tanquam Diu, atq; inde summo rege, in Pieriam etiam progressurus. Sed hyberna iam præparans vias comœatibus subuehendis ex Thessalia muniri iubet, & eligi horreis opportuna loca, tecta q; edificari, vbi diuersari portantes comœatus possent. Perseus tandem pauore eo quo attonitus fuerat, recepto animo, malle imperijs suis non obtemperatum esse, cum trepidans gazam in mare deici Pellæ, Thessalonice naualis iusserat incendi. Andronicus Thessalonice missus traxerat tempus, ipsum quod accidit, pœnitentiæ relinquens locum. Incautior Nicias Pellæ promouendo

ijciendo pecunia partem, quod fuerat nactus: sed in rem emendabilem visus lapsus esse, quod per vrinatores omne ferme extractum est: tantusque pudor regi pauoris eius fuit, vt vrinatores clam interfici iusserit: deinde Andronicum quoque & Nician, ne quis tam demeritis imperij conscius existret. Inter hac C. Martius cum classe ab Heraclea Thessalonicam profectus, & agrum pluribus locis expositis per littora armatis late vastauit: & procurretes ab vrbe secundis aliquot praelijs trepidos intra moenia copulit, iamque ipsi vrbi terribilis erat, cum dispositis omnis generis tormentis, non vni modo circa muros temere appropinquant, sed etiam qui in nauibus erant, saxis tormento emicantibus percutiebantur, Renocatis igitur in naues militibus, omniisque Thessalonica oppugnatione, B Aeniā inde petunt. XV. millia passuum ea vrbs abest, aduersus Pydnam posita, fertili agro. Peruastatis finibus eius, legentes oram Antigoneam perueniunt. Ibi egressi in terram primo & vastarunt agros passim, & aliquantum praeda contulerunt ad naues. dein palatos eos adorti Macedones mixti pedites equitesque, fugientes effuse ad mare persecuti, D. ferme occiderunt, & non minus ceperunt, nec aliud quam vltima necessitas, cum recipere se tuto ad naues prohiberentur, animos militum Romanorum simul desperatione alia salutis, simul indignitate irritauit. redintegrata in littore pugna est: adiuuere, & qui in nauibus erant. Ibi Macedonum ducenti ferme casti, par numerus captus: Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallensem, excursionem ad populandum fecit. Finium uerger Cassandrensiū erat, longe fertilissimus omnis ora quā praeferueti fuerant. Ibi Eumenes rex XX. tectis nauibus ab Elea profectus obitus fuit, & quinque missa à Prasia rege tecta naues. Hactenus accessione animis creuit pr. vt Cassandrea oppugnaret. Cōdita est à Cassandro rege in ipsis faucibus, quae Pallensem agrum cetera Macedonia iungunt, hinc Toronaico, hinc Macedonico septa mari. Eminet namque in altum lingua, in qua sita est: nec minus quam in altum magnitudine Atho mons excurrit, obuersa in regione Magnesia duobus imparibus promontorijs, quorum maiori Poseideum est nomen, minori Canastreum. Diuisis partibus oppu-

gnare

agnare adorti. Romanus ad Clitas quas vocant, munimenta ceruis etiam obiectis vt viam intercluderet, à Macedonico ad Toronaicum mare perducit. Ab altera parte Euripus est, inde Eumenes oppugnabat. Romanis in fossa complenda, quam nuper obiecerat Perseus, plurimum erat laboris. Ibi querenti Pr. quia nusquam cumuli apparebant, quod rege stae fossa terra foret, monstrati sunt fornices, non ad eandem crassitudinem qua veterem murum, sed simplici laterum ordine structos esse. Consilium igitur cepit, trans fossa pariete iter in urbem patefacere. Fallere autem ita se posse, si muros à parte alia scalis adortus, tumultu iniectio in custodiam eius loci propugnatores vrbs auertisset. Erat in praesidio Cassandrea praeter non contemnendam tuentem oppidanorum DCCC. Agriani & duo millia Penestarum Illyriorum à Pleurato inde misit, bellicosum vrung, genus. His tuentibus muros, cum subire Romani summa vi nitentur, momento temporis parietes fornicum perfossi urbem patefecerunt. quod si qui irrupere, armati fuissent, ex templo cepissent. Hoc vbi perfectum esse opus militibus nuntiatum est, clamorem alacres gaudio repente tollunt, alijs parte alia in urbem irrupturis. Hostis primū admiratio cepit, quidnam sibi repentinus clamor vellet. Postquā patere urbem acceperat praesecti praesidij, Pytho, & Phibippus Proco, qui occupasset aggredi opus factū esse ratum, cum valida manu Agrianum Illyriorumque erumpunt: Romanosque, qui alij aliunde coibant conuocabanturque, vt signa in urbem inferrent, incompósitosque atque inordinatos fugant, persequunturque ad fossam: in qua compulsos ruina cumulant. DC. ferme ibi interfecti, omnesque prope qui inter murum fossamque deprehensi erant, vulnerantur. Ita suo ipse conatu percussus praetor, segnior ad alia factus consilia erat: & ne Eumeni quidem, simul à mari, simul à terra aggredienti, quicquam satis procedebat. Placuit igitur vtrique, custodijs firmatis, ne quod praesidium ex Macedonia intronititi posset, quoniam vis aperta non processisset, operibus moenia oppugnare. Hac parantibus his, X. regij lembi ab Thessalonica cum delatis Gallorum auxiliarijs misit, cum in salo stantes hostium naues cōspexissent, ipsi obscura nocte simplici ordine quam poterant

680

proxime litus tenentes, intrarunt urbem. Huius noui praesidij fama abistere oppugnatione simul Romanos regemq; coegit. circunuecti promontorium ad Toronem classem appulerunt. Eam quoq; oppugnare adorti, ubi valida defendi manu animaduertunt, irrito incepto Demetriadem petunt. Ibi cum appropinquantes repleta moenia armatis vidissent, praeteruecti ad Iolcon classem appulerunt, inde agro vastato Demetriadem quoque aggressuri. Inter haec & COS. ne segnis sederet tantū in agro hostico, M. Popitium cum V. millibus militum ad Melibœam urbem oppugnandam mitit. Sitae est in radicibus Ossa montis, qua parte in Thessaliam vergit, oportune imminens super Demetriadem. Primus aduentus hostium peculit incolae loci: collectis deinde ex nec opinato pauore animis, discurrunt armati ad portas ac moenia quā suspecti aditus erant: spernēq; extemplo inciderunt, capi primo impetu posse. Obsidio igitur parabatur, & opera oppugnationum fieri cepta. Perseus cum audisset simul Melibœā a consulis exercitu oppugnari, simul classem Iolci stare, vt inde Demetriadem aggredetur: Euphranorem quendam ex ducibus cum delectis duobus millibus Melibœam mittit. eidem imperatum, vt si a Melibœa submouisset Romanos, Demetriadem prius occulto itinere intraret, quā ab Iolco ad urbem castra mouerent Romani, & ab oppugnationibus Melibœae cum in superioribus locis repente apparuisset, cum trepidatione multa relicta opera sunt, igniq; iniectus. Ita a Melibœa abcessum est. Euphranor soluta vnus vrbs obsidione, Demetriadem extemplo ducit. Nec tum moenia modo, sed agros etiam considerunt se a populationibus tueri posse: & eruptiones in vagos populatores non sine vulneribus hostium factae sunt. Circunuecti tamen moenia sunt Pr. & rex, sitū vrbs cōtemplantes, si qua parte tētare aut opere aut vi possent. Fama suis per Cydam Cretensem et Antimabū qui Demetriadi praerat, tractatas inter Eumenem & Persea conditiones amicitiae, ab Demetriade certe abcessum est. Eumenes ad cos. nauigat: gratulatus quod prospere Macedonia intrasset, Pergamū in regnū abit. Martius Figulus Pr. parte classis in hyberna Scythum missa, cum reliquis nauibus Oreum Ecectiae petit: eam urbem

apri-

apriſſimam ratus vnde exercitibus, qui in Macedonia, quiq; in Thessalia erant, mitti commeatus possent. De Eumene rege longe diuersa tradunt. Si Valerio Antiati credas, nec classe adiutum ab eo praetorem esse, cum saepe eum literis accersisset, tradit: nec cum gratia ab consule profectū in Asiam indignatum quod vt ijdem castris tenderet, permissum non fuerit: ne vt equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem eius, & remansisse apud consulem: & synceram eius fidem aequali tenore, egregiamq; operam in eo bello fuisse. Dum bellum in Macedonia geritur, legati transalpini ab regulo Gallorum (Balanos ipſius traditur nomen, gentis ex qua fuerit non traditur) Roman venerunt pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia. Gratiae ab senatu actae, muneraq; missa, torquis aureus duopondo, & patere aurea quatuor pondo, equus phaleratus armaq; equestria. Secundum Gallos Pamphili legati coronam auream ex XX. millibus Philippeorum factam, in curiam intulerunt: petentibusq; ijs, vt id donum in cella I. O. M. poneret, & sacrificare in Capitolio liceret, permissum: benignēq; amicitia renouare volentibus legatis respoſum: & binū millium aris singulis missum munus. Tum ab rege Prusia, & paulo post ab Rhodij de eadem re longe aliter differentes legati auditi sunt. vtraq; legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusia preces magis quā postulatio fuerit, profrentis & ad id tempus se cum Romanis stetit, & quo ad bellum foret, staturum. Caterum cum ad se a Perseo legati venissent de finiēdo cum Romanis bello, et ijs pollicitum deprecatorem apud senatum futurum, petere, si possent inducere in animum, vt finiant iram, se quoq; in gratia reconciliata pacis posse vti. Hac regij legati. Rhodij superbe commemoratis erga populum Romanum beneficijs, & pene victoria utique de Antiocho rege maiore parte a se vindicata, adiecerunt cum pax inter Macedonas Romanosq; esset, sibi amicitiam cum rege Perseo ceptam, eam se inuitos, nullo eius in se merito, quoniam ita Romanis visum sit, in societate se belli trahere, interrupuisse. Tertium se annum multa eius incommoda belli sentire, mari interculso inopia insulam praemi, amissis marit

clcc

OS

S

mis vectigalibus atque com meatibus. Cum id ultra pati non possent, legatas alio ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei denuntiarent, Rhodios placere pacem eum componere cum Romanis: se Romanam eadem nuntiatam missos: per quos steteret quo minus bellum fieret: aduersus eos quid sibi faciendum esset Rhodios consideraturos esse. Ne nunc quidem haec sine indignatione legi audiri posse certum habeo: inde existimari potest, qui habitus animorum audientibus ea patribus fuerit. Claudius nihil responsum auctoritate tantum S. C. recitatum, quo Caras & Licos liberos esse iuberet P. R. literasque extemplo ad veranquam gentem scirent indicatum mitti. Qua audita re principem legationis, cuius magniloquentiam viccuria paulo ante ceperat, corruisse. Alij responsum esse tradit: P. R. & principio huius belli, haud vanis auctoribus compertum habuisse, Rhodios cum Perseo rege aduersus Rempublicam suam occulta consilia misisse: & si id ante dubium fuisset, legatorum paulo ante verba ad certum redegit: & plerunque ipsam se fraudem, etiam si initio cautiior fuerit, detegere. Rhodios nuntio in orbe terrarum arbitria belli patrisque agere: deorum nutu arma sumpturos positurosque Romanos esse. Iam non deos fœderum testes, sed Rhodios habituros. Itane tandem istis pareatur, exercitusque de Macedonia deportentur? Visuros esse quid sibi faciendum sit. quid Rhodij visuri sint, ipsos scire: populum certe Romanum deuicto Perseo, quod propediem sperent fore, visurum, ut pro meritis cuiusque in eo bello ciuitatis gratiam dignam referat. Munus tamen legatis in singulos binum milium aris missum est: quod non acceperunt. Litera deinde recitata Q. Martij consulis sunt, quemadmodum saltu superato in Macedoniam transisset, & ibi & ex alijs locis com meatus a prope spectos in hyemem habere, & ab Epirotis XXX. millia modiorum tritici, X. hordei sumpsisse, ut pro eo frumento pecunia Roma legatis eorum curaretur. Vestimenta militibus ab Roma mittenda esse: equis CCC. ferme opus esse, maxime Numidis, nec sibi in his locis ullam copiam esse. S. C. ut ea omnia ex literis consulis fierent, factum est. C. Sulpitius praetor VI. N. regarum, XXX. tunicarum, & equos, de portanda in Macedoniam, praebendeque arbitratus consulis locauit: & legatis

legatis Epirotarum pecuniam pro frumento soluit. & Onesimum V. C. Pythanas filium nobilem Macedonem in senatum introduxit. Is patris semper auctor regis fuerat, monueratque, sicut pater eius Philippus institutum usque ad vltimum vitae diem seruabat, quotidie bis in die fœderis istius cum Romanis perlegendi, ut cum morem, si non semper, crebro tamen usurparet. Postquam deterrere eum a bello nequirit, primo subtrahere sese per alias atque alias causas, ne interesset ijs quae non probabat, cepit: postremo cum suspectum se esse cerneret, & proditoris interdum crimine insimulari, ad Romanos transfugit: magnoque vsui Cos. fuit. Ea introductus in curiam cum memorasset, senatus in formulam sociorum eum referri iussit: locum lautia praebere: agri Tarentini, qui publicus populi Romani esset, ducenta iugera dari, & aedes Tarentini emi. uti ea curaret, C. Decimio pratori mandatum. Censores censum Idibus Decembribus senarius quam ante habuerunt: multis equi ademti, inter quos P. Rutilio, qui tribunus plebis eos violenter accusarat, tribu quoque is mortuus, & operarius factus ad opera publica facienda. Cum eius dimidium ex vectigalibus eius anni attributum ex senatus consulto a quaestoribus esset, T. Sempronius ex ea pecunia, quae ipsi attributa erat, aedes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum, laneasque & tabernas coniunctas in publicum emit: basilicamque faciendam curauit, quae postea Sempronia appellata est. Iam in exitu annus erat, & propter Macedonici maxime belli curam in sermonibus homines habebant, quos in annum Cos. ad finiendum tandem id bellum crearent. Itaque S. C. factum est, ut Cn. Seruilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret. S. C. Sulpitius Pr. ad Cos. post paucos dies recitauit, quibus ante diem in urbem venturum. & Cos. maturauit: & comitia eo die qui dictus erat, sunt perfecta. Consules creati L. Aemilius Paulus iterum, septimodecimo anno 586. postquam primo Cos. fuerat, & C. Licinius Crassus. Praetores postero die facti, Cn. Babius Pamphilus, L. Anicius Gallus, Cn. Octavianus, P. Fœtius Balbus, M. Eburius Helua, C. Papirius Carbo. Omnia vt maturius ageretur, belli Macedonici stimulabat cura. Itaque designatos extemplo sortiri placuit prouincias, ut vtri Macedonia

consuli, cuiq; pratori classis euenisset, sciretur: vt iam inde cogita-
rent pararent q; qua bello vsui forent: senatū q; consulerent, si qua-
re consulto opus esset. Latinas, vbi magistratum inissent, quod per
religiones possit, primo quoq; tempore fieri placere, neque consu-
lem, cui eundem in Macedonia esset, teneri. His decretis, consu-
libus Italia & Macedonia, pratoribus prater duas iurisdictioni
in vrbe, classis, & Hispania, & Sicilia, & Sardinia prouincia no-
minat a sunt. Consulum Aemilio Macedonia, Licinio Italia eue-
nit. Pratores Cn. Babius vrbana, L. Anicius peregrina, & si quō
senatus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteus Hispania, M.
Ebutius Siciliam, C. Papirius Sardinia est fortitus. Extemplo ap-
paruit omnibus non segniter id bellum L. Aemilium gesturū, pra-
terquam quod alius vir erat, etiam quod dies noctes q; intentus tu-
sola que ad id bellum pertinerent, animo agitabat. Iam omnium
primum a senatu petit, vt legatos in Macedonia mitterent ad ex-
ercitus visendos classemq; & comperta referenda, quid aut terri-
stribus aut naualibus copijs opus est. Prater ea vt exploraret copias
regias, quantum possent, qua q; prouincia nostra. quā hostiū forte
vtrum intra saltus castra Romani haberent, an iam omnes angu-
stia exuperata. & in aqua loca peruenissent: qui fideles nobis socij,
qui dubij, suspensaq; ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur,
quanti preparati commeatus, & vnde terrestri itinere, vnde na-
uibus supportarentur: quid ea astate terra mariq; rerū gestarum
esset: ex his bene cognitis certa in futurū consilia capi posse ratum.
Senatus Cn. Seruilio Cos. negotium dedit, vt is in Macedonia
quos L. Aemilio videretur, legaret. Legati biduo post profecti, Cn.
Damitius Aenobarbus, A. Licinius Nerua, L. Babius. Bis in exitu
anni eius lapidatum esse nunciatum est in Romano agro: simul in
Veientibus nouendiale sacrum factū est. Sacerdotes eo anno mortui
sunt, P. Quintilius Varus flamen Martialis, & M. Claudius Mar-
cellus Xuir: in cuius locum Cn. Octavius successit. Et iam magni-
centia crescent e notatum est, ludis Circensibus P. Cornelij Scipio-
nis Nafica, & P. Lentuli adiliū curulium LXIII. Africanū &
XL. vrfos & elephantos iussisse, L. Aemilio Paulo, C. Licinio Cos.

Idem

libus Martijs principio insequentis anni, cum in expectatione
patres fuissent, maxime quidam consul de Macedonia, cuius ea
prouincia esset, referret, nihil se habere Paulus quod referret, cum
nondum legati redissent, dixit. Ceterum Brundisij legatos iam es-
sibus ex cursu Dyrracchium eiectos. Cognitis mox, quae nosci prius
iram esset, relaturum: id fore intra per paucos dies. Et ne quid
profectionem suam teneret, pridie Idus Apriles Latinis esse consti-
tutam diem. Sacrificio rite perfecto, se & Cn. Octaviū simul se-
natus censuisset exituros esse: C. Licinio collega suo fore cura se ab-
sente, vt si qua parari mittiue ad id bellum opus sit, parentur mit-
tanturq;. Interea legationes exterarum nationū audiri posse. Sa-
crificio rite perfecto, primi Alexandrinū legati ab Ptolemao & Cle-
opatra regibus vocati sunt. Sordidati, barba & capillo promisso,
cum ramis oleae ingressi curia, procubuerūt: & oratio quam habi-
tus fuit miserabilior. Antiochus Syria rex, qui obses Romae fuerat,
per honestā speciem maioris Ptolemaei reducendi in regnū, bellum
cum minore fratre eius, qui tum Alexandria tenebat, gerēs: & ad
Pelusium nauali pralio victor fuerat, & tumultuario opere ponte
per Nilum factō transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Ale-
xandria tenebat: nec procul abesse quin potiretur regno opulentis-
simo, videbatur. Ea legati querentes orabant senatū, vt opem re-
gno regibusq; amicis imperio ferret. Ea merita P. R. in Antiochum,
cum apud omnes reges gentesq; auctoritatē esse, vt si legatos mi-
ssent, qui denunciarent non placere senatū socijs regibus bellum
ferri: extemplo ab secessurus a mœnibus Alexandria, abducturusq;
curritum in Syriam esset. Quod si cunctentur facere, breui ex-
terres regno Ptolemaum & Cleopatram Romam venturos cum
pudore quodam P. R. quod nullam opem in vltimo discrimine for-
tunarū tulissent. Moti patres precibus Alexandrinorum, extem-
plo C. Popilium Lenatem, C. Decimium, & C. Hostiliū, legatos ad
pandendum inter reges bellū miserunt. Prius Antiochū, dein Ptole-
maum adire iussi, & nunciare, ni ab sistatur bello, per vtrum stetit
sit, cum non pro amico nec pro socio habituros esse. His intra tri-
dū simul cum legatis Alexandrinis profectis, legati ex Macedonia

HHH 2

quin-

stantis animi contra aduersum rumore esse possunt, quam Fabius
 fuit: qui suū imperiū minui per vanitatem populi maluit, q̄ secun-
 da fama male rem gerere. Non sum is, qui nō existimem admonen-
 dos duces esse, imō eum qui de sua vnus sententia omnia gerat, sicut
 perbum iudico magis q̄ sapientem. Quid ergo est? Primum a prin-
 dentibus, & proprie rei militaris peritis, & vsu doctis monendi
 peratores sunt: deinde ab his q̄ intersunt gerendis rebus, qui loca, q̄
 hostem, qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut
 nauigio participes sunt periculi. Itaq̄, si quis est q̄ quod ē Rep. sit
 suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum, confidat, ne deneger
 operam reip. & in Macedoniam mecum veniat: naue, equo, taber-
 naculo, viatico etiā a me iuuabitur. Si quem id facere piget, otium
 urbanum militia laboribus praepat, ē terra ne gubernauerit. Ser-
 monum satis ipsa praebet vrbs: loquacitatem suam contineat, non
 castrensibus consilijs contentos futuros esse sciat. Ab hac concione,
 Latinis qua pridie Calend. April. fuerunt, in monte sacrificio rite
 perpetrato, protinus inde & Cos. & Pr. Cn. Octavius in Macedo-
 niam profecti sunt. Traditum est memoria, maiore quam solita
 frequentia prosequentiū consulem celebratum, ac prope certa
 spe ominatos esse homines, sine esse Macedonico bello, maturumq̄
 reditum cum egregio triumpho consulis fore. Dum haec in Italia
 geruntur, Perseus quod iam inchoatum perficere, quia impensa pe-
 cunia facienda erat, non inducebat in animum, vt Gentium Illy-
 riorum regem sibi adiungeret: hoc postquam intrasse saltum Rom.
 & adesse discrimen vltimum belli animaduertit, non vltra dissi-
 rendum ratus, cum per Hippia legatum CCC. argenti talenta pa-
 ctus esset, ita vt obsides vltro citroq̄ darentur, Pantaucum missi
 ex fidissimis amicis ad ea perficienda. Medeaone Labeatidis terra
 Pantaucus regi Illyrio occurrit: ibi & iusturandum ab rege & ob-
 sides accepit. Missus & a Gentio est legatus nomine Olympio, qui
 iusturandum a Perseo obsidesq̄ exigeret. Cum eodem ad pecuniam
 accipiendam missi sunt, & authore Pantauco, qui Rhodum legati
 cum Macedonibus irent, Parmenio & Morcus destinatur. Quibus
 ita mandatū, vt iureiurando obsidibusq̄ & pecunia acceptis,

tum

itum demum Rhodum proficiscerentur. Duorum simul regum no-
 mine incitari Rhodios ad bellum Rom. posse. Adiunctam ciuitatem
 penus quam vnam tum rei naualis gloria esset, nec terra, nec mari
 spem relicturam Rom. Venientibus Illyrijs, Perseus ab Enipeo am-
 nix castris cum omni equitatu profectus, ad Dium occurrit. Ibi
 ea qua conuenerunt, circumfuso agmine equitum facta, quos ad ef-
 se federi sancit a cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eā
 rem ratus animorum ijs adiecturam. & obsides in conspectu om-
 nium dati acceptiq̄; & Pellā ad thesauros regio missis, qui pecu-
 niam acciperent, qui Rhodum irent cum Illyrijs legatis, Thessalo-
 nica conscendere iussi. Ibi Metrodorus erat, qui nuper ab Rhodo ve-
 nerat, auctoribusque Dione & Poliarato principibus ciuitatis e-
 ius affirmabat Rhodios paratos ad bellum esse. Is princeps iuncta
 cum Illyrijs legationis datus est. Eodem tempore ad Eumenem et
 ad Antiochum communia mandata, que subijcere conditio rerum
 poterat. Natura inimica inter se esse liberam ciuitatem & re-
 gem. Singulos populum Rom. aggredi, & quod indignum sit, re-
 gum viribus reges oppugnare. Attalo adiutore patrem suum op-
 pressum: Eumene adiuuante & quadam ex parte etiam Philippo
 patre suo, Antiochum oppugnatum: in se nunc & Eumenem &
 Prusiam armatos esse. Si Macedonia regnum sublatum foret, pro-
 ximam Asiam esse, quam iam ex parte sub specie liberandarum
 ciuitatum suam fecerint: deinde Syriam. Iam Prusiam Eumeni
 honore praeferrī, iam Antiochum victorem premio belli ab Aegyp-
 to arceri. Hac cogitantem prouidere iubeat, vt aut ad pacem se-
 cum faciendam cōpelleret Rom. aut perseuerantes in bello iniusto
 cōmunes duceret omnium regum hostes. Ad Antiochū aperta man-
 data erant, ad Eumenem per speciem captiuorum redimendorum
 missus legatus erat: verum occultiora quadam agebantur, que in
 presentia inuisum q̄dē & suspectū Rom. Eumene falsis grauioribus.
 Proditor enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges cap-
 tantes fraude & auaritia certāt. Cydas erat Cretensis ex intimis
 Eumenis: hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam popu-
 lari suo militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem se-

HHH . 4

m:t

mel cum Menecrate quodam, iterum cum Antiocho regis ducibus sub ipsis manibus urbis collocutus fuerat. Eropon quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumene, iam ante legationibus functus erat, qua colloquia occulta, & legationes infames quidem erant, sed quid actum esset, quidque inter reges convenisset, ignorabatur. Res autem ita se habuit. Eumenes neque, fuit victoria Persei, neque bello cum inuadere in animo habuit, non tam quia paterna inter eos inimicitia erant, quam ipsorum odii inter se accensa. Non ea regum emulatio, ut equo animo Persea tantas adipisciopes tantamque gloriam, quam a Romanis victis tum manebat, Eumenes visurus fuerit. Cernebat & Persea iam inde ab initio belli omni modo spem pacis tentasse. & in dies magis quo propior ad moueretur terror, nihil neque agere aliud, neque cogitare. Romanos quoque, quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, & ipsos duces & senatum non abhorreere a finiendo tam incommodo ac difficili bello. Hac utriusque partis voluntate explorata quod fieri etiam sua sponte tadio validioris, metu infirmioris credebatur posse, in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. Nam modo ne iuaret bello Romanos terra marique, modo pacis patranda cum Rom. paciferebatur mercede, ne bello interesset. M. & D. talenta. in utroque non fide modo se, sed obsides quoque dare paratum esse ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus erat cogente metu, & de obsidibus accipiendis sine dilatione agebat, conueneratque ut accepti Cretam mitterentur. ubi ad pecunia mentionem ventum erat, ibi haesitabat, & utique alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam, & danti & magis accipienti mercedem esse. Malebat in spem Romanae pacis non recusare impensam sed eam pecuniam perfecta re daturum: interea Samothrace in templo depositurum. Ea insula cum ipsius ditionis esset, videre Eumenes nihil interesse an Pella pecunia esset: id agere ut partem aliquam presentem ferret. Ita ne quicquam inter se captari nihil praeter infamiam mouere. Nec haec tantum Perseo per auaritiam est dimissa res, cum pecuniam tutam & pacem habere per Eumene, quae vel parte regni redimenda esset, ac receptus protrahere inimicum

merce-

mercede onustum, & hostes merito ei Rom. posset facere. Sed etiam Gentij regis parata societas, & tum Gallorum effusorum per Illyricum ingens oblatum auaritia dimissum est. Veniebant decem millia equitum, par numerus pedum, & ipsorum iugentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. Hi pacti erant, equos denos praesentes aureos, pedes quinos, mille dux eorum. Venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus abuiam cum dimidia copiarum parte, denuntiare reperit vicos ubi quae via propinqua sunt coepit, ut comitatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia esset. Ipse equos praebat, & sagula donum principibus ferre & parum auri quod inter paucos diuideret, multitudine credens trahi se posse. Ad Amanam urbem peruenit. & in ripa fluminis Axij posuit castra. circa Desudabam in Medica exercitus Gallorum confederat, mercedem pactam opprimens. Eo mittit Antigonum ex purpuratis vnum, qui iuberet multitudinem Gallorum ad Byzacora (Peonia is locus est) castra mouere, principes ad se venire frequentes. LXXXV. millia ab Actio flumine & castris regis aberant: Haec mandata ad eos cum pertulisset Antigonus, adiscissetque per viam quanta omnium praeparata cura regis copia multitudini foret, quibusque munerebus principes aduenientes vestis, argenti, equorumque, excepturus rex esset: de his quidem se coram cognituros respondent. Illud quod praesens cepigissent, interrogant, ecquid aurum quod in singulos pedites equitesque diuidendum esset, secum adduxisset. Cum ad id nihil responderetur, Clondicus regulus eorum, Abi, renuntia ergo, inquit, regi, nisi aurum obsidesque accepissent, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos. Haec relata regi cum essent, aduocato consilio, cum quid omnes suscipere appareret, ipse pecunia quam regni melior custos, instat de perfidia & feritate Gallorum differere. Multorum iam ante claudibus expertum, periculosum esse tantam multitudinem in Macedonia accipere, ne grauios eos socios habeant, quam hostes Rom. Quing. millia equitum sat esse, quibus & vi ad bellum possent, & quorum multitudinem ipsi non timeant. Apparebat in omnibus mercedem multitudinis timere, nec quid-

HHH 5 quam

(quam aliud: sed cum suadere consulenti nemo auderet, remittitur Antigonus, qui nunciaret quing. millium equitum operatantum uti regem, contemnere multitudinem aliam. Quod ubi audire barbari, ceterorum quidem fremitus fuit indignantium se frustra excitos sedibus suis: Clondicus rursus interrogat, ecquid ipsis quinque millibus quod convenisset numeraret. Cum aduersus id quoque misceri ambages cerneret, inuiolato fallaci nuncio (quod vix sperauerat ipse posse contingere) retro ad Histrum, per populati Thraciam quae vicina erat via, redierunt. Quae manus quieto sedente rege ad Enipeum, aduersus Romanos Perrabia saluum in Thessaliam traducta, non agros tantum nudare populando potuit, ne quos inde Romani commeatus expectarent: sed ipsas excindere vrbes, tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne vrbes socijs opitulari possent. Ipsi quoque Romanis de se cogitandum fuisset, quando neque manere amissa Thessalia, vnde exercitus alebatur, potuissent, neque progredi, cum ex aduerso castra Macedonum, * qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitauit. Eadem auaritia Gentium regem sibi alienauit. Nam cum CCC. talenta Pelle misisset a Gentio numerasset, signare eos pecunia passus est. Inde X. talenta ad Pantaucum misisset, eaque praesentia dari regi iussit: reliquam pecuniam signatam Illyriorum signo portantibus suis praecipit paruis itineribus ueherent: dein cum ad finem Macedoniae ventum esset, subsisterent ibi, ac nuncios ab se opperiretur. Geterius exigua parte pecunia accepta, cum assidue a Pantauco ad laceffendos hostili facto Romanos stimularetur, M. Perpennam & L. Petiliu legatos, qui tum forte ad eum venerant, in custodia coniecit. Hoc audito Perseus, contraxisse eum necessitates ratus ad bellum utique cum Romanis, adruocandum qui pecuniam portabat, misit, velut nihil aliud agens, quam ut quanta maxima posset praeda ex victo Romanis referuaretur. Et ab Eumene Eropon, ignotis quae occulte acta erant, redit. De captiuis actum esse & ipsi euulgauerant: & Eumenes Cos. vitanda suspitionis causa certiore fecit. Perseus post reditum ab Eumene Eroponis spe detectus. Antenorem & Callippum praefectos classis cum LX. lembis (adiecta ad hunc numerum quing. praestes erant) Tenedum

nedam mittit, ut inde sparse per Cycladas insulas naues, Macedonia cum frumento petentes, tutarentur. Cassandrea deducta naues in portus primu qui sub Atho monte sunt, inde Tenedu placido mari cum traiecissent, stantes in portu Rhodias apertas naues Eudamumque, praefectum earum, inuiolatas, atque etiam benigne appellatos dimiserunt. Cognito deinde in latere altero quinquaginta onerarias suarum, stantibus in ostio portus Eumenis rostratis quibus Damius praerat, inclusas esse, circumuectus propere, ac summotis terrore hostium nauibus, onerarias, datus qui prosequerentur X. lembis, in Macedonia mittit, ita ut in totum profecti redirent Tenedum. Nono post die ad classem iam ad Sigium stantem redierunt. Inde Subota (insula est interiecta Elea & Atho) traieciunt. Forte postero die quam Subota classis tenuit, quing. & XXX. naues, quas hippagogos vocant, ab Elea profecta cum equitibus Gallicis equisque Phanas promontorium Chiorum petebant, vnde transmittere in Macedonia possent, Attalo ab Eumene mitrebantur. Has naues per altum ferri cum ex specula signum datum Anteriori esset, profectus a Subotis, inter Erythrarum promontorium Chiumque, quae arctissimum fretum est, ijs occurrit. Nihil minus credere praefecti Eumenis, quam Macedoniae classem in illo vagari mari, nunc Romanos esse, nunc Attali aut remissos aliquos ab Attalo ex castris Rom. Pergamum petere. Sed cum iam appropinquantium forma lemborum haud dubia esset, & concitatio remorum, directaque in se proa, hostes appropinquare apparuisset, tunc iniecta trepidatio est, cum resistendi spes nulla esset, inabilique nauium genere, & Gallis vix quietem ferentibus in mari. Pars eorum qui propiores continenti littori erant, in Erythrae enarunt: pars velis datus ad Chium naues ciecere, relictisque equis effusa fuga vrbe petebant. Sed propius vrbe lembi accessuque comodiore cum exposuissent armatos, partim in via fugientes Gallos adepti Macedones ceciderunt, partim ante portam exclusos (clauserat enim Chij portam) ignari qui fugerent aut sequerentur. DCCC. ferme Gallorum occisi, CC. viui capti, equi pars in mari fractis nauibus absumpti, partim neruos succiderunt in litore Macedones. XX. eximia equos forme

cum captiuis, eosdem X. lembos, quos miserat, Antenor deuobere
 Thessalonicam iussit, & primo quoque tempore ad classem reuerti,
 Phanis se eos expectaturum. Triduum ferme classis ad urbem stetit
 Phanas inde progressi sunt, et spe celerius reuersis X. lembis euecti,
 Aegeo mari Delum traiecerunt. Dum hac geruntur, legati Rom.
 C. Popilius & C. Decimius, & C. Hostilius à Chalcide profecti, tri-
 bus quinqueremibus Delum cum uenissent, lembos ibi Macedonum
 XL & V. regis Eumenis quinqueremes inuenerunt. Sanctitas tem-
 pli insuleque inuiolatos praestabat omnes. Itaque permixti Romanique
 & Macedones, & Eumenis nauales socij, in templo, inducias re-
 ligatione loci praebente, versabantur. Antenor Persei praefectus,
 cum aliquas alto praeferrè onerarias naues exspeculis significatum
 foret, parte lemborum ipse insequens, parte per Cyclades dispo-
 sita, praeterquam si quae Macedoniam peterent, omnes aut supprime-
 bat, aut spoliabat naues: quibus poterat Popilius aut Eumenis na-
 ues, succurrebat: sed ueluti nocte binis aut ternis plerumque lembis Ma-
 cedones fallebant. Per id fere tempus legati Macedones Illyrijque si-
 mul Rhodum uenerunt: quibus auctoritatem addidit, non lembo-
 rum modo aduentus passim per Cycladas atque Aegeum uaganrium
 mare, sed etiam coniunctio ipsa regum Persei Gentijque, & fama
 cum magno numero peditum equitumque uenientium Gallorum.
 Et iam cum accessissent animi Dioni ac Polyarato, qui Persei par-
 tium erant, non benigne modo responsum regibus est, sed palam pro-
 nunciatum, bello finem se auctoritate sua imposituros esse. Ita-
 que ipsi quoque reges equos adhiberent animos ad pacem accipi-
 endam. Iam ueris principium erat, nouique duces in prouinciam
 uenerant: Cos. Aemilius in Macedoniam, Octauius Oreum ad clas-
 sem, Anicius in Illyricum, cui bellandum aduersus Gentium. Pa-
 tre Pleurato rege Illyriorum, & matre Eurydica genitus, fratres
 duos Platorem utroque parente, Carauantium matre eadem na-
 tum habuit. Hoc propter ignobilitatem paternam minus suspe-
 cto, Platorem occidit, & duos amicos eius, Etritum & Epica-
 dum, impigros viros, quo tutius regnaret. Fama fuit Honum Dar-
 danorum principis filiam Etutam pacto fratri eum inuidisse, tan-
 quam

quam his nuptijs adiungenti sibi Dardanorum gentem. & simi-
 lius id uero fecit ducta ea uirgo. Platorem interfecto grauis deinde
 dempto fratre metu popularibus esse coepit. & uolentiam insit am-
 ingenio, intemperantia uini accendebat. Ceterum, sicut ante di-
 ctum est, ad Romanum incitatus bellum, Lissum omnes copias con-
 traxit. XV. M. armatorum fuerunt. Inde fratre in Camiorum gen-
 tem vi aut terrore subigendam cum mille peditibus & quinquagin-
 ta equitibus misso, ipse ad Bassaniam urbem quing. millia ab Lisso
 ducit. Socij erant Romanorum: itaque per missos nuntios prius ten-
 tati, obsidionem pati quam dedere sese maluerunt. Carauantium
 in Cauijs Durniu oppidum aduenientem benigne accepit, Carauan-
 ti altera urbs exclusit: & cum agros eorum effuse vastaret, aliquot
 palati milites agrestium concursu interfecti sunt. Iam & Ap. Clau-
 dius, adsumptis ad eum exercitum quem habebat, Bullianorum &
 Apolloniatum & Dyrrhachinorum auxilijs, profectus ex hybernjs
 circa Genu suum amnem castra habebat. auditio foedere inter Per-
 sea & Gentium, & legatorum violatorum iniuria accensus, bellum
 haud dubie aduersus eum gesturus. Anicius Pro eo tempore Apollonia
 auditis quae in Illyrico gereretur, premissisque ad Appium literis, ut se
 ad Genu suum opperiretur, triduo & ipse in castra uenit: & ad ea quae
 habebat auxilia, assumptis Partinorum iuuentus duobus millibus
 peditum, & equitibus CC. peditibus Epicadus, equitibus Agalsus pra-
 eerat. Parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solueret
 obsidione. tenuit impetum eius fama lemborum uastantium ma-
 ritimam oram. LXXX. erant lembi auctore Pantauco missi à Gen-
 tio ad Dyrrhachinorum & Apolloniatum agros populandos. Tum
 classis ad

*

*

to eo tradiderunt se: deinceps & urbes regionis eius idem facie-
 bant, adiuuante inclinationem animorum clementia in omnes &
 iustitia praetoris Romani. Ad Scodram inde uentum est: id quod bel-
 li caput fuerat, non eo solum quod Gentius eam sibi ceperat uelut
 regi totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitionis
 longe est, & difficilis aditus. Duo cingunt eam flumina, Clausala la-
 terè

tere vrbis quod in orientem patet præfluens, Barbana ab regione occidentis ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes in-
cidunt Oriundi flumini: quod ortum ex monte Scodro, multis & alijs auctum aquis mari Adriatico infertur. Mons Scodrus longe altissimus regionis eius, ab oriente Dardaniam subiectam habet, à meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum. Quanquam munitum situ naturali oppidum erat, gensq; id tota Illyriorum & rex ipse tuebatur, tamen prator Romanus, quia prima successerant prospere, fortunã totius rei principia secuturam esse ratus, & repentinam valiturum terrorem, instructo exercitu ad mœnia succedit. Quòd si clausis portis muros portarumq; turreis dispositis armatis defendissent, vano cum incepto mœnibus pepulissent Romanos. Nunc porta egressi prælium loco æquo maiore animo commiserunt quàm sustinuerunt. Pulsi enim & fuga conglobati, cum C. C. amplius ipsis faucibus porta cecidissent, tantum intulerunt terrorem, vt oratores extemplo ad prætorem mitteret Gentius Teuticum & Bellum principes gentis, per quos inducias peteret, vt deliberare de statu rerum suarum posset. Triduo in hoc dato, cum castra Romana quingentos ferme passus ab vrbe abessent, nauem conscendit, & flumine Barbano nauigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum: sed, vt apparuit, falsa spe excitus, Carauantium fratrem multis millibus armatorum attis ex ea regione, in quam missus erat, aduentare, qui postquam euenit rumor, tertio post die nauem eandem secundo anni Scodram demisit: præmissisq; nuntijs vt sibi appellandi prætoris potestas fieret, copia facta in castra venit. Et principium orationis ab accusatione stultitia orsus sua, postremo ad preces lachrymarumq; effusus genibus prætoris accidens, in potestatem sese dedit. Primo bonum animum habere iussus, ad cœnam etiam inuitatus, in vrbem ad suos redijt, & cum prætore eo die honorifice est epulatus: deinde incusodiã C. Casio Tr. militum traditus, vix gladiatorio accepto X. talentis ab rege rex, vt in eam fortunam recideret. Anicius Scodra recepta nihil prius quàm requisitos Petilium Perpennamq; legatos ad se duci iussit, quibus splendore suo restituto, Perpennam

extem-

A extemplo mittit ac comprehendendos amicos cognatosq; regis: qui Medeonem Labeatium gentis vrbem profectus, Erteuam vxorem cum filijs duobus Scerdileto Pleuratoq; & Carauantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius bello Illyrico intra XXX. dies profecto nuntium victoria Perpennam Romam misit, & post dies paucos Gentium regem ipsum cum parente coniuge ac liberis ac fratre alijsq; principibus Illyriorum. Hoc vnum bellum prius perpetratum quàm cœptum Romæ auditum est. Quibus diebus hac agebantur, Perseus quoque in magno terrore erat, propter aduentum simul Aemilij noui consulis, quem cum ingentibus mini aduentare audiebat simul Octauij Pr. Nec minus terroris à classe Romana & periculo maritimæ oræ habebat. Thessalonica Eumenes & Athenagoras præerant cum paruo præsidio M. M. cetratorum. Eo & Androclen præfectum mittit, iussim sub ipsis naualibus castra habere. Aeneam N. equites cum Antigonno misit ad tutandam maritimam oram, vt quocunque littore applicuissent naues hostium audissent, extemplo ferrent agrestibus opem. V. M. Macedonum missa ad præsidium Pythoi & Petra, quibus præpositi erant Histiaus & Theogenes & Midon. His profectis ripam munire Enipei fluminis aggressus est: quia sicco alueo transiri poterat. Huic vt omnis multitudo vacaret, fœmina ex propinquis vrbibus coacta cibaria in castra afferebant. miles iussus ex propinquis

C. flui

*

*

postremo sequi se vtrarios ad mare, quod minus C. C. passus aberrat, iussit, & in littore alios alibi modicis interuallis fodere. montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis, quia nullos apertos euergerent riuos, occultos continere latices, quorũ venæ in mare permanentes vnda miserentur. Vix deducta summa arena erat, cum scaturigines turbidæ primo & tenues emicare, dein liquidam multamq; fundere aquã velut deum dono cœperunt. Aliquantum ea quoq; res duci fama & authoritatis apud milites adijcit. Iussis deinde militibus expeditæ arma, ipse cum tribunis primisq; ordinibus vadit ad contempandos transitus: quã descensus facilis armatis,

quã

quã in vltiorem ripam minime iniquus ascensus esset. His satis exploratis, illa quoque primum vt ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, prouidit. Vbi omnibus simul pronuntiaretur quod fieret, neque omnes exauderent, incerto imperio accepto alios ab se adyicientes, plus eo quod imperatum sit, alios minus facere: clamores deinde diffonos oriri omnibus locis, & prius hostes quam ipsos quid pareretur scire. Placere igitur, Tr. militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum & dein singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere, quid opus factum sit, siue à primis signis ad nouissimum agmen, siue ab extreme ad primos perferendum imperium sit. Vigiles etiam nouo more factum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilare vt armis vtatur, sed ad vigilandum, vt cum senserit hostium aduentum, recipiat se, excitetque ad arma alios. Scuto præ se erecto stare galeatos: deinde vbi se sibi sint, innixos pilo, capite super marginem scuti positos sopitos stare: vt fulgentibus armis procul conspici ab hoste possit, ipse nihil prouideat. Stationum quoque morem mutauit, armati omnes, & franatis equis equites diem totum perstabant. Id cum astiuis diebus vrente assiduo sole fieret, tot horarum aestu & languore ipsos equosque, fessos integri saepe adorti hostes vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutina statione ad meridiem decedi, & in postmeridianam succedere alios iussit, ita nunquam fatigatos recens hostis aggredi poterat. Hac cum ita fieri placere concioni aduocata pronuntiaffet adiecit vrbani concioni conuenientem orationem: Vnum imperatorem in exercitu prouidere & consulere quid agendum sit debere, nunc perse, nunc cum his quos aduocauerit in consilium: qui non sint aduocati, eos nec palam nec secreto iactare consilia sua. Militem haec tria curare debere, corpus vt quam validissimum & perniciosum habeat, arma apta, cibum paratum ad subita imperia: cetera scire de se dijs inmortaliibus & imperatori suo cura esse. In quo exercitus milites consul & imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare esse. Se, quod sit officium imperatoris, prouidurum, vt bene gerenda rei occasionem eis præbeat, illos nihil quod futurum sit quare-

querere. vbi datum signum sit, tum militarem operam nauare. Ab his præceptis concionem dimisit, vulgo etiam veteranis fatentibus, se illo primum die tanquam tyrones quid agendum esset in re militari, didicisse. Non sermonibus tantum his, cum quanto assensu audissent verba consulis, ostenderunt, sed rerum præfens effectus erat. Neminem totis mox castris quietum videres: ac uere alij gladios, alij galeas bucculasque, scuta alij loricasque tergere, alij aptare corpori arma, experiri, sub his membrorum agilitatem: quater alij pila, alij micare gladijs, mucronemque intueri: vt facile quis cerneret, vbi primum conferendi manum cum hoste data occasio esset, aut victoria egregia, aut morte memorabili inituros bellum. Perseus quoque, cum aduentu consulis simul & veris principio strepere omnia mouerique, apud hostes velut nouo bello cerneret, mota à phila castra in aduersa ripa posita, nunc ad contemplanda opera sua circumire ducem, haud dubie transitus speculante[m],

*

*

norum esse. Quae res Romanis auxit animos: Macedonibus regibusque eorum haud mediocrem attulit terrorem. Et primo suppressere in occulto famam eius rei est conatus, missis qui Pantaucum inde uenientem appropinquare castris uerarent: sed iam & pueri quidam uisi ab suis erant inter obsides Illyrios ducti: & quod quaque accuratius curantur, eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant. Sub idem tempus Rhodij legati in castra uenerunt cum hisdem de pace mandatis, quae Roma ingentem iram patrum excitauere. Multo iniquioribus animis à castrensi consilio auditi sunt. Itaque cum alij præcipites sine responso agendos castris, pronunciauit post diem quintumdecimum se responsum daturum. Interim, vt appareret quantum pacificantium Rhodiorum auctoritas ualuisset, consultare de ratione belli gerendi coepit. Placebat quibusdam & maxime maioribus natu, per Enipei ripam munitionesque vim facere: confertis & vim facientibus resistere Macedonas non posse: ex tot castellis aliquantò altioribus ac munitioribus, quae validis praesidijs insedissent, priore anno deiectos. Alijs placebat Octanium cum classe Thessalonicam petere: & populatione maritima ora

distringere copias regias, ut altero ab tergo se ostendente bello, circumactus ad interiorē partē regni tuendā, nudare aliqua parte transitus Enipei cogeret. Ipsi natura & operibus inexuperabilis ripa videbatur, & praterquam quod tormenta vbiq; disposita essent, missilibus etiam melius & certiore ictu hostes vti audierat. Alio spectabat mens tota ducis, dimissoq; concilio Perrabos mercatores Schönū & Menophilū, nota & fidei iam sibi & prudentia homines, accersitos secreto percunctatur, quales ad Perrabā transitus sint. Cum loca nō iniqua esse dicerent, praesidijs autē regis obsideri, spem cepit, si nocte improviso valida manu aggressus nec opinantes esset, deijci praesidia posse. Iacula enim & sagittas ut caetera missilia in tenebris, vbi quid petatur, procul prouidetur nequeat, inutilia esse: gladio comminus geri rem in permixta turba, quo miles Romanus vincat. His ducibus vsurus pratorē Octaviū accersitum, exposito quid pararet, Heracleam cum classe petere iubet, & mille hominibus decem dierum cocta cibaria habere. Ipse P. Scipionem Nasicam, Q. Fabium Maximum filium suum cum quinque delectis millibus Heracleam mittit, velut classē consensuros ad maritimā orā interioris Macedoniae, quod in consilio agitatū erat, vastandam. Secreto indicatum cibaria his preparata ad classē esse, ne quid eos moraretur. Inde iussi duces itineris in diuidere viam, ut quarta vigilia tertio die Pythaeum adoriri possent. Ipse postero die, ut distineret regem ab circumspēctū rerum aliarū, prima luce medio in alueo cum stationibus hostiū praelium cōmisit: pugnatūq; vring, est leui armatura: nec grauioribus armis in tam inaequali alueo pugnari poterat. Descensus ripae vring, in alueū trecentorū ferme passū erat: mediū spaciū torrentis alibi aliter cauati paulo plus quam mille passus patebat: ibi in medio spectantibus vring, ex vallo castrorū, hinc rege, hinc Coscum suis legionibus pugnatū est. Missilibus procul regia auxilla melius pugnabant, comminus stabilior & tutior aut parua, aut scuto Ligustino Romanus erat. Meridie ferè receptui cani suis Cos iussit: ita eo die diremptū praelium est, haud paucis vring, in-
fectis. Sole orto postero die, irritatis certamine animi etiam

ACTIUM

lacinus concursus est: sed Romani non ab his tantūm, cum quibus contractū certamen erat, sed multo magis ab ea multitudine quae disposita in turribus stabat, omni genere missilium telorū ac saxis maxime vulnerabantur. Vbi propius ripam hostium subissent tormentis missa etiam ad vltimos perueniebāt. Multo pluribus eo die amissis, cōsul paulo serius recepit suos. Tertio die praelio abstinuit, digressus ad imam partem castrorum, veluti per deuexum in mare brachium transitum tentaturus. Perseus quod in oculis erat

*

*

anni post circumactum solstitium erat, hora diei iam ad meridiem vergebat, iter multo puluere & incalcescente sole factū erat. Lassitudo & sitis iam sentiebatur, & meridie instante magis accessurum vring, apparebat. Stauit sic affectos recenti atq; integro hosti nō obijcere. Sed tantus ardor in animis ad dimicandū vring, erat, ut consuli non minore arte ad suos eludendos quam ad hostes opus esset. Nondum omnibus instructis, instabat tribunus militum vt maturarent instruere: circumibat ipse ordines, animos militū hortando in pugnam accendebat. Ibi primo alacres signum poscebant: deinde quantum increset astus, & vultus minus vigentes, & voces segniores erant, et quidam incumbentes scutis nixiq; pilis stabant. Tum iam apertē primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum, & impedimenta constituerent. Quod vbi fieri milites sensere, alij gaudere palam, quod fessos via labore flagrantissimo astu non coegisset pugnare. Legati circa imperatorum ducesq; externi erant, inter quos & Attalus, omnes approbantes, cum pugnaturum consulem credebant. Neq; enim ne his cōtationē speruerat suam. Tunc mutatione consilij subita cum alij silerent, Nascia vnus ex omnibus ausus est monere consulem, ne hostem quidem ludificatos priores imperatores, fugiendo certamen manibus emittere, vereri ne nocte abeat, sequendus maximo labore ac periculo in intima Macedonia, exercitusq; sicut prioribus ducibus, per calles saltusq; Macedonicorū montium vagando circumagatur. Se magnopere suadere, dum in campo patenti hostem habeat, aggrediat, nec oblatam occasionem vincendi amittat.

III 2

CON-

" Consul nihil offensus libera admonitione tam clari adolescentis.
 " Et ego, inquit, animum istum habui Nasica, quem tu nunc habes.
 " & quem ego nunc habeo, tu habebis. Multis belli casibus didici,
 " quando pugnandum, quando abstinendum pugna sit. Non opera
 " sit stanti nunc in acie docere, quibus de causis hodie quiesse melius
 " sit: rationes aliàs reposcito, nunc auctoritate veteris imperato-
 " ris contentus eris. Conticuit adolescens, haud dubie videre ali-
 " qua impedimenta pugna consulem, quae sibi non apparent. Pau-
 " lus postquam metat a castra, impedimentaq; collocata animad-
 " uertit, ex postrema acie triarios primos subducit: deinde princi-
 " pes, stantibus in prima acie hastatis, si quid hostis moueret: poste-
 " riorē hastatos, ab dextro primum cornu singulorū paulatim signa
 " rum milites subtrahens. Ita pedites equitibus cum leui armatura
 " ante aciem hosti oppositis, sine tumultu abducti, nec ante quam
 " prima frons valli ac fossa perducta est, ex statione equites reuoca-
 " ti sunt. Rex quoque, cum sine detractione paratus pugnare
 " die fuisset contentus, quod per hostem moram fuisse pugnae sciret,
 " & ipse in castra copias reduxit. Castris permunitis C. Sulpitius
 " Gallus tribunus militum secundae legionis, qui praetor superiore an-
 " no fuerat, consulis permissu ad concionem militibus vocatis pro-
 " nunciauit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab ho-
 " ra secunda vsq; ad quartam horam noctis lunam defecturam esse:
 " id quia naturali ordine statis temporibus fiat, et sciri ante & pra-
 " dici posse. Itaq; quemadmodum, quia certi solis lunaq; & ortus &
 " occasus sint, nunc pleno orbe, nunc senescente exiguo cornu sulge-
 " re lunam non mirarentur: ita ne obscurari quidem, cum conda-
 " tur umbra terrae, trahere in prodigium debere. Noctē, quam pridie
 " nonas Septembris insecuta est dies, edita hora luna cum defecis-
 " set, Romanis militibus Galli sapientia prope diuina videri: Mae-
 " donas vt triste prodigiū occasum regni perniciemq; gentis porten-
 " dens mouit, nec aliter vates clamor vllulatusq; in castris Macedo-
 " num fuit, donec luna in suam lucem emerisset. postero die tantu
 " vtriq; ardor exercitui ad concurrendum fuerat, vt & regem &
 " consulem suorum quidam, quod sine pralio discessum esset, accu-
 " sarent.

sarent. Regi prompta defensio erat, non eo solum quod hostis prior
 aperte pugnam decrectans in castra copias reduxisset: sed etiam
 quod eo loco signa constituisset, quo phalanx, quam inutilem vel
 mediocrem inquitus loci efficeret, promoueri non posset. Consul ad
 id quod pridie praetermissis pugnandi occasionem videbatur, &
 locum dedisse hosti, si nocte abire vellet, tunc quoq; per speciem im-
 molandi terere videbatur tempus, cum luce prima signum propo-
 situm pugnae ad exeundū in aciem fuisset. Tertia demum hora, sa-
 crificio ritē perpetrato, ad concilium vocauit, atq; ibi quod rei ge-
 rendae tempus esset, loquendo & intempestiuē cōsultando videba-
 tur quibusdā extrahere: post sermones tamē Cōsolationē habuit.
 P. Nasica egregius adolescens, ex omnibus vnus quibus hesternae die
 pugnae placuit, denunciavit mihi suum consiliū: idem postea, ita
 vt transisse in sententiam meam videri posset, tacuit. Quibusdam
 alijs absentē carpere imperatorem, quam praesentē monere, melius
 visum est. & tibi P. Nasica, & quicumq; idē quod tu occultius sen-
 serunt, nō grauior reddere dilatae pugnae rationē. Nam tantū ab eo
 esset me hesternae quietis poenitē, vt seruatiū a me exercitum eo
 consilio credam. In qua me opinione esse, ne quis sine causa vestrum
 credat, recognoscat agedū meū, si videtur, quam multa pro hoste,
 & aduersus nos fuerint. Iam omnium primum quantū numero nos
 praesent, neminem vestrum nec ante ignorasse, & hesterno die im-
 plicatū intuentes aciem, animaduertisse certū habeo. Ex hac no-
 stra paucitate, quarta pars militū praesidio impedimentis relicta
 erat: nec ignauissimum quenque relinqui ad custodiam sarcina-
 rum scitis. Sed fuerimus omnes, paruum hoc tandem esse credi-
 mus, quod ex his castris in quibus hac nocte mansimus, exituri in
 aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, dijs be-
 neiuuantibus, sumus? nihil ne interest, utrum militem, quem
 neque viae labor hodie neque operis fatigauerit, requietum, inte-
 grum in tentorio suo arma capere iubeas, atque in aciem plenum
 virium vigentem & corpore & animo educas, an longo itinere fa-
 tigatum, & onere fessum, madentem sudore, ardentibus siti fau-
 cibus, ore atq; oculis repletis puluere, torrentem meridiano sole,

22 hosti obijcias recenti, quieto, q nulla re ante consumptas vires ad
 23 praelium adferat? Quis, pro deum fide, ita coparatus veliners, atq
 24 imbellis fortissimum virum non vicerit? Quid quod hostes per sum
 25 mu otium instruxerant aciem, reparauerant animos, stabant co-
 26 positi suis quisq ordinibus: nobis tunc repente trepidandum in acie
 27 instruenda erat, & incopositis concurrendum? At hercule aciem
 28 quide in condita inordinatamq habuissimus, castra munita, pro-
 29 uisam aquationem, tutum ad ea iter praesidijs impositis, explora-
 30 ta circa omnia: annihil nostri habentes praeter nudum campum in
 31 quo pugnaremus? Maiores vestri castra munita, portum ad omnes
 32 casus exercitus ducebant esse, vnde ad pugnam exirent, quod iacta-
 33 ti tempestate pugna receptum haberent. Ideo cum munimentis ea
 34 sepissent, praesidio quoq, valido firmabant: quod qui castris exutus
 35 erat, etiam si pugnando acie vicisset, provicto haberetur. Castra sunt
 36 victori receptaculum, victo perfugiu. Quam multi exercitus, qui-
 37 bus minus prospera pugna fortuna fuit, intra vallum compulsi, te-
 38 pore suo interdum momento post eruptione facta victorem hostem
 39 pepulerunt? Patria altera est militaris haec sedes, vallumq, pro ma-
 40 nibus: & tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt.
 41 Sine vlla sede vagi dimicassimus, vt quo victores nos reciperemus?
 42 His difficultatibus & impedimentis pugna illud opponitur. Quid
 43 si hostis hac interposita nocte abisset, quantum rursus sequendo eo
 44 penitus in vltimam Macedoniam exhauriendum laboris erat? E-
 45 go autem neque mansurum eum, neque in aciem copias educlu-
 46 rum fuisse certum habeo, si cedere hinc statuisset. Quanto enim sa-
 47 cilius abire fuit eum procul abesse, quam nunc cum in ceruici-
 48 bus sumus? Nec falleret nos, nec interdum, nec nocte abeundo. Quid
 49 autem est nobis optatius, quam vt quorum castra praesalta fluminis
 50 ripa tuta, vallo insuper septa ac crebris turribus, oppugnare adorti
 51 sumus, eos relictis munimentis agmine effuso abeuntes in patenti-
 52 bus capis ab tergo adoriamur? Haec dilata pugna ex hesperno die in
 53 hodiernum causauerunt. Pugnare enim et ipsi mihi placet: et ideo
 54 quae per Enipeum amnem septa ad hostem via erat, alio saltu deie-
 55 ctis hostium praesidijs nouum iter aperui, neq, priusquam debella-
 56 uero,

uero, abisset. Post hanc orationem silentium fuit, partim traductis
 in sententia eius, partim verentibus, ne quicquam offedere in eo, quod
 vniuq, praetermissum reuocari non posset. Ac ne illo ipso quidem die aut
 consulere optate pugnatu est, rege, quod nec fessos vt pridie exuia,
 neq, trepidantibus in acie instruenda, & vix du copositos aggressurus
 erat: consule, quod in nouis castris non ligna, non pabulu conuectum
 erat, ad qua petenda ex propinquis agris magna pars militum e ca-
 stris exierat, neutro imperatorum volente, fortuna quae plus consi-
 lijs humanis pollet, contraxit certamen. Flumen erat haud magnu
 propius hostiu castris, ex quo & Macedones & Rom. aquabantur,
 praesidijs ex vtraq, ripa positus, vt id facere tutu possent. Duae cohor-
 tes a parte Rom. erant, Marrucina & Peligna: duae turmae Samni-
 tium equitum, quibus praerat M. Sergius Sylus legatus: & aliud
 pro castris stantium erat praesidium. sub C. Cluuiio legato tres co-
 hortis Firmana, Vestina, Cremonensis, duae turmae equitum Pla-
 centina & Efferina. Cum ortum ad flumen esset neutris lacessen-
 tibus, hora circiter quarta iumentum e manibus curantium elap-
 sum, in vltiorem ripam effugit. Quod cum per aquam ferme genu-
 stenus aliam tres milites sequerentur, Thraeces duo id iumen-
 tum ex medio alueo in suam ripam trahentes: altero eorum occi-
 so, receptoq, eo iumento ad stationem suorum se recipiebant. Octin-
 gentorum Thracum praesidium in hostium ripa erat: ex his pauci
 C. primae agrae pastis populares in suo conspectu casum, ad persequen-
 dos interfectores fluuium transgressi sunt: dein plures, postremo
 omnes, et cum praesidio

*

*

praelium ducit. Mouebat imperij maiestas, gloria viri, ante omnia
 aras, quod maior LX. annis iuuenum munia in parte praecipua la-
 boris periculisq, capebat. Intervallu quod inter cetratos & pha-
 langes erat, impleuit legio, atq, aciem hostium interrupit. A tergo
 cetratis erat, frontem aduersus clypeatos habebat: aglaspides appel-
 labantur. Secundae legio L. Albinus consularis ducere aduersus leu-
 caspidu phalangem iussus: ea media acies hostiu fuit. In dextru cor-

nu, vnde circa fluium commissum pralium erat, elephantes indu-
cti, & ala sociorum: et hinc primum fuga Macedonum est orta, Nā
sicut plerūq; noua commenta mortalium in verbis vim habent ex-
templo, cum agi, non quemadmodum agantur, edisseri oportet, si-
ne vllō effectu euanescent: ita tum elephanti in acie nomen tan-
tum sine vsu fuerunt. Elephantorum impetum subsecuti sunt so-
cij nominis Latini, pepuleruntq; laeuum cornu. In medio secunda
legio missa dissipauit phalangem: neq; vlla euidentior causa victo-
rie fuit, quā multa passim pralia erant, qua fluctuantem
turbarunt primo, deinde disiecerunt phalangem: cuius conferta
& intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt. Si carptim ag-
grediendo circumagere immobilem longitudine & grauitate ba-
stam cogas, confusa strue implicantur: si vero aut ab latere, aut ab
tergo aliquid tumultus increpuit, ruina modo turbatur: sicut tum
aduersus ceteruatim incurrentes Romanos & interrupta multi-
fariam acie obuiam ire cogebantur: & Romani quacunque data
interualla essent, insinuabant ordines suos. Qui si vniuersa acie in
frontem aduersus instructam phalangem concurrissent, quod Pe-
lignis principio pugnae incaute congressis aduersus cetratos eue-
nit, induissent se hastis: nec confertam aciem sustinuisent. Cete-
rum sicut peditum passim cades fiebant, nisi qui abiectis armis su-
gerunt, sic equitatus prope integer pugna excessit. Princeps fuge
rex ipse erat, iam à Pydna cum sacris aliis equitum Pellam petebat, &
confestim Costocus sequebatur, Odrysarumq; equitatus. cetera
quoque Macedonum ala integris abibant ordinibus: quia interie-
cta peditum acies, cuius cades victores tenebant, immemores fecer-
at sequendi equites. Diu phalanx à fronte, à lateribus, ab tergo ca-
sa est: postremo qui ex hostiū manibus elapsi erant, inermes ad ma-
re fugientes, quidem aquam etiam ingressi, manus ad eos qui in
classe erant tendentes, suppliciter vitam orabant. & cum scaphis
concurrere vndiq; ab nauibus cernebant, ad excipiendos sese veni-
rati, vt caperent peditum quā occiderent: longius in aquam qui-
dam etiam natantes progressi sunt. Sed cum hostiliter de scaphis ca-
derentur, retro qui poterant nando repetentes terram, in aliam
fugit.

sediores pestem incidebant: elephanti enim ab rectoribus ad litus
acti exeunt eis obterebant elidebantq;. Facile conueniebat Rom.
nunquā vna acie tantū Macedonum interfectum: cetera enim ad
XX. milia hominum sunt, ad sex M. qui Pydnam ex acie per fuge-
rant, viui in potestatem peruenerunt: & vagi à fuga V. M. homi-
num capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, & eorum
multo maior pars Peligni: vulnerati aliquanto plures sunt. Quod
si maturius pugnari ceptum esset, vt satis diei victoribus ad perse-
quendum superesset, deleta omnes copia forent: nunc imminens
nox & fugientes texit, et Rom. pigritiam ad sequendum locis igno-
ris fecit. Perseus ad Pieriam sylvam via militari frequenti agmine
equitum & regio comitatu fugit. Simul in sylvam ventum est, vbi
plures diuersae semitae erant, & nox appropinquabat, cum per-
paucis maxime fidis via diuertit. Equites sine duce relictī alij aliā
in ciuitates suas dilapsi sunt: perpauci inde Pellam celerius quā
ipse Perseus, quia recta expedita via ierant, peruenerunt. Rex ad
mediam ferme noctem terrore & varijs difficultatibus via vexa-
tus est. In regia Perseo qui Pella praerat Euctus regijq; pueri pra-
esto erant: contra ea amicorum qui alij alio casu seruati ex pralio
Pellam venerant, cum saepe accersiti essent, nemo ad eum venit.
Tres erant tantum cum eo fuga comites, Euander Cretensis, Neon
Beotius, & Archidamus Aetolus. Cum his iam metuens ne qui ve-
nire ad se abnuerent, maius aliquid mox auderent, quarta vigilia
profugit. Secuti eum sunt admodum D. Cretenses: petebat Am-
phipolim, sed nocte à Pella exierat, properans ante lucem Axium
ammem traicere, eum finem sequendi propter difficultatem tran-
situs fore ratus Romanis. Cos. cum se in castra victor recepisset, ne
sincero gaudio fruere tur, cura de minore filio stimulat, P. Scipio
i erat, Africanus & ipse postea deleta Carthagine appellatus, na-
turalis consulis Pauli, adoptione Africani nepos. Is decimum septi-
mum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum effu-
se sequitur hostes, in partem aliam turba ablatu erat. & serius
cum redisset, tunc demum recepto sospite filio, victoriae tantū gau-
dium cōsul sensit. Amphipolim cum iam fama pugnae peruenerat,

concursumq; matronarum in templum Diana, quam Tauropolon A vocant, ad opem exposcendam fieret, Diodorus qui praeerat vrbi, metuens ne Thracas, quorum duo millia in presidio erant, vrben in tumultu diriperent, ab subornato ab se per fallaciam in tabella rij speciem, literas in foro medio accepit. Scriptum in ijs erat, ad Emathiam classem Rom. appulsam esse, agrosq; circa vexari: orare praefectos Emathiae vt praefidm̄ aduersus populos mittat. Huic lectis hortatur Thracas, vt ad tuendam Emathiam profisciantur: magnam eos eadem pradamq; palatis passim per agros Rom. facturos, simul eleuat famam aduersa pugna: quae si vera foret, alium super alium recantes ex fuga venturos fuisse. Per hanc causam Thracibus ab legatis, simul transgressos eos Strymonem vidit, B portas clausit. Tercio die Perscus quam pugnatam erat, Amphipolim venit: inde oratores cum caduceo ad Paulum misit. Interim Hippias & Midon et Pantaucus principes amicorum regis Berae, quod ex acie confugerant, ipsi ad consulem profecti Romanis dedunt: hoc idem & aliae deinceps metu perculse parabant facere. Cofunt ijs victoria Q. Fabio filio, & L. Lentulo, & Q. Metello, cum literis Romam missis, spolia iacentis hostium exercitus pedibus conceffit: equitibus pradam circumiecti agri, dum ne amplius duabus noctibus a castris abessent. Ipse propius mare ad Pydnam castra mouit. Berae primum, deinde Thessalonica & Pella, & deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnae qui proximi erant, nondum miserant legatos: multitudo incondita plurimum simul gentium, turbaq; quae ex acie fuga in vnum compulsata erat consilium & consensus ciuitatis impeditabat: nec clausa modo portae sed etiam inaedificatae erant. Misit Midon & Pantaucus suburos ad colloquium Solonis, qui presidio erat: per eum emittitur militaris turba, oppidum deditum militibus datur diripiendum. Per seus vna tantum sp̄ Bisaltarum auxilij tentati, ad quos nequiquam miserat legatos, in concionem processit, Philippum secum filium habens, vt & ipsos Amphipolitanos, & equitum peditumq; qui aut semper securi, aut fuga eodem delati erant, adhortando animos confirmaret. Sed aliquotiens dicere incipientem cum lacryma

pra-

praepeditissent, quia ipse dicere nequijt, Euandro Cretenfi editis quae cum multitudo velleret, de templo descendit. Multitudo sicut ad conspectum regis stetit, tam miserabilem & ipsa ingemuerat lacrymaueratq; ita Euandri orationem aspernabatur: et qui dam ausi sunt media ex concione succlamare, Abite hinc, ne qui pauci super sumus, propter vos pereamus. Horum ferocia vocem Euandri clausit. Rex in domum se recepit, pecuniaq; & auro argentoq; in lembos qui in Strymone stabant, delatis, & ipse ad flumen descendit. Thracas ne vibus se committere non ausi, domos delapsi, & alia militaris generis turba: Creteneses spem pecuniae secuti, & quoniam in diuidendo plus offensio numquam gratiae erat, L. talenta ijs posita sunt in ripa diripienda. Ab hac direptione cum pertumultum naues conscenderent, lembum vnum in hostio amnis multitudo grauatam merferunt. Galipsum eo die, postero Sarmatracam quam petebant, perueniunt: ad duo millia talentum peruecta ed dicuntur. Paulus per omnes deditas ciuitates dimissis qui praesent, ne qua iniuria in noua pace victis fieret, verentisq; apud se caduceatoribus regis, P. Nasicam ignarus fuga regis Amphipolim misit cum modica peditum equitumq; manu, simul vt Sinticea euastaret, & ad omnes conatus regis impedimento esset. Inter haec Melibea a Cn. Octauio capitur diripiturq; ad Aeginium, ad quod oppugnandum Cn. Anicius legatus missus erat, C. C. eruptione ex oppido facta amissi sunt, ignarus Aeginiensibus debellatum esse Cof. a Pydna profectus cum toto exercitu die altero Pellam peruenit: & cum castra M. passus inde posuisset, per aliquot dies ibi statina habuit, sic vrbs vndiq; aspiciens, quae non sine causa delecta esse, regeia aduertit. Sita est in tumulo vergente in occidentem hybernum: cingunt paludes inexuperabilis altitudinis aestate & hyeme, quas stagnantes faciunt lacus. In ipsa palude qua proxima vrbs est, velut insula eminet aggeris operis ingentis imposita: quae et murum sustineat, et hamore circumfusa paludis nil ledatur. Muro vrbs circumiecta procul videtur: diuisa est inter murali amni, et eadem ponte iuncta: vt nec oppugnante externo aditum ab vlla parte habeat, nec si quem ibi

rex

rex includat, vllum nisi per facillimā custodia pontem effugium. Et gazae regia in eo loco erat: sed tum nihil prater CCC. talenta, quae missa Gento regi, deinde retenta fuerant, inuentum est. Per quos dies ad Pellam statua fuerunt, legationes frequentes, quae ad gratulandū conuenerant, maxime ex Thessalia, audita sunt. Nuntio deinde accepto Persea Samothracā trāiecisse, profectus à Pella consul quartis castris Amphipolim peruenit. Effusa omnis obuiam turba, cuius indicio erat, non bono ac iusto rege ob ra-

*

*

DECADIS QVARTAE LIB. V.
E P I T O M E.

PERSEVS ab Aemylio Paulo in Samothracia captus est. Cum Antiochus Syriae rex Ptolemaum & Cleoparam, Aegypti reges obsideret: & missis ad eum senatu legatis, qui inberent, ab obsidione socij regis abisteret: editisq; mandatis consideraturum se ille, quid faciendum esset, respondisset: vnus legatorum Popilius virga regem circumscripsit: iussitq; antequam circum excederet, responsum daret. qua asperitate effecit, vt Antiochus bellum omitteret. Legationes gratulantium populorum, ac regum in senatū admittæ. Rhodiorum, quia eo bello contra populum Romanum fuerant, exclusi. postero die cum de eo quereretur, vt ijs bellū indiceretur: causam in senatu patriæ suæ legati egerunt: nec tanquam hostes, nec tanquam socij dimissi. Macedonia in prouinciæ formam redacta est. Aemylius Paulus repugnantibus militibus suis propter minorē prædam, & contra dicente Seruio Sulpicio Galba triumphauit: & Perseum cum tribus filijs ante currū duxit, cuius triumphi lætitia, ne solida ei contingeret, duorū filiorum funeribus insignita est. quorū alterius mors patris triumphum præcessit: alterius secuta est. Lustrum conditum est à censoribus. Censa sunt ciuium capita CCCXII. milia, DCCCv. Prusias Bithynia rex Romā, vt senatui gratularetur ob victoriam ex Macedonia partā, venit, & Ni come-

comedem filium suum senatui commendauit: rex plenus adulationis libertū se populi Romani esse dicebat.

VICTORIA nuncijs Quintus Fabius, & Lucius Lentulus, et Quintus Metellus quantū potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam cum venissent, præceptam tamen eius rei lætitiā inuenerunt. Quarto post die quam cum rege est pugnatum, cum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula peruasit, pugnatum in Macedonia, & deuisum regem esse: dein fremitus increbuit: postremo clamor plaususq;, velut certo nuntio victoria allato est exortus. Mirari magistratus & querere aut horrem repentina lætitiæ: qui postquam nullus erat, euasit quid darent tanquā incerta rei gaudium, omentamen lætium insidebat anis. Quod postquam veris nuntijs Fabij Lentulij, & Metelli aduentu firmatum est, cum victoria ipsa, tum augurio animorum suorum lætabantur. Et aliter traditur circensis turba nō minus similis veri lætitiæ. ad X. Calend. Octob. ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio coff. ad quadrigas mittēdas exscendenti, tabellarius qui se ex Macedonia venire diceret reddidisse laureas tabellas dicitur. quadrigis missis consul currū conscendit: & cum per circū reuēteretur ad foros publicos, laureas tabellas populo ostendit. Quibus conspectis repente immemor spectaculi populus in medium decurrit: eo senatum consul vocauit, recitatisq; tabellis, ex auctoritate patrum pro foris publicis, denuntiavit populo, L. Aemilium collegam signis collatis cum rege Perseo pugnassee: Macedonum exercitum casum fufumq;, regem cum paucis fugisse: ciuitates omnes Macedoniae in ditionem P. R. venisse. His auditis clamor cum ingenti plausu ortus: ludis relictis, domus magna pars hominum ad coniuges liberosq; lætium nuntium portabant. Tertius decimus dies erat, ab eo quo in Macedonia pugnatum est. Postero die senatus in curia habitus, supplicationesq; decretæ: & S. C. factum est, vt consul quos præter milites sociosq; nauales coniuratos haberet, dimitteret: de militibus socijsq; naualibus dimittendis referretur, cum legati ab L. Aemij=

L. Aemilio consule, à quibus præmissus tabellarius esset. * Ad V. Calend. Octob. hora fere secunda legati urbem ingressi sunt: ingen-
tem secum occurrentium quacunque ibant prof:quentiumq; tra-
hentes turbam, in forum ad tribunal perrexerunt. Senatus forte
in curia erat: eo legatos COS. introduxit. Ibi tantum temporu re-
tenti, dum exponerent quanta regia copie peditum equitumq;
fuisent, quot millia ex his caesi, quot capta foret, quam paucorum
militum iactura, tanta hostium strages facta, quam cum pauci
rex fugisset existimari Samothraciam petiturum, paratam clas-
sem ad persequendum esse: neq; terra neq; mari elabi posse. eadem
hac paulo post in concionem traducti exposuerunt, renouataq; lari-
ria, cum Cos. edixisset, vt omnes ades sacra aperiretur. prosequi
ex concione ad gratias agendas ire dijs: ingentiq; turba non vtroru
modo, sed etiam foeminarum, cõserta tota vrbe deoru immortalu
templa adierunt. Senatus reuocatus in curia supplicationes obrem
ergo gestã ab L. Aemilio Cos. in quinq; dies circa omnia pului-
naria decreuit, hostijsq; maioribus sacrificari iussit. Naves qua in
Tyberi parata instructaq; stabant vt si rex posset resistere, in Ma-
cedoniã mitterentur. subditi, & in naualibus collocari. socios nau-
ales annuo stipendio dimitti & cum his omnes qui in consilia ver-
ba iurauerant: & quod militum Corcyra, Brundisij, ad mare Su-
perum, aut in agro Lavinati esset (omnibus his locis dispositus exer-
citus fuerat, cum quo si res posceret, C. Licinius collega ferret opẽ)
hos omnes milites dimitti placuit. Supplicatio pro concione popu-
li indicta est ex ante ad V. Idus Octob. cum eo die in quinq; dies. Ex
Illyrico duo legati C. Licinius Nerua, et P. Decius nuntiarunt, ex-
ercitum Illyriorum casum, Gentium regem captum in ditione P.
R. & Illyricum esse. Ob eas res gestas ductu auspicioq; L. Anicij Pr.
senatus in triduum supplicationes decreuit, vt Latina edita à
COS. sunt, in ante die IIII. & III. & prid. Id Nouemb. Tradidere
quidam legatos Rhodios nondum missos, post victoriã nuntiatam,
velut ad ludibrium stolidã superbia, in senatũ vocatos esse. Ibi Ag-
polim principem eorum ita locutum, missos esse legatos ab Rhodijs
ad pacem inter Romanos & Persea faciendam, quod id bellum gra-
ue atq;

ue atq; incommodum Gracia omni, sumptuosum ac damnosum ip-
sis Romanis esset. Fortunã perbene fecisse, quando finitõ aliter be-
logratulandi sibi de victoria egregia Romanis opportunitatem de-
disset. Hac ab Rhodio dicta. Responsum ab senatu esse, Rhodios nec
vilitatũ Gracia, neq; cura impensarum P. R. sed pro Perseo lega-
tionem eam misisse. Nam si ea fuisset cura qua simularetur, tum
mittendos legatos fuisse, cum Perseus in Thessaliã exercitu indu-
cto per biennium Gracas vrbes alias obsideret, alias denuntiatione
armorum ferret. Tum nullam pacis ab Rhodijs mentionem fa-
ctam: postquam superatos transgressosq; in Macedoniã Roma-
nos audirent, & inclusum teneri Persea, tum Rhodios legationem
misisse, non ad vllam aliam rem, quã ad Persea ex imminente pe-
riculo eripiendũ. Cum hoc responso legatos dimissos. Per eosdẽ dies
& M. Marcellus ex prouincia Hispania decedens Marcolica nobili
vrbe capta, X. podo auri & argenti ad summã sestertium decies in
ararium retulit. Paulus Aemilius COS. cum castra, vt supra dictũ
est, ad Siras terrã Odomantidicã haberet, cũ literas ac rege Perseo
per ignobiles tres legatos cerneret. & ipse illachrymasse dicitur sor-
tidus humane, quod d qui paulo ante nõ contẽtus regno Macedoniã Dar-
danos Illyriosq; oppugnasset, Bastarnarum sciuisset auxilia: is tum
omisso exercitu, extorris regno, in paruam insulam compulsus, sup-
plex, fan: religione non viribus suis tutus esset. Sed postquã regem
C Persea consuli Paulo S. legit, miserationem omnem stultitia igno-
rantis fortunam suam exemit. Itaque quanquam in reliqua parte
literarum minime regia preces erant, tamen sine responso ac sine
litteris ea legatio dimissa est. Sedit Perseus cuius nominis obliuiscen-
dum victo esset: itaq; altera litera cum priuati nominis titulo mis-
sa & petiere & impetrauere, vt aliqui ad eum mitterentur, cum
quibus loqui de statu & conditione suã fortuna posset. Missi sunt
tres legati, P. Lentulus, A. Posthumius Albinus, A. Antonius. nihil
ea legatione perfectum est, Perseo regium nomen omni vi ample-
dente, Paulo, vt se suaq; omnia in fidem & clementiam P. R. per-
mitteret, cõtudente. Dum hac aguntur, classis Cn. Octauij Samu-
thracã est appulsa. Is quoq; presenti admoto terrore, modo minis,
modo

modo spe perlicere vt se traderet, eū conaretur, adiuuat in hoc eum res seu casu contracta, seu consilio. L. Attilius illustris adolescens cum in concione esse populum Samothracum animum aduerisset, à magistratibus petijt, vt sibi paucis alloquendi populi potestatem facerent. Permissio, vtrum nos, hospites Samothraces, vere accipimus, an falso sacram hanc insulam & augusti totam atq; inuiolari soli esse? Cum credit a sanctitati assentirentur omnes. Cur igitur, inquit, pollutam homicida sanguine regis Eumenis violauit? & cum omnis praefatio sacrorum eos quibus non sunt pura manus, sacris arceat, vos penetrabilia vestra contaminari cruento latronis corpore sinetis? Nobilis fama erat apud omnes Graecia ciuitates, Eumenis regis per Euandrum Delphis prope perpetrata cades. Itaq; praeterquam quod in potestate Romanorum sese insulamq; totam & templum cernebant esse, ne immerito quidem ea sibi exprobari rati, Theondam, qui summus magistratus apud eos erat (regem ipsi appellant) ad Persa mittunt, qui nuntiaret argui cades Euandrum Cretensem: esse autem iudicia apud sese more maiorum comparata, de ijs qui incestas manus intulisse intra terminos sacratu templi dicantur. Si confideret Euander, innocuum se rei capitalis argui: veniret ad causam dicendam: si committere se iudicio non auderet, liberaret religione templum. ac sibi met ipse confu- leret. Persens euocato Euandro, iudicium subeundi nullo pacto auctor esse: nec causa, nec gratia parē fore. Suberat & ille metus, C. ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret. Reliqui quid esset, nisi vt fortiter moriatur. Nihil palam abnuere Euāder, sed cum veneno se malle mori quàm ferro dixisset, occulte fugam parabat. Quod cum renuntiatum regi esset, metuens ne tanquam à se subtrac- to poena reo, iram Samothracum in se conuerteret, interfici Euandrum iussit. Qua perpetrata temerē cade, subijt exemplo animū, in se nimirum receptam labem, quae Euandri fuisset: ab illo Delphis vulneratum Eumenem, ab se Samothrace Euandrum occisum: ita duo sanctissima in terris templa, se vno auctore sangui- ne humano violata. Huius rei crimen corrupto pecunia Theonda auertitur, vt renunciaret populo Euandrum sibi ipsum mortem

con-

consisse. Caterum tanto facinore in vnicum relictum amicum, ab ipso per tot casus expertū, proditumq; quia non prodiderat, omnium ab se abalienauit animos, pro se quisq; transire ad Romanos: fugaq; consilium capere solum prope relictum coegerunt: Oroandemq; Cretensem, cui nota Thracia ora erat, quia mercaturas in ea regione fecerat, appellat, vt se sublatum in lembum ad Cotym deueheret. Demetrium est portus in promontorio quodam Samo- thrace: ibi lembus stabat. Sub occasum solis deferuntur quae ad usum necessaria erant, defertur & pecunia quanta clam deferri poterat. Rex ipse nocte media cum tribus consijs fuga per possi- cum adium in propinquum cubiculo hortum, atq; inde maceriam egrē transgressus ad mare peruenit. Oroandes iam tum dum pecu- nia deferretur, primis tenebris soluerat nauem, ac per altum Cre- tam petebat. Postquā in portu nauis non inuenta est, vagatus Per- seu aliquādiu in litore, postremū timens lucē iam appropinquan- tem, in hospitium redire non ausus, in latere templi prope angulum obscurum delituit. Pueri regij apud Macedonas vocabantur prin- cipum liberi, ad ministeriū electi regis: ea cohors persecuta regem fugientē, ne tum quidem abscedebat, donec iussu Cn. Octauij pro- nunciatum est per praconē, regios pueros Macedonasq; alios qui Samothrace essent, si transirent ad Romanos incolumitatem li- bertatemq;, & sua omnia seruaturos, quae aut secū haberent, aut in Macedonia reliquissent. Ad hanc vocem transitio omnium facta est, nominaq; dabant ad C. Posthumium tribunum militum. Libe- ros quoq; paruos regios Ion Thessalonicensis Octauio tradidit: nec quisquam praeter Philippum maximum natū ē filijs cum rege re- lictus. Tum sese filiumq; Octauio tradidit, fortunā, deosq; quorum in templo erant, nulla ope supplicem iuuantes accusans. In prae- toriā nauē imponi iussus, eodē & pecunia quae superfuit, delata est, extemploq; classis Amphipolim repetit. Inde Octauius regē in ca- stra ad Col. misit, praemisissis literis vt in potestate eum esse, & ad- duci sciret. Secundam eam Paulus, sicut erat, victoriam rat us, vi- timas cecidit eo nuncio: & concilio aduocato literas Pr. cum re- mitasset, Q. Aelium Tuberonem obuiam regi misit, ceteros manere

KKK

in pra-

in pratorio frequentes iussit. Non aliàs ad vllum spectaculum tan-
 ta multitudo occurrit. Patrum at ate Syphax rex captus in castra
 Romana adductus erat: praterquam quod nec sua, nec gentis fa-
 ma cõparandus, tunc quoq; accessio Punici belli fuerat, sicut Gen-
 tius Macedonici. Perseus caput belli erat, nec ipse tantum, patri
 auiq; quos sanguine ac genere contingebat, fama conspectum eam
 efficiebat: sed effulgebãt Philippus ac Magnus Alexander, qui sum-
 mum imperiũ in orbe terrarum Macedonum fecerant. Pullo ami-
 ctus illo Perseus ingressus est castra, nullo suorũ alio comite, qui so-
 cius calamitatis miserabiliorem eum faceret. progredi pra turba
 occurrentium ad spectaculum non poterat, donec Cos. lictores mi-
 sisset, qui summo iudicio iter ad pratoriũ facerẽt. Consurrexit Cos.
 et iussu sedere alijs, progressusq; paulum introeunti regi dextram
 porrexit, summittentemq; se ad pedes sustulit: nec attingere ge-
 nua passus, introductum in tabernaculum aduersus aduocatos in
 consilium considerare iussit. Prima percontatio fuit, qua subactus
 iniuria contra P. R. bellũ tam infesto animo suscepisset, quod se re-
 gnũq; suum ad vltimum discrimen adduceret. Cum responsum
 expectantibus cunctis, terram intuens diu tacitus fleret, rursum
 Cos. Si inuenis regnum accepisses, minus equidem mirarer igno-
 rasse te quã gravis aut amicus aut inimicus esset. P. R. nunc vero
 cum & bello patris tui, quod nobiscum gessit, interfuisses, & pacis
 postea, quam cum summa fide aduersus eum coluimus, meminif-
 ses, quod consilium, quorum & vim bello, & fidem in pace exper-
 tus esses, cum ijs tibi bellum esse, quã pacem malle? Nec interro-
 gatus, nec accusatus cum responderet. Vt cunq; tamen hac, siue er-
 rore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum
 habere, multorum regum, populorũ casibus cognita P. R. clementia
 non modo spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis prabet. Hac
 Græco sermone Perseo, Latine deinde suis. Exemplum in signe cer-
 nitis, inquit, mutationis rerum humanarum. vobis hoc prapropie
 dico iuuenes: ideo in secundis rebus nihil in quenquam superbe ac
 violenter consulere decet, nec praesenti credere fortuna, cum quid
 vesper ferat, incertum sit. Is demum vir erit, cuius animũ nec pro-

pera

pera statu suo efferret, nec aduersa infringet. Consilio dimisso tu-
 endi cur a regis Q. Aelio mandatur. Eo die & inuitatus ad consu-
 lem Perseus, & alius omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali
 fortuna poterat. Exercitus deinde in hyberna dimissus est. maxi-
 mam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinqua vrbes ac-
 ceperunt. Hic finis belli, cum quadriennium continuum bellatum
 esset inter Romanos ac Persea, fuit: idemq; finis inclyti per Europa
 plerunq; atq; Asiam omnem regni. Vice simum ab Carano qui pri-
 mus regnavit, Persea numerabant. Perseus Q. Fulvio, L. Manlio
 Coss. regnũ accepit: a senatu rex est appellatus M. Iunio, A. Man-
 lio Coss. regnavit XI. annos. Macedonum obscura admodum fama
 usq; ad Philippũ Amynta filium fuit: inde ac per eum crescere cum
 cepisset, Europa se tamen finibus continuit, Graciam omnem &
 partẽ Thracia atq; Illyrici amplexa. Superfudit deinde se in Asia:
 & XIII. annis, quibus Alexander regnavit, primum omnia, quã
 Persarum prope immenso spacio imperium fuerat, sua ditiois fe-
 cit. Arabas hinc Indiamq; quã terrarum vltimus finis rubrũ ma-
 re amplectitur, peragravit. Tum maximum in terris Macedonum
 regnum nomenq; inde morte Alexandri distractum in multa re-
 gna: dum ad se quisque opes rapiunt lacerantes viribus, a summo
 culmine fortuna ad vltimum finem centum quinquaginta annos
 stetit. Victoria Romana fama cum peruasisset in Asiam, Antenor
 qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde tra-
 ixit. C. Popilius qui ad Delum praesidio nauibus Macedoniam pe-
 tentibus erat, postquã debellatum in Macedonia, & statione sum-
 motos hostium lembos audiuit, dimissis & ipse Atticis nauibus, ad
 susceptam legationem peragendam nauigare Aegyptum pergit: vt
 prius occurrere Antiocho posset, quã ad Alexandria mœnia ac-
 cederet. Cum praeterueherentur Asiam legati, & Loryma venif-
 sent, qui portus XX. paulo amplius millia ab Rhodo abest, ex ad-
 uersu vrbi ipsi positus: principes Rhodiorũ occurrunt, (iam enim
 to quoq; vrbi fama perlata erat) orantes vt Rhodum deuehe-
 rentur: pertinere id ad famam salutemq; ciuitatis, noscere ipsos
 omnia quã acta essent agerenturq; Rhodi, & comperta per se, non

KKK 2 vulga-

finis & pmi
 cipiu Mac
 donici re
 gni.

vulgata fama Romam referre. Diu negantes perpulerunt, ut mo-
 ram navigationis breuem pro salute sociæ urbis paterentur. Post-
 quam Rhodum ventum est, in concionem quoque eos idem precipi-
 pertraxerunt. Aduentus legatorum auxit potius timorem ciuita-
 ti quam minuit. omnia enim Popilius, quæ singuli vniuersis, eo
 bello hostiliter dixerant fecerantque, retulit: & vir asper ingenio
 augebat atrocitatem eorum quæ dicerentur, vultu truci, & acu-
 satoria voce: ut cum propria simultatis nulla causa cum ciuitate
 esset, ex vnius senatoris Romani acerbitate, qualis in se vniuersi se-
 natus animus esset, coniectarent. C. Decimij moderatior oratio
 fuit: qui in plerisque eorum quæ commemorata à Popilio essent, cul-
 pam non penes populum, sed penes paucos concitatores vulgi esse di-
 xit: eos venalem linguam habentes, decretæ plena regie assentatio-
 nis fecisse, & eas legationes misisse, quarum Rhodios semper non
 minus puderet quam pœniteret: quæ omnia, si potestas populi fa-
 vet, in capita noxiorum versura. Cum magno assensu auditus est,
 non magis eò quod multitudinis noxam eleuabat, quam quod cul-
 pam in auctores verterat. Itaque cum principes eorum Romanis re-
 sponderent, nequaquam tamen tam gratæ oratio eorum fuit, qui
 quæ Popilius obiecerat, diluere vtcumque conati sunt, quam eorum
 qui Decimio in authoribus ad piaculum noxæ obijciendis assensi
 sunt. Decretum igitur exemplo, ut qui pro Perse aduersus Roma-
 nos dixisse quid aut fecisse conuincerentur, capitis condemnarentur.
 Excesserunt vrbe sub aduentum Romanorum quidam, alij mor-
 tem sibi consciuerunt. Legati non vltra quam quinque dies Rhodi mo-
 rati, Alexandriam proficiscuntur. Nec eo segnius iudicia ex decreto
 coram his facto Rhodi exercebantur: quam perseuerantia in exequenda
 re Decimij lenitas afferebat. Cui hæc gereretur, Antiochus frustra
 tentatis moribus, Alexandria abscesserat: ceteraque Aegypto positus,
 relicto Memphi maiore Ptolemao, cui regnum queri suis viribus si-
 mulabat, ut victorem mox aggrediretur, in Syriam exercitum ab-
 duxit. Ne cuius voluntatis eius ignarus Ptolemaus, dum conter-
 ritum obsidionis metu minoris fratrem haberet, posse se recipi Alexan-
 dria & sorore adiuvante, & non repugnantibus fratri amici-

tratus:

tratus: primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque eius non prius
 destitit mittere, quam pacem cum ijs confirmaret. Suspectum An-
 tiochum effecerat, quod cetera Aegypto sibi tradita, Pelusij vali-
 dum relictum erat presidium: apparebat claustra Aegypti teneri,
 ut cum velit rursus exercitum induceret. Bello intestino cum fra-
 tre cum exitum fore, ut victor fessus certamine nequaquam par
 antiocho futurus esset. Hæc prudenter animaduersa à maiore, cum
 assensu minoris frater quique cum eo erant acceperunt: soror pluri-
 mum adiuit, non consilio modo, sed etiam precibus. Itaque consen-
 tientibus cunctis pace facta Alexandriam recipitur, ne multitu-
 dine quidem aduersante: quæ in bello non per obsidionem modo, sed
 etiam postquam à moribus abscessum est, quia nihil ex Aegypto sub-
 nebeatur, omnium rerum attenuata inopia erat. His cum latari An-
 tiochum conueniens esset, si reducendi eius causa exercitum Aegyptum
 induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asia & Græcia ciuitates
 legationibus recipiendis, literisque dimittendis vsus erat: adeo est offen-
 sus, ut multo acrius infestiusque aduersus duos, quam ante aduersus
 unum pararet bellum. Cyprum exemplo classem misit: ipse primo
 vere exercitum Aegyptum petens in Cælen Syriam processit. Circa
 Rhinocoluram Ptolemaei legatis agentibus gratias, quod per eum re-
 gnum patriam recepisset, petentibusque ut suum munus tueretur, &
 diceret potius quid fieri vellent, quam hostis ex socio factus, vi atque
 armis ageret, respondit, non aliter neque classem reuocaturum, neque
 exercitum reducturum, nisi sibi & tota Cypro & Pelusio agroque,
 qui circa Pelusiacum ostium Nili esset, cederet: diemque præstituit,
 intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet. Post-
 quam dies data inducibus præterijt, nauigantibus ostio Nili ad Pe-
 lusium per desertam Arabiam ad Memphim incolebant, & ab ceteris
 Aegypti partim voluntate, partim metu, ad Alexandriam mo-
 dicis itineribus descendit. Ad Leusinem transgresso flumen, qui lo-
 cus quatuor milia ab Alexandria abest, legati Romani occurrerunt.
 Quos cum aduenientes salutasset, dextramque Popilio porrigeret,
 tabellas ei Popilius scriptum habentes tradit, atque omnium pri-
 mum id legere iubet. Quibus perlectis, cum se consideraturum ad-

K K K 3

hibitis

hibitis amicis quid faciendum sibi esset dixisset. Popilius pro cetera asperitate animi, virga, quam in manu gerebat, circumscriptis regem, ac, Prius quam hoc circulo excedas, inquit, redde responsum senatui quod referam. Obstupescit tam violento imperio parumper cum haesisset, Faciam, inquit, quod censes senatus. Tum demum Popilius dextram regi tanquam socio atque amico porrexit. Die deinde finita cum excessisset Aegypto Antiochus, legati concordia etiam auctoritate sua fratres firmata, inter quos vixdum conuenerat, pars Cyprum nauigant: & inde qua iam vicerat praelio Aegyptias naues classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Aegyptus habenti iam, reditumque patrium regnum stirpi Ptolemai fuerat. Cos. eius annis ficat alterius clarus consulatus insigni victoria, ita alterius obscura fama: quia materiam res gerendi non habuit. Iam primum cum legionibus ad conueniendum diem dixit, non auspiciato templum intravit: vitio die dicta esse augures, cum ad eos relatum est, decreuerunt. Profectus in Galliam circa Macros campos ad montes Siciminam & Papinum statura habuit: deinde circa eadem loca cum socijs nominis Latini hybernabat. Legiones Romanae, quod vitio dies exercitui ad conueniendum dicta erat, Roma manserant. Et prae praeter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia euenerat, in praesentia iere: eum ius dicere Romae (nam eam quoque sortem habebat) inter ciues & peregrinos patres censuerant. Et Popilius, & cetera legatio qua missa ad Antiochum erat, Romam redijt: retulit controuersias inter reges sublatas esse, exercitumque ex Aegypto in Syriam reductum. Post ipsorum regum legati venerunt: Antiochi legati referent es omni victoria potiore pacem regi, que senatui placuisset visam, eumque haud secus quam deorum imperio legatorum Rom. iussis paruisset. Gratulati deinde victoriam sunt, ad quam summa ope si quid imperatum foret, ad futurum regem fuisset. Ptolemai legati communi nomine regis & Cleopatra gratias egerunt. plus eos SPQR. quam parentibus suis, plus quam dijs immortalibus debere: per quos obsidione miserimam liberati essent regnum patrium prope amissum recepissent. Responsum ab senatu est,

151, Antiochum recte atque ordine fecisse, quod d legatis paruisset. gratumque id esse SPQR. Regibus Aegypti Ptolemao Cleopatraque, si quod per se boni commodique euenisset, id magnopere senatum latari, daturumque operam, ut regni sui maximum semper praesidium positum esse in fide populi Romani ducant. Munera legatis ut ex instituto mittenda curaret, C. Papirio praetori mandatam. Litera deinde de Macedonia allata, qua victoria Latitiam geminarunt: Persea regem in potestatem Cos. venisse. Dimissis legatis, disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos: Pisani querentibus agro se a colonis Rom. pelli: Lunensibus affirmantibus eum de quo agatur. a triumphis agrum sibi assignatum esse. Senatus quoque de finibus cognoscerent statuerentque, quinqueuiros misit, Quintum Fabium Buteonem, P. Corneliu Blastonem, T. Sempronium Muscam, L. Nauium Balbum, C. Apuleium Saturninum. Et ab Eumene & ab Attalo & ab Athenaeo fratribus communis legatio de victoria gratulatum venit. Et Masgaba regis Masanissa filio Puteolis nauem egresso praesto fuit obtinam missus cum pecunia L. Manlius quaesitor, qui Romam cum publico sumptu perduceret. Aduentanti extemplo senatus datus est. Is adolescens ita locutus est, ut qua rebus grata erant, gratiora verbis faceret. Commemorauit quot pedites equitesque, quot elephantos, quantum frumenti eo quadriennio pater suus in Macedonia misit. Sed duas res ei rubori fuisse: vnam, quod rogasset eum per legatos senatus que ad bellum opus esset, & non imperasset: alteram quod pecuniam ei pro frumento misisset. Masanissam meminisse regnum a populo Romano partum auctumque & multiplicatum habere: vsu regni contentum, scire dominium & ius eorum qui dederint esse. Sumere itaque eosdem, non se rogare equum esse: neque emerere ex fructibus agri ab se dati, qua ibi proueniant. Id Masanissa sari esse, & fore, quod populo Romano superesset. Cum ijs mandatis a patre profectum, postea consecutos equites, qui deuictam Macedonia nuntiauerunt: gratulati que senatui iuberent indicare, tantae rem latitiae patri suo esse, ut Romam venire velit, Ioni quoque Opr. Max. in Capitolio sacrificare, et grates agere: id, nisi molestum sit, ut ei permittatur, ab senatu petere. Responsum regulo est: facere pa-

trem eius Masanissam, quod virum gratum bonumque facere deceat, ut pretium honoremque debito beneficio addat. Et populum Romanum ab eo bello Punico forti fidelique opera adiutum, & illum fauente populo Romano regnum adeptum: aequitate sua postea trium regum bellis, deinceps omnibus functum officijs. Victoria vero populi Romani latari eum regem mirum non esse, qui sortem omnem fortunam regnique sui cum rebus Romanis immiscuisset. Grates dixi pro populi Romani victoria apud suos penates ageret, Roma filium pro eo acturum. Gratulatum quoque satis suo ac patris nomine esse. Ipsum relinquere regnum, & Africa excedere, praterquam quod illi inutile esset, non esse de republica P. R. senatum censere. petenti Masgaba ut Hanno Amilcaris filius hospes in locum exigeret. Munera ex senatus consulto emere regulo quaestor iussus ex C. pondi argenti, & prosequi eum Puteolos, omnemque sumptum quoad in Italia esset, praeberet, & duas naues conducere, quibus ipse comitatusque regis in Africam deueherentur: & comitibus omnibus liberis seruisque vestimenta data. Haud ita multo post de altero Masanissa filio Misagene literae allatae sunt, missum eum ab L. Paulo post denuntiatum Persea in Africam cum equitibus suis: nauigantem dispersa classe in Adriatico mari Brundisium tribus nauibus egrum delatum. Ad eum cum hisdem muneribus quae data Roma fratri eius erant, L. Stertinius quaestor Brundisium missus, iussusque curare, ut ades hospiti-

*

*

In quatuor urbanis tribus descripti erant libertini, prater eos quibus filius quinquenni maior ex S. C. esset. Eos, ubi proximo lustro censi essent, censi iusserunt: & eos qui praedium praediaue rusticae pluris sestertium XXX. millium haberent, censendi ius factum est. Hoc cum ita seruatum esset, negabat Claudius suffragij latinationem iniussu populi censorem cuiquam homini, ne dum ordini inuerso adimere posse. Neque enim si tribu mouere posset, quod sit nihil aliud quam mutare iubere tribu, ideo omnibus VII. & XXX. tribubus emouere posse: id est ciuitatem libertatemque eripere, non ubi censetur finire, sed censu excludere. Hac inter ipsos discepta-

ta: pe.

ta: pe. A: postremo ed descensum est, ut ex quatuor urbanis tribubus unam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes qui seruiturum seruissent, conijcerent. Exquilina fors exijt: in ea Tiberius Gracchus pronuntiavit, libertinos omnes censeri placere. Magno ea res honori censoribus apud senatum fuit. gratiae acta & Sempronio, qui in benecepto perseverasset: & Claudio, qui non impedisset. Plures quam a superioribus & senatu emoti sunt, & equos vendere iussi: omnes ijdem ab utroque & tribu remoti & ararij facti: neque ullius quem alter notaret, ab altero leuata ignominia. Petentibus ut ex instituto ad sartatecta exigenda, & ad opera quae locassent probanda, anni & bimensis tempus prorogaretur: Cn. Trebellius tribunus, quia lectus non erat in senatum, intercessit. Eodem anno C. Cicereius adem in monte Albano dedicauit, quinquennio postquam uouit. Flamens Martialis in auguratus est eo anno L. Posthumius Albinus. Q. Aelio, M. Iunio Coss. de prouincijs referentibus, censuere patres duas prouincias Hispaniam rursus fieri, quae una per bellum Macedonicum fuerat: & Macedoniam Illyricumque eisdem L. Paulum & L. Anicium obrinere, donec de sententia legatorum & res bello turbatas, et statum alium eius regni formam componissent. Coss. Pisa & Gallia decreta cum binis legionibus peditum, & equitum quadringentis. Praetorum sortes fuere, Q. Cassij urbana, M. Iuuentij Taluae inter peregrinos, Tib. Claudij Neronis Sicilia, Cn. Fuluij Hispania citerior, C. Licinij Neruae ulterior. A. Manlio Torquato Sardinia obuenerat. nequijt ire in prouinciam, ad res capitales quaerendas ex S. C. retentus. De prodigijs deinde nuntiatum senatus est consultum. Aedes deorum Penatum in Velia de caelo tacta erat, & in oppido Mineruio duae portae, et muraliquantum. Anagnina terra pluerat, & Lanuuij fax in caelo uisa erat. Et Calatia in publico agro M. Valerius ciuis Romanus nuntiabat de foco suo sanguine per triduum & duas noctes manasse. Ob id maxime decemtri libros adire iussi, supplicationem in diem unum populo edixerunt, & L. capris in foro sacrificauerunt: & aliorum prodigiorum causa diem alterum supplicatio circa omnia puluaria fuit, & hostijs maioribus sacrificatum est, & urbs iustra-

KKK §

12.

ta. Inde quod ad honorem deum immortalium pertineret, decreuit senatus, ut quoniam perduelles superati Persus & Gentis reges cum Macedonia atque Illyrico in potestate populi Romani essent: ut quanta dona Ap. Claudio, M. Sempronio Coss. ob deum etum Antiochum regem data ad omnia puluvinaria essent, tanta Q. Cassius & M. Iuuentius Prr. curarent danda. Legatos deinde, quorum de sententia imp. L. Paulus, L. Anicius, componerent res, decreuerunt: decem in Macedonia, quing. in Illyricum. In Macedoniam sunt hi nominati, A. Posthumius Luscus, C. Claudius, ambo censorij. C. Licinius Crassus collega in consulatu Pauli, tum prorogato imperio prouinciam Galliam habebat. His consularib. addidit Cn. Domitiu Aenobarbu, Ser. Cornelium Sylla, L. Vnium, C. Antistium Labeonem, T. Numisum Tarquiniensem, A. Terentium Varronem. In Illyricum autem hi nominati, P. Aelius Ligus consularis, C. Cicereius, & Cn. Babius Pamphilus (hic priore anno, Cicereius multis ante annis Pr. fuerat) P. Terentius Tusciuicanus, P. Manilius. Moniti deinde Coss. a patribus, ut quoniam alterum ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam opereretur: primo quoque tempore prouincias aut compararent inter se, aut fortirentur, sortiti sunt, M. Iunio Pisa obuenerunt, (quod prius quam in prouinciam iret, legationes que vndique Romam gratulatum conuenerunt, introducere in senatum placuit) Q. Aelio Gallia. Caterum quanquam tales viri mitterentur, quorum de consilio sperari posset imp. nihil indignum nec clementia nec grauitate P. R. decreturos esse: tamen in senatu quoque agitata est summa consiliorum: ut inchoata omnia legati ab domo ferre ad imperatores possent. Omnium primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret, arma P. R. non liberis seruitutem sed contra seruientibus libertatem offerre: ut & in libertate gentes que essent, tutam eam sibi, perpetuamque sub tutela P. R. esse: & qua sub regibus viderent, et in presens tempus mitiores eos iustioresque respectu P. R. habere se: & si quando bellum cum P. R. regibus susceserit suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem allaturum crederent. Metallum quoque Macedonici, quod ingens vectigal erat,

legca.

locationesque pradiorum rusticorum tolli placebat. Nam neque sine publicano exerceri posse: & ubi publicanus est, ibi aut ius publicum vanum, aut libertatem socijs nullam esse. Ne ipsos quidem Macedonas idem exercere posse, ubi in medio prada administrantibus esset, ibi nunquam causas seditionum & certaminis defore. Commune consilium gentis nullum esse, ne improbum vulgus a senatu aliquando libertatem salubri moderationi datam, ad licentiam pestilentem traheret. In quatuor regiones describi Macedoniam, ut suum quoque concilium haberet, placuit: & dimidium tributi quam quod regibus ferre soliti erant, populo Romano pendere. Similia his & in Illyricum mandata: cat era ipsis imperatoribus legatisque relicta, in quibus presens tractatio rerum certiora subiectura erat consilia. Inter multas regum gentiumque & populorum legationes Attalus frater regis Eumenis maxime conuertit in se omnium oculos animosque, exceptus enim est ab his qui simul eo bello militauerunt, haud paulo benignius quam si ipse rex Eumenes venisset. Adduxerant eum dua in speciem honestates, vna gratulatio conueniens in ea victoria quam ipse adiuuisset: altera querimonia Gallici tumultus, aduertitque gladius regnum in dubium adductum esse. Suberat & secreta spes honorum pramiorumque ab senatu, qua vix salua pietate eius coningere poterant. Erant enim quidam Romanorum quoque, non boni auctores, qui spe cupiditate eius elicerent, eam opinionem de Attalo & Eumene Romae esse, tanquam de altero Romanis certo amico, altero nec Romanis, nec Persi fido socio. Itaque vix statui posse, vtrum qua pro se, an qua contra fratrem petiturus esset, ab senatu magis impetrabilia forent, adeo vniuersos omnia & huic tribuere, & illi vero negare. Eorum hominum (ut res docuit) Attalus erat, qui quantum spes spondisset, cuperent, ni vnus amici prudens monito velut frenos animo eius gestienti secundis rebus imposuisset. Stratus cum eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene Romam missus speculato rerum qua a fratre agerentur, monitorque fides si decedi fide vidisset. Is ad occupatas iam aures, sollicitumque iam animum cum venisset, aggressus tempestiuus reponibus rem prope prolapsam restituit: alijs alia regna creuissaribus

dicen-

dicendo: regnum eorum nouum, nullis vetustis fundatum opibus
 fraterna stare concordia: quod vnus nomen regium, & praci-
 puum capitis insigne gerat, omnes fratres regnent. Attalum vero,
 quia atate proximus, quis non pro rege habeat? neque eo solū quia
 tantas presentes eius opes cernas, sed quod haud ambiguum propedi-
 diem regnaturum eum infirmitate atateq; Eumenis esset nullam
 stirpem liberū habentis: (necdum enim agnouerat eum, qui postea
 regnauit.) Quid attineret vim afferre rei sua sponte mox ad eum
 aduentura? Accessisse etiam nouam tempestatem regno tumultus
 Gallici, cui vix consensu & concordia regum resisti queat. Si vero
 ad externum bellum domestica seditio adijciatur, nisi nō posse nec
 aliud eum quā ne frater in regno moriatur, sibi ipsi spem propin-
 quam regni erepturum. Si vtraq; gloriosa res esset, & seruasse fra-
 tri regnum & eripuisse: seruari tamen regni, qua iuncta pietati
 sit, postiore laudem fuisse. Sed enim uero cum detestabilis altera
 res, & proxima parricidium sit, quid ad deliberationem dubij super-
 esse? Vtrum enim partem regni petiturum esse, an totum ereptu-
 rum? si partem, ambo infirmos distractis viribus, & omnibus iniu-
 rijs obnoxios fore. Si totum, priuatū mne ergo maiorem fratrem,
 an exulem illa atate, illa corporis infirmitate, an vltimū mori infu-
 surum? Egregium enim, vt fabulis traditus impiorū fratrum euen-
 tus taceatur, Perseus exitum videri: qui ex fraterna cedere raptum
 diadema in Templo Samothracum, velut presentibus dijs exigen-
 tibus penas, ad pedes victoris hostis prostratus posuerit. Eos ipsos,
 qui non illi amici, sed Eumeni infesti, stimulant eum, pietate, con-
 stantiamq; laudaturos, si fidem ad vltimū fratri praestitisset. Hac
 plus valere in Attali animo. Itaque introductus in senatum gra-
 tulatus victoriam & sua merita eo bello fratrisq; (si qua erant) &
 Gallorum defectionem, qua nuper ingenti motu facta erat, expo-
 suit. Petijt vt legatos mitteret ad eos quorum auctoritate ab ar-
 mis auocarentur. His pro regni utilitate aditis mandatis. Aenium
 sibi & Maconem petijt. Ita desituta eorum spe, qui fratre accusato
 partitionem regni petiturum crediderant, curia excessit. Vtraro
 alius quisquam rex aut priuatus tanto fauore, tantoq; omnium
 assensu

assensu est auditus omnibus honoribus muneribusq; & praesens est
 cultus, & proficiscentem profecuti sunt. Inter multas Asia Grae-
 ciaq; legationes, Rhodiorum maxime legati ciuitatem conuert-
 runt. Nā cum primo in veste candida visi essent, quod & gratulan-
 tes decebat, & si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei ca-
 sum prabere speciem poterant: postquam consulti ab Marco Iunio
 cospatres, stantibus in comitio legatis, an locū, lautia senatūq; da-
 rent, nullū hospitale ius in ijs seruandū censuerūt: egressus e curia
 cos, cum Rhodij gratulatum se de victoria, purgatumq; ciuitatis cri-
 mina dicentes venisse, petissent vt senatus sibi daretur, pronuntiat,
 socijs & amicis, & alia comiter atque hospit aliter praestare Roma-
 nos & senatum dare consueisse: Rhodios non ita meritos eo bello, vt
 amicorum sociorum numero habendi sint. His auditis prostrau-
 erunt se omnes humi, consulemq; & cunctos qui aderant orantes,
 ne noua falsaq; crimina plus obesse Rhodijs æquum censerent quā
 antiqua merita, quorum ipsi testes essent. Extemplo veste sordida
 sumpta domos principum cum precibus ac lachrymis circumibant,
 orantes vt prius cognoscerent causam, quā condemnarentur,
 Marcus Iuuentius Talua praetor, cuius inter ciues & peregrinos iu-
 risdictio erat, populum aduersus Rhodios incitabat: rogationemq;
 promulgauerat, vt Rhodijs bellum indiceretur, & ex magistrati-
 bus eius anni deligerent qui ad id bellum cum classe mitteretur, se
 eum sperans futurum esse. Huic actioni M. Antonius, & Marcus
 Pomponius tribuni plebis aduersabantur. Sed & praetor nouo ma-
 loq; exemplo rem ingressus erat, quod ante non cosulto senatu, non
 consulibus certioribus factis, de sua vnus sententia rogationem fer-
 ret: yellent inberentne Rhodijs bellum indici: cum antea semper
 prius senatus de bello consultus esset, dei nde ad populum latum. &
 tribuni plebis: cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet tē-
 gi, quā priuatis suadendi dissuadendiq; legem potestas facta es-
 set: eoq; per sepe euenisset, vt qui non professi essent se intercessuros,
 animaduersis vtrius legis ex ratione dissuadentium, intercederent:
 & qui ad intercedendum venissent, desisterent victi auctoritati-
 bus suadentium legem. Tum inter praetorem tribunosq; omnia in-
 tempore

tempestive agendi certamen erat. Tribuni festinationem pratoris ante tempus intercedendo in aduentum imperatoris.

*
 ,, peccauerimusne adhuc dubium est: poenas, ignominias omnes iam
 ,, patimur. Antea Carthaginensibus victis, Philippo, Antiocho supe-
 ,, ratis, cum Romam venissemus, ex publico hospitio in curiam gratu-
 ,, latum vobis patres conscripti, ex curia in Capitolium ad deos ve-
 ,, stros donaferentes veniebamus, nunc ex sordido diuersorio vix mer-
 ,, cede recepti, ac prope hostium more extra urbem manere iussi, in
 ,, hoc squalore venimus in curiam Romanam Rhodij, quos prouincijs
 ,, nuper Lycia atq; Caria, quos pramijs atq; honoribus amplissimis
 ,, donastis. Et Macedonia: Illyriosq; liberos esse, vt audiimus, iubetis,
 ,, cum seruerint ante quam vobiscum bellarent) nec cuiquam for-
 ,, tuna inuidemus, imo agnoscimus clementiam populi Romani)
 ,, Rhodios, qui nibi aliud quam quieuerunt hoc bello, hostes ex so-
 ,, cijs facturi estis? Certe quidem vos estis Romani, qui ideo felicia bel-
 ,, la vestra esse, quia iusta sint, pra vobis fertis: nec tam exitu eorum
 ,, quod vindicatis, quam principijs, quoq; non sine causa suscipiatis,
 ,, gloriimini. Messana in Sicilia oppugnata: Carthaginensibus, Athenae
 ,, oppugnatae: & Gracia in seruitutem petita, & adiutus Annibal pe-
 ,, cunia, auxilijs Philippum hostem fecerunt. Antiochus ipse vltro, ab
 ,, Aetolis hostibus vestris accersitus, ex Asia classe in Graciam traie-
 ,, cit, Demetriade & Chalcide & saltu Thermopylarum occupato, de
 ,, possessione imperij vos deicere conatus. Cum Perseo, socij vestri op-
 ,, pugnat, alij interfecti reguli principesq; gentium aut populorum,
 ,, causa belli vobis fuere. Quomodo tandem tituli nostra calamitas habi-
 ,, tura est, si perituri sumus? Nondum segrego ciuitatis causam a Po-
 ,, lyarato & Dione ciuibus nostris, & ijs quos vt traderemus vo-
 ,, bis adduximus. Si omnes Rhodij aequae noxij essemus, quod nostrum in
 ,, hoc bello crimen esset? Persei partibus fauimus: & quemadmodum
 ,, Antiochi Philippiq; bello, pro vobis aduersus reges, sic nunc pro rege
 ,, aduersus vos stetimus. Quemadmodum soleamus socios inuare,
 ,, & quam insipie capessere bella, Caium Livium, L. Aemilium
 ,, Regillum interrogate, qui classibus vestris in Asia praefuerunt.

Nun-

A Nunquam vestrae naues pugnauere sine nobis: nostra classe pugna-
 ,, nimus semel ad Samum, iterum in Pamphylia aduersus Annibalem
 ,, imperatorem: quae victoria nobis eo gloriosior est, quod cum ad Sa-
 ,, mum magnam partem nauium aduersa pugna, & egregiam iuuen-
 ,, tutem amissemus, ne tanta quidem clade territi, iterum ausi su-
 ,, mus regia classis ex Syria venienti obuiam ire. Haec non gloriandi cau-
 ,, saretuli, neq; enim ea nunc nostra est fortuna, sed vt admonerem
 ,, quemadmodum adiuuare socios solebant Rhodij. Praemia Philippo
 ,, & Antiocho deuictis, amplissima accepimus a vobis. Si quae vestra
 ,, nunc est fortuna deum benignitate, & virtute vestra ea Persei fuis-
 ,, set, & praemia petita ad victorem regem venissemus in Macedo-
 ,, niam, quid tandem diceremus? Pecuniarum a nobis adiutum, an
 ,, frumento auxilijs terrestribus, an naualibus? quod praesidium te-
 ,, nuissenos? vbi pugnasse, aut sub illius ducibus, aut per nos ipsos? Si
 ,, quaereret, vbi miles noster, vbi nauis intra praesidia sua fuisset, quid
 ,, responderemus? Causam fortasse diceremus apud victorem, quem-
 ,, admodum apud vos dicimus. Hoc enim legatos vtrorq; de pace mit-
 ,, tendo consecuti sumus, vt ne ab vtraq; parte gratiam iniuremus, ab
 ,, altera etiam crimen & periculum esset. Quamquam Perseus vere
 ,, obijceret, id quod vos non potestis, patres conscripti: nos principio
 ,, belli misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis quae ad bellum
 ,, opus essent: naualibus armis, iuuentute nostra, sicut prioribus bel-
 ,, lis, ad omnia paratos fore. ne prestaremus per vos stetit, qui de
 ,, quacumq; causa tum aspernati nostra auxilia estis. Neque fecimus
 ,, igitur quicquam tanquam hostes, neque bonorum sociorum defui-
 ,, mus officio, sed a vobis prohibiti prestare fuimus. Quid igitur? ni-
 ,, hile factum neque dictum est in ciuitate vestra. Rhodij quod nol-
 ,, letis, quo merito offenderetur populus Romanus? Hinc iam non quod
 ,, factum est defensus sum, non adeo insano, sed publicam causam
 ,, a priuatorum culpa segregaturus. Nulla enim est ciuitas quae non
 ,, & improbos ciues aliquando, & imperitia multitudinem semper
 ,, habeat. Etiam apud vos fuisse audiui, qui assentando multitudini
 ,, grassarentur: & secessisse aliquando a vobis plebem, nec in pote-
 ,, state

» *Stare vestra populum Rom. fuisse. Si hoc in hac tam bene morata ci-*
 » *uitate accidere potuit, mirari quisquam potest aliquos fuisse apud*
 » *nos, qui regis amicitiam petentes, plebē nostram consilijs deprava-*
 » *ret? qui tamē nihil vltra valuerunt, quā vti in officio cessaremus.*
 » *Non prateribo id quod grauissimū est in hoc bello, crimen ciuitatū*
 » *nostra. Legatos eodem tempore & ad vos & ad Persea de pace misi-*
 » *mus, quod infelix consilium furiosus (vt postea audiui) orator*
 » *stultissimum fecit, quem sic locutum constat tanquam C. Popilius*
 » *legatus Romanus, quem ad summouendos a bello Antiochum &*
 » *Ptolemaum reges misistis, loqueretur. Sed tamen ea siue superbia,*
 » *siue stultitia appellanda est, eadem quae apud vos, & apud Persea*
 » *fuit. Tam ciuitatum quā singulorum hominum mores sunt: gen-*
 » *tes quoq; alia iracunde, alia audaces, quadam timida: in vinum, in*
 » *venerem proniores alia sunt. Atheniensium populū fama est cele-*
 » *rem, & supra vires audacem esse ad conandum: Laedamoniorum*
 » *cunctatorem, & vix in ea quibus fidit, ingredientem. Non nega-*
 » *uerim & totam Asia regionem in aniora parere ingenia: & nostro-*
 » *rum tumidiorem sermonem esse: quod excellere inter finitimas ci-*
 » *uitates videamus, & id ipsum nō tam viribus nostris, quā vestris*
 » *honoribus ac iudicijs. Satis quidem & tunc in praesentia castigata*
 » *illa legatio erat, cum tam tristi responso vestro dimissa, si tu in pa-*
 » *rum ignominia pensum est, hac certe tam miserabilis ac supplex le-*
 » *gatio, etiā insolentioris quā illa fuit, legationis satis magnū pia-*
 » *culum esset. Superbiam, verborum praesertim, iracundi oderunt,*
 » *prudenter irriderent: vtiq; si inferioris aduersus superiorem est. ca-*
 » *pitali poena nemo vnquam dignam iudicauit. Id vero periculum e-*
 » *rat, ne Romanos Rhodij contemnerent: etiam deos aliqui verbis se-*
 » *uocioribus increpant, nec ob id quēquam fulmine ictum audiui-*
 » *mus. Quid igitur superat quod purgamus? si nec factum hostile vl-*
 » *lum nostrum est: & verba tumidiora legati offensionem aurium,*
 » *non perniciem ciuitatis meruerunt? Voluntas nostrae tacite ve-*
 » *lut litem astimari vestris inter vos sermonibus audio P. C. fauisse*
 » *nos regi, & illum vincere maluisse: ideo bello persequendos esse cre-*
 » *dunt. Alij vestrum, voluisse quidem nos hoc, non tamen ob id bello*
 » *perse-*

» *persequendos esse: neque moribus, neq; legibus vllius ciuitatis ita*
 » *comparatum esse, vt si quis vellet inimicum perire, si nihil fecerit*
 » *quo id fiat, capitis damnetur. His qui nos poena non crimine libe-*
 » *rant, gratiam quidem habemus: ipsi nobis hanc dicimus legem, si*
 » *omnes volumus quod arguimur, non distinguimus voluntatem a*
 » *facto: omnes plectamur. Si alij principū nostrorum vobis, alij re-*
 » *gi fauerunt: non postulo vt propter nos, qui partium vestrarum*
 » *sumus, regis fautores salui sint, illud deprecor, ne nos propter il-*
 » *los pereamus. Non estis vos illis infestiores, quā ciuitas ipsa: &*
 » *hoc qui sciebant, pleriq; eorum aut profugerunt, aut mortem sibi*
 » *consciuerunt: alij damnati a nobis in potestate vestra erunt, Pa-*
 » *tres conscripti. Cateri Rhodij, sicut gratiam nullam meriti hoc*
 » *bello, ita ne poenam quidem sumus. Priorum nostrorum benefacto-*
 » *rum cumulus, hoc quod nunc cessatum in officio est, expleat. Cum*
 » *tribus regibus gestis bella per hos annos, ne plus ob sit nobis quod*
 » *vno bello cessauimus, quā quod duobus bellis pro vobis pugnaui-*
 » *mus, Philippum, Antiochum, Persea tanquam tres sententias po-*
 » *nite, dua nos absoluunt, vna dubia est vt grauior sit. Illi de nobis si*
 » *iudicarent, damnati essemus. vos iudicate Patres conscripti, sit*
 » *Rhodium in terris, an funditus deleatur. Nō enim de bello delibera-*
 » *tū Patres conscripti, quod inferre potestis, gerere non potestis, cum*
 » *nemo Rhodiorum arma aduersus vos laturus sit. Si perseverabis*
 » *in ira, tempus a vobis petemus, quo hanc funestam legationem do-*
 » *num referamus: omnia libera capita, quicquid Rhodiorum viro-*
 » *rum sceminarum est, cum omni pecunia nostra naues conscende-*
 » *mus: ac relictis penatibus publicis priuatisq; Romam veniemus: &*
 » *omni auro & argento, quicquid publici, quicquid priuati est, in*
 » *comitio in vestibulo curiae vestrae cumlato, corpora nostra conti-*
 » *numq; ac liberorū vestrae potestati permittemus. hic passuri quod-*
 » *cumq; patiendum erit. procul ab oculis nostris vrbs nostra diripia-*
 » *tur, incendatur. Hostes Rhodios esse Romani iudicari possunt: est*
 » *tamen & nostrum aliquod de nobis iudicium, quod nunquam iu-*
 » *dicauimus nos vestros hostes, nec quicquam hostile, etiam si omnia*
 » *patiēmur, faciemus. Secundum talem orationem vnuerse rursus*
 » *proci-*

prociderunt, ramosq; olea supplices iactantes, tandem excitati à curia excefferunt. Tunc sententia interrogari cepta. Infestissimi Rhodijs erant, qui consules pratorésue aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum causam eorum adiunxit M. Porcius Cato qui asper ingenio, tum lenem mitemq; senatorem egit. Non inferam simulachrum viri copiosi qua dixerit referendo, ipsius oratio scripta extat. Originum quinto libro inclusa. Rhodijs responsum ita redditum est, vt nec hostes fierent, nec focij permanerent. Philocrates & Astymedes principes legationis erant. partem cum Philocrate renunciare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Roma subsistere: qua q; agerentur sciret, certioresq; suos faceret. In praesentia deducere ante certam diem ex Lycia Cariaq; iusserunt praefectos. Hæc Rhodum nunciata, qua per se tristitia fuissent, quia maioris mali leuatus erat timor, cum bellum timissent, in gaudium renunciata verterunt. Itaq; extemplo coronam XX. milibus aureorum decreuerunt. Theodotum praefectum classem eam legationem miserunt. Societatem ab Romanis ita volebant peti, vt nullum de ea rescitum populi fieret, aut literis mandaretur: quod nisi impetrarent, maior repulsis ignominia esset. Praefecti classis id vnus erat ius, vt agere de ea re sine rogatione vlla perlati possent. Nam ita per tot annos in amicitia fuerat, vt sociali facere se cum Romanis non illigarent: ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus absinderent auxilij sui, si cui opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate & fortuna eorum percipiendi. Tunc vtiq; petenda societas videbatur, non qua tutiores eos ab alijs faceret. (nec enim timebant quenquam præter Romanos) sed qua ipsis Romanis minus suspectos. Sub idem ferè tempus & Caunij desciuere ab his, & Mylassenses Euromensium oppida occuparunt. Non ita fracti animi ciuitatis erant, vt non sentirent, si Lycia & Caria adempta ab Romanis forent, cetera aut seipsa per defectiorem liberarent, aut à finitimis occuparetur: includi se insula parua & sterilis agri littoribus, qua nequaquam alere tanta vrbe popululum posset. Missa igitur iuuentute prope, & Caunios, quamquam Cybira ai uni ascinerant auxilia, coegerunt imperio par-

re: &

re: & Mylassenses Alabandenosq;, qui Euromensium prouincia adempta, ad ipsos coniuncto exercitu venerunt, circa Orthosia acie vicerunt. Dum hæc ibi, alia in Macedonia, alia Romæ geruntur, interim in Illyrico L. Anicius rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestate redacto, Scodra qua regio fuerat, praesidio imposito Gahiniū praefecit Rhizoni & Olcinio vrbibus opportunis C. Liciniū. Praepositus his Illyrico, cum reliquo exercitu in Epirum est profectus. Vbi prima Phantota ei dedita, tota multitudine cum insulis abusam effusa. Hæc praesidio imposito, in Moloisidem transgressus: cuius oppidis præter Passaronem & Tegmonem, & Phylacen, & Horreū receptis, primum ad Passaronē ducit. Antinous & Theodotus principes eius ciuitatis erant, insignes & fauore Persei, & odio aduersus Romanos, ydem vniuersæ genti aurores desciscendæ ab Romanis. Hi conscientia priuata noxæ, quia ipsis nulla spes venie erat, vt cõmuni ruina patriæ opprimerentur, clausurunt portas, multitudinē vt mortē seruituti præponerent hortantes. Nemo aduersus præpotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam nobilis & ipse adolescens, cum maior à Romanis metus timorem à principibus suis vicisset. Que vos rabies, inquit, agit at, qui duorum hominum noxæ ciuitatis accessionem facitis? Equidem pro patria qui lethum oppetissent, saepe fando audiui: qui patriam pro se perire equum censerent, hi primi inuenti sunt. Quin apertimus portas, & imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit? Hæc dicentem cum multitudo sequeretur, Antinous & Theodotus in primam stationem hostium irruerunt, atq; ibi offerentes se ipsi vulneribus interfecti, vrbs dedita est Romanis. Simili perinacia Cephalonis principis clausum Tegmonem, ipso interfecto per deditiorem recepit. Nec Phylace nec Horreum oppugnationem tulerunt. Pacata Epiro, diuisisq; in hyberna copijs per opportunas vrbes regressus ipse in Illyricum, Scodra, quod quinq; legati ab Roma venerant, euocatis ex tota prouincia principibus conuentum habuit. Ibi pro tribunali pronunciauit de sententia consilij, S. P. Q. R. Illyrios esse liberos iubere, praesidia ex omnibus oppidis, arcibus & castellis sese deducturum. non solum

LLL 2 liberor.

liberos, sed etiam immunes fore Issenses & Taulatios, Dassaretio. A
rum Pirustas, Rhizonitas, Oliniatas, quod incolum Genio ad
Romanos defecissent. Daorfeis quoque immunitatem dare, quod ra-
lieto Carauantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensi-
bus & Dassarensibus & Selepitanis ceterisque Illyrijs veſtigialdi-
midium eius quod regi pendissent. Inde in tres partes Illyricum di-
uisit. vnam eam fecit quae supra dicta est, alteram Labreatas om-
nes, tertiam Agrauonitas, & Rhizonitas, & Oliniatas, accolatque
eorum. Hac formula dicta in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in
hyberna redijt. Dum hac in Illyrico geruntur, Paulus ante aduen-
tum decem legatorum Quintum Maximum filium iam ab Roma
regressum, ad Aeginium & Agassas diripiendas mittit: Agassas, B
quod cum Martio Cos. tradidissent urbem. perita vltro societate
Romana, defecerant rursus ad Persea: Aeginiensium nouum cri-
men erat: fama de victoria Romanorum fidem non habentes, in
quosdam militum urbem ingressos hostiliter saeuierant. Ad Aeni-
rum quoque hostiliter urbem diripiendam L. Posthumium misit, quod
pertinacius quam finitima ciuitates in armis fuerant. Autumni
ferè tempus erat, cuius temporis initio circumeundam Graciam,
visendaque, quae nobilitate fama magis auribus accepta sunt, quam
oculis noscuntur, vt statuit: proposito castris C. Sulpitio Gallo,
profectus cum haud magno comitatu, tegerentibus latera Scipione
filio & Athenaeo Eumenis regis fratre, per Thessaliam Delphos pe-
rit inelytum oraculum. Vbi sacrificio Apollini factio, inchoata in
vestibulo columnas, quibus imposituri statuas regis Persei fue-
rant, suis statuis victor destinauit. Lebadia quoque templum Iouis
Trophonij adijt: ibi cum vidissent os specus, per quod oraculo ven-
tes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Ioui Hercynnae factio,
quorum ibi templum est. Chalcidem ad spectaculum Euripi, duoque
ante insulae ponte continenti iunctae descendit. A Chalcide Auli-
dem trajcit trium millium spacio distantem, portum inelytum sta-
tione quondam mille nauium Agamemnoniae clasis. Dianae tem-
plum: vbi nauibus cursum ad Troiam, filia victima aris admota
rex illi regum petijt. Inde Oropum Atticae ventum est: vbi pro deo
vates

vates Amphiloachus colitur, templumque vetustum est fontibus riuusque
circa amœnum. Athenas inde, plenas quidem & ipsas vetustate
fama, multa tamen visenda habentes: arcem, portus, muros Py-
raeum vrbi iungentes, naualia magnorum imperatorum, simula-
chra deorum hominumque omni genere & materia & artium in-
signia. Sacrificio Mineruae praesidi arcis in vrbe factio profectus,
Corinthum altero die peruenit. Vrbs erat tunc praecleara ante ex-
cidium. arx quoque & Isthmus praebere spectaculum: arx inter
omnia in immanem altitudinem edita, scatens fontibus: Isthmus duo
maria ab occasu & ortu solis finitima artis faucibus diremens. Si-
cyonem inde & Argos nobiles vrbes adit: inde haud partem opibus
Epidaurum, sed inelytam Aesculapij nobili templo, quod V. millibus
passuum ab vrbe distans, nunc vestigijs reuulforum donorum, tum
donis diues erat, quae remediorum salutarium agri mercedem sa-
crauerant deo. Inde Lacedaemonem adit, non operum magnificen-
tia, sed disciplina institutisque memorabilem: vnde per Megalopo-
lim Olympiam ascendit, vbi & alia quidem spectanda visa, & Io-
uem velut praesentem intuens, motus animo est. Itaque haud secus
quam si in Capitolio immolaturus esset, sacrificium amplius solito
apparari iussit. Ita peragrata Graecia, vt nihil eorum quae quisque
Persei bello priuatim ac publice sensisset, inquireret, ne cuius metu
solicicaret animos sociorum: Demetriadem cum reuertit, in iti-
nere sordidat a turba Aetolorum occurrit. mirantique & percunctanti
quid esset, defertur D. L. principes ab Lycisco & Tisippo circumses-
sosenatu per milites Romanos missos a Babio praeside interfectos:
alios in exilium actos esse, bonaque eorum, qui interfecti essent, & exu-
lum possidere qui arguebat. Iussi Amphipolim adesse, ipse conuen-
to Cn. Octauiio Demetriade, postquam fama accidit traiecisse iam
mare X. legatos, omnibus alijs omisis Apolloniam ad eos pergit. Quod
cum Perseus obuia Amphipoli nimis soluta custodia processisset (id
diei iter est) ipsum quidem benignè allocutus est: ceterum postquam
in castra ad Amphipolim venit, grauiter increpuisse traditur C.
Sulpitium, primum quod Persea tam procul a se vagari per provin-
ciam passus est: deinde quod aded indulgissent militibus, vt nudare

regulis muros vrbis ad tegenda hybernacula sua pateretur: refer-
riq; regulas, & resarciri recta sicut fuerant, iussit. Et Persea quidē
cum maiore filio Philippo traditos A. Posthumio in custodiam mi-
sit: filiam cum minore filio à Samotrace accitos Amphipolim, om-
ni liberali cultu habuit. Ipsa vbi dies venit quo adesse Amphipolis da-
nos principes ciuitatum iusserat, literasq; omnes qua vbiq; depo-
sita essent, & pecuniam regiam conferri, cum X. legatis circumsu-
sa omni multitudine Macedonum, in tribunali consedit. Assuetis
regio imperio, tamen nouum formam terribilem prauit tribunal
summotor aditus, praeo accensus, insuetam omnia oculis auribusq;
qua vel socios, ne dum hostes victos terrere possent. Silentio per pra-
conem facto, Paulus Latine qua senatui qua sibi ex consilij senten-
tia visa essent, pronuntiavit: ea Cn. Octavius Pr. (nam & ipse ade-
rat) interpretata sermone Graeco referebat. Omnium primum li-
beros esse iubere Macedonas, habentes vrbes easdem agrosq; ven-
tes legibus suis, annuos creantes magistratus, tributum dimidium
eius quod pependissent regibus, pendere P. R. Deinde in IIII. regio-
nes diuidi Macedoniam. vnam fore & primam partem, quod agri
inter Strymonem & Nessum amnem sit: accessurum huic parti
trans Nessum ad orientem versum, quā Perseus tenuisset vicus, ca-
stella, oppida, praeter Aenum & Maroneā & Abdera: trans Stry-
monem autem vergentia ad occasum, Bisalticam omnem cum He-
raclaea, quam Sinticen appellant. Secundam fore regionem quam
ab ortu Strymo amplecteretur annis, praeter Synticen Heraclaeam
& Bisaltas: ab occasu quā Axius terminaret fluuius, additis Peo-
nis, qui prope Axiuum flumen ad regionem orientis colerent. Tertia
pars facta, quā Axius ab oriente, Peneus amnis ab occasu cingunt,
ad septentrionem Bora mons obijcitur. adiecta huic parti regio
Peonia, quā ab occasu praeter Axiuum amnem porrigitur. Edessa quo-
que & Berceā eodem concesserunt. Quarta regio trans Bora mon-
tem, vna parte confinis Illyrico, altera Epiro. Capita regionum
vbi concilia fierent, prima regionis Amphipolim, secunde Thessa-
lonicem, tercia Pellam, quae et Pelagoniam fecit. Ed concilia sua
quisq; regionis iudici, pecuniam conferri, ibi magistratus curari
iussit.

iussit. Pronuntiavit deinde, neq; connubium, neq; commercium agro-
rum adificiorumq; inter se placere cuiquam extra fines regionis
suae esse. Metalla quoq; auri atq; argenti non exerceri, ferri & aris
permitti, vectigal exercentibus dimidium eius impositum quod pe-
pēdissent regi. Et sale inuecto vti vetuit. Dardanis repetētib; Peo-
niam, quod & sua fuisset, & continens esset finibus suis, omnibus
dare libertatem pronuntiavit, qui sub regno Persei fuissent. Post
non impetratam Peoniam, salu commercium dedit. tertia regionis
imperavit, vt Stobos Peonia deuherent, pretiumq; statuit. Na-
ualem materiam & ipsos cadere, & alios pati vetuit Regionibus,
qua affines barbaris essent (excepta autem tertia omnes erāt) per-
misi vt praesidia armata in finibus extremis haberent. Haec pro-
nuntiata primo die conuentus varie affecerunt animos. Libertas
praeter spem data arrexit, & leuatum annum vectigal regiona-
sim commercij interruptis ita videri lacerata, tanquam anima-
lia in artus alterum alterius indigentes distracta: ad quā tanta Ma-
cedonia esset, quā diuisui facilis, & à se ipsa quaeq; contenta
pars esset, Macedones quoq; ignorabant. Pars prima Bisaltas habet
fortissimos viros (trans Nessum amnem incolunt, & circa Stry-
monem) & multas frugum proprietates, & metalla, & opportu-
nitatem Amphipolis. qua obiecta laudat omnes ab oriente sole in
Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas vrbes Thessaloni-
cē & Cassandriam habet, ad hoc Pallenem fertilem ac frugife-
ram terram, maritimas quoq; opportunitates ei praebent portus
ad Toronen ac montem Atho. (Aeneae vocant hunc) alij ad insulam
Euboeā, alij ad Hellepōrū opportune versi. III. regio nobiles vrbes
Edessam et Berceā et Pellā habet, et Ventiorum bilicofam gentem:
incolas quoq; permultos Gallos et Illyrios impigros cultores. IIII.
regionē Hordei et Lincesta et Pelagones incolunt: iuncta bis Atina &
Stymphalis et Elimiotis. Frigida haec omnis, duraq; cultu. sero-
tiores eos et accole barbari faciūt, nūc bello exercentes, nūc in pa-
cem iūctos ritus suos. Diuise itaq; Macedoniae partū vsibus sepa-
ratis, quanta vniuersos teneat Macedonia formula dicta, cum le-

ges quoque se daturum ostendisset. Aetoli deinde citati: in qua cognitione magis vtra pars Romanis, vtra regi fauisset, quaestum est, quam vtri fecissent iniuriam, aut accepissent. Noxa liberati interfectores, exilium pulsus aequum ratum fuit, ac mors interfectis. A. Babium vnus est damnatus, quod milites Romanos praebuisset administrerium cadis. Hic euentus Aetolorum causa in omnibus Graecia gentibus populisq; eorum, qui partis Romanorum fuerant, inflauit ad intollerabilem superbiam animos, et obnoxios pedibus eorum subiecit, quos aliqua parte suspicio fauoris in regem contigerat. Tria genera principum in ciuitatibus erant: duo quae adulando aut Romanorum imperium, aut amicitiam regum sibi priuatim opes oppressis faciebant ciuitatibus: medium vnum vtriusq; generi aduersum, libertatem & leges tuebatur. His vt maior apud suos charitas, ita minor apud externos gratia erat. Secundis rebus elati Rom. partis eius fautores, solitum in magistratibus, soli in legationibus erant. Hi cum frequentes & ex Peloponneso & ex Bœotia, & ex alijs Graeciae concilijs adessent, implere aures decem legatorum: non eos tantum qui se propalam per vanitatem iactassent tanquam hospites & amicos Persei, sed multo plures alios ex occulto fauisse: reliquos per speciem tuenda libertatis in concilijs aduersus Romanos omnia instruxisse: nec aliter eas mansuras in se de gentes, nisi fractis animis partium aleretur, confirmareturq; autoritas eorum qui nihil prater imperium Romanorum expectarent. Ab his editis nominibus, euocatis literis imperatoris ex Aetolia Acarnaniaq; & Epyro & Bœotia, qui Romam ad causam dicendam sequerentur: in Acchaïam ex decem legatorum numero profecti duo, C. Claudius, & Cn. Domitius, vt ipsi edicto euocarent. Id duabus de causis factum, vna quod si fiducia plus animorumq; esse Achæis ad non parendum credebant, & forsitan etiam in periculo fore Callicratem & ceteros criminum authores delatorisq; altera cur praesentes euocarent causa erat, quod ex alijs gentibus principum literas deprehensas in commentarijs regis habebant: in Acchaïis eorum erat crimen, nullis eorum literis inuentis. Aetolis dimissis, Acarnanum citata gens: in his nihil nouatū, nisi quod

Leucas

A Leucas exempta est Acarnanum concilio. Quarendo deinde latius, qui publice aut priuatim partium regis fuissent, in Asiam quoque cognitionem extendere, & ad Antissam in Lesbo insula diruendā, traducendos Methymnam Antisseos, Labeonem miserunt: quod Antenorem regium praefectum, quo tempore cum lembus circa Lesbum est vagatus, portu receptum non commeatibus inuissent. Duo securi percussi viri insignes, Andronicus, Andronici filius Aetolus, quod patrem secutus arma contra populum Rom. tulisset, & Neo Thebanus, quo aut hore societatem cum Perseo iunxerant. His rerum externarum cognitionibus interpositis, Macedonum rursus aduocatum concilium: pronuntiatum, quod ad statum Macedoniae pertinebat: senatores, quos Synedros vocant, legendos esse, quorum consilio res publica administraretur. Nomina deinde sunt recitata principum Macedonum, quos cum liberis maioribus quam xv. annos natis praecedere in Italiam placeret. Id prima specie secum, mox apparuit multitudini Macedonum pro libertate sua esse factum. Nominati sunt enim regis amici purpuratiq; duces exercituum, Praefecti nauium aut praesidiarum, seruire regi humiliter, alijs superbe imperare assueti: praediuites alijs, alijs quos fortuna non aequarent his sumptibus pares: regius omnibus victus vestitusq; nulli ciuili animus neq; legum neq; libertatis aequum patiens. Omnes igitur qui in aliquibus ministerijs regis, etiam qui in minimis legationibus fuerant, in si Macedonia excedere, atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denuntiata. Leges Macedoniae dedit cum tanta cura, vt non hostibus victis, sed socijs bene meritis dare videretur: & quas ne vsus quidem longo tempore, qui vnus est legum corrector, experiendo argueret. Ab serijs rebus ludicrum, quod ex multo ante preparato, & in Asia ciuitates, & ad reges missis qui denuntiarent, & cum circumiret ipse Graeciae ciuitates, indixerat principibus, magno apparatu Amphipoli fecit. Nam & artificum omnium generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, & athletarum & nobilium equorum conuenit: & legationes cum victimis, & quicquid aliud deorum hominumq; causa fieri magnis ludis in Graecia solet. Ita fa-

flum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dan-
 dis spectaculis, ad quae rudes tum Romani erant, admirarentur. Epu-
 la quoque legationibus parata & opulentia & cura eadem vulgo
 dictum ipsius ferebant, & conuiuium instruere, & ludos parare,
 eiusdem esse, qui vincere bello sciret. Editio ludicra omnis generis,
 clypeis quoque, aris in naues impositis, cetera omnis generis arma cu-
 mulata in ingentem aceruum. precatus Martem, Mineruam Lu-
 nam quoque, matrem & ceteros deos, quibus spolia hostium dicere ius
 fasque est, ipse imp. face subdit a succendit, deinde circumstantes tri-
 butu militum pro se quisque ignes coiecerunt. Notata est in illo conuen-
 tu Europae Asiaeque, vndique partim ad gratulationem, partim ad spe-
 ctaculum contracta multitudine, tantis naualibus terrestribusque
 exercitiis, ea copia rerum, ea utilitas annonae, ut & priuatis &
 ciuitatibus, & gentibus dona data pleraque eius generis sunt ab im-
 peratore, non in usum modo praesentem, sed etiam quod domos auehe-
 rent. Spectaculum fuit ei quae venerat turba, non scenicum magis lu-
 dicrum, non certamina hominum aut curricula equorum, quam praeda
 Macedonica omnis ut viseretur exposita, statuarum tabularumque
 textilium & vasorum ex auro & argento & aere & ebore factorum
 ingenti cura in ea regia, ut non in praesentem modo speciem quali-
 bus referta regia Alexandria erat, sed in perpetuum usum fierent.
 Haec in classem imposita, deuehenda Romam Cn. Octauio data.
 Paulus benigne legatis dimissis, transgressus Strymonem, mille
 passuum ab Amphipoli castra posuit: inde profectus, Pellam quin-
 to die peruenit. Pratergressus urbem, ad Spelaum (quod vocant)
 biduum moratus, P. Nasicam & Q. Maximum filium cum parte
 copiarum ad depulandos Illyrios qui Persea iuuerant bello, mi-
 sit, iussus ad Oricum sibi occurrere. Ipse Epirum petens quintide-
 cimis castris Passaronem peruenit. Haud procul inde Anicij castra
 aberant, ad quem literis missis, ne quid ad ea quae fierent, moueretur:
 senatum praedam Epiri ciuitatum, quae ad Persea defecissent,
 exercitui dedisse: summissis centurionibus in singulas vrbes, qui se-
 dicerent ad praesidia deducenda venisse, ut liberi Epirotae sicut Ma-
 cedones essent, denos principes ex singulis euocavit ciuitatibus.

Quibus

Quibus cum denunciasset, ut aurum atque argentum in publicum pro-
 ferretur, per omnes ciuitates cohortes dimisit, ante in vltiores
 quam in propiores profectus, ut vno die in omnes perueniretur. Edi-
 tationibus centurionibus quoque erant quae agebantur, mane omne au-
 rum argentum quoque collatum: hora quarta signum ad diripiendas vrbes
 datum est militibus: tunc atque praeda fuit, ut in equitum CCC. denariorum
 pediribus duceni diuiderentur, centum quinquaginta millia capitum
 humanorum abducerentur. Muri deinde direptarum urbium diruci
 sunt: ea fuere oppida circa LXX. vendita praeda omnium, de ea sum-
 ma militum numeratum est, Paulus ad mare Oricum descendit, nequa-
 quam ut rarus erat, expletis militum animis, qui tanquam nullum in
 Macedonia gessissent bellum expertes regia praeda esse indignaban-
 tur. Orici cum missas cum Scipione Nasticam maximoque filio copias
 inuenisset, exercitum in naues imposito in Italiam traiecit. Et post
 paucos dies Anicium conuentu reliquorum Epirotarum Acarnanum quoque
 actum, iussus in Italiam sequi principibus, quorum cognitionem cau-
 se referuarat, & ipse nauibus expectatis, quibus vsus Macedonicus
 exercitus erat, in Italiam traiecit. Cum hac in Macedonia Epirotum
 gesta sunt, legati qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos
 & regem Eumenum missi erant, in Asia perueniunt. Indicijs per hyemem
 factis, & Galli domos abierant, & rex in hyberna coefferat
 Pergamum grauique morbo ager fuerat. Ver primum ex domo ex-
 ciuit: iamque Synnada peruenerat, cum Eumenes ad Sardis vndique
 exercitum contraxerat. Ibi & Romani Solouertium ducem Gallorum
 Synnadis allocuti, & Attalus cum eis profectus: sed castra Gallorum
 intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irriterentur.
 P. Licinius cum regulo Gallorum est locutus, retulitque ferociorem
 eum deprecando factum, ut mirum videri posset, inter opulentes
 reges Antiochum Ptolemaum quoque tantum legatorum Romanorum ver-
 ba valuisse, ut exemplo pacem facerent, apud Gallos nullius mo-
 menti fuisse. Romam primum reges captiui Perseus & Gentius in cu-
 stodia cum liberis abducti, dein turba alia captiuorum: tum qui-
 bus Macedonum denunciatum erat, ut Romam venirent: princi-
 pum quoque Graeciae nam hi quoque non solum praesentes exciti erant, sed
 etiam

noua indignum fecisset. Sed videlicet cui crimen nullū probrum dicere poterat, eius obrectare laudes voluit. Diem integrum besterno die ad accusandum. L. Paulum petijt: quatuor horas quantum supererat diei, dicendo absumpsit. Quis vnquam tam nocens reus fuit, cuius vitia vitator horis expromi non possent? Quid interim obiecit quod L. Paulus, si causam dicat, negatū velit? Duae mihi aliquis conciones parumper faciat, vnā militum Macedonicorum, purā alterā integrioris iudicij & a fauore & odio vniuerso iudicante P. R. apud concionem rogatam & vrbānam prius reus agatur, Quid apud Quirites Romanos Serui Galba diceres? Illa enim tibi tota abscissa oratio esset. In statione seuerius & intentius institisti: vigilia acerbius & diligentius circumitasti sunt: operis plus, quā antea fecisti, cum ipse imperator & exactor circumires. Eodem die & iter fecisti, & in aciem ex itinere duxisti. Ne victorem quidē te acquiescere passus est, statim ad persequendos hostes duxit. Cum te praeda partiēda locupletem facere posset, pecuniā regiā translaturus in triumpho est, & in aratū laturus. Hec sicut ad militū animos stimulandos aliq̄ aculeum habent, qui parum licentiā, parum auaritiā suā inferunt censerit: ita apud P. R. nihil valuisse, qui vt vetera atq̄ audita a parentibus suis non repetat, quā ambitione imperatorum clades acceptae sint, quā seueritate imperij victoria partae: proximo certe Punico bello, quid inter M. Minutium magistrum equitum, & Q. Fabium Maximum dictatorem interfuerit, meminit. Itaq̄ accusatorē id scire potuisse, & superuacaneā defensionem Pauli fuisse. Trāseat ad alterā concionē, nec Quirites vos, sed milites videor, appellaturus, si nomen hoc saltē ruborem incutere, & verecundiā aliquam imperatoris violandi afferre possit. Equidē ipse aliter affectus animo sum, qui apud exercitū mihi loqui videar, quā paulo ante erat cum ad plebē vrbānā spectabat oratio. Quid etiā dicitis milites? Aliquis est Romae, praeter Perseā, qui triumphari de Macedonibus nolit: & eum non isdem manibus discerpitis, quibus Macedonas vicistis? Vincere vos prohibuisset, si potuisset, qui triumphantes vrbē inire prohibet. Erratis milites, si triumphum imperatorum

peratoris tantum, & non militum quoq̄ & vniuersi P. R. esse decus censeris. Non vnus hoc Pauli. Multi etiā qui absenatu non impetrarunt triumphum, in monte Albano triumpharunt. Nemo L. Paulo magis eripere decus perfecti belli Macedonici potest, quā C. Lucretio primi Punici belli, quā P. Cornelio secundi, quā illis qui triumphauerunt. Nec L. Paulum minorē aut maiorem imperatorem triumphus faciet: militū magis in hoc vniuersiq̄, P. R. fama agitur: primū ne inuidia & ingrati animi aduersus clarissimum queng, ciuem opinionē habeat, & imitari in hoc populo Atheniensem lacerantem inuidia principes suos videatur. Satis peccatum in Camillo a maioribus vestris est, quem tamen ante receptam per eum a Gallis vrbem violarunt: satis in super vobis in P. Africano, Litemi domiciliū & sedem fuisse domitoris Africae, Litemi sepulchrum ostendi. Erubescamus, gloria si par illis viris L. Paulus iniuria vestra exaequetur. Hac igitur primū infamia deletur, sed ea apud alias gentes, damnosa apud nostros. Quis enim aut Africani aut Pauli similis esse in ingrata & inimica bonis ciuitate velit? Si infamia nulla esset, & de gloria tantū ageretur, qui tantum triumphus non cōmunem nominis Romani gloriā habet? Tot de Gallis triumphis, tot de Hispanis, tot de Pœnis, ipsorum tantū imperatorum, an populi Romani dicuntur? Quem admodū non de Pyrrho modo, nec de Annibale, sed de Epirotis Carthaginē sibusq̄ triumphis acti sunt: sic non M. Curius tantum, nec P. Cornelius, sed Romani triumpharunt. Militum quidem propria est causa, qui ipsi laureati, & quisq̄ donis quibus donati sunt insignes, triumphum nomine citent: suasq̄ & imp. laudes canentes per vrbem incedūt. Si quando non deportati ex prouincia milites ad triumphū sint, fremūt: tamen & suū quoq̄, se absentes, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare credūt. Si quis vos interroget milites, ad quam rem in Italia deportati, & non statim consecra prouincia dimissi sitis: quid Romā frequentes sub signis veneritis, quid moremini hic, & non diuersi domos quisque abeat vestras: quid aliud respondeatis, quā vos triumphantes videri velle? Vos certe victores conspici velle debeatis. Triumphatum nuper de Philippo

» patre huius & de Antiocho est. ambo regnabant cum de his trium-
 » phatum est. De Perseo capto in urbem cum liberis abducto non tri-
 » umphabitur? Quod si in curru scandentis Capitolium auratos
 » purpuratosq; ex inferiore loco Lucius Paulus in turba togatorum
 » vnus priuatus interroget: Luci Antici, Cui Octaui, vtrum vos digno
 » res triumpho esse, an me censetis? currū ei cessuri, & pra pudore vi-
 » dentur insignia ipsi sua tradituri: & vos Gentium quam Persea dui-
 » ci in triumphum maualtis Quiritis, & de accessione potius belli
 » quam de bello triumphari? Et legiones ex Illyrico laureata urbem
 » inibunt, & nauales socij? Macedonica legiones suo abrogato trium-
 » phos alienos spectabunt? Quid deinde tam opima praeda, tam opu-
 » lenta victoria spolijs fiet? Quoniam addentur illa tot millia armo-
 » rum detracta corporibus hostium? an in Macedoniam remitten-
 » tur? Quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabula picta, textilia,
 » tantum argenti calati, tantum auri, tanta pecunia regia? an no-
 » ctu tanquam furtiua in ararium deportabuntur? Quid illud spe-
 » ctaculum maximum? nobilissimum opulentissimusq; rex captus vbi
 » victori populo ostenditur? Quos Syphax rex captus, accessio Punici
 » belli, concursus fecerit, pleriq; meminimus. Perseus rex captus. Phi-
 » lippus & Alexander filij regis, tanta nomina subtrahentur ciuita-
 » tis oculis? Ipsum L. Paulum bis COS. domitorem Graeciae, omnium
 » oculi conspiciere urbem curru ingredientem auent. Ad hoc fecimus
 » consulem, vt bellum per quadriennium ingenti etiam pudore no-
 » stro tractum perficeret: cui sortito prouinciam, cui proficiscenti
 » praesagientibus animis victoriam triumphumq; destinauimus, ei
 » victori triumphum negaturi? & quidē non homines tantum, sed
 » deos etiam suo honore fraudaturi? dijs quoque enim, non solum ho-
 » minibus debetur. Vtrum maiores vestri omnium magnarum re-
 » rum & principia exorsi ab dijs sunt, & finem cum statuerunt?
 » Consul proficiscentis praetorue paludatis licitoribus in prouinciam
 » & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: victor perpetrato eo-
 » dem, in Capitolio triumphans, ad eosdem deos, quibus vota nuncu-
 » pauit, merita dona populi Romani traducit. Pars non minima tri-
 » umphi est, victima praecedentes, vt appareat dijs grates agentem
 » impe-

» imperatorem ob rem pub. bene gestam redire. Omnes illas victimas
 » quas traducendas in triumpho vindicauit, alias alio cedente ma-
 » strate. illas quidē epulas senatus, quae nec priuato loco, nec publico
 » profano, sed in Capitolio eduntur: vtrum hominum voluptatis cau-
 » sa, an deorum hominumq; auctore Seruio Galba turbaturi estis?
 » L. Pauli triumpho porta claudentur? rex Macedonū Perseus cum
 » liberis & turba alia captiuorum, spolia Macedonum circa flumen
 » relinquuntur? L. Paulus priuatus tanquā rure rediens à porta do-
 » mum ibit? Et tu centurio, miles, quid de imp. Paulo senatus decre-
 » uit, potius quam quid Seruius Galba fabuletur, audi: & hoc dice-
 » re me potius quam illū audi. Ille nihil prater quā loqui, & ipsum
 » maledicē ac malignē didicit. Ego ter & vices cum hoste per pro-
 » uocationē pugnaui. ex omnibus cum quibus manum conserui, spo-
 » lia retuli, insigne corpus honestis cicatricib. omnibus aduerso cor-
 » pore exceptis habeo. Nudasse deinde se dicitur, & quo quaeq; bello
 » vulnera accepta essent, retulisse. Quae dum ostentat, ad apertis for-
 » tē quae velanda erant, tumor inguinū proximis risum mouit. tum,
 » hoc quoq; quod ridetis, inquit, in equo dies noctesq; persedendo ha-
 » beo: nec magis me eius quam cicatricum harum pudet poenitēs q;
 » quando nunquā mihi impedimento ad rem pub. bene gerendā do-
 » mi militiae q; fuit. Ego hoc ferro saepe vexatū corpus verus miles a-
 » dolescentib. militib. ostendi. Galba nitens & integrū denudet. Re-
 » uocate, si videtur, tribuni ad suffragium tribus: ego ad vos milites

*
 summā omnis captiui auri argentiq; translati HS milites ducentis
 fuisse, Valerius Antias tradit: quae haud dubiē maior aliquan-
 to summa ex numero plaustrorum ponderibusq; auri argenti ge-
 neratim ab ipso scriptis efficitur. Alterū tantum aut in bellū pro-
 ximū absumptū, aut in fugā cum Samosbraeē peteret dissipatū,
 tradunt: eoq; id mirabilius erat, quod tantū pecuniae intra XXX.
 annos post bellū Philippi cum Romanis, partim ex fructu metul-
 lorum, partim ex vectigalibus alijs coaceruatam fuerat. Itaq; ad-
 modum inops pecunia Philippus, Perseus contra praediues, bellare
 cum Romanis cepit. Ipse postremo Paulus in curru, magnam cum
 M M M digni-

dignitate alia corporis, tum senectâ ipsa maiestatem præferent, A post currum inter alios illustres viros filij duo, Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum suis quaque ordinibus. Pediti in singulos dati centeni, duplex centurioni, triplex equiti: tantum pediti daturum fuisse credunt, & pro rata alijs, si aut non refragati honori eius fuissent, aut benignè hac ipsa summa nunciata acclamassent. Sed non Perseus tantum per illos dies documentum humanorum casuum fuit, in catenis ante currum victoris ducis per urbem hostium ductus, sed etiam victor Paulus auro purpurâq; fulgens. Nam duobus è filijs, quos duobus datu in adoptionem, solos nominis sacrorum familiaq; heredes retinuerat domi, minor ferme XII. annos natus, quinque diebus ante triumphum, maior XIII. annorum triduo post triumphum decessit, quos prætextatos curru vehi cum patre, sibi ipsos similes prædestinantes triumphos oportuerat. Paucis post diebus data à M. Antonio tribuno plebis concione, cum de suis rebus gestis more cæterorum imperatorum differnisset, memorabilis eius oratio, & digna Romano principe fuit: Quamquam & quàm feliciter Rem. pub. administraverim, & quòd duo fulmina domum meam per hos dies perculerint, nò ignorare vos Quirites arbitror, cum spectaculo vobis nunc triumphus meus, nunc funera liberorum meorum fuerint: tamen paucis quaeso sinatis me cum publica felicitate comparare eo quo debeo animo priuatam meam fortunam. Profectus ex Italia classem à Brundisio sole orto solui: nona diei hora cum omnibus meis nauibus Corcyram tenui. Inde quinto die Delphis Apollini pro me exercitibusq; & classibus vestris iustitiam sacrificavi. A Delphis quinto die in castra perueni: vbi exercitu accepto, mutatis quibusdam, quæ magna impedimenta victoria erant, progressus, quia inexplorabilia castra hostium erant, neq; cogi pugnare poterat rex, inter præsidia eius saltum ad Petram euasi: & ad pugnam rege coactio acie vici, Macedoniam in potestatem populi Romani redegi. & quòd bellum per quadriennium quatuor ante me consules ita gesserunt, ut semper successoribus traderent grauius, id ego quindecim diebus per feci. Aliarum deinde secundarum rerum velut proventus, secutus,

ciii.

diuitates omnes Macedonia se dediderunt: gazæ regis in potestatem venit: rex ipse, tradentibus prope ipsis dijs, in templo Samothracum cum liberis est captus. Mibi quoq; ipsi nimiam iam fortuna mea videri, eoque suspecta esse. Maris pericula timere ceppi in tanta pecunia regis in Italiam trajicienda, & victore exercitu transfretando. Postquam omnia secundo nauium cursu in Italiam peruenierant, neque erat quod ultra precarer, illud optavi, ut cum ex summo retro volui fortuna consuesset: mutatione eius domus mea potius quam res publica sentiret. Itaque defunctam esse fortunam publicam meam tam insigni calamitate spero, quòd triumphus meus, velut ad ludibrium casuum humanorum, duobus funeribus liberorum meorum est interpositus. Et cum ego & Perseus nunc nobilitatem maximè sortis mortalium exempla spectemur, ille qui ante se captiuus prius captiuus ipse duci liberos vidit, incolumes tamen eos habet: ego qui de illo triumphavi, ab alterius funere filij curru ex Capitolio ad alterum prope iam expirantem veni: neq; ex tanta stirpe liberum superest, qui Lucij Aemilij Pauli nomen ferat. Duos enim tanquam ex magna progenie liberorum in adoptionem datos Cornelia & Fabia gens habent, Pauli in domo præter se nemo superest. Sed hanc cladem domus mea, vestra felicitas & secunda fortuna publica consolatur. Hac tanto dicta animo magis confudere audientium animos, quàm si miserabiliter orbitatem suam deslendo clacutus esset. Cn. Octavius Calend. Decembris de rege Perseo naualem triumphum egit. Is triumphus sine captiuis fuit, sine spolijs. Dedit socijs naualibus in singulos denarios septuagenos quinque: gubernatoribus qui in nauibus fuerant, duplex, magistris nauium quadruplex. Senatus deinde habitus est. patres censuerunt ut Q. Cassius Perseam regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret, comites, pecuniam, argentum, instrumentum quod haberet. Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos missus. Cæteros captiuos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit. Paucos post dies quàm hac acta, legati ab Corye rege Thracum venerunt, pecuniam ad redimendum filium aliosq; obsidibus apportantes. Eis in senatum introductis, & id ipsum argumèti

MMM 2

pra-

pretendentibus orationis, non sua voluntate Cotyn bello iuuisse Persea, quod obsides dare coactus esset, orantibusque ut eos precio quantum ipsi statuissent patres, redimii paterentur: responsum ex auctoritate senatus est. P. R. meminisse amicitiae, quae cum Coty maioribusque eius et gente Thracum fuisset. obsides datos crimen non criminis defensionem esse, cum Thracum genti ne quieris quidem Perseus, nedum bello Romano occupatus, timendus fuerit. Caterum et si Cotys Persei gratiam praeuulisset amicitiae populi Romani: magis quid se dignum esset, quam quid merito eius fieri posset, estimaturus: filium atque obsides ei remissurus. Beneficia gratuita esse populi Romani, precium eorum malle relinquere in accipientium animis, quam praesens exigere. Legati nominati, T. Quintius Flamininus, C. Licinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui obsides in Thraciam reducerent: et Thracibus munera data in singulos binum milium eris. Bitis cum ceteris obsidibus a Carseolis accersitus, ad patrem cum legatis missus. Naues regia captae de Macedonia inusitata ante magnitudinis in campo Martio subductae sunt. Herente adhuc non in animis modo, sed pene in oculis memoria Macedonici triumphi. L. Anicius Quirinalibus triumphauit de rege Gentio, Illyrisque. Similia omnia magis visa hominibus quam paria: minor ipse imperator et nobilitate Anicius cum Aemilio, et iure imperij prator cum Coss. collatus: non Gentius Perseo, non Illyrij Macedonibus, non spolia spolijs, non pecunia pecunie, non dona donis comparari poterat. Itaque sicut praefulgebat huic triumphus recens, ita apparebat ipsum per se inuentibus nequaquam esse contemnendum. Perdomuerat intra paucos dies terra marique, ferocem, locumque munitis fratrem gentem Illyriorum: regem regiamque, omnes stirpem ceperrat: transfudit in triumphum multa militaria signa, spoliisque aliis, et supellectilem regiam: auri pondo XX. et VII. argenti X. et IX. pondo: denarium tria millia et CXX. millia Illyrici argenti. Ante currum ducti Gentius rex cum coniuge et liberis, et Carauantius frater regis, et aliquot nobiles Illyrij. De praeda militibus in singulos quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, socijs nominis Latini quantum ciuibus et socijs

et socijs naualibus dedit quantum militibus. Latior hunc triumphum effecutus miles, multisque dux ipse carminibus celebratus. H. S. ducenties ex ea praeda redactum esse auctor est Antias, prater aurum argentumque, quod in ararium sit latum: quod quia vnde redigi poterit non apparebat, auctorem pro re posuit. Rex Gentius cum liberis et coniuge et fratre Spoletium in custodiam ex senatus consulto ductus: ceteri captiui Romae in carcerem coniecti, recusantibusque custodiis Spoletinis Igitur aruium reges traducti. Reliquum ex Illyrico praeda CCXX. lembi erant: de Gentio rege captos eos Corcyris et Apolloniatis et Dyrrachinis. Q. Cassius ex senatus consulto tribuit. Coss. eo anno agro tantum Ligurum populato cum hostes exercitus nunquam eduxissent, nulla re memorabili gesta, Romam ad magistratus subrogandos redierunt: et primo comitiali die Coss. creauerunt, M. Claudium Marcellum, C. Sulpitium Gallum. deinde pratores postero die, L. Liuium, L. Apuleium Saturninum, A. Licinium Neruam, P. Rutilium Caluum, P. Quintilium Varum, M. Fonteium. His praetoribus duae urbanae prouinciae sunt decretae, duae Hispania Sicilia ac Sardinia. Intercalatum eo anno, postridie Terminali: a intercalares fuerunt. Augur eo anno mortuus est. C. Claudius: in eius locum augures legerunt T. Quintium Flamininum. et flamen Quirinalis mortuus M. Fabius Pictor. Eo anno rex Prusias venit Romam cum filio Nicomede. Is magno comitatu urbem ingressus, ad forum a porta tribunalemque Q. Cassij pratoris perrexit: concursuque vndique facto, deos qui urbem Romam incolerent, senatumque et populum Romanum salutatum se dixit venisse: et gratulatum quod Persea Gentiumque reges uicissent, Macedonibusque et Illyrij in ditionem redactis auxissent imperium. Cum prator senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset, biduum petijt, quo templa deum urbemque et hospites amicosque uiseret. Datus qui circumduceret eum L. Cornelius Scipio quaestor, qui et Capuam ei obuiam missus fuerat: et ades, quae ipsum comitesque eius benigne reciperent, conducta. Tertio post die senatum adit, gratulatus victoriam est: merita sua in eo bello commemorauit: petijt ut votum sibi soluere, Roma in Capitolio X. maiores hostias, et Praeneste unam Fortuna liceret:

& viribus pulsus regno à senatu restitutus est. Missi à senatu legati, qui inter Masanissam, & Carthaginienfes, de agro iudicaret. C. Marcius cof. aduersum Dalmatas parum prosperè primum, postea feliciter pugnavit. cū quibus bello configendi causa fuit: quod Illyrios populi Romani socios vastauerant. eandemq; gentem Cornelius Nasica cof. domuit. Q. Opimius cof. transalpinos Ligures, qui Masiliensiu oppida Antipolim & Nicæam vastabant, subegit. Præterea in Hispania à compluribus parum prospere res gestas continet. Consules anno quingentesimo xcviii. ab vrbe condita magistratum, peractis comitijs, insequentisq; anni cōsulibus creatis, inire cœperunt. Mutandi comitia causa fuit, quod Hispani rebellabant. Legati ad disceptandum inter Masanissam, & Carthaginienfes missi nuntiauerunt: vim naturalis materiæ se Charthagine deprehendisse. Quidam prætores à prouincijs auaritiæ nomine accusati & damnati sunt.

LIB. VIII. EPITOME.

Lustrum à censoribus conditum est. Censā sunt ciuium capita cccxxiiii. millia. Semina tertij belli punici referuntur. Cum in finibus Carthaginensium maximus Numidarum exercitus, Archobarzane duce Syphacis nepote, diceretur esse: M. Portius Cato suasisit, vt Carthaginensibus, qui exercitum specie contra Masanissam regem, sed re uera contra Romanos accitum in finibus haberent: bellum indiceretur: contradicente P. Cornelio Nasica, placuit legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur. Castigato senatu Carthaginensium, quod contra scædus exercitum & nauales materias haberent: pacem inter Masanissam, & eos facere voluerunt: Masanissa agro, de quo lis erat, cedēte. sed Gisco, Amilcaris filius, homo seditiosus, qui tunc in magistratu erat: cum senatus pariturum se iudicio legatorum dixisset, ita bellum aduersus Rom. suadendo concitauit: vt legatos, quominus violarentur, su ga explicuerit. Id nuntiantes in festum iam senatum Carthaginensibus infestiosem fecerunt. M. Porcius Cato funus mortui filij in prætura tenuissimo, vt valuit

(nam

(nam pauper erat) sumptu fecit. Andricus, qui se Perseici filium, regis quondam Macedonia, ingenti asseueratione mentiretur: Romā missus. M. Aemilius Lepidus, qui princeps ab senatus sextris iacensoribus erat lectus, antequam expiraret: præcepit filijs, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent: in reliquū funus ne plus quàm æris denos consumerent. imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere. De veneficijs quæsitū. Publilia, & Licinia nobiles femina, quæ viros suos necasse infimulabantur: cognita causa, cū prætori prædes, vadesq; dedissent, cognatorū dereto necatæ sunt. Gulussa Masanissæ filius denuntiavit Carthagine delectus agi, classem cōparari: & haud dubium bellum strui. Cum Cato suaderet, vt ijs bellum indiceretur: P. Cornelio Nasica dicente nihil temerè faciendum, placuit, decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Posthumius Albinus Cof. cum delectum seuerè agerent, nec quenquam gratia dimitterent: à tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt. Hispaniense bellum cum parum prospere aliquoties gestum ita confudisset ciuitatem Romanam: vt ne ij quidem inuenirentur, qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Aemilianus processit: & excepturū se militiæ genus, quodcunq; imperatū esset, professus est. quo exemplo ad militandi studium omnes incitauit. L. Lucullus cof. cui Claudius Marcellus successerat, pacasse omnes Celtiberiæ populos cum videretur: Vacceos, Cantabros, & alias regiones, & iterū alias incognitas nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornel. Africanus, Scipio Aemilianus, L. Pauli filius, Africanus nepos, sed adoptiuus prouocatore barbarum trib. militum occidit. & in expugnatione captæ vrbis maius multo etiam periculum adijt. nam murum primum omnium transcendit. Seruius Sulpitius Galba prætor male aduersus Lusitanos pugnavit. Cum legati ex Africa cum Carthaginensium oratoribus, & Gulussa Masanissæ filio redijissent, dicerētq; se & exercitū & classem Carthagine deprehendisse, perrogari sententiam placuit, Catone, & alijs principibus senatus suadentibus: vt in Africam confestim transportaretur exercitus. quia ve-

M M M 5

rō Cor

ro Cornelius Nasica dicebat: nondum sibi iustam causam belli videri: placuit, vt bello desisteretur: si Carthaginienses classem exussissent, & exercitū dimississent: si minus, proximi consules de bello punico referrent. Cū locatum à censoribus theatrum extrueretur, P. Cornelio Nasica autore, tanquam inutile, & nociturum publicis moribus, ex S. C. destructum est: populusq; aliquandiu stans ludos spectauit. Carthaginienses cum aduersum fœdus bellum Masanissæ intulissent, victi ab eo nonagesimum secundum annū habente: & sine pulpamine mandare, & gustare cibum tantummodo solito, insuper Romanum bellum meruerunt.

LIB. IX. EPITOME.

Tertij punici belli initium altero & sexcentesimo anno ab vrbe condita: intra quintum annū quādam erat cœptum, consummatū omnino est. Inter M. Porcium Catonem, & Scipionem Nasicam, quorum alterum sapientissimum virum in ciuitate habebant: alter vir optimus à senatu iudicatus erat, diuersis certatum est sententijs, Catone suadente bellum & vt omnino deleretur Carthago, Nasica dissuadente: placuit nihilominus, eo quoddā contra fœdus naues haberent: & extra fines exercitum duxissent: quodq; socio populo Rom. & amico Masanissæ arma intulissent: & quod filium eius Gulussam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum minimè recepissent, bellum ijs indici. Prius quā vllæ copiæ in naues imponerentur: Vticenses legati Romam venerunt, se suaq; omnia dedentes. Ealegatio, veluti maximū belli omen grata patribus, acerbata Carthaginiensibus fuit. Diti patri ludi ad Tarentum ex præcepto librorum Sibyllinorum facti: qui anno primo primi punici belli quingentesimo & altero anno ab vrbe condita facti erant. Legati triginta Romam venerunt, per quos Charthaginenses se dedebant. Catonis sententia peruenit, vt decreto perstaretur: & vt cōsules quā primū proficiscerentur ad bellum. Qui vbi in Africā traierunt, acceptis, quos imperauerant, trecētis obfidibus, & armisq; omnibusq; instrumentisq; belli, si qua

Cat-

A Carthagine erāt, tunc cum ex autoritate patrum iuberent, vt in alio loco procul à mari decē millia passuum, nec minus remoto, oppidum facerent: indignitate rei ad bellandum Carthaginienses compulerunt. Obsideri, oppugnariq; cœpta est Carthago à L. Marcio, M. Manlio consulib. In qua oppugnatione, cum neglectos ab vna parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupissent: & ab oppidanis grauitè cæderentur: à Scipione Africano expliciti sunt, per quem & castellum Romanum nocte oppugnabant, paucis equitibus iuuantibus liberatum est: castrisq; quæ Carthaginienses omnibus copijs pariter ab vrbe egressi oppugnabant, liberatis, is præcipuam gloriam tulit. Præterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis cōf. (alter enim Romam ad comitia ierat) exercitum ducere aduersus Asdrubalem vellet: qui cum altera manu iniquum saltum infederat: sua sit primo cōsuli, ne tā iniquo loco cōfligeret. victus deinde compluriū, qui & prudentiæ eius, & virtuti inuidebant, sententijs, & ipse saltum ingressus est. cumq; sicut prædixerat, fufus fugatusq; esset Romanus exercitus: & duæ cohortes ab hoste obsiderentur: cum exiguis equitum turmis in saltum reuersus liberauit eas, & in columnas reduxit. Quam virtutē eius & Cato vir promptioris multo ad vituperandū linguæ, in senatu sic profecutus est, vt diceret: reliquos, qui in Africa militarent vmbra militare: Scipionem vigere. & populus Romanus eo fauore illum complexus est: vt comitijs complurimæ eum tribus cōsulem scriberent: cum hoc per ætatem minimè liceret. Cum L. Scribonius tribunus pl. rogationem promulgasset, vt Lusitani, ex fœdere populo Rom. dediti à Sergio Galba in Galliā venissent, in libertatē restituerentur: M. Cato acerrimè suasilit, extat oratio in annalib. eius iuclusa. Q. Fuluius Nobilior etiā ab eo in senatu laceratus respondit pro Galba, ipse quoque Galba cum se damnari videret: complexus duos filios prætextatos, & filium Caij Sulpitij, cuius tutor erat: ita miserabiliter pro se locutus est, vt rogatio antiquaretur. extant tres orationes eius: duæ aduersum Libonē trib. pleb. rogationesq; eius habitas de Lusitanis, & na contra L. Corn. Cethegum, in qua Lusitanos propè sese castra

castra habentes caesos fatetur quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. Andronicus quidam ultimae sortis homo, Persei regis se filium ferens & mutato nomine Philippus vocatus, cum ab urbe Roma quod illum Demetrius Syriae rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset: multis ad falsam eam fabulam velut ad veram euntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incolentium, aut armis occupavit. Fabulam autem huiusmodi finxerat. Ex pellice se Perseo rege ortum, traditum educandum Cythereae cuidam esse ut in belli casus, quod ille cum Romanis ageret, aliquod velut semen stirpis regiae extaret. Perseo demortuo, Adramiti se educatum usque ad duodecimum annum aetatis. patrem eum esse credentem, a quo educaretur: ignarum generis fuisse sui. affecto deinde eo, cum prope vitae finem ultimum esset, delectam tandem sibi originem suam: falsamque matrilibellum datum signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, cum ad puberem aetatem venisset: obtestationesque ultimas adiectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. pubescenti libellum tradidit; in quo relictis sibi duo thesauri a patre dicerentur. tum scientem mulierem subdititium se esse, vera stirpem ignoranti edidisse genus: atque obtestatam, ut prius quam ad Eumenem manaret res, Perseo inimicum, excederet his locis, ne interficeretur. eo se exterritum, simul sperantem aliquod auxilium a Demetrio, in Syria se contulisse: atque ibi primum quis ipse omnino esset, palam expromere ausum.

LIB. X. EPITOME.

THessalia, cum & illam invadere armis, atque occupare Pseudo Philippus vellent: per Romanorum legatos auxilijs Achaeorum defensa est. Prusias rex Bithyniae omnium humillimorum fautor, atque vitiorum, a Nicomede filio, adiuvante Attalo rege Pergami occisus est. Habebat alium filium, qui pro superiore ordine dentium enatum habuisse unum os continens dicitur. Cum legatos ad pacem inter Nicomedem & Prusiam faciendam Romani misissent: & vnus ex his caput multis

a multis cicatricibus sparsum haberet: alter pedibus aeger esset: tertius ingenio socors haberetur: dixit Cato, eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quae eo tempore ex stirpe generis Persei regis Macedonum inertia locordiaque similem Prusiae regem habebat: iacente eo in ganeo & Iustis Ammonius regnabat; per quem & amici omnes regis, & Laodice regina; & Antigonus Demetrii filius, occisi. Masanissa Numidia rex maior nonaginta annis vir insignis decessit. Inter caetera opera iuuenilia, quae ad ultimum edidit: aded etiam versus in senectam viguit: ut post sextum & octogesimum annum genuerit unum filium. Inter tres liberos, maximum natu Mycipsam, Guluffam, & Manastabalem, qui etiam graecis literis erat eruditus: P. Scipio Aemilianus, cum commune eis pater regnum reliquisset, & diuidere eos arbitrio Scipionis iussisset administrationem regni diuisit. Item Phania Himilconis praefecto equitum Carthaginiensium, viro forti, & cuius opera praecipua conivtebantur, suavit, cum equitatu suo ad Romanos transire. Trium legatorum, qui ad Masanissam missi fuerant: Claudius Marcellus coorta tempestate fluctibus obrutus. Carthaginienses Afrubalem Masanissae nepotem, quem praetorem habebant prodicionis suspectum, in curia interemerunt. quae suspicio inde emanavit, quod propinquus esset Guluffae, auxilia Romanorum iuvantis. P. Scipio Aemilianus cum aedilitatem peteret, consul a populo dictus; quoniam per x. annos consulem fieri minime licebat; cum maximo certamine suffragantibus plebeis, & repugnantibus aliquantulum patribus, legibus solutus, & Cos. creatus est. M. Aemilius nonnullas urbes circumpositas Carthagini expugnauit. Pseudo Philippus in Macedonia, caeso cum exercitu M. Iuuentio praetore, a Q. Caecilio victus, captusque est, relicta Macedonia:

DECA-

DECADIS SEXTÆ LIB. I. A
EPITOME.

ARTHAGO viginti tria millia quidē passuum in circuitu labore maximo obfessa, & per partes capta est, primum à Mancino legato, deinde à Scipione consule cui extra sortem prouincia Africa data est. Carthaginenses portu nouo quia vetus à Scipione erat obstructus, facto, & contracta exiguo tempore ampla classe, nauali prælio infeliciter pugnaverunt. Afrubalis quoque eorum ducis castra ad Nesentē oppidū loco difficillimo sita, cum exercitu deleta sunt à Scipione, qui tandem urbem expugnauit septingentesimo anno, quam erat condita. spoliōrum maior pars Siculis, quibus ablata erant: reddita. Vltimo urbis excidio cum se Afrubal Scipioni dedisset: vxor eius, quæ paucis antè diebus de marito minimè impetrare potuerat vt ad victorem transfugeret, se flagrantis in medium urbis incendium duobus cum liberis ex arce precipitauit. Scipio exemplo patris sui Aemylj Pauli qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugas, atque fugitinos bestijs obiecit. Belli Achaici semina referuntur hæc, quod legati populi Romani ab Achaicis pulsati sunt. Corinthum missi erant vt eas ciuitates, quæ sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent.

LIB. II. EPITOME.

Cum Achæis, qui in auxilium Bæotos, & Chalcidenses habebant: Qu. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit. quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem consciiuit. in cuius locū Dracus Achaici motus primus author ab Achæis dux creatus, ad Isthmon à L. Mummio cōsule victus est. qui, omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex S. C. diruit, quia ibi legati Romanorum violati erant. Thebæ quoque, & Chalcis, quæ auxilio fuerant, diruta.

Ipse

Ipse L. Mummus se abstinentissimū virū egit. nec quicquā ex ijs opibus ornamentis, quæ prædies Corinthus habuit, in domum eius peruenit. Q. Cæcilius Metellus de Andrisco triumphauit: P. Cornelius Scipio Africanus Aemylianus de Carthagine & Afrubale. Viriatus primum in Hispiania ex pastore venator, & ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, vniuersam Lusitaniam occupauit, M. Vetilium prætorem suo eius exercitu, cepit. post quem C. Plautinus prætor nihilo felicius rem gessit, tantumque terrorem is hostis intulit, vt aduersus eum consulari opus esset & duce & exercitu. Præterea motus Syria, & bella inter reges gesta referuntur. Alexander homo ignotus, & incertæ stirpis, occiso (sicut ante dictum est) Demetrio rege, in Syria regnabat. hunc Demetrius, Demetrii filius, qui à patre quondam ob incertos belli casus ablegatus in Guidon fuerat, cōtempta socordia inertiaque eius, adiuuante Ptolemæo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram acceperat in matrimonium, bello interemit. Ptolemæus in caput grauius vulneratus inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, expirauit, atque in locum eius frater minor Ptolemæus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat: à Diodoro quodam vno ex subiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnum asserabat, bello superatus, Seleuciam fugit. L. Mummus de Achæis triumphauit. signa ærea, marmoreaque, & tabulas pictas in triumpho tulit.

LIB. III. EPITOME.

AP. Claudius Cos. Salaffos, gentem alpinam, domuit. Alter Pseudophilippus in Macedonia à L. Tremelio quaestore cum exercitu captus est. Q. Cæcilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. à Q. Fabio proconsule pars maxima Lusitanæ, expugnatis multis urbibus, recepta est. C. Iulius senator græcè res Romanas scripsit.

LIB.

Quintus Pompeius Cof. in Hispania Termetinos subegit. cum eisdem quidem, & Numantinis pacem ob infirmitatem fecit: Lustrum a censoribus conditum est. Censâ sunt civium capita ccccxxviii. millia, cccxlii. Cum Macedonum legati conquestum venissent de Iunio Syllano prætoris: quod acceptis pecunijs provinciam spoliasset: & senatus de querelis eorum vellet cognoscere. T. Manlius Torquatus, Syllani pater, petijt, impetrauitq; vt sibi huiusmodi cognitio mandaretur, & domi causâ cognita, filium condemnauit, abdicauitq; ac ne funeri quidem eius, cum suspendio vitam finisset, interfuit: sedensq; domi potestatem B consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul, rebus in Hispania prosperè gestis labem imposuit, pace cum Viriato æquis conditionibus facta. Viriatus à proditoribus consilio Seruilij Cepionis interemptus est: & ab exercitu eius multum imploratus, ac nobilissimè tumulatus, vir duxq; maximus, & per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit; frequentius superior.

LIB. V. EPITOME.

Publio Cornelio Nasica cui cognomen Scipioni fuit, ab irridente Curiatio tribuno pleb. impostum: & D. Iunio Bruto Cof. delectum habentibus in cõspectu tyronum res saluberrimi exempli facta est. nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis quod exercitum in Hispania deseruisset: damnatusq; sub furca diu virgis cæsus est: & tertio nummo venijt. Tribuni pl. quia non impetrarent id sibi denos, quos vellent, milites eximere liceret: consules in carcerem miti iusserunt. Iunius Brutus Cof. in Hispania ijs, qui sub Viriato militauerant, agros, oppidumq; dedit, quod Valentia vocatum est. M. Popilius à Numantinis, cum quibus pacem factam senatus irritâ fieri censuerat: cum exercitu fufus fugatusq;. C. Hostilio Mancino consule facrificante, pulli ex cauea euolauerunt. conscendenti

dentem deinde in nauim, vt in Hispaniam proficisceretur, accidit audiri: mane mane Mancinè, Mancino auspicia tristia fuisse probatum est. victus enim à Numantinis, & castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset: pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. Triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus, quoru victa erant. D. Iunius Lusitaniam vrbium expugnantibus vsq; ad oceanum perdomuit: & cum fluiuium Obliuionem transire nolent, raprum signifero signum inde transtulit: & sic vt transgredierentur milites persequit: Alexandri filius rex Syriae, decem annos admodum habens, à Diodoro, qui Triphon cognominabatur, tutore suo per fraudem occisus est: corruptis quidem medicis, qui eum calculi dolore consumi; ad populum mentiti dum secant illum, occiderunt.

LIB. VI. EPITOME.

D Iunius Brutus in vltiore Hispania feliciter aduersus Gallecios pugnavit: dissimili euentu M. Aemilius Lepidus proconsul aduersus Vacceos rem gessit: clademq; similem Numantinæ passus est. Ad exoluendum Numantini fœderis religione populum Mancinus, cum huius rei auditor fuisset: deditus Numantinis minimè est receptus. Lustrum à censoribus conditum est. Censâ sunt civium capita cccxxiiii. millia. Fuluius Flaccus cof. Vardeos in Illyrico subegit. M. Cælonius prætor in Thracia cum Scordiscis prosperè pugnavit. Cum vitiò ductum bellum Numantinum non sine publico pudore duraret: delatus est vltro Scipioni Africano à senatu, populoq; Romano consulatus: quem cum ille capere ob legem, quæ vetabat, quenquam intra decem annos iterum consulem fieri licere, minimè vellet: sicuti priori consulatu, legibus solutus est. Bellum seruile in Sicilia ortum, cum opprimi à prætoribus minimè valuisset: C. Fuluius consuli mandatum est, cuius belli initium fuit Eunus seruus, natione Syrus. qui contracta agrestium seruorum manu, & solutis ergastulis, iusti exercitus numerum impleuit. Cleon quoq; alter seruus ad lxx. millia seruorum contraxit & copijs iunctis

contra populum Romanum, exercitumq; eius bellum
sæpenumero gesserunt.

LIB. VII. EPITOME.

Scipio Africanus Numantiam obsedit: & corrupti
licentia, luxuriaq; exercitum ad generosissimam mi-
litiæ disciplinam revocavit. omnia enim deliciarum
instrumenta recidit, duo millia scortorum à castris reie-
cit, militè omni die in opere habuit: & triginta dierum
frumentum, ad septenos vallos ferre cogebat. agrè pro-
pter onus incedenti dicebat: cum gladio recte vallare
scieris, vallum ferre definito. Alij nimirum parum habili-
ter scutum ferenti eum scutum amplius iusto ferre iussit.
neq; id se reprehendere: quoniam melius scuto, quam
gladio vteretur. Quem militem extra ordinem depre-
hendit: si Romanus esset, vitibus: si extraneus: virgis ce-
cidit. iumenta quidem omnia, ne exonerarent milites,
vendidit. multoties contra hostium eruptiones felici-
ter pugnavit. Vaccei obsessi, liberis & coniugibus truci-
datis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima munera fi-
bi ab Antiocho rege Syriæ missa, cum cæsare alijs impe-
ratoribus regum munera mos esset: pro tribunali acce-
pturum se esse dixit. eaq; omnia referre quæstorè in pu-
blicas tabulas iussit: ex ijs viris fortibus munera se da-
turum. Cum vndique Numantiæ obsidione clausisset:
& oppressos fame videret vrgeri: hostes qui pabulatum
exierant, vetuit interimi: quòd diceret, velocius eos ab-
sumpturos frumentum, quod haberent, si plures qui-
dem fuissent.

LIB. VIII. EPITOME.

Tib. Sempronius Gracchus tribunus plebis cum a-
grariam legem ferret aduersus voluntatem sena-
tus, & equestris ordinis, ne quis ex publico agro
plus quam decem iugera possideret, in eum furorẽ
exarsit: vt M. Octauio collegæ causam diuersæ partis de-
fendenti potestatem lege lata obrogaret: seq; & fratrem
Gracchum, & Ap. Claudium focerum triumuiros ad
diuidendum agrum crearet. Promulgauit & aliam le-
gem

gem agrariam. qua si quis latius agrum patefaceret: vt
eodem omnino triumuiro iudicaretur quàm publicus ager,
quàm priuatus esset. deinde cum minus agri esset, quam
quod diuidi posset: sine offensa etiam plebis, quoniam eos
ad cupiditatem amplam modo sperandi incitauerat:
legem se promulgaturum ostendit, ob id: vt ijs, qui Sem-
proniam lege agrum accipere deberent: pecunia, quæ re-
gis Attali fuisset, diuideretur. Hæredem autè populum
Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis fi-
lius. Tot indignationibus commotus grauiter senatus:
ante omnes C. Antonius cos. qui cum in senatu in Grac-
chum perorasset: raptus ab eo ad populũ, delatusq; ple-
bi, rursus in eum pro rostris concionatus est. Cum ite-
rum tribunus plebis creari vellet Gracchus, autore P.
Cornelio Nasica in Capitolio à primatibus occisus est,
iæctus primum fragmentis subselliorum: & inter alios,
qui in eadem seditione occisi erant, in sepultus est in flu-
men proiectus. Res præterea in Sicilia vario euentu ad-
uersum fugitiuos gestas continet.

LIB. IX. EPITOME.

Numantini fame maximè coacti, ipsi se per vicem
trucidauerunt. Captam urbem Scipio Africanus
deleuit, & de ea triumphauit: quartodecimo an-
no post Carthaginem deletam. P. Attilius cos. in Sicilia
cum fugitiuis debellauit. Aristonicus, regis Eumenis fi-
lius Asiam occupauit: cum testamento Attali regis lega-
ta populo Romano libera esse deberet. Aduersus eum P.
Licinius Crassus cos. cum idè pontifex maximus esset:
quod nunquam antea factum erat: extra Italiam effectus:
prælio victus, & interemptus est. M. Perpenna
cos. victum Aristonicum in deditiõnem accepit. Q.
Pompeius, & Q. Metellus tunc primum vterque ex ple-
be censores facti. Lustrum à censoribus est conditum.
Censa sunt capita cccxiii. millia dcccxxiii. præter pu-
pillos & viduas. Q. Metellus censor censuit, vt ducere
uxores omnes omnino cogèrentur liberorum crean-
dorũ causa. extat oratio eius, quã Augustus Cæsar, cum
de maritandis ordinibus ageret: velut eo tempore scri-
ptam in senatu recitauit. C. Attinius Labeo tribunus
NNN 2 pl.

pl. Q. Metellum cenforem, à quo in senatu legendo præteritus erat: de saxo deici iussit. quod ne fieret, cæteri tribuni pl. auxilio quammaximè fuerunt. Cum Carbo tribunus pl. rogationem tulisset, vt eundem tribunum pl. quoties quidem vellet, creari liceret: rogatione eius P. Africanus grauisima oratione dissuasit. in qua dixit: T. Gracchum iure ^{coactum} videri. Gracchus contra suafit rogationem: sed Scipio tenuit. Bella inter Antiochum regem Syriæ, & Phraatem Parthorum regem gesta, nec magis quietæ res Aegypti referuntur. Ptolemæus Evergetes cognominatus, ob nimiam eius crudelitatem suis inuisus, incensâ à populo regia clam in Cyprum profugit. & cum sorori eius Cleopatraz, quâ eius virgine filia per vim compressa, & in matrimonium ducta, repudiauerat: regnum à populo datum esset, infensus filium, quem ex illa habebat, in Cypro occidit, caputq; eius, & manus, & pedes matri misit. Seditiones à triumuiris Fulvio Flacco, C. Graccho, & C. Carbone de agro diuidendo creatis excitatæ. quibus cum P. Scipio Africanus aduersaretur: fortisq; ac validus pridie domum se recepisset: mortuus in cubiculo inuentus est. Suspecta fuit, tanquam venenum ei dedisset Semproniana vxor: hinc maximè, quod soror esset Gracchorum: cum quibus simultas Africanò fuerat. de morte tamen eius nulla quæstio acta: quo defuncto, seditiones triumuirales acrius exarserunt. C. Sempronius Cof. contra Iudas primo rem male gessit: mox victoria cladem acceptam emendauit, virtute D. Junij Bruti, eius qui Lusitaniam subegerat.

LIB. X. EPITOME.

AVrelius cof. Sardos subegit. Fuluius Flaccus primus omnium Transalpinos Ligures bello domuit. missus in auxilium Mafsiliensibus aduersus Saluos Gallos: qui populabantur fines Mafsiliensium. L. Opimius prætor Fregellanos, qui defecerant, in ditionem accepit: Fregellas diruit. Pestilentia in Africa à maxima multitudine locustarum, & deinde necatarum strage fuisse traditur. Lustrum à censoribus conditum est. Censa sunt ciuium capita cccxc. millia;

DCC.

cccxxxvi. C. Gracchus, Tyberij fratris, tribunus plebis eloquentior quam frater, perniciosas aliquas leges tulit: inter quas frumentariam, vt semisse & triente frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, quam frater eius tulerat: tertiam qua equestrem ordinem cum senatu consentientem corruperat: vt sexcenti ex equitibus in curiam sublegerentur. & quia illis temporibus trecenti senatores erant, sexcenti equites vt trecentis senatoribus admiscerentur: id est, vt equester ordo bis tantum virium in senatu haberet. & continuato in alterum annum tribunatu, legibus agrarijs latis effecit: vt complures coloniarum in Italia deducerentur: & vna in solo diruta Carthaginis, quo ipse triumphur creatus coloniam deduxit. Præterea res à Qu. Metello consule aduersus Baleares gesta continet: quas Græci Gymnesias appellant: quia ætatem nudi exigant. Baleares à teli missu appellati, vel à Baleo Hercules comite ibi relicto tunc, cum Hercules ad Geryonem nauigaret. Motus quoque Syriæ referuntur. in quibus Cleopatra Demetrium virum suum, & Seleucum filium, multum indignata, quod occiso patre eius à se, iniussu suo diademam sumpisset, interemit.

DECADIS VII. LIB. I.

EPITOME.

AIUS Sextius proconsul victa Saluatorum gente, coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam & calidis & frigidis fontibus, atque à nomine suo ita appellatas. Cn. Domitius proconsul contra Allobroges ad oppidum Vindalium multum feliciter pugnavit. Quibus bellum inferendi causa fuit: quod Teutomalium Saluatorum regem fugientem receperant, & omni ope iuuissent quodq; Heduorum agros, sociorum populi Romani vastauissent. C. Gracchus seditioso tribunatu actò: cum Auentinum armata quoque multitudine occupauisset, à L. Opimio consule, ex S. C. vocato ad arma populo, pulsus, interemptus

NNN 3 est:

est: & cum eo Fulvius Flaccus socius eiusdem. Q. Fabius Maximus cos. Pauli nepos, aduersus Allobroges, & Bituitum Aruernorum regē feliciter pugnavit. Ex Bituiti exercitu caesa millia hominum centum viginti. & cum ipse ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset: Albæ custodiendus datus est: quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. decretum quoque est: ut Cōgentiatus, filius eius, comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditio nem accepti. Lucius Opius accusatus apud populum à Quinto Decio tribuno plebis, quod indemnatus ciues in carcerem coniecisset, liberatus est.

LIB. II. EPITOME.

C. N. Marcius cos. Sarinos gentem Alpinam expugnauit. Micipsa Numidarum rex mortuus, regnū tribus filijs reliquit, Adherbali, Hyempali, & Iugurthæ fratris filio, quem in filium adoptauerat. L. Cæcilius Metellus Dalmatas obsedit. Iugurtha Hyempalem fratrem bello petijt: quem victum interemit. Adherbalem regno expulit: qui à senatu restitutus est. L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius Aenobarbus censores, duos & triginta senatu mouerunt. Præterea motus Syriæ regum continet.

LIB. III. EPITOME.

C. Aius Portius cos. in Thracia male aduersus Scordiscos pugnavit. Lustrum à censoribus conditum est. Censæ sunt ciuium capita cccxciiii. millia, cccxxvi. Aemylia, Licinia, & Marcia virgines Vestales incesti damnatæ sunt. idē incestum quemadmodum commissum, deprehensum, & indicatum sit, refertur. Cimbri gens vaga populabundi in Illyricum venerunt ab ijs Papyrius Carbo cos. cum exercitu fusus est. L. Iunius Drusus consul aduersus Scordiscos gentem à Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnavit, magnūq; honorem tulit.

LIB.

LIB. IIII. EPITOME.

Adherbal bello petitus à Iugurtha, & in oppido Cirta obsessus, contra denuntiationem senatus ab eo occisus est. Ob hoc ipsi Iugurthæ bellum indictum. idē etiam Calpurnius Bestia cos. gerere iussus pacem cum Iugurtha iniussu populi & senatus fecit. Iugurtha fide publica euocatus ad indicandum consiliorum autores, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit. & propter eadem ad mislam in regulum quendam nomine Masium, qui regnum eius populo Romano inuisi appetebat, interfectum, Romæ cum periclitaretur, causam capitis dicere iussus clam profugit, et discedens vrbe fertur dixisse: O vrbem venalem, & cito perituram, si emptorem inueniret. A. Posthumius legatus infeliciter prælio aduersus Iugurtham gesto: pacemq; etiam multum ignominiosam adiecit, quam quidem minimè esse seruandā senatus censuit.

LIB. V. EPITOME.

Q. Cæcilius Metellus cos. duobus prælijs Iugurtham fudit, & vniuersam Numidiam vastauit. M. Iunius Syllanus cos. aduersus Cimbros infeliciter pugnavit. legatis Cimbrorum sedem & agros, in quibus confiderent, postulantibus senatus negavit. M. Minucius proconsul cōtra Thracas feliciter quidem pugnavit. L. Cassius ces. à Tigurinis Gallis pago Heluetiorum, qui à ciuitate secesserant, in finibus Allobrogū cum exercitu cæsus est. milites qui ex ea clade superauerant, obsidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, vincolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

LIB. VI. EPITOME.

Iugurtha pulsus à C. Mario ex Numidia, auxilio Bocchi Maurorum regis adiutus est. & cæsis prælio Bocchi quoque copijs, nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere, vincens ab eo, & traditus Mario est. in qua re præcipua opera L. Cornelij Syllæ, quaestoris Marij fuit.

NNN

LIB.

Avrelius Scaurus legatus consulis à Cimbris fuso exercitu, captus est. & cum in consiliū ab ijs euocatus deterreret eos, ne alpes transirent Italiam petitori, eo quod diceret Romanos vinci minimè posse, à Bolo rege feroce iuvene occisus est. Ab iisdem hostibus C. Manlius, & Qu. Seruilius Cepio procōsules victi praelio, castrisque binis exuti sunt. octoginta millia militum occisa: calorum ac lixarum quadraginta millia. Secundum populi Romani iusionem Cepionis, cuius temeritate clades accepta erat: damnata bona publicata sunt primoque post regem Tarquinium imperium ei abrogatum. In triumpho C. Marij ductus ante currum eius iugurtha cum duobus filijs, & in carcere necatus. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat: eique propter Cimbrici belli metum cōtinuatus per complures annos magistratus est. consulatu secundo & tertio absens cof. creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pōtifex maximus, populi suffragio creatus est. Cimbrī, vastatis omnibus, quæ circa Rhodanum & Pyrenei sunt, per saltum in Hispaniam transgressi. ibique multa loca populati, à Celtiberis fugati sunt, reuerſique in Galliam bellicosis quidem se Theutonibus coniunxerunt.

LIB. VIII. EPITOME.

Antonius prætor in Sicilia maritimos prædones persecutus est. C. Marius cof. summa vi oppugnata à Teuthonis & Ambronibus castra defendit. duobus deinde prælijs circa Aquas Sestias eos hostes delevit. in quibus cæsa traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum cof. creatus est. triumphum ablatum, donec Cimbrōs vinceret distulit. Cimbrī repulso ab alpibus fugatoque Qu. Catulo proconsule, qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Athesim castellum editum infederat, reliqueratque, ubi virtute sua explicata fugientem proconsulem, exercitumque prosecuti in Italiam traiecessent, iunctis eiusdem Catuli, & C. Marij exercitibus, prælio victi sunt ab eis, in

quo

quo cæsa traduntur hominum centum quadraginta millia, capta sexaginta. Marius totius ciuitatis consensu receptus pro duobus triumphis qui offerebantur, uno contentus fuit. Primores ciuitatis, qui aliquantulum, ut nouo homini ad tantos honores euecto, inuidere rãt conseruatã ab eo Rẽp. fatebantur. P. Malleolus, matre interempta, primus omnium inſutus culleo in matre præcipitatus est. Ancylia cum strepitu mōra esse antequam Cimbricum bellum consumaretur, referuntur. Bella præterea inter Syriæ reges continet.

LIB. IX. EPITOME.

CN. Apuleius Saturnius adiuuante C. Mario, & per milites occiso A. Numio competitore, tribunus plebis per vim creatus nõ minus violenter tribunatum, quam petierat, gessit. & cum legem Agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, eo quod in eam minimè iurasset, diem dixit. qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certaminum esset, in voluntarium exilium Rhodum profectus est. ibique legendo, & audiendis magnis viris vacabat. Profecto, C. Marius seditionis autor, qui sextum quidem consulatum per tribus sparsa pecunia emerat: aqua & igni interdixit. Idem Apuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii candidatum consulatus petitorẽ, quem maximè aduersarium actionibus suis timebat, interemit, quibus rebus concitato quamplurimū senatu in eius causam, & C. Marius homo mutabilis & varij consilij ingenijque, qui semper secundam fortunam transierat, cum tueri minimè posset, oppressus armis cum Glaucia prætorẽ, & alijs eiusdem furoris socijs a Rabirio quodã interfectus est. Qu. Cæcilius Metellus ab exilio ingenti totius fauore ciuitatis reductus est. M. Aquilius consul in Sicilia bellum seruile concitatum confecit.

LIB. X. EPITOME.

CVM M. Aquilius de pecunijs repetundis causam diceret, ipse rogare iudices noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat: tunicam à pectore eius discidit, ut honestas cicatrices ostenderet, quibus conspectis, indubitanter absolutus est. Cicero eius rei solus au-

NNN 5 tor,

tor. Didius proconsul aduersum Celtiberos feliciter pugnauit. Ptolemæus Cyrenarum rex, cui cognomen tum Apionis fuit, mortuus hæredem populum Romanum reliquit. & eius regni ciuitates senatus liberas esse iussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociæ à L. Cornelio Sylla reductus est. Parthorum legati a rege Arsace missi ad Syllam venerunt, vt amicitiam à populo Romano peterent. P. Rutilius vir summæ innocentia, qui legatus C. Marij proconsulis à publicanorum iniurijs Asiæ defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia erant: repetundarum damnatus in exilium missus est. C. Geminius prætor contra Thracas infeliciter pugnauit. Senatus cum impotentiam equestris ordinis in iudicijs exercendis ferre nollet, omni vi niti cœpit, vt ad se iudicia transferrentur, sustinente causam eius M. Liuius Druso tribuno plebis, qui, vt vires sibi acquireret, perniciofa spe largitionis plebem concitauit. Præterea motus Syriæ regum continet.

DECADIS VIII. LIB. I.

EPITOME.

MARCVS Liuius Drusus tribunus plebis vt maioribus viribus senatus causam susceptam tueretur: socios & Italicos populos, spe ciuitatis Romanæ sollicitauit. hjsq; adiuuantibus per vim legibus agrarijs frumentarijsq; latis, legem quoq; iudicialem tulit, vt æqua parte iudicia penes senatum, & equestrem ordinem essent. Cum deinde promissa socijs ciuitas præstari non posset: irati Italici defectionem ceperunt agitare. eorum coitus, coniurationes, orationesq; in concilijs principum referuntur. propter quæ Liuius Drusus etiam senatui inuisus factus, velut socialis belli auctor, incertum à quo, domi occisus est.

LIB. II. EPITOME.

ITalici populi defecerunt, Picentes, Vestini, Marfi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites: in initio belli à Picentibus moto. Qu. Seruilius proconsul in oppido Asculum cum

lo cum omnibus ciuibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est. saga populus sumpsit. Seruius Galba à Lucanis comprehensus, vnus sceminæ opera, ad quam diuertebatur, captiuitate exemptus est. Esernia, & Alba coloniæ ab Italicis obsessæ sunt. Auxilia demum Latini nominis, externarumq; gentium missa populo Rom. & expeditiones inuicè, vrbiuq; expugnationes referuntur.

LIB III. EPITOME.

LÆSAR COS. male aduersus Samnites pugnauit. Nova colonia in potestatem Samnitium cū L. Posthumio prætore venit: qui ab hjs interemptus est. Complures populi ad hostes defecerunt. Cū P. Rutilius cos. parum prospere contra Marfos pugnasset: & in prælio cecidisset: C. Marius legatus eius meliore quidem euentu cum hostibus conflixit. Ser. Sulpicius Pelignos fudit. Qu. Cæpio legatus Rutilij cum obsessus prospere in hostes erupisset: & ob eum successum æquatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, & circumuentus infidijs, fuso exercitu, cæcidit. L. Cæsar cos. feliciter contra Samnites pugnauit. Ob eam victoriam Romæ saga posita sunt. & vt varia belli fortuna esset: Esernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. Sed & C. Marius prælio Marfos fudit: Hirimo Asinio prætore Marrucinarum occiso C. Cæcilius in Gallia transalpina Saluos rebellantes vicit.

LIB. IIII. EPITOME.

CN. PŒPEIUS Picentes prælio fudit, & obsedit. propter quam victoriam Romæ prætextæ, aliaq; magistratum ornamenta insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marfis dubio euentu pugnauit. Libertini tum primū militare ceperunt. A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius prætor Marfos, cum vterq; populus defecisset, prælio vicerunt. Nicomedes in Bithyniæ, Ariobarzanes in Cappadociæ regna reducti sunt. Cn. PŒPEIUS COS. Marfos acie vicit. Cum ære alieno oppressa esset ciuitas, A. Sempronius Atellus prætor, quoniam secundum debitorum ius dicebat, ab hjs, qui scenerantur, in foro occisus est. Præterea incurfiones Thracum in Macedoniam populationesq; continet.

LIB. V. EPITOME.

A Posthumius Albinus legatus in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpitius legatus, cum classi præfesset, infamis crimine prodicionis ab exercitu suo interfectus. L. Cornelius Sylla legatus Samnites prælio vicit, & bina castra eorum expugnauit. Cn. Pompeius Vestinos in deditioem accepit. L. Porcius cos. rebus prospere gestis, fufisq; aliquoties Maris, dum castra eorum expugnata, cecidit. Ea res hostibus victoriâ eius prælii dedit. Cosconius, & Luceius Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem occiderunt, compluraq; eorum oppida in deditioem acceperunt. L. Sylla Hirpinos domuit, Samnites multis præliis fudit, aliquot populos recepit: quantisq; raro quicquam ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

LIB. VI. EPITOME.

A Gabini⁹ legatus, rebus aduersum Lucanos prosperè gestis, multis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpitius legatus Marrucinos cecidit, vniuersamq; eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos & Pelignos in deditioem accepit. Marci quoq; à L. Murena, & Cæcilio Pinna legatis aliquot præliis fracti pacè petierunt. Afculum à C. Pompeio captum est, cæsis à Mamercio Amylio legatis Italicis. Silo Popedius, dux Marforum, author huius rei in prælio cecidit. Ariobarzanes Cappadocia, Nicomedes Bithyniæ regno à Mithridate Ponticorege pulsi sunt. Præterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesq; continet,

LIB. VII. EPITOME.

Cum P. Sulpitius tribunus plebis autore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, vt exules reuocarentur, & noui ciues, libertinique distribuerentur, in tribus, & vt Marius aduersus Mithridatem Ponticoregem dux crearetur: & aduersantibus cos. Qu. Pompeio, & L. Syllæ vim intulisset. occisioque Pompeij consulis filio, genero Syllæ: L. Sylla consul cum exercitu in urbem venit, & aduersus factionem Sulpicij

&

& Marij in ipsa vrbe pugnauit: eamq; expulit. ex quo duodecim à senatu hostes, inter quos C. Marius pater, & filius iudicati sunt. P. Sulpicius cum in quadam villa lateret: indicio serui sui retractus & occisus est. seruus, vt præmiū promissi indicij haberet, manumissus est: & ob scelus domini proditi de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater, cum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis. & cum ad occidendum eum missus seruus natione Gallus maiestate tanti viri perterritus recessisset: impositus publice in nauim delatus est in Africam. L. Sylla ciuitatis statum ordinauit: exinde coloniâs deduxit. Qu. Pompeius cos. ad capiendū à Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus, cõsilio eius occisus est. Mithridates Ponti rex Bythynia & Cappadocia occupatis, & Pulso Aquilio legato, Phrygiam prouinciam populi Romani cum ingenti exercitu intrauit.

LIB. VIII. EPITOME.

Mithridates Asiam occupauit: Qu. Oppium proconsulem, item Aquilium legatum in vincula coniecit: iussuq; eius quicquid ciuium Romanorum in Asia fuit, vno die trucidatum est. urbem Rhodum, quæ sola in fide permanserat, oppugnauit: & aliquot præliis naualibus victus recessit. Archelaus præfatus regis in Græciam cum exercitu venit, Athenas occupauit. Præterea trepidatione urbium, insularumq; alijs ad Mithridatem, alijs ad populum Romanum ciuitates suas trahentibus, continet.

LIB. IX. EPITOME.

Cornelius Cinna cum perniciosas leges per vim ferret: pulsus vrbe à Cn. Octauio collega cum Sextio tribuno plebis: imperioq; ei abrogato, corruptum Ap. Claudij exercitum in potestatem suâ redegit, & bellum vrbi intulit, accersito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa. in quo bello duo fratres, alter ex Pompeij exercitu, alter ex Cinnae ignorantes concurrerunt, & cum

victor

vicior mortuum spoliaret, agnito fratre ingentilamentatione edita, rogo ei extracto ipse supra rogū se transfodit, & eodem igni consumptus est. Et cum opprimi inter inītia potuisset, Cn. Pompeij faude, qui vtraque partem fouendo, vires Cinnæ dedit, nec nisi profigatis optimatum rebus auxilium tulit, & consulis segnitie, confirmati Cinna & Marius quatuor exercitibus, quoru duo Qu. Sertorio, & Carboni dati sunt, urbem circumsederunt. Ostiam coloniam Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.

LIB. X. EPITOME.

ITalicis populis à senatu ciuitas data est. Samnites, qui soli arma recipiebant: Cinnæ, & Mario se coniunxerunt, ab ijs Plancius cum exercitu cæsus est. Cinna & Marius cum Carbone & Sertorio Ianiculum occupauerunt, & fugati ab Octauiο consule recesserunt. Marius Antium quidem, & Ariciam, & Lauinium colonias deuastauit. Cū nulla omnino spes esset optimatibus resistendi propter segnitiam & perfidiam & ducum, & militum, qui corrupti aut pugnare nolebant, aut ad diuersas partes transibant: Cinna & Marius in urbem recepti sunt, qui velut captā eam cædibus & rapinis vastarunt. Cn. Octauiο consule occiso, & omnibus aduersæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, & C. Cæsare, quorum capita in rostris posita. Crassus filius ab equitibus Fimbriæ interemptus. pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et citra vlla comitia consules insequentem annum se ipsos renuntiauerunt, eodē die, quo magistratum inierant. Marius Sex. Licinium senatorem de laxo de ijs iussit, editisq; multis sceleribus Idibus Ianuarijs decessit, vir, cuius si exāminentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, vtrum bello melior, an pace perniciosior fuerit. adeo quam rem publicam armatus seruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis euertit.

DECA-

DECADIS NONÆ LIB. I.
EPITOME.

MVCTVS Sylla Athenas, quas Archelaus præfectus Mithridatis occuparat, circumse-dit, & cum maximo labore expugnauit, vrbi libertatē, & ciuibus quæ habuerant, reddidit. Magnesia, quæ sola in Asia ciuitas in fide manserat, summa virtute aduersus Mithridatem defensa est. Præterea à Thracibus in Macedonia gesta continet.

LIB. II. EPITOME.

Sylla copias regis, quæ Macedonia occupata in Thes-saliam venerat, prælio vicit, cæsis hostium centum millibus, castris quoque expugnatis. renouato dein de bello, iterum exercitum eius fudit ac deleuit. Archelaus cum classe regia Syllæ se tradidit. L. Valerius Flaccus col. collega Cinnæ missus, vt Syllæ succederet, propter auaritiam inuisus exercitui suo à C. Fimbria legato ipsius, vltimæ audaciæ homine occisus est: & imperium ad Fimbriam translatum. Præterea expugnata in Asia vrbes à Mithridate, & crudeliter direpta prouincia: incurfionesq; Thracum in Macedoniam referuntur.

LIB. III. EPITOME.

Caius Fimbria in Asia fufis aliquot copijs Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obsessumq; regem non abfuit multum quin caperet: urbem Ilion, quæ se potestati Syllæ reseruabat, expugnauit ac deleuit, & magnam partem Asiæ recepit. Sylla multis prælijs Thracas cecidit. Cum L. Cinna, & Cn. Papyrius Carbo à se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Syllam pararent: effectū quidem est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit: & per eos, qui concordia studebant: vilega-

vt legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem inuitum cogebat naues conscendere, & aduersus Syllam proficisci: interemptus est consulatum Carbo solus ipse gessit. Sylla cum in Asiam traiecisset, pacē cum Mithridate fecit: ita, vt is cederet provincijs: Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui ad Syllam transferat: ipse se percussit, imperauitq; à seruo præbens ceruicem, vt eum omnino interficeret.

LIB. IIII. EPITOME.

Sylla legatis, qui à senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respōdit, si ciues qui à Cinna pulsi ad se confugerant, restituerentur. quæ conditio cum iusta senatui videretur, per Carbonē factionemq; eius cui bellum videbatur vtilius, ne conueniret, effectum est. Idem Carbo, cum ab omnibus oppidis Italiæ obtides exigere vellet, vt fidem illorum contra Syllam obligaret, consensu senatus prohibitus. Nouis ciuibus S. C. iusfragium datum est. **Q**ui Metellus Pius, qui partes optimatiū sequutus erat, cum in Africa bellum moliretur, à C. Fabio prætore pulsus est, senatusq; consultum per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum est, vt omnes vbiq; exercitus dimitterentur. Libertini in quinq; & triginta tribus distributi sunt. Præterea belli apparatus contra Syllam, quod plurimum excitabatur, continet.

LIB. V. EPITOME.

Sylla in Italiam cum exercitu traiecit: missisq; legatis, qui de pace agerent, & à consule Cn. Carbone, & C. Norbano violatis, eundem Norbanum prælio vicit. Et cum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, vt pacem iungeret, nec potuerat. castra oppugnaturus esset, vniuersus exercitus consulis sollicitatus per emissos à Syllā milites signa ad Syllam transtulit: Scipio, cum interimi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. F. eius, qui Asculum cepērat, conscripto quidem

quidem voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam venerat, ad quem se nobilitas omnis conseruebat, ita vt deserta vrbe ad castra veniretur. Præterea expeditiones per vniuersam Italiam vtriusq; partis dum referuntur.

LIB. VI. EPITOME.

Cum C. Marius, C. Marij filius, ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem & auaritiam in prætorio suo viuus exustus est. L. Philippus legatus Syllæ Sardiniam, Qu. Antonio prætore pulso & occiso, occupauit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab ijs velut erepturus ciuitatem, & suffragij ius nuper datum, foedus percussit. idemq; ex fiducia iam certæ victoriæ litigatores, à quibus adhibebantur vadimonia, Romam deferre iussit. Cū à parte diuersa vrbs adhuc teneretur: L. Damasippus prætor ex voluntate C. Marij consulis, cum senatum cōtraxisset, omnem, quæ in vrbe erat, nobilitatem trucidauit. ex cuius quidem numero Qu. Mutius Scæuola pontifex maximus fugiens in vestibulo ædis Vestæ occisus est. Præterea bellum à L. Murena aduersus Mithridatem in Asia renouatum continet.

LIB. VII. EPITOME.

Sylla C. Marium, exercitu eius fuso delectoq; ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit: vrbem Romā de inimicorum manibus recepit, Marium erumpente tentantem tepulit. Præterea res à legatis eius eadem vbiq; fortuna partium gestas continet.

LIB. VIII. EPITOME.

Sylla Carbonem, exercitu eius ad Clusium, ad Fauentiam Fidentiamq; cæso, Italia expulit: cum Samnitibus, qui soli Italicorum populorū nondum arma deposuerant, iuxta vrbem Romam ante portā Collinam debellauit: recuperataq; rep. pulcherrimam vi-

storiam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit, inquinavit. Octo millia deditorum in via publica trucidavit: tabulam proscriptionis posuit: urbem & uniuersam Italiam caedibus repleuit: inter quos omnes Praenestinos inermes interimi iussit. Marium senatorij ordinis virum cruribus brachijsq; fractis auribus praefectis, & effosis oculis necavit. C. Marius Praeneste obsessus à Lucretio Afella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculū captaret euadere, septus ab exercitu, mortem sibi consciuit in ipso cuniculo, cum sentiret se euadere minimè posse: cum Pontio Telesino fugæ comite stricto vtrinque gladio concurrir, quem cum occidisset, ipse faucibus à seruo impetrauit, vt se occideret.

LIB. IX. EPITOME.

L Brutus à Cn. Papyrio Carbone, qui Corcyra expulerat, missus naue piscatoria Lilybaeum, vt exploraret, an ibi Pompeius esset, & circumuēsus à nauibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso ad transtrum nauis, obnixus corporis pondere occubuit. C. Pompeius in Siciliam cum imperio à senatu missus Cn. Carbonē qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla dictator factus quod nemo quidem unquam fecerat cum fascibus viginti quatuor processit, rebusq; nouis Reip. statum confirmauit. tribunorum plebis potestatem minuit: & omne ius legum ferendarum ademit: pontificum augurumq; collegium ampliauit, vt essent quindecim: senatum ex equestri ordine suppleuit: proscriptorum liberis ius petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit. ex quibus primo multa rapuit, redactum est festertium ter milia quingentiesq;. Lucretium Afellum consularum contra voluntatem suā petere ausum iussit interimi in foro: & cum indignè ferret populus Romanus, concione vocata se iussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum, & Hieram regem Numidarum bellum molientes, victos interemit: & IIII. & XX. annos natus adhuc eques Romanus, quod quidē nemini contigerat, ex Africa triumphauit. Cn. Norbanus consularis proscripius in vrbe Rhodo, cum comprehēderetur, se ipsa

se ipse interemit. Metellus ex proscriptis vnus clam capite adoperto ad posticum aedis Bastia vxoris cum accessisset: admissus minimè est, quia illum proscriptum diceret. itaque se transfodit, & sanguine suo fores resperfit. Sylla Nolam in Samnio recepit. XLVII. legiones in agros captos deduxit, & eos ijs diuisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum in dedicationem accepit. Mitylenæ quoque in Asia quæ sola vrbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnata dirutaq; sunt.

LIB. X. EPITOME.

Sylla decessit, honosq; ei à senatu habitus est, vt in scampo Martio sepeliretur. M. Lepidus, cum acta Syllæ tentaret rescindere, bellum excitauit. & à Qu. Catulo collega Italia pulsus est, & in Sardinia frustra bellum molitus perijt. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam tenebat, à Cn. Pompeio occisus est. Q. Sertorius proscripius in vltione Hispania ingens bellum excitauit. L. Manlius proconsul, & M. Antonius legatus à Hirtuleio quaestore praelio victi sunt. Præterea à P. Seruilio proconsule aduersus Cilicas res gestas continet.

DECADIS DECIMÆ LIB. I.
EPITOME.

Qu. Pompeius, cum adhuc quaestor esset cum imperio consulari aduersus Sertorium missus est. Sertorius aquot vrbes expugnauit, plurimasq; ciuitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas pluribus praelijs vicit. Qu. Metellus proconsul L. Hirtuleium quaestorem Sertorij omni cum exercitu cecidit.

LIB. II. EPITOME.

CN. Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Qu. Sertorius Metellum & Perpennam cum duobus exercitibus praelio fudit. cuius victorie partem cupiens auferre Pompeius parum prosperè pugnauit. obsessus deinde Calaguriam Sertorius assiduè eruptionibus non leuiora dâna obsidentibus intulit. Præterea à Curione proconsule in Thracia res gestas aduersus Dardanos, & Qu. Sertorij multa crudelia in suos facta continet. qui plurimos amicorum, & secum proscriptorum crimine prodicionis infimulatos interemit.

LIB. III. EPITOME.

PSernilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, & aliquot vrbes piratarum expugnauit. Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in prouinciæ formam redactum est. Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, bellum populo Romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium naualiumque, & occupata Bithynia. M. Aurelius Cotta cos. ad Chalcedonem praelio à rege victus est, rexque à Pompeio & Metello victus. & ut contra Sertorium egerunt, qui omnibus belli militiarumque artibus par fuit. quos etiâ ab obsidione Calagurij oppidi depulso coegit diuersas regiones petere, Metellum vltiorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

LIB. IIIII. EPITOME.

Lucullus cos. aduersus Mithridatem equestribus praelijs feliciter pugnauit: & expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites à seditione inhibuit: Deiotarus Gallogræciæ tetrarches præfectus Mithridatis bellum in Phrygia mouentes cecidit. Præterea res à Pompeio in Hispania contra Sertorium prosperè gestas continet.

LIB.

LIB. V. EPITOME.

CAius Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor & septuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, & congregata seruorum & ergastulorum multitudine, Chryso, & Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum, & P. Vorenium prætorem praelio vicerunt. Lucullus proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque deleuit. pulsusque à Bithynia regem varijs bellicis naufragiorum casibus fractum cœgit in Pontum profugere.

LIB. VI. EPITOME.

Quintus Arius prætor Chrysum, fugitiuorum ducem, cum viginti millibus hominum cecidit. C. Lentulus cos. malè aduersus Spartacum pugnauit. Ab eodem L. Gellius, cos. & Q. Arius pr. acie victi sunt Sertorius à M. Antonio, & M. Perpenna, & alijs coniuratis in conuiuio interfectus est, octauo ducatus sui anno magnus dux, & aduersus duos imperatores, Pompeium & Metellum sæpe par, ut frequētius victor, ad vltimum desertus & proditus. Imperium partium ad Marium tralatum est. quem Cn. Pompeius victum captumque interemit, ac recepit Hispanias decimo ferè anno, quam ceptum est bellum. C. Cassius proconsul, Cn. Manlius prætor malè aduersus Spartacum pugnauerunt, idque bellum M. Crasso prætori mandatum est.

LIB. VII. EPITOME.

Marcus Crassus prætor primum cum parte fugitiuorum, quæ ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnauit, caesis inimicorum xxxv. millibus, & duce eorum Granico. Cum Spartaco dein debellauit, caesis cum ipso millibus quadraginta. M. Antonius prætor bellum aduersus Cretenses parum profere gestum morte sua finiuit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto aduersus Mithridatem feliciter pugnauit, caesis hostium amplius quam sexaginta millibus. M. Crassus, & Cn. Pompeius Cos. facti

○○○ 3 sunt.

sunt. *vt crassus ex præura sic Pompeius antequam quaesturam gereret, ex equite Romano, tribuniciam potestatem restituerunt. Iudicia quoque per M. Aurelium Cottam prætorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates desperatione rerum suarum coactus ad Tigranem Armeniæ regem confugit.

LIB. VIII. EPITOME.

Lachares filius Mithridatis, Bosphori rex, à L. Lucullo in amicitiam receptus est. C. Lentulus, & L. Gellius censores asperam censuram egerunt: quatuor & sexaginta senatu motis, à quibus lustrum conditum est. Censa sunt civium capita CCCCL. millia. L. Metellus prætor in Sicilia aduersum piratas prospere rem gessit. Templum Iouis in Capitolio, quod incendio consumptum erat, refectum à Q. Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridatem & Tigranem, & immensas utriusque regis copias multis certaminibus fudit. Q. Metellus proconsul, bello sibi aduersum Cretenses mandato, Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius legatus Lucullum aduersum Mithridatem parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem suamque victoriæ imponeret, seditio militum tenuit, qui sequi volebant: quia legiones Valerianæ, quæ impleta à se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.

LIB. IX. EPITOME.

Quintus Metellus proconsul Gnoson, & Listum, & Cydoniam, & alias plurimas ciuitates expugnauit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, vt equitibus Rom. in theatro quatuordecim gradus proximi assignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata persequi piratas iussus, qui commercium annonæ intercluserant: intra quadragelimum diem toto mari eos expulit, belloque cum ijs in Cilicia confecto, acceptis in deditioe piratis, agros & vrbes dedit. Præterea res gestas à Q. Metello aduersum Cretenses continet: & epistolas Metelli, & Cn. Pompeij inuicem missas. queritur Metellus gloriam rerum à se gestarum à Pompeio sublatam præteriri, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius Romæ rationem reddidit, hoc se facere debuisse.

Lib.

LIB. X. EPITOME.

Caius Manlius tribunus plebis indignatione maxima nobilitatis legem tulit, vt Pompeio bellum Mithridaticum mandaretur. Concio eius bona. Q. Metellus domitis Cretensibus, liberæ id tempus in sua leges tulit. Cn. Pompeius ad gerendum bellum aduersus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouauit: equestri prælio Mithridatem vicit. Præterea bellum inter Phraatem regem Parthorum, & Tigranem Armeniorum regem, ac demum inter filium Tigranem, patremque gestum continet.

DECADIS XI. LIB. I.

EPITOME.

Neivus Pompeius Mithridatem nocturno prælio victum coegit Bosphoron profugere: Tigranem in deditioem accepit eique ademptis Syria, Phœnicia, et Cilicia, regnum Armeniæ restituit. Coniuratio eorum, qui in petitione consulatus ambitus dånati erant, facta de interficiendis cess. oppressa est. Cn. Pompeius cum Mithridatem persequeretur, in vitimas ignotasque gentes penetrauit: Iberos, Albanos, qui transitum minime dabant, prælio vicit. Præterea fugam Mithridatis per Colchos, Heniochosque, & res ab eo in Bosphoro gestas continet.

LIB. II. EPITOME.

CN. Pompeius in prouinciæ formam Pontum redegit. Pharnares filius Mithridatis bellum patri intulit. ab eo Mithridates obsessus in regia, cum veneno sumpto parum profecisset ad mortem à milite Gallo, nomine Bithoco, à quo vt iuuaretur peterat, interfectus est. Cn. Pompeius Indos subegit. sanum eorum Hierosolyma inuiolatum ante id tempus cepit. L. Catalina bis repulsam in petitione consulatus

OOO 4 passus

passus, cū Lentulo prætorē & Cethego & pluribus alijs coniuravit, de eadē consulum & senatus, incendijs vr-
bis, opprimenda republica: exercitu quoque in Hetruria comparato. Ea coniuratio industria M. Tullij Ciceronis eruta est, Catilina vrbe pulso: de reliquis coniuratis omnino sumptum supplicium est.

LIB III. EPITOME.

Catilina à C. Antonio proconsule cum exercitu cæsus. P. Clodius accusatus, quod in mulieris habitu sacrarium, in quod virum intrare nefas est, intrasset: cum vxorem Metelli Pontificis stuprauisset, absolutus. Cn. Potitius prætor Allobroges, qui rebellauerant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transijt. C. Cæsar Lusitanos subegit. eorū consulatus candidato, & captante rem publicam inuadere, cōspiratio inter tres principes ciuitatis facta est, Cn. Pōpeium, M. Crassum, & C. Cæsarē. Leges agrariæ à Cæsare consule cum maxima contentione, inuito senatu ab altero consule M. Bibulo, latæ sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero lege à P. Clodio tribuno plebis lata, quia indemnatos ciues necauisset, in exilium missus est. Cæsar in prouinciam Galliam profectus Heluetios, gentem vagam, domuit, quæ sedem quærens per prouinciam Cæsaris Narbonem iter facere volebat. Præterea situm Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrañe & Tigranis filio triumphauit: Magnusq; à tota concione consalutatus est.

LIB. IIII. EPITOME.

Prima pars libri sitū Germaniæ, moresq; continet. C. Cæsar contra Germanos, qui Ariouisto duce in Galliam descenderant: cum exercitum duceret, rogatus ab Heduis. & Sequanis, quorum ager possidebatur. trepidationem militum propter metum nouorum hostium ortā allocutione exercitus inhibuit, & victos prælio Germanos Gallia omni expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante, & T. Annio Milone trib. pl. agente ingenti gaudio senatus, ac vniuersæ Italiæ ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonæ

CURA

cura mandata est. Cæsar Ambianos, Suefsiones, Viro-manduos, Atrebatēs, Belgarum populos, quorum quidem maxima multitudo erat, prælio victos in deditio-nem accepit: ac deinde contra Neruios vnā harum ciuitatum cum maximo discrimine pugnanit, eamq; gentem deleuit, quæ bellum gessit, donec ex sexaginta milibus armatorum trecenti superessent: ex nonaginta quinque senatoribus tres tantummodo euaderent. Lege lata de redigenda in prouinciæ formam Cypro, & publicāda pecunia regia, M. Catoni administratio eiusdem rei mandata est. Ptolemæus Aegypti rex ob iniurias, quas patiebatur, à suis regno pulsus Romam venit. C. Cæsar gentem oceanō iunctam, Venetos, nauali prælio vicit. Præterea à legatis eius eadem fortuna res gestas continet.

LIB. V. EPITOME.

Cum M. Catonis tribunus plebis intercessionibus comitia tollerentur: senatus vestem mutauit. M. Cato in petitione præturæ, prælato Vatinius repulsum tulit. idem cum legem impediret: qua prouinciæ consulibus in quinquennium, Pōpeio Hispaniæ, Crasso Syria & Parthicum bellum, Cæsari Gallia & Germania dabantur, à C. Trebonio tribuno plebis legis auctore in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemæum in regnū reduxit Aegypti, reiecto Archelao, quē sibi regem ascuerant. Cæsar, victus Germanis, & in Gallia cæsis, Rhenum transcendit, & proximā partem Germaniæ domuit, ac deinde oceanō in Britanniam parum prosperè tempestatibus aduersis traiecit: iterumq; parū feliciter, maximāq; hominū multitudinē cæsa, reliquā partem insulæ in potestatem redegit.

LIB. VI. EPITOME.

Iulia Cæsaris filia, Pompeij vxor, decessit, honosq; maximus ei à populo habitus est, vt in campo Martio sepeliretur. Gallorum multi populi Ambiorige duce Eburonum defecerunt: à quibus Cotta, & T. Aurunculeius legati Cæsaris infidijs circumuenti, cum exercitu,

OOO 5 cui

qui præerant, cæsi sunt. & cum aliarum quoque legionū castra oppugnata maximo labore defensa essent: inter quos eos, qui in Treueris præerat, Q. Cicero, ab ipso Cæsare hostes prælio fusi sunt. M. Crassus bellum Parthis illaturus Euphratem fluium transtulit. victusque prælio, in quo & filius eius cecidit, cum reliquias exercitus in collem recepisset, euocatus in colloquium ab hostibus, ut de pace acturus, quorum duxerat Surenas, comprehensus, & nequid viuis pateretur repugnans interemptus est, & ita perijt.

LIB. VII. EPITOME.

CÆsar Treueris in Gallia victis, iterum in Germaniam transit, nulloque ibi inuento hoste, reuersus in Galliam Eburones, & alias ciuitates, quæ conspirauerant vicit, & regem Ambiorigem in fuga persecutus. P. Clodij à T. Annio Milone, candidato consulatus, in Appia via ad Bouillas occisi corporis plebs in curia cremauit. Cum seditiones inter candidatos consulatus Hypseum, Scipionem, & Milonem essent, qui armis ac vi contendebant: ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus à senatu consul tertium factus est absens: & solus, quod nemini vnquam contigit. Quæstione decreta de morte P. Clodij, Milo iudicio damnatus in exiliū actus est, Lex lata est, ut ratio absentis Cæsaris in petitione consulatus haberetur, inuito & contradicente M. Catone. Præterea res gestas à C. Cæsare aduersum Gallos, qui prope vniuersi Vercingetorige Aruerni duce, defecerunt, & laboriosas obsidiones urbium continet: inter quas Auarici Biturigum, Gergouia Aruernorum.

LIB. VIII. EPITOME.

CAius Cæsar Gallos ad Alexiam vicit, omnesque Galliarum ciuitates, quæ in armis fuerant, in ditionem accepit. C. Cæsarius quæstor M. Crassi Parthos, qui in Syriam transcederant, cecidit. In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit: creati consules Ser. Sulpicio, & M. Marcello. C. Cæsar Bellouacos cum alijs Gallorum populis domuit. Præterea contentiones inter consules de successore C. Cæsari mittendo agente in senatu M. Marcello

con-

consule, ut Cæsar ad petitionem consulatus veniret, cui is, legelata in id tempus cōsulatus, prouincias obtineat reddeberet: resque à M. Bibulo gestas in Syria continet.

LIB. IX. EPITOME.

CAusæ ciuilium armorum & initia referuntur, contentionesque de successore C. Cæsari mittendo, cui se dimissurum exercitum negaret, nisi à Pompeio dimitteretur. & C. Curionis trib. pleb. primum aduersus Cæsarem deinde pro Cæsare actiones continet. Cui S. C. factum esset, ut successor Cæsari mitteretur: M. Antonio & Qu. Cæsario trib. plebis, quoniam intercessionibus id S. C. impediabant, vrbe pulsus, mandatum à senatu consulibus, & Cn. Pompeio, ut viderent nequid reipublice detrimenti caperet. C. Cæsar bello inimicos persecutus cum exercitu in Italiam venit: Corfinium cum C. Domitio, & L. Lentulo cepit, eosque dimisit: Cn. Pompeium, vniuersosque eius partium Italia expulit.

LIB. X. EPITOME.

CAius Cæsar Massiliam, quæ portas ipsi clauferat, obsedit, & relictis in obsidione C. Trebonio, & D. Bruto, profectus in Hispaniam L. Afranium, & M. Perreium legatos Cn. Pompeij cum septem legionibus ad Ilerdam in ditionem accepit, omnesque incolumes dimisit: Verrone quoque legato Pompeij cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis ciuitatem dedit. Massilienses duobus naualibus prælijs victi, post longam obsidionem in potestatem Cæsaris se permisissent. C. Antonius legatus Cæsaris male contra Pompeianos pugnauit, & in Illyrico captus est. in quo bello Opitergini transpadani Cæsaris auxiliares rate sua ab hostibus nauibus clausa, potius quam in potestatem inimicorum venirent, inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio legatus Cæsaris in Africa, cum prosperè aduersus Pompeianarum partium ducem Varum pugnasset: à Iubarege Mauritaniae cum exercitu cæsus est. Cæsar in Græciam traiecit.

DEC.

DECADIS XII. LIB. I.

EPITOME.

CAIVS Cæcilius Rufus prætor cum seditione in vrbe quàm maxime cõcitaret, nouarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu, pulsus vrbe Miloni exuli, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, se coniunxit. vterque cum bellum molirentur, interempti sunt. Cleopatra Aegypti regina à Ptolemæo fratre regno pulsa est. Propter Qu. Catuli prætoris auaritiam crudelitatemq; Cordubenes in Hispania cum duabus Varianis legionibus à partibus Cæsaris descuerunt. Cn. Pompeius ad Brunditium obsessus à Cæsare, & præsidjs eius cùm magna clade diuersæ partis expugnatis, obsidione liberatus translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus, quàm ad bella natus. omnibusq; aduersarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Cæsar ignouit.

LIB. II. EPITOME.

Trepidatio victarum partium per diuersas orbis terrarum partes, & fuga referuntur. Cn. Põpeius, cum Aegyptum petisset, iussu Ptolemæi regis pupilli, autore Theodoro præceptore, cuius apud regem maxima erat autoritas: & Photino occisus est ab Achilla, cui delegatũ id facinus erat, in nauicula, antequàm in terram exiret. Cornelia vxor, & Sex Pompeius filius in Cyprum refugerant. Cæsar post tertium diem insecutus, cum ei Theodorus caput Pompeij, & anulum obtulisset, inensus est, & illachrimauit, sine periculo Alexandria tumultuantem intrauit. Cæsar dictator creatus, Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, & inferentem bellum ipsè autoribus Ptolemæum, quibus Pompeium interfecerat, cum maximo suo discrimine vicit. Ptolemæus, dum fugit, in Nilo nauicula subfedit. Præterea laboriosum M. Catonis in Africa per desertam legio-

legionibus iter, & bellum à Cn. Domitio contra Phraatem Parthum prosperè gestum continet.

LIB. III. EPITOME.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, eorum imperium P. Scipioni delatũ est, Catone cui ex æquo deferebatur imperium, cedente. Et cum de diruenda vrbe Vtica propter fauorem ciuitatis eius in Cæsarem deliberaretur, idq; ne fieret, M. Cato tenuisset. Iuba suadente, vt dirueretur, tutela eius & custodia mandata est Catoni. Pompeij magni filius in Hispania contractis viribus quarum ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere volebant, bellum aduersus Cæsarem renouauit. Pharnaces Mitridatis filius, rex Ponti sine vlla belli mora victus est. Cum seditiones Romæ à P. Dolobella tribuno plebis legem ferente de nouis tabulis excitatæ essent, & ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis à M. Antonio magistro equitum in vrbem militibus, octingenti è plebi cæsi sunt. Cæsar veteranis cum seditione missionem postulantibus dedit: & cum in Africam traiecisset, contra copias Iubæ regis cum discrimine maximo pugnauit.

LIB. IIII. EPITOME.

Bellum in Syria Cæcilius Bassus eques Romanus Pompeianarum partium excitauit, & relicto à legione Sexto Cæsare, quæ ad Bassum transferat: occisusq; eo Cæsar Scipionem prætorè, Afranium, Iubamq; vicit ad Tapsum, castris eorum expugnatis. Cato audire cum se percussisset Vticæ, & interueniente filio curaretur, inter ipsam curationem rescisso vultu expirauit, anno ætatis quadragesimo nono. Petreius Iubam, seq; interemit. P. Scipio in naue circumuentus honestè morti vocem quoq; adiecit: quærentibus enim hostibus imperatorem, dixit imperator hene se habet. Faustus & Afranius occisi: Catonis filia venia data. Brutus legatus Cæsaris in Galia Bellouacos rebellantes vicit.

LIB. V. EPITOME.

Cæsar quatuor triūphos duxit: ex Gallia, ex Aegyptō: ex Pōnto, & Africa. epulum, & omnis generis spectacula edidit. M. Marcello consulari, senatu rogante, concessit reditū, qui Marcellus beneficio eius frui minime potuit, à P. Magio Chilone cliente suo Athenis occisus. Et censum egit, quo censa sunt civium capitācentum quinquaginta millia. Profectus in Hispaniā contra Sex. Pompeium, vtrinque multis expeditionibus factis, & aliquot vrbibus expugnatis, summam victoriam cum maximo discrimine ad Mundam vrbem consecutus est. Pompeius Sex. effugit.

LIB. VI. EPITOME.

CAius Cæsar ex Hispania quintum triumphū egit. & cum multi, quam maximisque honores ei à senatu decreti essent, inter quos, vt pater patriæ appellaretur, & sacrosanctus, ac dictator in perpetuū esset, iniuriæ causam aduersus eum præstitere, quod senatui deferenti hos honores, cum ante ædem Veneris genitricis federet, minime assurrexit, & quod M. Antonio consule collega suo inter Lupercos currente, diadema capiti suo impositum in sella reposuit: & quod Epidio Marullo, & Cæsetio Flauo tribunis plebis inuidiam ei tantam regnum affectanti mouentibus potestas abrogata est. Ex ijs causis conspiratione in eum facta, cuius capita fuerunt, M. Brutus, & C. Trebonius, & C. Cæsius, & ex Cæsaris partibus D. Brutus, in curia Pompeij occisus est vnginti tribus vulneribus, occupatumque ab intersectoribus eius Capitolium. Obluione deinde cadis eius à senatu decreta, obsidibus Antonij, & Lepidi liberis acceptis, coniurati à Capitolio descenderunt. Testamento Cæsaris hæres ex parte dimidia institutus C. Octavius ex sorore nepos, & in nomen adoptatus est. Cæsaris corpus cum in campum Martium ferretur, à plebe ante rostra crematum est. Dictaturæ nos in perpetuum sublatæ est. C. Amatius humillimæ fortis

fortis homo, quise C. Marij filium ferebat: cum apud credulam plebem seditiones moueret, interfectus est:

LIB. VII. EPITOME.

COctavius Romam ex Epiro venit. ed enim illum Cæsar præmiserat, bellum in Macedonia gesturus, ominibusque prosperis exceptus, etiam nomen Cæsaris sumpsit, in confusione rerum, ac tumultu Lepidum pontificem maximū interemit. Sed M. Antonius cum impotenter dominaretur, legemque de prouinciarum permutatione tulisset per vim, & Cæsarem quoque petentem, vt sibi aduersum auunculi percussores adesset, magnis iniurijs affecit. Cæsar, & sibi & Reipublicæ viros contra eum paraturus. deductos in colonias veteranos excitauit. Legiones quoque quarta & Martia signa ab Antonio ad Cæsarem tulerunt. deinde plures sequitia M. Antonij passim in castris suis trucidati, quia & suspecti erant, & ad Cæsarem descuerunt. D. Brutus: vt petenti Cisalpinam Galliam Antonio obfisteret, Mutinā cum exercitu occupauit. Præterea discursus vtriusque partis virorum ad accipiendas prouincias, apparatusque belli continet.

LIB. VIII. EPITOME.

M Brutus in Græcia sub prætextu Reipublicæ, & suscepti contra M. Antonium belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cum prouincia in potestatem suam redegit. C. Cæsari, qui primus Reipublicæ sumpserat pro populo Romano imperium à senatu datum est cum consularibus ornamentis, adiectumque, vt senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinæ obfedit: missique ad eum legati à senatu de pace parum ad eam componendam valuerunt. Populus Romanus sanguis sumpsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium prætorem cum exercitu potestati suæ subegit.

LIB. IX. EPITOME.

C Trebonius in Asia, fraude P. Dolobellæ occisus est. ob id facinus Dolobella à senatu hostis indicatus est. Cum Panfa cos. male aduersus Antonium pugnasset: A. Hircius cos. cum exercitu superueniens, fusus M. Antonij copijs fortunam vtriusq; partis æquavit. Victus deinde ab Hircio & Cæsare Antonius in Galliam confugit, & M. Lepidum cum legionibus, quæ sub ipso erant, sibi iunxit, hostisq; à senatu cum omnibus, qui intra præsidia eius erant, indicatus est. A. Hircius, qui post victoriam in ipsis inimicorū castris ceciderat, & L. Panfa è vulnere, quod in aduerso prælio exceperat, defunctus, in Campo Martio sepulti sunt. Aduersus C. Cæsarem, qui solus è ducibus supererat, parū gratus senatus fuit, qui D. Bruto obsidione Mutinensi à Cæsare liberato, honore triumphii decreto, Cæsaris, militumq; eius mentionem non satis gratam habuit. ob quod C. Cæsar reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit, & percussis aduentu eius ijs, qui in eum iniqui erant, cum annos xviii. haberet, cos. creatus est.

LIB. X. EPITOME.

C Cæsar cos. legem tulit de quæstione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset. postulatq; ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus absentes damnati sunt. Cū M. Antonio vires Afinius quoq; Pollio, & Munacius Plancus cum exercitibus suis adiuncti ampliassent, & D. Brutus, cui senatus vt persequeretur Antonium, mandauit relictus à legionibus suis profugisset, iussu Antonij in cuius potestate venerat, à Capeno Sequano interemptus est. C. Cæsar pacem cum Antonio & Lepido fecit, ita, vt tres viri Reip. constituendæ quidem per quinquennium præessent. ipse Lepidus, & Antonius statuerunt, vt suos quisq; inimicos proscriberent, in qua proscriptione plurimi equites, cxxx. senatorum nomina fuerunt, & inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, & L. Cæsaris Antonij auunculi, M. Ciceronis, cuius occisi à Popilio legionario milite, cū haberet annos

LXIII.

LXIII. caput quoq; cum manu dextra in rostris positū est. Præterea res à M. Bruto in Græcia gestas continet.

DECADIS XIII. LIB. I.

EPITOME.

ASSIVS cui mandatum à senatu erat, vt Dolobellam inimicum iudicatum bello persequeretur: autoritate Reip. adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem prouincia erant, in potestate suam redegit: Dolobellam in vrbe Laodicea obfessum mori coegit. M. quoque Bruti iussu. C. Antonius captus, occisus est.

LIB. II. EPITOME.

MARCUS Brutus aduersus Thracas parū prospere rem gessit, omnibusq; transmarinis prouincijs, exercitibusq; in potestatem eius, & C. Cassij redactis, coierunt Smyrnæ vterq; ad ordinanda futuri belli consilia. M. Messalæ Publicolam fratrem iunctum communi consilio condemnauerunt.

LIB. III. EPITOME.

SEX Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proscripris ac fugitiuis, cum exercitu diu sine vlla loci cuiusquam possessione prædatus in mari, Messanam oppidum in Sicilia primū, deinde totam prouinciam occupauit: occisoq; à Pompeio A. Bithynico prætore, Saluidienum legatum Cæsaris nauali prælio vicit. Cæsar & Antonius cum exercitibus in Græciam traiecerunt, bellum contra Brutum, & Cassium gesturi. Qu. Cornificius in Africa, T. Sestium Cassianarum partium ducem prælio vicit.

LIB. IIII. EPITOME.

CAIVS Cæsar & Antonius apud Philippos vario euentu contra Brutum & Cassium pugnaverunt ita, vt vtriusque dextra cornua vicerint, & castra
PPP quoq;

quoque vtrinque ab his, qui vicerant expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors quidem Cæsari fecit. qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat: totum exercitum fufum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipse vitam finivit, exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adjiceret. annorum erat circiter ætatis XL. inter quos Qu. Hortensius occisus est.

LIB. V. EPITOME.

CAius Cæsar, relicto Antonio (trāsmarinæ provincie ex parte imperiū ei cecidit) reuersus in Italiam veteranis agros diuisit seditiones exercitus sui, quas corrupti à Fulvia M. Antonij vxore milites contra imperatorem suum concitauerant, cum grandi periculo inhibuit. L. Antonius Cos. M. Antonij frater, eadem Fulvia cōsulente, bellum Cæsari intulit: receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant: & M. Lepido, qui custodia vrbis cum exercitu præerat scisso, hostiliter in urbem irrupit.

LIB. VI. EPITOME.

CAius Cæsar, cum esset annorum XXXIII. obsessum in oppido Perusia L. Antonium, conatumque aliquoties erumpere, & repulsum fame coegit in ditionem venire, ipsique, & omnibus quidem militibus eius ignouit: Perusiam diruit: redactis in potestatem suam omnibus diuersæ partis exercitibus, bellum citra vllum sanguinem confecit.

LIB. VII. EPITOME.

Parthis, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam irruerunt: victoque Didio Saxa M. Antonij legato, vniuersam eam provinciam occupauerunt. M. Antonius cum ad bellum contra Cæsarem gerendum incitaretur, vxore Fulvia dimissa, ne concordia ducum obstaret: pace facta cum Cæsare, sororem eius Octauiam in matrimonium duxit. Qu. Saluidienum consilia nefaria cōtra Cæsarem molitum indicio

indicio suo detexit: isque damnatus mortem sibi conscivit. P. Ventidius Antonij legatus Parthos prælio victos, Syria expulit: Labieno eorum duce occiso. Cū vicinus Italiae hostis Sext. Pompeius Siciliam teneret, & anno næ commeatum impediret: cum eo postulatam pacem Cæsar, & Antonius quidem fecerunt: ita ut Siciliam provinciam haberet. Præterea motus Africae, & bella gesta continet.

LIB. VIII. EPITOME.

Cum Sext. Pompeius rursus latrocinij mare infestū redderet: nec pacem, quam acceperat, præstaret: Cæsar necessario bello contra eum suscepto, duobus naualibus præliis dubio euentu pugnavit. L. Ventidius legatus M. Antonij Parthos in Syria vicit, Regemque eorum interemit. Iudæorum quoque legati ab Antonio interempti sunt. Præterea belli Siculi apparatus continet.

LIB. IX. EPITOME.

Adversus Sext. Pompeium vario euentu naualibus certaminibus pugnatum est: ita, ut duarum classium, Cæsaris altera, cui Agrippa præerat, vinceret: altera, quam Cæsar duxerat, deleta, exposti in terram, in quam maximo periculo essent. victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, ex Africa velut ad societatem belli contra Sext. Pompeium à Cæsare gerendi traiecerat: ei bellum cum Cæsar quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumuiratus honore, vitam impetrauit. M. Agrippa nauali corona à Cæsare donatus est, qui honos nemini ante eum habitus est.

LIB. X. EPITOME.

Marcus Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur: Mediam provinciam ingressus bellum cum legionibus XVIII. & XVI. millibus equitum Parthis intulit. & cum duabus legionibus amissis, nulla re prosperè cedente retro rediret: infecutis subinde Parthis, & ingenti trepidatione, & magno totius

exercitus periculo, in Armeniam reuersus est, xxi. die trecenta millia fuga emensus. circa octo millia hominum tempestatibus amisit. tempestates quoque infestas super infeliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est: quia hyemare in Armenia nolebat: dum ad Cleopatram festinat.

DECADIS XIII. LIB. I.

EPITOME.

Ex Pompeius, cum in fidem M. Antonij veniret, bellum aduersus eum in Asia molens à legatis eius oppressus est. Cæsar seditionem veteranorum cum magna pernicie motam inhibuit: Iapidas, Dalmatas, & Pannonios subegit. Antonius Artua fidem Armeniæ regem fide data perductum in vincula conijci iussit, regnumque Armeniæ filio suo ex Cleopatra nato dedit: quam vxoris loco iam pridem captus amore eius habere cœperat.

LIB. II. EPITOME.

Cæsar in Illyrico Dalmatas domuit. Cum M. Antonius ob amorem Cleopatraz, ex qua duos filios habebat, Philadelphum, & Alexandrum, neque in urbem venire vellet, neque finito eius tempore triumuiratus imperium deponere, bellumque moliretur, quod vrbi Italiæque inferret, ingentibus tam naualibus, quam terrestribus copijs ob hoc contractis, remisissetque Octauiæ sorori Cæsaris repudio, Cæsar in Epirum cum exercitu traiecit. Pugnam deinde nauales & prælia equestria secunda Cæsaris referuntur.

LIB. III. EPITOME.

Marcus Antonius ad Actium classe victus Alexandriam profugit, obsessusque à Cæsare in vltima rerum desperatione, præcipue occisæ Cleopatraz falso rumore impulsus seipse interemit. Cæsaris Alexandria in potestatem redacta. Cleopatra ne in arbitrium victoris

victoris veniret, voluntaria morte occubuit. In urbem reuersus tres triumphos egit, vnum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium ex Cleopatra: imposito fine ciuilibus bellis altero & trigesimo anno. M. Lepidus, qui Lepidi triumuiroi fuerat filius: coniuratione contra Cæsarem facta, bellum moliens oppressus, & occisus est.

LIB. IIII. EPITOME.

Cæsar rebus compositis, & omnibus prouincijs in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est: & mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. Cum ille conuentum Narbonæ egit, census à tribus Gallijs, quas Cæsar pater vicerat, actus. Bellum contra Bastarnas, & Mæcos, & alias gentes à M. Crasso refertur.

LIB. V. EPITOME.

Bellum à M. Crasso aduersus Thracas, & à Cæsare aduersus Hispanos gestum refertur, & Salafsi, gentes alpinae, perdomiti.

LIB. VI. EPITOME.

Rhetia à Tiberio Nerone, & Druso Cæsaris priuigno domita, Agrippa Cæsaris gener mortuus, & à Druso census actus est.

LIB. VII. EPITOME.

Ciuitates Germaniæ cis Rhenum, & trans Rhenum posita oppugnantur à Druso, & tumultus, qui ob cæsum exortus in Gallia erat, compositus. Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata, sacerdotique creato C. Iulio Vercondari dubio Herduo.

LIB. VIII. EPITOME.

Thracas domiti à Scipione: item Cherufci: Tenchateri, Cauçi, aliarumque Germanorum trans Rhenum

gentes subactæ à Druso referuntur. Octavia foror Augusti defuncta, ante amisso filio Marcello. cuius monumenta sunt theatrum & porticus, eius nomini dicata.

LIB. IX. EPITOME.

Bellum contra transrhenanas gentes à Druso gestum refertur. in quo inter primores pugnauerunt, Senectius & Anecius, tribuni ciuitatis Neruiorum. Dalmatas & Pannonios Nero frater Drusi subegit. Pax cum Parthis facta est: signis à rege eorum, quæ sub Crasso & postea sub Antonio capta erant, redditis.

LIB. X. EPITOME.

Bellum aduersus Germanorum trans Rhenum ciuitates gestum à Druso refertur. ipse ex fractura equo super crus eius collapsus, x x x. die quam id acciderat, mortuus est. corpus à Nerone fratre, qui nuncio valetudinis euocatus raptim occurrerat, Romam reuectum, & in C. Iulij tumulo conditum. Laudatus à Cæsare Augusto vitrico, & supremis illius funeribus. plures honores additi.

FINIS.

RERVM

RERVM ET VERBORVM

RVM QVINTAE T. LIVII

DECADIS INDEX.

<i>A</i>	<i>Bæra urbs.</i>	84.a	<i>mano.</i>	150.c
<i>A</i>	<i>abrupolis regno expulsus.</i>	36.a	<i>antipatris præfetti Persei mors.</i>	79.a
	<i>acheolus fluuius.</i>	97.b	<i>antissa diruta.</i>	169.a
	<i>æstum Acarnaniæ portus.</i>	100.a	<i>apellis mors.</i>	29.c
	<i>agninum opp. diripitur.</i>	164.a	<i>appij Claudij prudentia.</i>	30.a
	<i>æsculapij templum Epidauri.</i>	165.b	<i>arconis oratio.</i>	21.b
		165.b	<i>archidamus Aetolorum dux.</i>	97.c
	<i>africanæ LXIII. ludis circensibus exhibitæ.</i>	114.c	<i>ariarates.</i>	47.b
	<i>agamemnonia classis.</i>	164.c	<i>artatus fluuius.</i>	96.a
	<i>agassa urbs Romanus dedita.</i>	105.c	<i>artetarus.</i>	36.a
		105.c	<i>asclepiodotus.</i>	101.b
	<i>agasse insule.</i>	164.b	<i>ascordus.</i>	105.c
	<i>agassides.</i>	135.c	<i>ascini palus.</i>	101.a
	<i>agrauenitæ Illyrici.</i>	164.a	<i>asinus tripes.</i>	41.a
	<i>agrianes pop.</i>	65.b	<i>astronomica peritiæ utilitas.</i>	132.b.c
	<i>ala sacra.</i>	71.c.78.c	<i>atheneus Eumenis regis frater.</i>	164.c
	<i>alabandensium erga Rom. obseruatio.</i>	85.a	<i>atheniensium erga Rom. gratitudo.</i>	84.c. dignitas. 175.b
	<i>alexandri præstantia ac virtus.</i>	147.b	<i>atho mons.</i>	167.c
	<i>androcles.</i>	127.b	<i>atintania.</i>	167.c
	<i>andronici Macedonis prudentia.</i>	107.c.169.a	<i>atrali constantia.</i>	162.b
	<i>anguis prodigiosus.</i>	19.a.90.c	<i>audena.</i>	16.a
	<i>ancius. 171.b. eiusdem de Illyrijs victoria.</i>	127.a. triumphus. 172.a	<i>aulidis portus.</i>	164.c
	<i>annonæ utilitas.</i>	170.b	<i>ælius ligur consul.</i>	33.a
	<i>antenor.</i>	122.c.147.b.169.a	<i>A. Hostilij militaris disciplina.</i>	100.b
	<i>antiochus Rex virga circumscriptus à Popilio legato Romano.</i>		<i>A. Postumius Albinus censor.</i>	24.b
			<i>axius fluuius.</i>	121.b.166.c
			<i>azorum opp.</i>	67.c
			PPP 4	Bala-

INDEX.

B	
Balanos regulus.	III. a
ballista mons.	15. a
baphyrus fluvius.	105. a
harbæ & capilli promissio, sup- plicium habitus.	115. b
barbanus fluvius.	126. b
bassanite.	125. c
bastarnarum potentia.	16. b.
143. b	
begocrites lacus.	67. b
beræa vrbs. 166. c. Romanis dedita.	138. b
bisaltre.	138. c
bxotia motus.	59. a
bxotorum cum Perseo concilia- tio.	35. a
bora mons.	166. c
bos loquutus.	19. a
brinniates. popul.	16. a
brundyfii, idem quod & Brun- dysum.	49. b
bulliani pop.	125. b
bylazora.	121. b
C	
C. Cassius Longinus cos.	46. b.
84. a	
C. Cicereij victoria.	31. b
C. Claudius Pulcher.	7. b.
10. a. b	
C. Licinius Crassus.	113. c. 116. c
C. Lucatius.	175. a
C. Martius Figulus pr.	100. a
C. Popilius Lenæ cos.	33. c
C. Sulpitius Gallus trib. mil.	132. b
Calatie muri facti.	25. a
callivatis oratio.	20. a
callipeuce saltus.	104. a
cambunij montes.	67. c. 101. a. b
campi Macri.	15. b
canastreum promont.	108. c
carauantis et Carauantium vr- bes.	124. c
carauantius.	126. b
caræ liberi esse iussi.	112. a
carni populi.	84. a
carnus vrbs.	80. c
carreia oppidum.	82. c
carystus vrbs.	31. a
castignatus alæ Gall. pref. ca- sus.	70. c
caunij pop.	162. c
cauorum pop.	125. a
de Celtiberis triumphatum.	6. c
cædes ac fuga.	24. a. 11. b
cephalo.	163. c
cestrophendonis telum.	77. c
chium promontorium.	125. b
circenses.	114. c
citium opp.	65. a
citius mons.	97. b
classis in aere visa.	27. c
clausula st.	125. c
cleopatra Ptolemæorum soror.	150. c
cleua præfectus.	97. b
cline vrbs.	109. a
concordiæ bonum.	156. a
corinthij splendor.	165. a
coronæi pop.	61. c
coragus Macedo.	79. b
costoci fuga.	136. c
cotij rex.	48. a
creusa oppidum.	100. a
cydas Cretenfis.	119. c
cyretie Persei deditæ.	67. c
D	
Daorfei immunes esse.	164. a
darda.	

INDEX.

dardani à Bastarnis victi.	16. b. c	fax in cælo.	90. c. 153. c
demetrium portus.	145. a	faueria oppidum.	10. c
desudaba vrbs.	121. b	fortuna Primigenia.	90. c
diana Tauropolis.	138. a	fortunæ equestris ædes.	28. a.
diodori prudentia.	ibid.	33. a	
dium opp.	105. c	G	
doliche opp.	67. c	Gallorum fuga & clades.	123. b
drusidacum castellum.	95. c	galli mercenarij milites.	121. a.
dyrrachium.	97. a	65. c	
E		galli feroces.	66. c
Edeffa.	167. c	galli Asiæ incolæ.	66. c. Mace-
eleon campus.	98. c	doniæ accolæ.	167. c
elimioris Macedoniorum regio.	167. c	galli cisalpini.	111. a
enipeus fluvius.	106. b. 134. c	garuli pop.	16. a
cordia vrbs.	67. c	gaza Persei in mare deiecta.	107. c. per tinatores extracta.
cordij pop.	167. c	ibid.	
epidamus olim Dyrrachium.	97. a	gentij maiores.	125. b
epidaurum oppidum.	165. b	gentius rex Romanis suspectus.	144. c. eiusdem regni.
erythrarum promontorium.	123. b	95. b	
euanter Cretenfis.	72. c	H	
eudieru turris.	101. c	Harpali legati ferocia.	36. c
exersa & Gallicritus Thebani	36. a	hastati.	51. b
à Perseo sublati.	38. c.	hegesili prudentia.	60. b
eumenes mortuus creditus.	144. a.	heraclea quæ & Sintice, regio.	166. c
defert. 75. a. ut vi Fima	144. a.	hercates pop.	16. a
prope cæsus. solici-	119. b	hercyniæ templum.	164. c
tatur ut à Romanis deficiat.	109. c	hippagogi naues.	123. b
eumenis acta bello Macedonico.	37. c	hippiss Berrens.	65. b.
102. b		102. b	
eumenis casus ac vulnus.	116. b	hispani triumphati.	6. a
eumenis inconstantia.	57. c	histrorum clades.	4. b. 9. a
euphranor dux.	57. c	homicidij abominatio apud ve-	111. a
eius		teres.	124. c
mors.	27. c	honunes.	
F		PPP §	horreu n
Fatales libri.			

INDEX.

<i>horreum oppidum Romanis de-</i> <i>ditur.</i>	163.c	<i>ligurum cædes ex fuga.</i>	11.c.
<i>hospitij necessitudo.</i>	54.c	14.a. 31.b. 41.c	
I			
<i>Iani tres facti.</i>	25.b	<i>locustarum nubes.</i>	28.a
<i>Ilienſes fuſi fugatiq̃.</i>	11.a	<i>loryma portus.</i>	147.c
<i>illyriorum descriptio.</i>	154.c.	<i>lucam colonia deducta.</i>	11.c
163.c		<i>lucretij prætorij inuidia,</i>	apud
<i>illyrici solitudines.</i>	96.b	<i>trib. pl.</i>	83.b
<i>imperatoris munus.</i>	128.c	<i>ludorum apud præſcos conſuetu-</i>	do.
<i>intercalatū & intercalares ca-</i> <i>lendæ.</i>	89.b	<i>ludi magni.</i>	107.a
<i>ion Theſſalonicenſis.</i>	145.c	<i>lunæ eclipsin futuram prædicir</i>	169.a
<i>iſſenſes & Talancij immunes,</i>	164.a	<i>Sulpitius Gallus.</i>	132.b
		<i>lunenſium & Piſanorū de agro</i>	contentio.
<i>iſmenias pr.</i>	59.c	<i>luſtrum conditum.</i>	33.a
<i>itonis Laciniæ templum ſemi</i>		M	
<i>detectum. 28.a.b. eius ſpo-</i>		<i>Macedonicum mare.</i>	108.c
<i>liati cultia.</i>	47.a	<i>macedonum clades.</i>	78.c
		108.b	
L			
<i>Labeates Illyrici.</i>	164.a	<i>macedonum arma.</i>	67.a
<i>lariffa à Romanis capta.</i>	79.c	<i>macri campi.</i>	150.b
<i>latimæ feriæ.</i>	13.c. 52.b	<i>marcolica vrbs.</i>	143.b
<i>laureatæ literæ & tabellæ.</i>	141.b	<i>marene regio.</i>	79.b
<i>legio non eodem ſemper nume-</i>		<i>martius vrates.</i>	55.a
<i>ro conſtabat.</i>	89.c	<i>maſaniſſa, eius q̃ res.</i>	42.c.
<i>leonatus & Traſippus duces.</i>	65.b	47.c. 85.c. 151.b	
<i>leucadij.</i>	169.a	<i>maſgaba.</i>	151.b
<i>leufines ſitus.</i>	149.c	<i>metrodoros Rhodius.</i>	119.a
<i>liberi & liberæ ædes.</i>	25.b	<i>miccius ſeu Miſtron.</i>	86.b
<i>licyorum querela de Rhodijs a-</i>		<i>minerua Alcis.</i>	65.a
<i>pud Romanos.</i>	6.c	<i>miſſagenes Maſaniſſe F.</i>	47.c.
<i>ſigures triumphatis</i>	12.a	152.b	
		<i>mirys ſtuum.</i>	105.c
		<i>molaſſis regio.</i>	163.a
		<i>mopſelus tumulus.</i>	74.c
		<i>mutila & Faueria oppid. vi ca-</i>	pta.
			10.c
		<i>myla.</i>	67.c
		<i>mylaſſenſes.</i>	162.c
		<i>Naualis</i>	

INDEX.

N		<i>penestria regio.</i>	94.c
<i>Naualis triumpho descriptio.</i>	179.c	<i>penens fluvius.</i>	55.a. 104.c
<i>necessitas maximū telum.</i>	118.a	<i>perduellionem iudicare.</i>	93.a
<i>neo Thebanus.</i>	172.c	<i>perduelles hostes.</i>	83.a
<i>nesattium opp.</i>	10.a	<i>perræbia & perræbi.</i>	67.c.
<i>nicatores.</i>	96.a	79.c	
O			
<i>Odemantidica terra.</i>	143.b	<i>perseus rex.</i>	54.c. 147.a
<i>oenenum opp.</i>	95.c	<i>pestilentia Romæ.</i>	185.a
<i>oret montes.</i>	19.b	<i>pestilentie sedandæ sacrum.</i>	19.a
<i>olcinium opp.</i>	163.a	<i>petitarus fluvius.</i>	98.a
<i>olympij Iouis excellentia.</i>	17.c.	<i>phalanna opp.</i>	68.b
165.b		<i>phane.</i>	123.b
<i>olympio legatus.</i>	118.c	<i>phanota.</i>	97.a. 163.a
<i>oneſimus.</i>	113.a	<i>phila.</i>	106.a.b
<i>oreon vrbs.</i>	110.c	<i>philippus Macedonum Rex.</i>	147.b
<i>oriondes fluvius.</i>	126.a	<i>philacæ oppidum.</i>	163.c
<i>orthobula.</i>	23.b	<i>peria sylua.</i>	137.a
<i>ossa mons.</i>	68.c	<i>pireum Athenarum.</i>	165.a
<i>oximi muri facti.</i>	25.a	<i>pisces aratro eruti.</i>	28.a
		<i>plator.</i>	124.c
P			
<i>Peonia.</i>	167.a	<i>polaratus.</i>	124.b
<i>palepharſalus oppidum.</i>	100.b	<i>populi obstinatio.</i>	150.c
<i>pallenenſis agri fertilitas.</i>	108.c.	<i>porticus Romæ.</i>	25.a
167.c		<i>posideum promontorium.</i>	108.c
<i>pamphilus legatus.</i>	111.b	<i>praxo delphus. 37.c. lutronum</i>	receptor.
<i>pantaleontis fides.</i>	38.a		38.c
<i>pantaucus.</i>	118.c	<i>proxenus.</i>	23.b
<i>papirus mons.</i>	150.b	<i>prusias rex.</i>	35.a. 111.b
<i>passaro vrbs.</i>	163.a	<i>prytaneum Ciz yci.</i>	17.b
<i>patavinorum seditio.</i>	24.b	<i>pteleum oppidum.</i>	80.a
<i>paulus Aemylus eius q̃ præcla-</i>		<i>ptolemaeus maior.</i>	150.c
<i>ra fama.</i>	114.c	<i>ptolemaeus & Cleopatra reges</i>	Alexandriæ.
<i>PELLA Macedoniæ vrbs.</i>	166.c		115.b.
<i>pelusium.</i>	115.b. 149.a	<i>puer sine manibus & pedibus.</i>	19.a.
		<i>ibidem.</i>	
		<i>purica versutia.</i>	62.a
			pyrha

INDEX.

<i>pytho Macedo.</i>	109 b	<i>solouettius dux.</i>	171.e
<i>pythoum oppidum.</i>	67.c	<i>sopatri mors.</i>	79.a
R			
<i>Rhinocolura vrbs.</i>	149.b	<i>stratagemata.</i>	3.f
<i>rhizonite.</i>	163.a	<i>stratij medici prudentia.</i>	155.c
<i>rhodij nec socij neque hostes ab Romanis habendi censentur.</i>	161.c	<i>strymo fluius.</i>	166.c
<i>rhodiorum auxilia socijs.</i>	158.a	<i>stuberæ vrbs.</i>	94.c
<i>eorundem sermo arrogans et tumidus.</i>	6.c.111.c.159.c	<i>stymphalis</i>	167.c
<i>romanorum equitas.</i>	77.c.	<i>subota insula.</i>	123.b
<i>animus indomabilis, ibid. autoritas</i>	150.b	<i>summa primi Pontificis aduersus Paulum Aemylum inuidia.</i>	173.a
<i>romanorum bella quare felicia</i>	159.b.	<i>Sycurium oppidum.</i>	68.c
<i>eorum autoritas con- tempta.</i>	171.c.	<i>Synedri magistratus.</i>	169.b
<i>clades.</i>	72.a.	T	
<i>III.c. ingratiitudo.</i>	175.a.	<i>Tabularium,</i>	93.b
<i>superbia ac tyrannus.</i>	67.a	<i>tempe.</i>	104.b
S			
<i>Sacer lapis.</i>	11.b	<i>terminalia facta.</i>	89.b
<i>sacrilegij ultio.</i>	47.a	<i>theodus magistratus.</i>	144.b
<i>samothræe religio.</i>	120.c	<i>thessalonice expugnatio.</i>	107.c.
<i>143.c</i>		<i>deditio.</i>	145.c
<i>sanguinea pluuia,</i>	41.a.90.c	<i>tiberius consul. 7. b.</i>	cenfor.
<i>sanguinalis aus.</i>	11.b	<i>154. b. eius virtus.</i>	14.b
<i>sardi domiti.</i>	14 b	<i>tirustæ populus.</i>	164 a
<i>scerdilius.</i>	127.a	<i>toro mons.</i>	167.c
<i>scodra vrbs.</i>	69.b.125.c	<i>toronaicum mare.</i>	108.c
<i>scodrus mons.</i>	126.a	<i>toron vrbs.</i>	110.a
<i>scultenna fluius.</i>	11.a	<i>tribuni plebis sacrosancti.</i>	92.c
<i>sequi publici.</i>	93.b	<i>tribu mouere quid.</i>	152.c
<i>scimina mons.</i>	150.b	<i>tripolis.</i>	67.c.79.c.
<i>sintice regio.</i>	166.c	<i>triumphus ad quos pertineat.</i>	175.a
<i>siræ oppidum.</i>	143.b	<i>trophonis specus.</i>	164.c
<i>soles tres simul visi.</i>	19.a	V	
		<i>Velatie vrbs.</i>	69.a
		<i>in Venetia Patauinorum sedi- tio.</i>	24.b
		<i>vettij gens bellicosa.</i>	167.c
		<i>victoria vera quæ.</i>	59.b
			volu.

INDEX.

<i>volustana montes.</i>	101.b	X	
<i>voriumini signum.</i>	113.b	Xenarchus prætor.	21.b

FINIS.

IMPRESSVM FRANCOVRTI
ad Mœnum, apud Georgium Coruinum,
Sigismundum Feierabend, & hære-
des VVigandi Galli.

M. D. LXVIII.